

**„ALFA UNIVERZITET“
FAKULTET ZA MENADŽMENT U SPORTU**

MENADŽMENT U SPORTU
Naučni časopis iz oblasti menadžmenta u sportu

MANAGEMENT IN SPORT
Scientific journal in the field of management in sport

1

Beograd, 2010. god.

MENADŽMENT U SPORTU, naučno časopis iz oblasti menadžmenta u sportu

ISSN 123-133-555

Izdavač/Published by

Fakultet za menadžment u sportu, Beograd/Faculty of management in sport, Belgrade

Glavni urednik/Editor-in-chief

Edita Kastratović

Odgovorni urednik/Responsible editor

Djordje Nićin

Redakcioni odbor/Editorial Board

Djordje Mačvanin

Milan Mihajlović

Duško Tomić

Višeslav Krsmanović

Violeta Šiljak

Vesko Drašković

Slobodan Živković

Dragan Životić

Zoran Mašić

Vesna Čilerdžić

Vesna Habić

Naučni odbor/Scientific Board

Djordje Stefanović, Univerzitet u Beogradu, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Beograd, Srbija

Milan Nešić, Univerzitet „Edukons“, Novi Sad, Fakultet poslovne ekonomije, Novi Sad

Igor Jukić, Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet, Zagreb, Hrvatska

Duško Bjelica, Univerzitet u Podgorici, Fakultet za fizičku kulturu, Nikšić, Crna Gora

Dobromir Bonacin, Univerzitet u Travniku, Kineziološki fakultet, Travnik, Bosna i Hercegovina

Milan Čoh, Univerza v Ljubljani, Fakultet za šport, Ljubljana, Slovenija

Vidosav Lolić, Panevropski univerzitet „Apeiron“, Banja Luka, Fakultet sportskih nauka, Republika Srpska, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Branimir Mikić, Univerzitet u Tuzli, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Tuzla, Bosna i Hercegovina

Aleksandar Naumovski, Univerzitet „Kiril i Metodij“, Skopje, Fakultet za fizička kultura, Skopje, Makedonija

Nikolaos Oxisoglou, Faculty of physical education and sport, Seres, Grčka

Bojanka Peneva, Sportska akademija, Sofija, Bugarska

Sekretarijat i tehnička podrška/Secretariat and Technical Support

Ivan Avdagić, Dragana Šundić, Sonja Drenča

Kancelarija/Office

Fakultet za menadžment u sportu,

11.000 Zemun, Srbija

Gradski park br. 2,

www.fms.rs

e-mail: info@fms.rs

Lektura/text editing

Biljana Šaćić

Dizajn/Design

Ivan Avdagić

Štampa/Printed by Alfa Graf, Petrovaradin.

SADRŽAJ

- 5 **Ahmić Damir, Biberović Alija, Džibrić Dževad, Čupina Suad**
Vlasnička struktura sportskih klubova u tuzlanskom kantonu
Ownership structure of sports clubs in tuzla canton
- 12 **Bunčić Veselin**
Menadžment u postupku samovrednovanja i ocjenjivanja kvaliteta
Management in the process of self-evaluating
and judging its own quality
- 21 **Čoh Milan, Žvan Milan**
Nove dijagnostičke tehnologije u savremenom sportu
New diagnostic technologies in contemporary sport
- 31 **Đorđić Višnja**
Sportska aktivnost učenika osnovne škole
Primary school students sport activity
- 36 **Đukić Veljko, Đukić Biljana**
Upravljanje sportskim objektima u funkciji održivog razvoja
Management of sport objects in the function of sustainable development
- 42 **Habić Vesna, Đukić Milka, Marijanović Ranko**
Fizička aktivnost osoba posle pedesete godine starosti
Physical activity for people after the age of fifty
- 52 **Kastratović Edita, Marović Milena**
Mediji masovnih komunikacija i odnosi sa javnošću u sportu
Mass media communication and pr in sport
- 56 **Lepeš Josip**
Društvene promene na planu podizanja sportskog podmladka
Social background of young athletes in national sport talent care program
- 64 **Mačvanin Đorđe, Mačvanin Nenad, Vasić Goran**
«Stres menadžment»-interes svake organizacije
«Stress management»-every organisation's interes
- 70 **Mašić Zoran, Mihajlović V. Milan, Avdagić Ivan**
Paraolimpijske igre – značajan segment sporta posebnih grupa
Paralympics- an important segment of specific groups sport
- 77 **Mišković Svetlana, Miljanović Vujadin, Amedovski Damir**
Implementacija bezbednosnog menadžmenta u sportskom menadžmentu
Implementation of security management in sport management

- 84 **Nešić Milan**
Indikatori aktuelnog stanja sporta za sve u ap vojvodini
Indicators of the actual situation in sport in general in ap vojvodina
- 95 **Nićin Đorđe, Lolić Vidosav**
Menadžment znanja u sportu
Knowledge management in sport
- 101 **Parčina Ivana**
Nasilje na sportskim priredbama
Violence at sport events
- 108 **Petrović Bratislav**
Mreža javnih sportskih objekata i stratejski menadžment u sportu
Network of public sport facilities and strategic management in sport
- 116 **Radosavljević Milan**
Motivacija stejkholdera za učešće u sportskom događaju
Stakeholder motivation for participating in a sport event
- 124 **Reperger Šandor, Škrbić Iva**
Sportski turizam – ekonomski aspekti
Economic aspects of sport tourism
- 129 **Simović Slobodan, Ilić Gordana, Danilović Andrej**
Globalna ekonomska kriza i trend eksplozije plata u sportu
Global economic crisis and the trend of exploding salaries in sports
- 140 **Sudarov Nenad**
Terenski testovi kao dijagnostički postupak za procenu aerobnog
energetskog kapaciteta
Field tests as diagnostic procedure for evaluation aerobic energy capacity
- 145 **Šiljak Violeta, Fragiadakis Georgios**
Menadžment antičkih olimpijskih igara
Management of the ancient olympic games
- 155 **Trivunac Beke Jozefina, Stanković Borisav**
Prikazivanje vrednosti sportskog društva u poslovnom planu (studija
slučaja dtv „patizan“ pančevo
Presentation of sport association values in business plan (case study dtv
"partizan" pančevo)
- 162 **Uputstvo autorima**

VLASNIČKA STRUKTURA SPORTSKIH KLUBOVA U TUZLANSKOM KANTONU

OWNERSHIP STRUCTURE OF SPORTS CLUBS IN TUZLA CANTON

Damir Ahmić, Tuzla

Alija Biberović, Fakultet za tjelesni odgoj i sport, Tuzla

Dževad Džibrić, Fakultet za Tjelesni odgoj i sport, Tuzla

Suad Čupina, Sarajevo

Sažetak: U radu je obuhvaćeno 95 klubova na području Tuzlanskog kantona, od toga 73 kluba koji imaju sportski savez i 22 koji nemaju saveza. Primjenjene varijable u radu su upitnik od sedam pitanja obrazloženi po vlasničkoj strukturi. Za obradu podataka korištena je deskriptivna i komparativna statistika. Rezultati su nam ukazali da vlasničku strukturu čine društveno politička organizacija 48 %, da 98% klubova nije otpočelo vlasničku transformaciju i da su budući vlasnici klubova članovi kluba 52.6%. Kad je u pitanju pojedinačni sport, šah i borilački sportovi imaju najveći postotak od 80% gdje vlasničku strukturu čine društveno politička zajednica, da je vlasničku transformaciju jedino u 100%-nom procentu otpočeo biciklizam, i da 100% budućeg vlasništva u biciklizmu imaju članovi kluba kao većinski dioničarski vlasnici.. Gledajući kompleksne sportove, jer su oni i zastupljeniji na našim područjima, fudbal i košarka imaju društveno političku vlast, dok kad je u pitanju transformisanje i buduća vlast, tu su u nezavidnom položaju. Kad se uzme sve u obzir, vlasnička struktura je u rukama društva, privatizacije vrlo malo ima, i kad se sve sagleda vlast klubova je usko povezana sa društvom, politikom a to nam daje pretpostavke da ne možemo ni dobre rezultate očekivati.

Ključne riječi: menadžment, vlasnička struktura, sportski savezi, sportski klubovi

Summary: In this research we included 95 clubs in Tuzla Canton area, 73 clubs with Sports Federation and 22 without it. We applied variables as a survey with seven questions explained according to owner's structure. For data processing we used descriptive and comparative statistics. The results indicated that property structure is made of political organizations 48%, 98 % of the clubs did not begin property transformation and the future club owners are the members of the club. When it comes to individual sports, chess and Combat sports they have the biggest percentage 80%, and the ownership structure belongs to socially-political community and the cycling is the only sport that started property transformation 100 % and the total ownership in cycling will have the members of the Club as owners of most of shares. Observing complex sports, since they are largely represented in our area, football and basketball, they have socially-political ownership, while regarding future transforming and ownership they are in unenviable position. Considering all, most of property structure belongs to society, just some privatization and the club management is in close relation with politics which indicates the results that clubs achieve will not be satisfying.

Key words: management, ownership structure, Sports Federations, Sport clubs

UVOD

Uvijek se pitamo kakvi su rezultati u sportu, odnosno sportskih klubova!? A rijetko se pitamo, ko upravlja klubovima odnosno ko su vlasnici jer oni diriguju kako će klub funkcionisati. Osnovni cilj istraživanja je vidjeti kakve je to vlasnička struktura u klubovima na području Tuzlanskog kantona. Može se reći da se profesionalizacija i komercijalizacija sportskih organizacija neravnomjerno odvijala. Dok se u Evropi razvijao amaterski oblik organizovanja u sportu u SAD je započela komercijalizacija sporta. Sve to utičeko je vlasnik klubova i kakva

će organizacija biti. Van der Zwaag je 1984. godine definisao je proces planiranja kao proces koji obuhvata: predviđanje, ustanovljavanje ciljeva, formulisanje strategija za ostvarivanje ciljeva i projektovanje budžeta kako bi se cijeli proces planiranja zaokružio. Vizija i misija su osnovni elementi svakog planiranja. Menadžerskom vizijom se definiše postojeći profil organizacije, kojom je inače određena postojeća strateška pozicija i željeni profil, odnosno buduća pozicija organizacije. Vizijom se moraju dati odgovori na pitanja: „Kakvi smo sada?“ i „Kakvi možemo da budemo?“. Otvorenost, spontanost i realnost su karakteristike dobre vizije (Kastratović, E. 2006¹) Otvorenost zahtjeva poštovanje drugačijih stanovišta, kontinuirano obrazovanje i podsticanje kreativnosti u organizaciji. Spontanost i realnost podstiču stvaralaštvo i oslanjaju se na realno ocjenjivanje mogućnosti i prilika organizacije.

Sport, kako je već rečeno, postaje posao i u svom se profesionalnom segmentu podvrgava zakonima tržišta. Nastaju nove znanstvene discipline, poput ekonomike sporta, koje želi spoznati koju vrstu i količinu resursa treba uložiti u pojedina područja sportske djelatnosti te do kakvih će učinaka nakon izvršenih ulaganja doći (Bartoluci, 1997.,str12). Prema tome, vlasnička struktura nam diriguje i postavlja ciljeva jer od nje i zavisimo.

Osnovni cilj istraživanja je vidjeti kakve je to vlasnička struktura u klubovima na području Tuzlanskog kantona.

MATERIJAL I METODE RADA

U radu je obuhvaćeno 95 klubova na području Tuzlanskog kantona, od toga 73 kluba koji imaju sportski savez i 22 koji nemaju saveza. Ispitivani su klubovi po reprezentativnoj selekciji. Za obradu podataka korištena je deskriptivna i komparativna statistika.

Varijable koje su korištene je upitnik sastavljen od sedam pitanji i to:

Ko je vlasnik kluba? 1.Članovi kluba 2.Društveno politička zajednica 3.Privatno preduzeće 4.Mješovito preduzeće 5.Privatno preduzeće 6.Grupa privatnih lica 7.Vlasnički odnos nedefinisan

¹Kastratović, E. (2006): “Uvod u menadžment”, Fakultet za menadžment u sportu Beograd

REZULTATI I DISKUSIJA

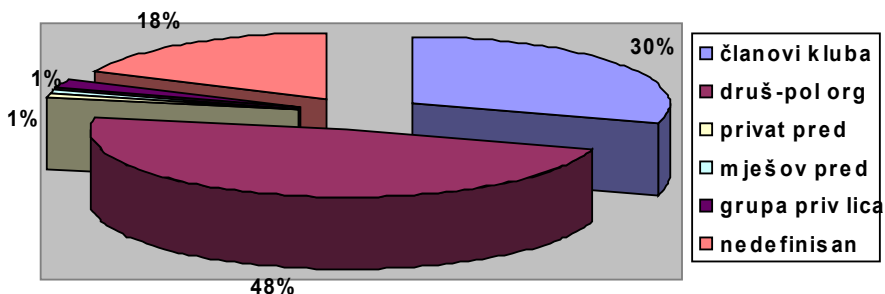
Na osnovu uzetih podataka i obrađeni podataka, dobili smo rezultate koji nam pokazuju kakve je to vlasnička struktura i kakvo je transformisnje u klubova odnosno ko su budući vlasnici klubova. Ti rezultati su prikazani u sljedećim tabelama i grafikonima:

Ko je vlasnik kluba

Tabela 1.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	6	6.3	6.3	6.3
	Clanovi kluba	28	29.5	29.5	35.8
	Društveno/politička zajednica (opština, grad)	45	47.4	47.4	83.2
	Privatno preduzeće	1	1.1	1.1	84.2
	mješovito preduzeće	1	1.1	1.1	85.3
	Privatno preduzeće	1	1.1	1.1	86.3
	Grupa privatnih lica	2	2.1	2.1	88.4
	Vlasnički odnos nedefinisan	11	11.6	11.6	100.0
	Total	95	100.0	100.0	

Grafikon 1

Iz grafikona 1 i tabele 1 se vidi da u 48% klubova vlasničku strukturu društveno politička organizacija, u 30% klubova čine je članovi klubova a u 18% vlasnički odnos je nedefinisan ili ispitanici nisu znali da odgovore.

Tabela 2.

		vrsta kluba											
		Kosa r	Fudb	Šah	odboj	ruko m	karat	ribol	invali	atleti	bicikl iz	borila c	ostalo
		Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %
Ko je vlasnik kluba	.00	0	0	0	0	11	27	0	0	0	0	0	13
	Clanovi kluba	20	20	20	0	33	9	100	50	100	100	0	33
	Društveno/po liticka zajednica (opština, grad)	60	60	80	63	33	18	0	50	0	0	80	47
	Privatno preduzece	0	0	0	13	0	0	0	0	0	0	0	0
	mjesovito preduyece	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Privatno preduzece	0	0	0	13	0	0	0	0	0	0	0	0
	Grupa privatnih lica	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	7
	Vlasnicki odnos nedefinisan	10	20	0	13	22	36	0	0	0	0	20	0

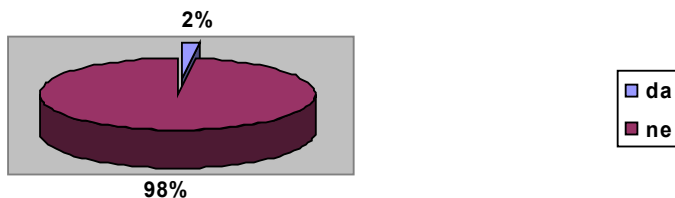
Iz tabele 2. se vidi da u većini klubova vlasničku strukturu čine društveno politička zajednica, sem u atletici i biciklizmu.

Da li je klub otpočeo vlasničku transformaciju

Tabela 3.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	1	1.1	1.1	1.1
	da	2	2.1	2.1	3.2
	ne	92	96.8	96.8	100.0
	Total	95	100.0	100.0	

Grafikon 2

Iz grafikona 2 i tabele 3 vidimo da 98% klubova nije otpočeo vlasničku transformaciju.

Tabela 4.

		vrsta kluba											
		Ko sar	Fu db	Šah	odb oj	ruk om	kar at	rib ol	inv ali	atle t	bici k	bor ila	ostal o
		Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %	Col %
Da li je klub Otpočeo Vlasnic ku transfor maciju	.00	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	da	0	0	0	0	0	9	0	0	0	100	0	0
	ne	90	100	100	100	100	91	100	100	100	0	100	100

Iz tabele 4. se vidi da većina klubova nije otpočela vlasničku transformaciju, sem biciklističkih klubova.

Ko se budući vlasnici kluba

Tabela 5.

Ko su budući vlasnici kluba?	%
Nema odgovora	29.5
Članovi kluba	52.6
Članovi kluba kao vecinski dionicarski vlasnici	13.7
Drugi subjekti	4.2

Iz tabele 5. vidimo da su budući vlasnici kluba članovi kluba

Tabela 6.

		Ko sar	Fud b	Šah	od boj	ru kom	kar ate	rib olo	in vali	atleti	bicikli	boril	ostalo
		Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %	Co l %
ko su buduci vlasnici kluba	.00	50	40	100	13	22	0	0	0	0	0	20	33
	clanovi kluba	30	20	0	75	78	55	57	100	100	0	80	60
	clanovi kluba kao vecinski dionicarski vlasnici			0	13	0	36	43	0	0	100	0	0
	Drugi subjekti	0	20	0	0	0	9	0	0	0	0	0	7

Iz tabele 6. vidimo da su u većini klubova budući vlasnici kluba članovi kluba, sem u biciklizmu gdje su budući vlasnici članovi kluba kao većinski dioničarski vlasnici.

ZAKLJUČAK

Rezultati su nam ukazali da vlasničku strukturu čine društveno politička organizacija 48 %, da 98% klubova nije otpočelo vlasničku transformaciju i da su budući vlasnici klubova članovi kluba. Kad je u pitanju pojedinačni sport, šah i borilački sportovi imaju najveći postotak od 80% a to da vlasničku strukturu čine društveno politička zajednica, da vlasničku transformaciju jedino u 100%-nom procentu otpočeo biciklizam, time i imaju rezultat i 100% budućeg vlasništva. Gledajući kompleksne sportove, jer su oni i zastupljeniji na našim područjima, fudbal i košarka imaju društveno političku vlast, dok kad je u pitanju transformisanje i buduća vlast, tu su u nezavidnom položaju. Kad se uzme sve u obzir, vlasnička struktura je u rukama društva, privatizacije vrlo malo ima i kad se sve sagleda vlast klubova je usko povezana sa društvom, politikom a to nam daje predpostavke da ne možemo ni dobre rezultate očekivati.

LITERATURA

1. Kastratović, E. (2000): "Obrazovanje menadžera u sportu kao imperativ razvoja sportskih organizacija"; Institut MSP, Beograd
2. Mihajlović, M. (2005): „ Menadžment sportskih organizacija”, Fakultet za menadžment u sportu, Beograd
3. Životić, D. (1999): "Upravljanje u sportu" Ministarstvo za sport i omladinu Vlade RS Beograd
4. Biberović, A; Ahmić.D. (2008): Menadžment i sportu. Fakulte za tjelesni odgoj i sport, OFF- set, Tuzla
5. Bartoluci, M (1994): Razvoj sporta i poduzetništva. 326(1-2) 60-66. Kineziologija.
6. Bartoluci, M. (1997): Ekonomika i menadžment sporta. HAZU, FFK, Zagreb
7. VanderZwaag, H. (1984): «Sport management: sport management in schools and colleges»; John Wiley&Sons, New York

MENADŽMENT U POSTUPKU SAMOVREDNOVANJA I OCENJIVANJA KVALITETA

MENAGEMENT IN THE PROCESS OF SELF-EVALUATING AND JUDGING ITS OWN QUALITY

Dr Veselin Bunčić
VŠSSOV, Subotica

Sažetak: Škola je prošla postupak akreditacije visokoškolske ustanove i studijskog programa osnovnih strukovnih studija, što je jedan od zahteva bolonjskog procesa koji predstavlja opšteprihvaćenu metodologiju i instrument ocene i kontrole kvaliteta visokog obrazovanja. U postupku je akreditacija studijskih programa specijalističkih strukovnih studija. Institucionalna i programska akreditacija, zahtevala je i permanentno zahteva različite metode interne i eksterne provere kvaliteta. Škola izgrađuje sistem obezbeđenja kvaliteta razvojem organizacione strukture kulture kvaliteta za sprovođenje i preispitivanje svoje strategije, standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta. Strategija obezbeđenja kvaliteta se preispituje najmanje svake treće školske godine. Strategija obezbeđenja kvaliteta je javni dokument. Pravilnikom o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta studijskih programa, nastave i uslova rada, utvrđuje se način i postupak samovrednovanja. Odgovorno lice za kontrolu primene standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta je direktor škole. Operativno telo koje realizuje program samovrednovanja je Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta škole.

Ključne reči: akreditacija, kvalitet, standardi, strategije.

Summary: The school has successfully passed the process of accreditation as an advanced vocational school for nursery teachers and its curriculum was approved which is one of the condition of the Bologna process, as an accepted methodology of measuring the quality of higher education. Specialized vocational studies are still being processed together with its curriculum. The institutional and curricular accreditation demanded and is still asking for different methods of inner and external testing of qualities. The school is making its own security measures for controlling quality through organized structures which test the quality of implemented and self-evaluated strategies, standards and actions taken to improve the quality of education. The strategy of securing quality is retested, at least, every three school (academic) years years. The above mentioned strategy is a public document. The rule book of regulations of self-evaluation and estimation of the quality of studying programmes, teaching and conditions of studying are estimated as well as the way and procedure of self-evaluation. The person responsible for controlling the application of the prescribed standards and procedures in supplying quality is the headmaster of school. The operative officials in charge for self-evaluation is The Committee for Controlling and Providing High Standards and Reputation of the school.

Key words: accreditation, quality, standard, strategies

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača iz Subotice je apsolutno opredeljena da kontinuirano i sistematski radi na unapređenju kvaliteta škole i studijskog programa primenom standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta koje utvrđuje škola na osnovu Standarda za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova donetih od strane Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje Republike Srbije (Službeni glasnik RS, broj 106/24.11.2006) i obrazovnih standarda Evropske unije.

Škola je prošla postupak akreditacije visokoškolske ustanove i studijskog programa osnovnih strukovnih studija, što je jedan od zahteva Bolonjskog procesa, koji predstavlja opšteprihvaćenu metodologiju i instrument ocene i kontrole kvaliteta visokog obrazovanja. U postupku je akreditacija studijskih programa specijalističkih strukovnih studija. Institucionalna i programska akreditacija zahtevala je i zahteva različite metode interne i eksterne provere kvaliteta. Polazna tačka za standardizaciju i akreditaciju u oblasti visokog obrazovanja je duh Deklaracije iz Graca, jul, 2003., utvrđen od strane Evropske asocijacije univerziteta –EUA, u kojoj je zapisano da je "svrha evropske dimenzije obezbeđenja kvaliteta promovisanje zajedničkog poverenja i unapređenje transparentnosti uz respektovanje različitosti nacionalnih konteksta i oblasti."

Cilj rada škole je obezbeđenje visokog nivoa kvaliteta obrazovanja strukovnih vaspitača predškolske dece sprovođenjem mera za obezbeđenje kvaliteta kojima se ostvaruje:

Zadovoljstvo studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja i drugih korisnika znanja koja se stiču u školi;

Donošenje i stalno preispitivanje standarda i postupaka obezbeđenja kvaliteta;

Uključenost nastavnika, saradnika, studenata, institucija i drugih u ocenu kvaliteta studijskog programa i škole;

Uspostavljanje partnerskih odnosa sa osnivačem i svim učesnicima obrazovnog procesa;

Investiranje u prostor, opremu škole i ljudske resurse;

Javnost u radu i samovrednovanju škole;

Visok procenat zapošljavanja i profesionalne uspešnosti strukovnih vaspitača koji su završili ovu školu;

Razvoj škole uz uspostavljanje saradnje sa uglednim školama iz iste oblasti, odnosno delatnosti.

Subjeki obezbeđenja kvaliteta i njihova prava i obaveze definisana su u: Pravilniku o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta studijskog programa, nastave i uslova rada škole;

Standardima za obezbeđenje kvaliteta škole;

Postupcima za obezbeđenje kvaliteta škole;

- Statutu i drugim aktima škole.

Oblasti obezbeđenja kvaliteta su:

- Glavni proces – obrazovni proces (kvalitet studijskog programa, nastavnog procesa, udžbenika, nastavnika, saradnika i studenata)
- Proces podrške – obezbeđenje resursa (oprema, prostor i udžbenici potrebni za nastavu, biblioteka, računarska radionica, i sl.)
- Proces upravljanja – planiranje, rukovođenje, monitoring, merenje i poboljšanja – korekcije)

Škola izgrađuje sistem obezbeđenja kvaliteta razvojem organizacione strukture kulture kvaliteta za sprovođenje i preispitivanje svoje strategije, standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta. Strategija obezbeđenja kvaliteta se preispituje najmanje svake treće školske godine. Strategija obezbeđenja kvaliteta je javan dokument.

Savet škole imenuje Komisiju za praćenje i obezbeđenje kvaliteta studijskih programa, nastave i uslova rada; komisija, takođe sprovodi postupke samovrednovanja i ocenjivanja kvaliteta studijskih programa, nastave i uslova rada.

Pravilnikom o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta studijskih programa, nastave i uslova rada utvrđuje se način i postupak samovrednovanja. Komisija primenjuje postupke koji su u skladu sa kriterijumima utvrđenim Pravilnikom o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova, koji je doneo Nacionalni savet za visoko obrazovanje i postupke koji su propisani aktima škole. Komisija sprovodi postupak samovrednovanja i ocenjivanja kvaliteta studijskih programa, nastave i uslova rada u intervalima od najviše tri godine u skladu sa standardima koje donosi Nacionalni savet i internim standardima škole. U postupku samovrednovanja razmatra se i ocena studenata. Svrha samovrednovanja i ocenjivanja kvaliteta je poboljšanje kvaliteta rada škole, realizacije studijskog programa i obrazovnog procesa u celini. Osnov za samovrednovanje i ocenu kvaliteta čine standardi i postupci za obezbeđenje kvaliteta koje donosi Nastavno veće škole. Odgovorno lice za kontrolu primene standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta je direktor škole. Operativno telo koje realizuje program samovrednovanja je Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta. Odgovorno lice za ocenjivanje kvaliteta je lice zaduženo za kvalitet koje imenuje direktor škole. Ishod samovrednovanja je Izveštaj o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta koji se podnosi organima škole i državnim organima na njihov zahtev. Izveštaj o samovrednovanju koristi direktoru škole i licu zaduženom za kvalitet, komisiji za praćenje i obezbeđenje kvaliteta i organima škole za unapređivanje rada škole i studijskog programa.

Izveštaj o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta se izrađuje na osnovu:

- Izveštaja o realizaciji plana obrazovnog procesa koji se izrađuje svake godine saglasno Standardima za obezbeđenje kvaliteta škole, a na način definisan u postupku obezbeđenja kvaliteta obrazovnog procesa;
- Izveštaja o realizaciji poslovnog plana škole koji se izrađuje svake godine saglasno Standardima za obezbeđenje kvaliteta škole a na način definisan u postupku obezbeđenja kvaliteta potrebnih resursa i postupku obezbeđenja kvaliteta u procesu

upravljanja školom;

- Sprovedenih korektivnih mera;
- Sprovedenih anketa.

Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta ima 5 članova, od kojih su tri iz reda nastavnika, jedan iz nenastavnog osoblja i jedan predstavnik studenata.

Predsednik komisije je odgovoran za planiranje, koordinaciju i organizaciju rada Komisije.

Uslove i sredstva potrebna za organizovanje i sprovođenje postupka samovrednovanja planira i obezbeđuje direktor škole svojim rešenjem.

Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta se bavi sledećim poslovima:

- Usvaja program samovrednovanja i ocenjivanja kvaliteta na predlog direktora škole;
- Sprovodi postupak samovrednovanja i ocenjivanja kvaliteta;
- Usvaja korektivne mere na predlog lica zaduženog za kvalitet;
- Na zahtev Komisije za akreditaciju dostavlja informacije o postupku i rezultatima samovrednovanja, kao i druge podatke od značaja za ocenu kvaliteta;
- Podnosi izveštaje o sprovedenim postupcima samovrednovanja Nastavnom veću i direktoru škole;
- Priprema predloge za izmene i dopune opštih akata škole;
- Obavlja i druge poslove iz svoje nadležnosti u skladu sa Statutom i drugim opštim aktima škole.

Postupak samovrednovanja podrazumeva sprovođenje ocenjivanja ispunjenosti standarda i postupaka za obezbeđenje kvaliteta koje je donelo Nastavno veće kao i eksternih standarda o samovrednovanju. Izveštaj o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta škole izrađuje Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta, a usvaja Nastavno veće. Direktor škole i Nastavno veće mogu da odluče da se ovaj izveštaj razmatra na Savetu škole.

Izveštaj o samovrednovanju i ocenjivanju škole mora da sadrži:

- Osnovne podatke o školi (istorija, standardi, nastavnici)
- Strategiju obezbeđenja kvaliteta (standard 1 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Standarde i postupke obezbeđenja kvaliteta (standard 2 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Sistem obezbeđenja kvaliteta (standard 3 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta studijskog programa (standard 4 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta nastavnog procesa (standard 5 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta nastavnika i saradnika (standard 6 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)

- Ocenu kvaliteta studenata (standard 8 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta udžbenika, literature, bibliotečkih i informatičkih resursa (standard 9 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta upravljanja školom i kvalitet nenastavne podrške (standard 10 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu kvaliteta prostora i opreme (standard 11 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ocenu finansiranja (standard 12 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Ulogu studenata u samovrednovanju i proveru kvaliteta (standard 13 iz Pravilnika o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova)
- Opštu ocenu ispunjenosti standarda sa predlogom mera.

Direktor škole je odgovoran za organizaciju sprovođenja samovrednovanja i za uključivanje zaposlenih u školi za davanje podataka i informacija prilikom izrade izveštaja o samovrednovanju. U školi se sprovode ankete studenata radi njihove ocene kvaliteta rada škole: nastave, nastavnika, saradnika, udžbenika, studentske službe, biblioteke, računarske laboratorije i sl. Vrste i sadržaj anketa definisani su standardima za obezbeđenje kvaliteta škole. Rezultati ankete se obavezno koriste za ocenu kvaliteta i za samovrednovanje koje se u školi sprovodi, a saglasno standardima za obezbeđenje kvaliteta škole. Rezultati ankete studenata su dostupni javnosti.

Komisija za kvalitet vrši ispitivanje zadovoljstva zaposlenih sa uslovima za rad i stručnim usavršavanjem i drugim pitanjima. Vrste i sadržaj anketa definisani su standardima za obezbeđenje kvaliteta škole.

Rezultati ankete se obavezno koriste za ocenu kvaliteta i za samovrednovanje koje se u školi sprovodi, a saglasno standardima za obezbeđenje kvaliteta škole. Škola ostvaruje saradnju sa drugim visokoškolskim ustanovama u zemlji i inostranstvu uz saglasnost Ministarstva prosvete i sporta (za međunarodnu saradnju). Savet imenuje Komisiju sa navedenu saradnju. Komisija priprema program, plan i vidove saradnje, kao i obavlja neophodne radnje za realizaciju saradnje.

Standardi obezbeđenja kvaliteta izrađeni su na osnovu standarda za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta koje je doneo Nacionalni savet za visoko obrazovanje Republike Srbije (nacionalni standardi) i imaju za cilj definisanje nivoa kvaliteta rada visoke škole, odnosno nivoa kvaliteta:

- Studijskog programa;
- Nastavnog procesa;
- Nastavnika i saradnika;
- Studenata;
- Udžbenika;
- Bibliotečkih resursa;

- Informatičkih resursa;
- Nenastavne podrške;
- Upravljanja visokom školom;
- Prostora i opreme.

Standardi sadrže minimalni nivo kvaliteta rada visoke škole. Standardi su javni i dostupni studentima, nastavnicima, saradnicima i zaposlenima u visokoj školi.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA STUDIJSKOG PROGRAMA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta studijskog programa primenom nacionalnog standarda 4.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA NASTAVNOG PROCESA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta nastavnog procesa primenom nacionalnog standarda 5.

Osnov za primenu standarda je Plan i program nastave sa vremenskim rasporedom. U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA NASTAVNIKA I SARADNIKA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta nastavnika i saradnika primenom nacionalnog standarda 7. Kvalitet se utvrđuje za svakog nastavnika i saradnika posebno. Postupak i kriterijumi obezbeđenja kvaliteta za izbor nastavnika definisani su u Pravilniku o izboru nastavnika.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u visokoj školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera. Postupak i kriterijumi obezbeđenja kvaliteta za izbor nastavnika definisani su u Pravilniku o izboru nastavnika.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA STUDENATA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta studenata primenom nacionalnog standarda 8.

Ocena kvaliteta – vrednovanje studenata vrši se za svakog studenta posebno i to: na upisu, tokom studiranja za svaki predmet (ispit, seminarski rad i sl.) i na završnom ispitu. Primenom ovog standarda najmanje na kraju svake školske godine studentska služba utvrđuje prosečne ocene i o tome obaveštava Direktora škole. U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA UDŽBENIKA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta udžbenika primenom nacionalnog standarda 9. Kvalitet se utvrđuje za svaki udžbenik posebno i to po kriterijumima i na način propisan Pravilnikom o udžbenicima.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera. Postupci obezbeđenja kvaliteta udžbenika definisani su u Pravilniku o udžbenicima.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA BIBLIOTEKARSKIH RESURSA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta bibliotečkih resursa primenom nacionalnog standarda 9.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA INFORMATIČKIH RESURSA

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta informatičkih resursa primenom nacionalnog standarda 9.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA NENASTAVNE PODRŠKE

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta nenastavne podrške primenom nacionalnog standarda 10.

Poslovi, zadaci i nadležnosti, nenastavnog osoblja (studentska služba, sekretar škole, i drugi zaposleni na poslovima van nastave, biblioteke i računarske laboratorije) definisani su Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA UPRAVLJANJA ŠKOLOM

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta upravljanja školom primenom nacionalnog standarda 10. Poslovi, zadaci i nadležnosti Saveta škole, Nastavnog veća i Direktora škole definisani su Statutom škole.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

STANDARD ZA OBEZBEĐENJE KVALITETA PROSTORA I OPREME ZA IZVOĐENJE NASTAVE

Cilj standarda: određivanje nivoa kvaliteta i obezbeđenje kvaliteta prostora i opreme primenom nacionalnog standarda 11.

U slučaju da je dobijena ocena ispod navedenog nivoa, lice zaduženo za kvalitet u školi odgovorno je za definisanje predloga korektivnih mera i njihovo sprovođenje. Komisija za praćenje i obezbeđenje kvaliteta zadužena je za usvajanje korektivnih mera.

ANKETNI LISTOVI I SPROVOĐENJE ANKETE

Ankete se sprovode saglasno Pravilniku o samovrednovanju i ocenjivanju kvaliteta.

ZAKLJUČAK

Postupak institucionalne i programske akreditacije škola je uspešno završila, što je podrazumevalo primenu različitih metoda interne (evaluacija i samovrednovanje) i eksterne (spoljašnje) provere kvaliteta. Danas je pred školom, odnosno pred

njenim organima, zaposlenima i studentima, prioritetan zadatak očuvanje postignutih standarda u obezbeđenju kvaliteta, ali i kontinuirano povećanje kvaliteta u pojedinim oblastima rada u školi, u skladu sa vizijom i misijom razvoja ove visokoškolske ustanove, odnosno smernicama iz Strategije za obezbeđenje kvaliteta škole. Danas je teoretska osnova za sagledavanje potreba i strategije obezbeđivanja kvaliteta rada zaista obimna i kvalitetna, što je realna osnova za sticanje potrebnih znanja za realizaciju svih praktičnih zadataka postavljenih pred visokoškolske ustanove. Kraća komparativna analiza ukazuje na postojanje mnoštva praktičnih primera, vrlo poučnih, uopšte korisnih i primenjivih, koje je do sada donela praksa visokoškolskih ustanova u Srbiji, a što govori da se pitanju rasta kvaliteta visokoškolskih ustanova prišlo sasvim odgovorno i da je obezbeđenje kvaliteta obrazovanja kontinuirani zadatak u narednom periodu.

LITERATURA

1. Zakon o visokom obrazovanju (Sl. gl. RS br. 76/2005, 100/07 i 97/08);
2. Pravilnik o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova (Sl. gl. RS br. 106/06);
3. Lisabonska konvencija o priznavanju kvalifikacija/diploma u visokom obrazovanju (1997.), koju je ratifikovala naša zemlja 2003. godine;
4. Bolonjska deklaracija (1999.), koju je naša zemlja potpisala 2003. godine;
5. Akreditacija u visokom obrazovanju, dr Miodrag Lazić;
6. Deklaracija iz Graca (jul, 2003.);
7. Kvalitet i akreditacija u visokom obrazovanju, Arsovski Z., Arsovski S., Lazić M.; vodeći nacionalni časopis "Kvalitet – časopis za unapređenje kvaliteta", br. 1-2, 2007.;

NOVE DIJAGNOSTIČKE TEHNOLOGIJE U SAVREMENOM SPORTU

NEW DIAGNOSTIC TECHNOLOGIES IN CONTEMPORARY SPORT

Milan Čoh,
Milan Žvan

Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani, Slovenija

Sažetak: Vrhunski sportski rezultati na današnjem stupnju razvoja tehnologije i metodologije sportske pripreme javljaju se kao produkt planiranog, programiranog i kontroliranog procesa sportskog treninga. To je izuzetno složen proces, koji mora imati unapred definirane ciljeve, sredstva i trenažne metode. U strukturi savremenog sportskog treninga postoji trenažna dijagnostika, koja temelji na novim metodama i ima nesumljivo izuzetno važno funkciju. Smisao dijagnostičkih procedura je prikupljanje relevantnih i objektivnih parametara pripreme sportaša. Biomehanički laboratoriji danas djeluju na principu integriranih dijagnostičkih mjerskih instrumenata i metoda. Međusobno povezani sistemi nam omogućuju kompleksne analize psihomotoričkih sposobnosti i kontrolu kretnih struktura. Takva strategija trenažne dijagnostike nam daje mogućnost utvrđivanja kvantitativnih i kvalitativnih karakteristika pripreme sportaša. Na temelju tako prikupljenih podataka odabiraju se najoptimalnija sredstva, provodi se ciklizacija i modeliranje treninga. U tom radu su predstavljene neke savremene dijagnostičke metode: kinematika, dinamika, elektromiografija i dijagnostika brzine. Sve ove metode su bile uspješno implementirane u trenažne procese sportaša, koji su postigli visoke međunarodne sportske rezultate.

Ključne reči: dijagnostične tehnologije, kinematika, dinamika, elektromiografija, trening

Summary: Top sport results in contemporary level of development of technology and methodology in sport preparations; appear as a result of planned, programmed, and controlled process of training. It's extremely complicated process which has to have upfront determined goals, means and training methods. In the structure of contemporary sport training there is training diagnostics based on new methods and its function is really important. Aim of diagnostic procedures is collecting relevant and objective parameters for sport preparation. Biomechanical labs today work on integral diagnostic measurement instruments and methods principles. Interconnected systems provide us with complex analysis of psychomotor abilities and control of movement structures. That kind of strategy in training diagnostics is giving us possibilities for determining quantitative and qualitative characteristics of sport preps. On those bases, optimal means are chosen, and repetition and modeling of training is achieved. Some of contemporary diagnostic methods are shown in this study: kinematics, dynamics, electromyography and speed diagnostics. All of them were successfully implemented in training process of athletes who achieved high international sport results.

Key words: diagnostic technology, kinematics, dynamics, electromyography, training

UVOD

Vrhunski rezultati ne mogu se više postići na osnovi individualnih iskustava, intuicije i slučajnih faktora. Postupci u procesu treninga moraju biti krajnje racionalni i temeljiti se na rezultatima interdisciplinarnog stručnog i znanstveno-istraživačkog rada. Sportski rezultati na današnjem stupnju razvoja tehnologije i metodologije sportske pripreme javljaju se kao produkt planiranog, programiranog i kontroliranog procesa sportskog treninga. To je kompleksan proces koji mora imati u naprijed definirane ciljeve, sredstva i metode transformacije antrpoložskog statusa sportaša. U strukturi savremenog sportskog treninga ima dijagnostika, koja temelji na novim biomehničkim tehnologijama nesumljivo izuzetno važnu funkciju. Smisao dijagnostičkih postupaka je prikupljanje relevantnih i objektivnih kvantitativnih i kvalitativnih parametara sportske pripreme. Bez podataka o biomotorskim sposobnostima, morfološkim, psihološkim i sociološkim karakteristikama, taktičkim i tehničkim znanjima nije moguće planirati i programirati trenažni procesa. Na temelju prikupljenih podataka odabiru se najoptimalnija sredstva, ili metode djelovanja, provodi se ciklizacija treninga i korekcije sportske pripreme. Razvoj savremenih biomehanskih dijagnostičkih metoda u svijetu je veoma intenzivan, vezan je uz brojne biomehničke laboratorije i institute. Novi dijagnostički postupci su nesumljivo produkt visokih tehnologija i ekspertnih znanja iz biokibernetike, biomehanike, kineziologije, funkcionalne anatomije, fiziologije, fizike, biokemije, genetike i drugih znanstvenih grana. U Republici Sloveniji izvodi se biomehanska dijagnostika treniranosti sportaša u okviru Instituta za šport, Fakultete za sport iz Ljubljane. Tehnološki dio dijagnostike vezan je uz dva laboratorija, koja zadovoljavaju sve međunarodne kriterije za izvođenje znanstveno-istraživačkog rada s područja biomehanike sporta. Posljednjih godinama razvijamo saradnju sa mnogim stranim institucijama kako bi ubrzali rad na tom području. Nove tehnologije za praćenje trenažnog procesa i nove dijagnostičke postupke već smo implementirali u stručni rad sa sportašima koji postižu i najveće međunarodne uspjehe.

Biomehničke dijagnostičke tehnologije

U procesu sportskog treninga neprekidno dolazi do interakcije između razvoja biomotorskih i funkcionalnih sposobnosti, morfoloških karakteristika i tehničke pripreme sportaša. Taj je odnos dinamičan i uvijek je drukčiji sa obzirom na različite etape trenažnog procesa i biološkog razvoja sportaša. Sa obzirom na činjenicu, da se menjaju već automatizirani motorski stereotipi i razina biomotorskih sposobnosti potrebno je proces sportske pripreme stalno pratiti, kontrolirati i prema potrebi korigirati. Tako koncipirana biomehnička dijagnostika omogućava kvantitativnu analizu motorskih struktura, izbor i upotrebu

najadekvatnijih trenažnih operatora, sredstava i metoda za individualno modeliranje trenažnog procesa sportaša. Koji su ciljevi biomehničke diagnostike:

- kontrola osnovnih i specifičnih biomotoričkih sposobnosti (odrazna snaga, maksimalna brzina, startna akceleracija),
- optimalizacija tehničke pripreme i time poboljšanje natjecateljskih rezultata,
- identifikacija i analiza pogrešaka kod tehnike te uklanjanje njihovih uzroka,
- konstruiranje novih metoda za dijagnosticiranje tehničke pripreme sportaša,
- razvoj novih tehnologija za praćenje tehničke pripreme sportaša (kinematika, kinetika, elektromiografija, tenziometrija, testovi brzine),
- razvoj softverske opreme za merenje kinematičkih, kinetičkih, elektromiografskih parametara,
- izrada mjernih protokola i servisiranje informacija trenerima koji rade sa sportašima,
- kontrola tehničke pripreme sportaša u fazi neposredne pripreme za važna takmičenja,
- kontrola tehničke pripreme u takmičarskim uvjetima,
- optimalna kontrola pripreme sportaša bazira se na integralnom principu upotrebe različitih tehnologija i metoda.

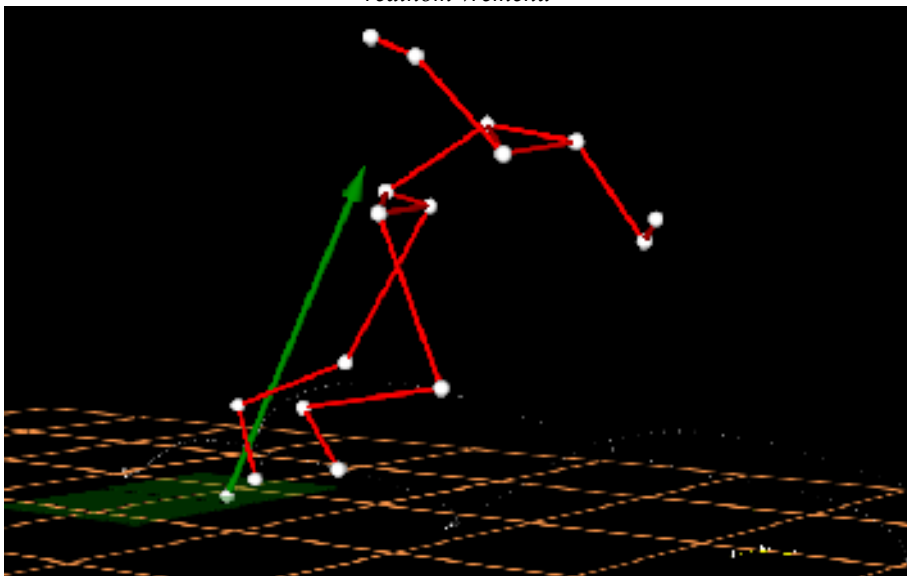
Savremene biomehničke laboratorije funkcionišu na principu integracije i sinhronizacije mernih sustava i metoda. Međusobno povezani sistemi nam omogućuju kompleksne biomehničke analize kretnih struktura i njihovu kontrolu u trenažnom procesu sportaša. Takva strategija biomehničkog istraživanja i rada nam daje mogućnost utvrđivanja kvantitativnih i kvalitativnih karakteristika neuromuskularnih zakonitosti u području tehnike, snage, brzine, koordinacije i drugih biomotoričkih sposobnosti.

Kinematika

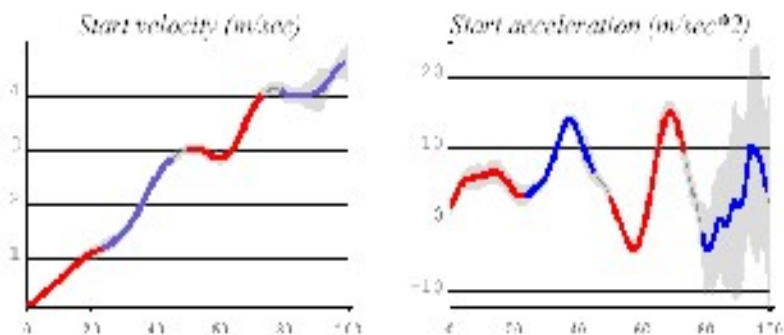
Čovekovo kretanje je bilo predmet interesa i istraživanja već odavno od Aristotela i Leonarda da Vincija. Razvoj kompjuterskih i avdiovizualnih tehnologija je omogućio izuzetan progres ove metode. Kinematika nam danas omogućava registraciju kretanja, koja su bila do sada čovekovim očima potpuno nevidljiva. Ova metoda koja temelji na registraciji kretanja pomoću visokofrekventnih videokamera brzine 50 do 1000 Hz u tridimenzionalnom prostoru (program ARIEL- Ariel Dynamics Inc.,USA). Metoda je sasvim neinvazivna, kojom možemo veoma precizno utvrditi kretanje određenih segmenata tjela, centralnog težišta tijela, različita segmentarna ubrzanja, vektorske brzine, amplitude pokreta, kutne brzine i to u laboratorijskim kao u natjecateljskim uvjetima. Metoda zahtijeva unapred točno definirane uvjete video snimanja, precizno kalibraciju realnog prostora i sinhronizaciju dvije ili više kamera. Transformacija realne slike u digitalni zapis obavljen je postupkom automatske ili ručne digitalizacije 16-segmentnog modela tela sportaša.

Danas se sve više upotrebljavaju infra crvene kamere, koje funkcionišu na principu identifikacije aktivnih markera koji su namešteni na izabranim delovima tela sportaša (Slika 1, 2). Prednost infra crvenih kinematičkih sustava je u registraciji kretanja u realnom vremenu (rele time). Njihova loša strana je upotreba samo u laboratorijskim uslovima.

Slika 1: Infra crveni kinematički sistem BTS – Smart za registraciju kretanja u realnom vremenu

Slika 2: Diagram startne brzine i startne akceleracije sprintera

Dinamika

Dinamika je metoda kojom diagnosticiramo sile koje se pojavljuju pri određenim kretnim strukturama. Kod ove metode najčešće se upotrebljavaju tenziometrijske platforme (force platform) za mjerenje sile reakcije podloge u horizontalnom (X), vertikalnom (Y) in lateralnom smjeru (Z). Registracija sile provodi se pomoću mjernih listića (strain guages) ili pomoću piezokristalnih mjernih instrumenata. Metoda omogućava direktno registraciju dinamičkih parametara s velikim stupnjem preciznosti (frekvencija je 1000-2000 Hz). Ova tehnologija omogućava nam mjerenje sile odraza kod trčanja, kod niskog starta, kod skoka u dalj, kod skijanja, kod skokova u odbojci i drugo. Tenziometrija kao metoda se najčešće upotrebljava kot dijagnosticiranja skočnosti.

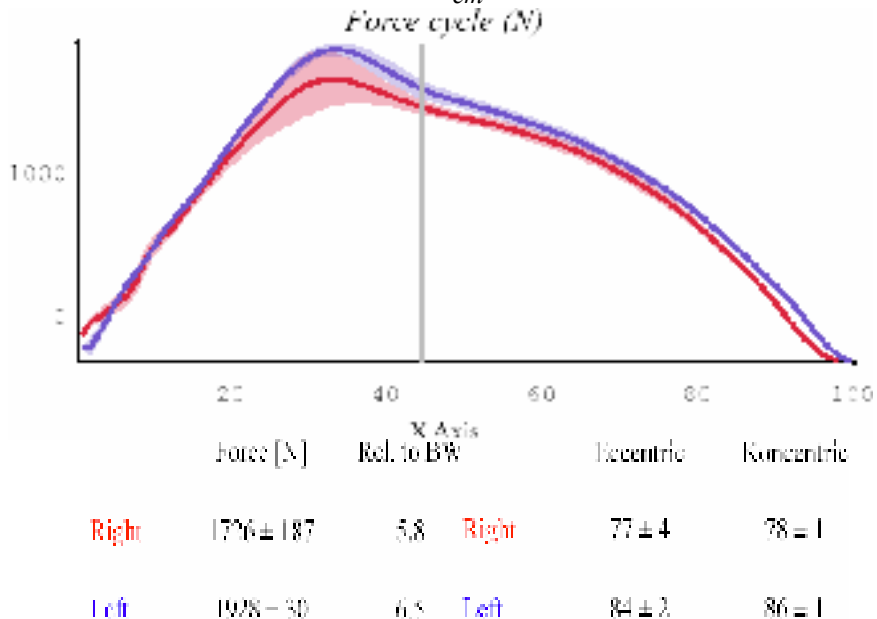
Za dijagnosticiranje skočnosti upotrebljavamo različite baterije testova. Najpoznatija je Bosco—a baterija vertikalnih i dubinskih skokova. Diagnostički postupci mogu biti laboratorijski ili situacijsko-terenski. Skočnost u koncentričnim uvjetima živčano-mišićnog delovanja merimo vertikalnim skokom iz polučučnja (SQUAT JUMP) pomoću tenziometrijske platforme. Skok počinje iz potpuno fiksiranog položaja u vertikalnom smjeru bez zamaha ruku. Na taj je način isključen doprinos elastične energije u mišićima i isključeni su mehanizmi aktiviranja refleksa. Osnovni kriterij brze snage je gradient sile. Gradient sile ovisi od delovanja određenih mišićnih grupa. Početak krivulje skočnosti definiraju ekstenzori kukova i trupa. Konačna brzina odraza (visina skoka) u najvećoj mjeri ovisi o aktivaciji ektenzora koljena i skočnog zgloba. Skočnost u ekscentrično – koncentričnim uvjetima mjerimo vertikalnim skokom sa suprotnim kretanjem (COUNTER MOVEMENT JUMP), gdje se mišići najprije rastegnu (ekscentrična kontrakcija) i odmah nakon toga kontrahiraju (koncentrična kontrakcija). Elastična energija koja se stvara u mišićima i tetivama u prvoj fazi prenosi se u drugu fazu da bi se tako povećala brzina odskoka. Tome pridonose i refleksi istežanja koji mišiće u koncentričnoj fazi dodatno aktiviraju. Prema izražavanjima, ti skokovi su za 10 % do 15 % viši od skokova koji se izvode samo koncentričnom kontrakcijom (Strojnik, 1997).

Treći oblik dijagnosticiranja skočnosti u ekscentrično – koncentričnim uvjetima jesu dubinski skokovi (DROP JUMPS ili DEPTH JUMPS) – slika 3, koji se izvode s visine od 25 cm do 60 cm. Optimalna dubina skokova je ovisna o efikasnosti djelovanja ektenzora skočnog zgloba i koljena. Daskok mora biti izveden tako, da ne dođe do udarca petama stopala na podlogu. Ako ekstenzori skočnog zgloba nisu u stanju neutralizirati kočenja kod doskoka, moraju tu funkciju izvršiti ekstenzori koljena. U tom slučaju se ne razvija optimalna brzina prijelaza iz ekscentrične u koncentričnu kontrakciju, što znači da skok nije bio izveden reaktivno. Udarac petom o podlogu može imati jako neugodne posledice u obliku ozljede stopala, koljena ili kralješnice.

Slika 3 : Dubinski skok sa visine 40 cm

Slika 4 : Razvoj sile reakcije podloge (leva – desna noga) kod dubinskog skoka 40 cm

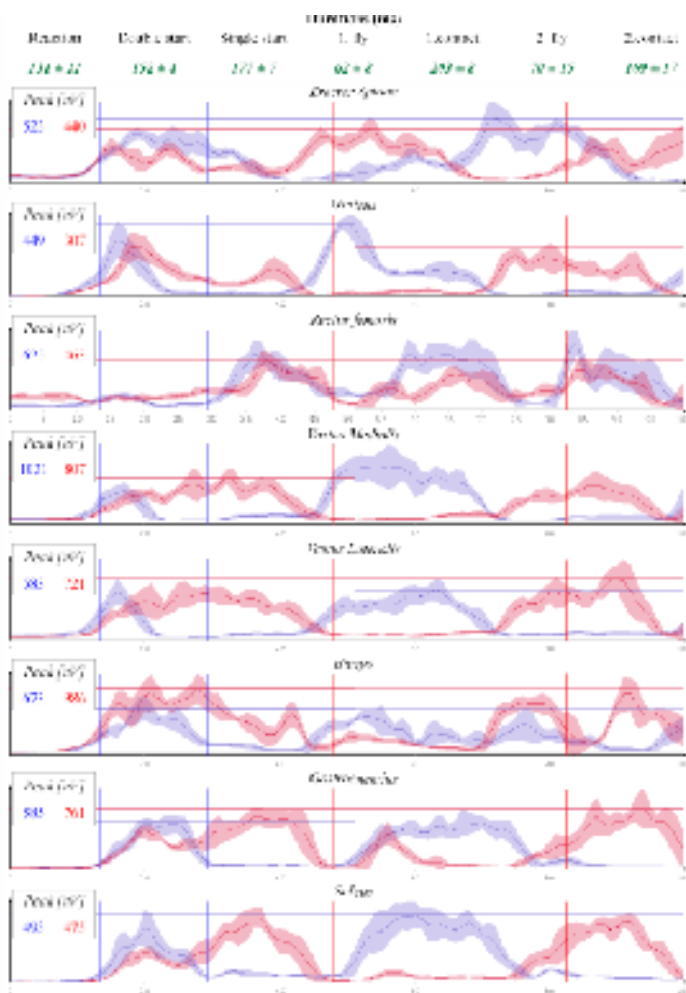

Elektromiografija (EMG)

Je metoda za detekciju i registraciju bioelektrične aktivnosti mišića pri izvođenju specifičnih kretnih struktura. Ova metoda nam omogućava prijem informacija o funkciji delovanja određenih mišića i mišićnih grupa. Za tu svrhu se upotrebljavaju površinske elektrode koje su povezane sa šest do osam kanala. Elektromiografski sistemi mogu biti stacionarni, gde su elektrode direktno vezane za centralnu jedinicu podataka. Taj sistem je upotrebljiv pre svega za laboratorijska merenja, gde je prostor ograničen (vertikalni skokovi) ili je dinamika kretanja manja. Savremeni telemetrijski elektromiografski sistemi (16 kanalni elektromiograf BTS Pocked EMG, Myolab) nam omogućuju snimanje EMG signala u realnim sportskim situacijama (start – sprint, trčanje) kod frekvencije 1000 do 2000 Hz. Površinske elektrode stavljaju se na određene mišićne grupe po metodologiji SENIAM. Kod trčanja ti mišići su: m. soleus, m. gastrocnemius, m. tibialis anterior, m. vastus lateralis, m. rectus femoris, m. biceps femoris i m. gluteus maximus. Sirovi EMG signali su filtrirani sa digitalnim filtrom, koji propuštaju visoke frekvence (high-pass). Rezultati elektromiografskih mjerenja daju nam važne informacije o vremenu aktivacije mišića, u kakvim kinetičkim lancima deluju, kakva je njihova intermuskularna kordinacija i kakva je vrednost bioelektrične aktivnosti određenog mišića.

Slika 5: EMG aktivacija mišića u fazi starta i startne akceleracije

Diagnostika brzine - opto track

Je jedna od najnovijih tehnologija za praćenje lokomotornih kretanja tipa maksimalne brzine, startnog ubrzanja, brzine deceleracije, brzine zaleta kod atletskih skokova i startnog ubrzanja u polistrukturim sportovima. Italijanski proizvođač Microgate je koncipirao taj sistem, koji se sastoji iz mjernih palica sa sensorima i centralne jedinice za prikupljanje i obradu podataka.. Osnovna jedinica – palica (100 x 4 x 3 cm) ima 32 fotoćelija, razmak između njih je 4 cm i postavljene su 0.2 cm iznad podloge. Kad se slože palice, ukupna dužina mernog instrumenta dugačka je 20 m. Fotosenzori registričaju kontaktna vremena sa preciznošću 1 milisekunde.

Opto – track tehnologija prvenstveno je namjenjena testiranju brzine u različitim situacijama trenajnog procesa i takmičenja. Osnovni testovi brzine su: 30 m s letećim startom i 30 m s visokog-niskog starta.

Test 30 m s letećim startom je bazični test absolutne brzine, test 30 m s startnog položaja je test startne akceleracije. Sa opto - trackom možemo analizirati sledeće parametre:

- dužinu koraka
- frekvenciju koraka
- vreme kontakta
- vreme leta
- brzinu u svakom koraku
- prosječnu brzinu
- promjenu ubrzanja iz koraka u korak
- index activity

30 METARA LETEĆIM STARTOM						
VREME 0-5 (s)	VREME 5-10 (s)	VREME 10-15 (s)	VREME 15-20 (s)	VREME 20-25 (s)	VREME 25-30 (s)	VREME 30(s)
0,49	0,45	0,51	0,5	0,49	0,48	2,92

Korak	No ga	Vreme kontakta [s]	Vreme leta [s]	Frekvencija [korakov/s]	Dužina koraka [cm]	Brzina CT [m/s]
1	D	---	---	---	40	---
2		0,092	0,122	4,67	217	10,14
3		0,098	0,117	4,65	220	10,23
4		0,098	0,122	4,55	220	10,00
5		0,092	0,129	4,52	230	10,41
6		0,092	0,122	4,67	220	10,28
7		0,098	0,11	4,80	220	10,58
8		0,098	0,123	4,52	224	10,14
9		0,092	0,134	4,42	236	10,44
10		0,092	---	---	---	---

ZAKLJUČAK

Iztraživanja u području biomehanske dijagnostike i upotreba novih tehnologija u savremenem sportskom treningu su u svijetu veoma intenzivna. Formirali su se brojni laboratoriji i instituti. U njima rade veliki broj stručnjaka različitih naučnih oblasti i specializacija. Osnovna koncepcija temelji na integraciji i sinhronizaciji različitih mernih tehnologija i metoda. Savremeno modeliranje treninga je izuzetno složen i nepredvidljiv proces, u kome nam mogu nove tehnologije pomoći pri planiranju, programiranju i kontroli. Ali sama tehnologija još ništa ne snači ako nije

ona u rukama visoko educiranog stručnjaka i trenera. Vrhunski rezultat u principu je jednokratna, veoma subtilna čovekova kreacija u kojoj su uključeni mnogi elementi pripreme sportaša. Njihovo diagnosticiranje, praćenje i vrednovanje može unaprediti rezultate u vrhunskom sportu, koji su u mnogim sportskim disciplinama došli do krajnjih gornjih granica mogućnosti sportaša.

LITERATURA

1. Allerheiligen, W. (1994). Speed development and Plyometric Training. Essentials of strenght training and conditioning. Human Kinetics, P.O. Box 5076, Champaign, IL.
2. Baechle, T.R. (1994) . Speed Development and Plyometric Training, Human Kinetics, P.O. Box 5076 Champaign, IL.
3. Bosco, C. (1999). Strength assessment with the Bosco's test. Rome: Tipografia Mancini.
4. Navodila za uporabo »Optojump-a«. Microgate. Bolzano: Italija. Prva izdaja.
5. Bosco, C., Vittori, C., & Matteuci, E. (1995). Considerazioni sulle variazioni dinamiche di alcuni parametri biomeccanici nela corsa. *Atleticastudi - supplemento*, 2, 155-162.
6. Bompa, T. (1999) Periodization. Human Kinetics. P.O. Box 5076, Champaign, IL.
7. Čoh, M. (2001). Biomehanika atletike. Inštitut za kineziologijo, Ljubljana.
8. Marković, G., Dizdar, D., Jukić, I., & Cardinale, M. (2004). Reliability and factorial validity of squat and countermovement jump tests. *Strength and Conditioning Journal*, 16 (5), 20-31.
9. Mero, A., Komi, P., Gregor, R.(1992) Biomechanics of Sprint Running. *Sport Medicine* 13 (6):376-392.
10. Simonsen, E., Thomsen, L., Klausen, K.(1985). Activity of mono- and biarticular leg muscles during sprint runninig. *European journal of Applied Physiology* 54: 524
11. Strojnik, V. (1997). Diagnostika moči, Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani.
12. Zatsiorsky V.M. (1995). Science and practice of strength training. Human Kinetics, Champaign.

SPORTSKA AKTIVNOST UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

PRIMARY SCHOOL STUDENTS SPORT ACTIVITY

Višnja Đorđić

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad

Sažetak: Bavljenje fizičkom aktivnošću i sportom može značajno doprineti zdravlju i razvoju dece i mladih. Kritičan period za fizičku neaktivnost jeste doba adolescencije. Sa ciljem da se utvrdi bavljenje sportom u ranoj adolescenciji, sprovedeno je anonimno anketiranje učenika novosadskih osnovnih škola. Obuhvaćeno je ukupno 760 učenika od 4. do 8. razreda (378 dečaka, 382 devojčice). Sportom u sportskom klubu se bavi 58% učenika, dok se 42% ne bavi organizovano sportom. Ispitanici su naveli 45 sportova, što sugeriše da u Novom Sadu postoji široka lepeza sportova za decu srednjeg školskog uzrasta. Statistički značajno viši procenat dečaka bavi se sportom u sportskom klubu – 70% dečaka prema 46% devojčica. Najpopularnije su sportske igre (33% učenika koji se bave sportom), slede bazični sportovi (8%), borilački sportovi (7%) i tenis (6%). Postoji rodni obrazac sportskih preferencija učenika. Tipično „muški“ sportovi su fudbal, vaterpolo i rukomet, a „ženski“ sportovi su gimnastika, ples i hokej na travi. Rodno „neutralni“ sportovi su tenis, džudo i plivanje.

Gljučne reči: sport, učenici, osnovna škola, rodne razlike

Summary: Regular physical activity and sport engagement considerably tribute to health and overall development of children and youth. Adolescence is considered as critical period for physical inactivity. Aiming to examine sport engagement in early adolescence, a survey of primary school students was conducted. A total sample of subjects comprises 760 elementary school students (378 boys, 382 girls) attending 4-8th grade. Poll data show that 58% of respondents are involved in organized sport in sport clubs. Significantly higher percent of boys are participating in organized sport, in comparison to girls (70% and 46% respectively). Students reported 45 different sports, which suggest there is wide range of sports offering in Novi Sad for this age group. The most popular are sport games (33% of students engaged in organized sport), followed by basic sports (8%), martial arts (7%) and tennis (6%). A gendered pattern of sport preferences exists. Typically “male” sports are soccer, water polo and handball, while “female” sports are gymnastics, dance and grass hockey. “Neutral” sports are tennis, swimming and judo.

Keywords: sport, students, elementary school, gender differences

UVOD

Fizička aktivnost, uključujući i organizovano bavljenje sportom, može imati brojne koristi po zdravlje i razvoj dece i mladih. Pozitivni efekti bavljenja sportom posebno su značajni u kontekstu zahtevnog, kompetitivnog, stresnog i sedentarnog načina života većine mladih danas. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, bavljenje sportom doprinosi usvajanju zdravog načina života, razvoju socijalnih veština, samopoštovanju i akademskom postignuću mladih (World Health Organization, 2009).

Iako nivo fizičke aktivnosti, generalno gledano, opada sa uzrastom, postoje dokazi da je to opadanje posebno izraženo tokom adolescencije (Kemper, Twisk, Koppes, van Mechelen, & Bertheke Post, 2001; Kimm, Glynn, Kriska i sar., 2002; Nader, Bradley, Houts i sar., 2008). Zato se adolescencija smatra rizičnim faktorom kad je reč o fizičkoj neaktivnosti (Rowland, 1999). Nepovoljni trend opadanja fizičke aktivnosti izrazitiji je kod adolescentkinja i verovatno objašnjenje leži u interakciji bioloških i kulturoloških faktora (Malina, Bouchard i Bar-Or, 2004).

Sa ciljem da se ispita bavljenje sportom u ranoj adolescenciji, sprovedeno je istraživanje na uzorku učenika novosadskih osnovnih škola.

METOD

Istraživanje transversalnog tipa sprovedeno je na uzorku učenika 4. do 8. razreda iz pet novosadskih osnovnih škola, lociranih u urbanoj gradskoj zoni. Konačni uzorak obuhvatio je ukupno 760 učenika (378 dečaka, 382 devojčice). Osnovne karakteristike uzorka prikazane su u tabeli 1. Uzorak u celini i subuzorke po razredima karakteriše ujednačena polna struktura. Što se tiče zastupljenosti pojedinih uzrasta (razreda), najmanje je učenika 4. razreda. U uzorku je najviše odličnih i vrlo dobrih učenika (66%, odnosno, 23%).

Tabela 1 Osnovne karakteristike uzorka

Ispitanici	Razred					Ukupno
	IV	V	VI	VII	VIII	
Dečaci N f	15	102	78	105	78	378
	4%	27%	21%	28%	21%	100%
Devojčice N f	21	103	84	92	82	382
	6%	27%	22%	24%	22%	100%
Ukupno N f	36	205	162	197	160	760
	5%	27%	21%	26%	21%	100%

N – broj ispitanika; f – procenat ispitanika

Osnovni demografski podaci o ispitanicima, te podaci o bavljenju sportom u slobodno vreme, prikupljeni su korišćenjem anketnog upitnika. Anketiranje je sprovedno u standardizovanim uslovima, uz obezbeđenu anonimnost učesnika. Dobijeni podaci obrađeni su adekvatnim statističkim postupcima (procentni račun, hi-kvadrat test).

REZULTATI SA DISKUSIJOM

Organizovano bavljenje sportom. Sportom u sportskom klubu se bavi 58% učenika, dok se 42% ne bavi organizovano sportom (tabela 2). Testiranje hi-kvadrat testom pokazalo je da se značajno viši procenat dečaka nego devojčica bavi sportom u sportskom klubu (70% prema 46%). S obzirom da se radi o ranoj adolescenciji, dobijeni rezultati saglasni su rezultatima prethodnih istraživanja koja ukazuju da su adolescenti više uključeni u sport nego adolescentkinje.

Tabela 2 Organizovano bavljenje sportom

	Bavi se sportom	Ne bavi se sportom	Ukupno
Dečaci	264 (69.8%)	114 (30.2%)	378 (100%)
Devojčice	174 (45.6%)	208 (54.4%)	382 (100%)
Ukupno	438 (57.6%)	322 (42.4%)	760 (100%)

$\chi^2=46.88 (1); p=.00$

Tabela 3 Najzastupljeniji sportovi na nivou celog uzorka i razlike po subzorcima

Sport	Ukupno N (%)	Dečaci N (%)	Devojčice N (%)	χ^2 (df); p
1. Odbojka	81 (10.7%)	17 (4.5%)	64 (16.8%)	29.97 (1); 0.00
2. Fudbal	72 (9.6%)	70 (18.5%)	2 (0.5%)	71.73 (1); 0.00
3. Košarka	49 (6.4%)	40 (10.6%)	9 (2.4%)	21.31 (1); 0.00
4. Tenis	44 (5.8%)	22 (5.8%)	22 (5.8%)	0.00 (1); NS
5. Plivanje	42 (5.5%)	22 (5.8%)	20 (5.2%)	0.07 (1); NS
6. Vaterpolo	20 (2.6%)	20 (5.3%)	0 (0.0%)	20.76 (1); 0.00
7. Karate	16 (2.1%)	13 (3.4%)	3 (0.8%)	6.49 (1); 0.01
8. Džudo	14 (1.8%)	7 (1.9%)	7 (1.8%)	0.00 (1); NS
9. Atletika	12 (1.6%)	3 (0.8%)	9 (2.4%)	2.98 (1); NS

N (%) – broj i procenat učenika koji se bave datim sportom

Među učenicima koji treniraju u sportskom klubu, trećina trenira 3 puta nedeljno po 1 sat, mada ima i ispitanika koji su naveli da treniraju 16-21 sat nedeljno.

Ispitanici su naveli čak 45 sportova, što sugerise da u Novom Sadu postoji široka lepeza sportova koji su u ponudi za mlade adolescente. Najpopularniji sportovi (zastupljeni preko 1% na nivou celog uzorka) prikazani su u tabeli 3. Može se zaključiti da je odbojka trenutno najpopularniji sport mladih adolescenata, slede fudbal i košarka, a na visokom četvrtom mestu je tenis. Zanimljivo je da se devojčice skoro četiri puta češće odlučuju za odbojku (16,8% prema 4,5%), a značajne razlike u procentu devojčica i dečaka koji se bave datim sportom postoji za ukupno pet od devet najpopularnijih sportova (odbojka, fudbal, košarka, vaterpolo, karate).

Posmatrano po grupama srodnih sportova (tabela 4), može se konstatovati da učenici novosadskih osnovnih škola preferiraju sportske igre (33%). Indikativno je da se manje od 10% ispitanika bavi bazičnim sportovima. U tabeli je posebno izdvojen

tenis, radi ilustracije njegove trenutne popularnosti među mladima, inicirane velikim međunarodnim uspesima srpskih tenisera.

Tabela 4 Popularnost pojedinih grupa sportova

Grupa sportova	Pripadajući sportovi	N (%)
Sportske igre	Odbojka, fudbal, košarka vaterpolo, rukomet, hokej na travi, hokej na ledu	249 (32.8%)
Bazični sportovi	Plivanje, atletika, gimnastika	60 (7.8%)
Borilački sportovi i veštine	Karate, džudo, džiu-džicu, tekvondo, aikido, mačevanje, kik-boks, kendo	52 (7.0%)
Tenis	Tenis	44 (5.8%)

N (%) – broj i procenat učenika koji se bave datim sportovima

Izbor sportskih aktivnosti u slobodno vreme u posmatranom uzorku (rana adolescencija) pokazuje rodni karakter (tabela 5). Fudbalom, vaterpolom i rukometom se bave isključivo dečaci, dok su gimnastika, ples i hokej na travi rezervisani za devojčice. Odbojka stiče veliku popularnost među devojčicama, a tome nesumnjivo doprinose karakteristike samog sporta (nema fizičkog kontakta sa protivnikom, zahteva saradnju igrača, nije previše iscrpljujuća aktivnost), kao i medijska atraktivnost i prezentacija odbojke - estetika sportske opreme, manekenska građa odbojkašica, aktuelni uspesi ženske odbojkaške reprezentacije i dr.

Tabela 5, Rodni karakter sportskih interesovanja adolescenata

Tipično muški sportovi (% dečaka)	Rodno neutralni sportovi (% dečaka - % devojčica)	Tipično ženski sportovi (% devojčica)
Vaterpolo (100%)	Tenis (50-50%)	Gimnastika (100%)
Rukomet (100%)	Džudo (50-50%)	Ples (100%)
Fudbal (97%)	Plivanje (52-48%)	Hokej na travi (100%)
Džiu-džicu (88%)		Odbojka (79%)
Košarka (82%)		Atletika (75%)

ZAKLJUČAK

Adolescencija predstavlja kritičan period za pojavu fizičke neaktivnosti, a opadanje fizičke aktivnosti posebno je izrazito kod adolescentkinja. Istraživanje sprovedeno na uzorku novosadskih učenika (ranih adolescenata) potvrdilo je da se ispitanici muškog pola značajno više bave organizovanim sportom, u odnosu na ispitanike ženskog pola. U urbanoj sredini, gde je realizovano istraživanje, ponuda sportskih aktivnosti za posmatrani uzrast je obimna i raznovrsna. Najpopularnije su sportske igre, mada je evidentan porast zanimanja za tenis, kao sport koji je trenutno medijski najzastupljeniji u nas. Interesovanja za sport pokazuju rodne specifičnosti, pri čemu je

indikativno pozicioniranje odbojke kao najpopularnijeg ženskog sporta u ranoj adolescenciji. Dobijeni rezultati sugeriraju da su adolescentkinje prioritarna ciljna grupa u promociji fizičke aktivnosti i sporta, te da postojeće rodne obrasce u bavljenju sportom treba uzeti u budućim strategijama unapređenja sporta mladih.

LITERATURA

1. Kemper, H., Twisk, J., Koppes, L., van Mechelen, W., & Bertheke Post, G. (2001). A 15-year physical activity pattern is positively related to aerobic fitness in young males and females (13–27 years). *European Journal of Applied Physiology*, 84 (4), 395–402.
2. Kimm, S., Glynn, N., Kriska, A., Barton, B., Kronsberg, S., Daniels, S. et al. (2002). Decline in physical activity in black girls and white girls during adolescence. *New England Journal of Medicine*, 347 (10), 709–715.
3. Malina, R. M., Bouchard, C. & Bar-Or, O. (2004). *Growth, Maturation and Physical Activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
4. Nader, P. R., Bradley, R. H., Houts, R. M., McRitchie, S. L., O'Brien, M. (2008). Moderate-to-vigorous physical activity from ages 9 to 15 years. *Journal of American Medical Association*, 300 (3), 295-395.
5. Rowland, T. W. (1999). Adolescence: A „risk factor“ for physical inactivity. *PCPFS Digest*, 3 (6), 1-9.
6. World Health Organization (2009). Physical activity and young people. Retrieved from, http://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_young_people/en/index.html

UPRAVLJANJE SPORTSKIM OBJEKTIMA U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA

MANAGEMENT OF SPORT OBJECTS IN THE FUNCTION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

prof.dr.sc. Veljko Đukić
Panevropski univerzitet APEIRON Banja Luka
dipl.inž., Biljana Đukić
Fakultet zdravstvenih nauka, šef katedre za ekologiju

Sažetak: Za savremeni sport – „sport za sve“ je karakteristično učešće velikog broja ljudi u međunarodnim i domaćim sportskim kretanjima. Budući razvoj civilizacije mora biti održivi razvoj. Zato budući razvoj sporta mora biti održivi sport. U tom cilju potrebno je razviti efikasan sistem upravljanja sportskim objektima- prirodnim i društvenim faktorima.

Gljučne riječi: sportski objekti, održivi razvoj.

Summary: Modern sport – „sport for all“ is characterized by a great number of people taking part in the international and national sport migrations. The future development of civilization must be the sustainable development. Therefore, time sustainable sport it is necessary to develop the efficient system of managing sports subject-environmentaly and socialy attractive sport factors.

Key words: sport subjects, sustainable development.

UVOD

U mjeri u kojoj je „sport za sve“ dostupan svim građanima, a posebno omladini, može se sa stajališta društva tretirati kao javno dobro čija se masovnost potiče mjerama konzistentne politike sporta, tj. izgradnjom i upravljanjem sportskim objektima putem precizno utvrđenih izvora finansiranja. Pri izboru adekvatnih metoda finansiranja mora se voditi računa o različitim kriterijima doprinosa sporta zdravstvenom stanju stanovništva u kontekstu formiranja ljudskog kapitala koji zahtjeva interdisciplinarnost s obrazovanjem, kulturom, zaštitom životne sredine - održivim razvojem i drugim segmentima društvenih djelatnosti.

Istraživanja u razvijenim zemljama pokazuju da ulaganja u obrazovanje (objekti i nastavna oprema) ne daju adekvatan proizvod bez ulaganja u odgovarajuće sportske objekte i sportske aktivnosti stanovništva – omladine, a sve u funkciji održivog razvoja.

Nastojanja menadžmenta da se poveća proizvodnost rada i djeluje preventivno na pojavu različitih bolesti, sve su više usmjerena na traženje adekvatne sportske aktivnosti-rekreacije. Pomoću sportske rekreacije se mogu ubrzati i olakšati procesi adaptacije čovjeka savremenim uslovima života i rada te spriječiti prerano

narušavanje zdravlja. Zato sportska rekreacija postaje neophodan faktor u prevenciji zdravstvenog stanja organizma.

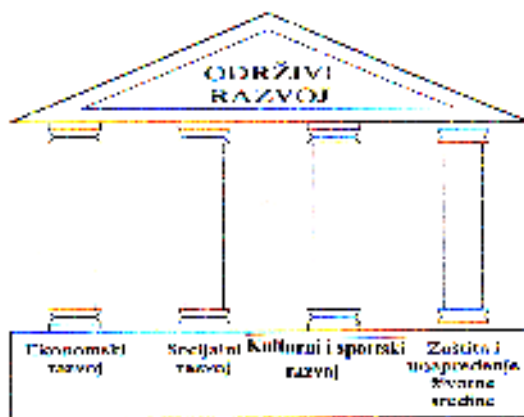
Bitan segment u analizi interakcije sporta (sportskih objekata) i održivog razvoja odnosi se na sport i sportsku rekreaciju u funkciji unapređenja turističke ponude. U uslovima globalizacije turističkog tržišta neophodno je sistematizovati faktore turističke potražnje i ponude te posredničke faktore sportsko-rekreacionih usluga[1].

STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

Problem zaštite i unapređenja životne sredine postao je poslednjih decenija prioritarna aktivnost savremenog svijeta, jer taj problem, uz probleme mira, ekonomskog razvoja, socijalne pravde, siromaštva i nezaposlenosti, demografskog rasta i razvoja demokratije, predstavlja globalni problem savremene civilizacije.

Granice rasta, izvještaj o stanju i uslovima daljeg rasta čovječanstva na osnovu kojeg je definisana teorija globalne ravnoteže kao jedna od najvažnijih teorija zaštite životne sredine, primorao je savremeni svijet da shvati da je zaštita životne sredine globalni problem, koji zahtjeva globalni pristup, i da se zato moraju preduzeti radikalne mjere za njenu zaštitu i očuvanje. Mnogobrojni izvještaji UN podstakli su brojna okupljanja na međunarodnom nivou, značajan napredak teorijske misli o globalnim problemima životne sredine i nova istraživanja ekoloških problema sa različitih aspekata, i intenzivnije uključjenje nauke u implementaciju mjera zaštite zasnovanih na naučnoj bazi. To je dovelo do nastanka teorije održivog razvoja – nove strategije i filozofije savremenog razvoja[2].

Slika 1. Oslonci održivog razvoja

Na Drugoj konferenciji UN o zaštiti životne sredine i razvoju usvojena je do sada najznačajnija deklaracija – Rio deklaracija sa pratećim dokumentima – kojom je koncept održivog razvoja institucionalizovan, čime je institucionalizovana i politika

da se životna sredina ne može očuvati i unapređivati parcijalnim politikama i mjerama već jedino implementacijom koncepta održivog razvoja.

U tom smislu održivi razvoj je definisan kao mogućnost daljeg razvoja kako sadašnje generacije, tako i budućih generacija, te se ovaj koncept zasniva prije svega na principu integracijske jednakosti.

Danas je neosporno da je razvoj koji se zasniva na iscrpnom korišćenju prirodnih resursa neodgovoran i neracionalan, te je zato neodrživ. Nasuprot tome, održivi razvoj jeste uravnoteženi razvoj. On je mnogo više nego ekonomski rast (koji označava veličinu porasta proizvodnje i usluga, tj. samo kvantitativni rast), a takođe je širi pojam i od kategorije ekonomskog razvoja, jer održivi razvoj obuhvata i kategoriju zaštite i unapređenja životne sredine, i odnos usklađenosti između privrednog rasta, socijalne pravde i zdrave životne sredine, kao i paralelne procese, uzajamno uslovljene faktore – održivu ekonomiju, održivo korišćenje energije i održive aktivnosti (među kojima su i sportske aktivnosti).

Prema tome, koncept održivog razvoja sadrži više aspekata razvoja, i predstavlja integralni ekonomski, tehnološki, socijalni, kulturni i sportski razvoj, usklađen sa potrebama zaštite i unapređenja životne sredine i potrebama budućih generacija, kao i sa principima razvojne politike i politike zaštite životne sredine[3]. Slika 1. sugerise da se održivi razvoj oslanja na četiri stuba jednakog značaja i jačine, međusobno uslovljena i povezana istim ciljem.

PRIJEDLOG SADRŽAJA SPORTSKE REKREACIJE U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA

Sadržaji sportske rekreacije trebaju biti usklađeni s potrebama korisnika i funkcijom održivog razvoja. Ono što nedostaje jesu stručnjaci i objekti. Objekti su osnova planiranja sportsko-rekreacijske ponude a danas u RS-BiH nema dovoljno:

- sportskih dvorana,
- teniskih dvorana,
- odgovarajućih bazena (ni zatvorenih ni otvorenih),
- uređenih šetališta i staza,
- trasiranih puteva za pješake, biciklizam, planinarenje, turno i orijentacijsko kretanje,
- uređenih lokacija za aktivnosti na rijekama.

Manjak ili izostanak stručnjaka za sportsku rekreaciju reflektuje se na nedostatak sadržajne i programske ponude. Ostaju nedovoljno iskorišteni prirodni resursi za raznovrsne programirane aktivnosti. Posebno se to odnosi na sadržaje:

- u i na vodi,
- na planinama i u gorju,
- u nacionalnim parkovima,
- u parkovima prirode i prirodnim rezervatima,
- u seoskom ambijentu i sl.

Navedeni lokaliteti osnova su za planiranje sportsko-rekreacionih sadržaja koji, osim kinezioloških, imaju svojih vrijednosti u ambijentalnom, klimatološkom, geografskom, etnografskom i drugom smislu, čineći tako sintezu zdravstveno preventivne i rekreacijske ponude.

PRIRODNI I DRUŠTVENI FAKTORI UPRAVLJANJA SPORTSKIM OBJEKTIMA

Prirodni resursi predstavljaju različite vidove prirodnog bogatstva i osnovu privredne aktivnosti i života ljudi. U dosadašnjem razvoju njihovo korišćenje bilo je neodgovorno i prekomjerno. Zato dalje korišćenje prirodnih resursa mora biti u skladu sa principima i konceptom održivog razvoja[4].

Prirodni resursi su fizičko-geografski elementi od kojih zavisi kvalitet prostora i stepen njegove privlačnosti za gradnju sportskih objekata, kao i mogućnost ekonomske valorizacije.

Društveni atraktivni faktori proizvod su ljudske aktivnosti. Ugrađeni u sportsko rekreacionu ponudu oni povećavaju turističku privlačnost prostora, pružaju bogatiji sadržaj boravka i povećavaju atraktivnost usluge.

Turistički resursi, prirodni i društveni, zajedno sa receptivnim i komunikativnim faktorima čine osnovu za formiranje odgovarajuće ponude i usluge.

Upravljanje prirodnim resursima je jedan od ključnih elemenata koncepta održivog razvoja. U istom smislu upravljanje sportskim objektima je jedan od najvažnijih elemenata strategije održivog razvoja. U dosadašnjem razvoju sportskih aktivnosti osnovni ciljevi razvoja odnosili su se na raznovrsne ekonomske efekte, kao što su stope deviznog priliva, turističke potrošnje, nova izgradnja i investicije, broj posjetilaca i sl., što se u krajnjoj liniji uvijek svodi na stalno i beskrajno povećanje potrošnje od strane korisnika usluge i što predstavlja vrhunski cilj planova razvoja-odnosno preferira profitni sadržaj i eksploataciju sportskih objekata.

Međutim, takav koncept, osim pozitivnih ima i brojne negativne efekte na društveni i ekonomski razvoj, i posebno na životnu sredinu, kao što su: „žderanje“ prostora, zagađenje vode, zagađenje vazduha, zagađenje zemljišta, stvaranje čvrstog otpada, problem buke, ugrožavanje biodiverziteta, prenatrpanost prostora i drugi brojni negativni efekti na očuvanje životne sredine.

Zato takav razvoj koji teži neograničenoj maksimizaciji i diverzifikaciji prostora, mora biti napušten u korist novog koncepta održivog upravljanja sportskim objektima.

SUŠTINA I PRINCIPI ODRŽIVOG UPRAVLJANJA SPORTSKIM OBJEKTIMA

Poslije Druge konferencije UN o životnoj sredini i razvoju otpočela je, kako u zemljama visoke industrijalizacije i urbanizacije, tako i u zemljama u razvoju i tranziciji na svim sektorima izrada odgovarajućih strategija održivog razvoja za

pojedine sektore (među kojima i sektor građenja i upravljanja sportskim objektima) i nivoje zaštite životne sredine.

Uvažavajući činjenicu da „sport za sve“ po svojoj prirodi ima širok društveni i ekonomski karakter, i da može da ima veoma značajnu ulogu u ostvarivanju globalne strategije održivog razvoja definisan je savremeni koncept održivog razvoja upravljanja sportskim objektima.

Tako se Evropskom poveljom održivog razvoja turizma u zaštićenim oblastima održivo upravljanje sportskim objektima definiše kao „svi oblici razvoja, upravljanja i djelovanja koji u kontinuitetu odražavaju ekološki, društveni i ekonomski integritet i dobrobit prirodnih, izgrađenih i kulturnih resursa“[5].

V. Đukić je definisao slijedeće principe za upravljanje sportskim objektima u funkciji održivog razvoja:

- oni ne treba da degradiraju resurs i treba da se razvijaju na ekološki zdrav način,
- treba da obezbjedi dugoročne koristi po resurs, turističko mjesto i turističku industriju,
- treba da uključi edukaciju svih učesnika u formiranju i potrošnji usluge,
- treba da uključi prihvatanje resursa takvog kakav je, uz shvatanje njegovih ograničenja,
- treba promovirati moralne i etičke odgovornosti i ponašanje prema prirodnoj i kulturnoj životnoj sredini.

Prihvatanje strategije upravljanja sportskim objektima u funkciji održivog razvoja kao strategije budućeg razvoja turizma znači da se ukupni budući razvoj na svim nivoima i od strane svih učesnika sistema „sport za sve“ treba odvijati na principima i u skladu sa konceptom održivog razvoja.

ZAKLJUČAK

Sportski sadržaji su ključni faktor za razvoj sportske rekreacije a preko sportske rekreacije i razvoj turističke privrede. Da bi se omogućio dalji razvoj sportske rekreacije neophodna je zaštita, očuvanje i upravljanje sportskih objekata u funkciji održivog razvoja. Koncept održivog razvoja treba da predstavlja dio šire strategije zaštite i očuvanja prirodnih resursa i koncepta upravljanja sportskim objektima. Taj sistem se treba zasnivati na rezultatima nauke i implementaciji naučnih istraživanja pri definisanju i rješavanju problema upravljanja. U procesu upravljanja sportskim objektima potrebno je da budu obuhvaćene sve faze koje upravljanje čine djelotvornim, i to faza usmjeravanja, planiranja, organizovanja i koordiniranja i faza kontrole.

LITERATURA

1. Đukić V., Osnovi zaštite životne sredine, Panevropski univerzitet APEIRON, Banja Luka, 2008.
2. Knežević A., Održivi razvoj u obnovi i razvoju BiH, IPES, d.d. Sarajevo, 1995.
3. Đukanović M., Životna sredina i održivi razvoj, Elit, Beograd, 1996.
4. Naisbitt J., Megatrends, Asia, The Eight Asia Megatrends that are changing the world, Nicholas Brealey Publishing, London, 1996.
5. Bramwel W., Lane B., Sustainable Tourism: An evolving global approach, Journal of Sustainable tourism, No 1, 1993.

FIZIČKA AKTIVNOST OSOBA POSLE PEDESETE GODINE STAROSTI

PHYSICAL ACTIVITY FOR PEOPLE AFTER THE AGE OF FIFTY

Dr. Vesna Habić
Mr. Milka Đukić
Mr. Ranko Marijanović

Sažetak: Pažnja i interes koju starije osobe pridaju procesu starenja, kao i šta se može učiniti povodom toga, omogućava fitness industriji da dobije mnogo novih korisnika. Milioni starijih osoba žele da održe vitalnost i da imaju dostojanstveno starenje. Njima se može ponuditi rešenje koje će im podići samopouzdanje, omogućiti zdrav, snažan i produktivan život u poznim godinama.

Ključne reči: starije osobe, fizička aktivnost.

Summary: Attention and interest that older people give to the process of aging, as well as what can be done on the occasion that provides fitness industry to get a lot of new users. Millions of elderly people want to maintain vitality and to have a dignified aging. They may offer a solution that will boost their confidence, provide a healthy, strong and productive life in the years to know.

Key words: older people, physical activity.

Pablo Pikaso je jednom rekao: "Starenje je važno samo onom ko stari" Većina starih će na to sa odobravanjem klimnuti glavom uz karakteristični ironični osmeh. S druge strane, starenje se može shvatiti i kao običan protok vremena. Ipak, kada vreme protiče telu vežbača preko 50 godina starosti (ili pak vašem telu), ta stvar postaje lična i veoma važna!

Pažnja i interes koju starije osobe pridaju procesu starenja, kao i šta se može učiniti povodom toga, omogućava fitness industriji da dobije mnogo novih korisnika. Milioni starijih osoba žele da održe vitalnost i da imaju dostojanstveno starenje. Njima se može ponuditi rešenje koje će im podići samopouzdanje, omogućiti zdrav, snažan i produktivan život u poznim godinama.

Grupa sa 65 i više godina je najbrže rastuća grupa ljudi u mnogim zemljama, pa i kod nas i od 1960-tih je rasla duplo brže u odnosu na opštu populaciju. Do 2030 predviđa se da će ih biti više od 70 miliona u samo u SAD (Mazzeo 1998). Osobe od 85 i više godina (koje se smatraju "najstarijim" starcima) su trenutno najbrže rastući segment američke populacije. (Schnirring 2000).

Promocija i održavanje zdravlja u poslednje vreme postižu uspeh bez presedana. Rezultat toga je produženje životnog veka ljudi. Prosečan čovek savremenog dela sveta živi dug život, ali je on često sedeći, debeo, trom i hronično bolestan. Svaka osoba koja tako neaktivno živi je (ili po sopstvenom izboru, ili iz neznanja) osuđena

na sporo umiranje. Medicina i razne intervencije im mogu donekle produžiti život, ali prosto disanje je daleko od kvalitetnog načina života.

Period nesposobnosti

Prema mišljenju eksperata za starenje, odmaranje i neaktivnost su upravo ono što starije osobe ne bi trebalo da rade. U srednjim godinama oni polako počinju da se debljaju, da gube mišićnu masu i snagu, kosti počinju da bivaju krte, a smanjuje im se i kapacitet pluća. Tada se naravno povećava rizik od srčanih oboljenja, dijabetesa, a krvni pritisak i osteoporoza postaju iminentni. Ti ljudi se polako kreću ka svom "periodu nesposobnosti". (Evans i Rosenberg 1991).

Period nesposobnosti je period koji se računa od momenta kada čovek prestane da živi kvalitetno (zbog bolesti) pa do svoje smrti. Tu pravimo razliku između "zdravog doba" i životnog veka jedne osobe. Te dve stvari su vrlo različite. U zdravom dobu čovek je funkcionalan i sposoban da ispunjava svakodnevne životne zadatke. Drugim rečima, ta visoka funkcionalnost omogućava čoveku da se osloni na samog sebe tako da je sposoban da nezavisno živi u svom okruženju. Obrnuto, period nesposobnosti je vreme (10-15 godina) koja se javlja pred kraj života, kada osoba sve više zavisi od pomoći drugih (Evans i Rosenberg 1991). Da bi potencijalni vežbači i bližnji završili svoju

životnu trku na nogama i snažno, trebalo bi da značajno smanje, ili čak eliminišu vreme koje provode u periodu nesposobnosti. Dopustimo da to znanje o periodu nesposobnosti bude dodatna motivacija budućim vežbačima!

Koje su to starije osobe?

Postoji mnogo različitih kategorija ljudi od 50 i više godina. U tu ciljnu grupu spadaju starije osobe počev od onih koje su zdrave i u formi, pa zdrave i nisu u formi, bolesne i u formi, bolesne i oni koji nisu u formi, ili su fizičke ograničeni, do onih mnogobrojnih koji potpadaju u neke druge kategorije koje ovde nisu navedene. Ovde ne želimo da pravimo stereotipe niti da etiketiramo starije osobe tako što ćemo određivati njihove potrebe ili fizičko stanje pre nego što uradimo istraživanje o tome. Tada i samo tada možemo dobiti ideju šta toj specifičnoj i jedinstvenoj osobi treba. Jasno je da starijim osobama ne možemo preporučiti jednostran i tipiziran fitness program.

Kako fizičku aktivnost učiniti da bude zabavna starijim ljudima

Pravilno odabran i primenjen program vežbanja za starije ljude ima mnoge fizičke i emocionalne koristi. Jedna od tih koristi je da stariji ljudi mogu da vode nezavisan i aktivan život. Da bi to postigli potrebno je da vežbanje bude zabavno i svrsishodno kako se stariji ljudi ne bi samo fokusirali na svoje fizičke potrebe, već se time angažuju i njihove društvene i emocionalne potrebe.

Istine i predrasude o vežbanju za ljude koji imaju preko 50 godina

Sa starenjem ljudi često brinu da li će imati dovoljno para da prožive svoje zlatne godine na način na koji su navikli i da li će spokojno dočekati svoju penziju. Stariji ljudi bi isto tako trebalo da budu zabrinuti i time da li imaju dovoljno mišića i energije, odnosno da li funkcionišu na način koji im omogućava da budu fizički nezavisni. Vežbanje je recept za sporo starenje. Ljudi bilo kojih godina mogu da uspore proces starenja regularnim vežbanjem. Ako neko starijoj osobi kaže "Hej uspori malo, mator si, ne žuri", odmah im recite suprotno. "Odmor je upravo ono što vam ne treba!" Potrebno im je razbiti to uvreženo mišljenje da stariji ljudi ne treba da vode aktivan i zdrav život. S tim u vezi ovde ću navesti nekoliko uobičajenih pogrešnih razmišljanja kada se radi o ovoj temi:

Predrasuda br. 1. Suvviše sam star da bi vežbao.

Činjenica.

Telo je neverovatno otporno. Danas i mladići od 70,80 i 90 godina mogu veoma dobro napredovati u fitnessu. Nikad nije kasno da se počne. Čak šta više, oni ne bi sebi mogli da dozvole da ne vežbaju. Snaga mišića, gustina kostiju i jako srce su elementi neophodni za kvalitetan život u starijem dobu. Vežbanje je lek!

Predrasuda br. 2. Nemam snage i zato ne mogu da vežbam.

Činjenica.

Ako vežbač nije u formi i zaduva se pre nego što i počne dan, ludo je i pomisliti da mu treba napraviti neki ozbiljniji plan vežbanja. Ipak, treba početi polako, dok mu se ne povрати dah i snaga. Uskoro, on će imati dovoljno energije da izdrži dan; da može da se igra sa svojim unucima i da uživa u rekreaciji. Jednom kad oseti energiju neće moći da živi bez nje, zato je potrebno da započne sa vežbanjem i ne odustane od njega.

Predrasuda br. 3. Treba da uđem u formu pre nego što počnem da treniram u teretani

Činjenica.

Program treninga u teretani može da bude prvi ali i najvažniji korak u nečijem treningu (Buckwalter i DiNubile 1997; Mazzeo 1998). Vežbač ne bi trebalo da čeka sa treningom uz otpor očekujući formu. Može odmah početi da izgrađuje mišiće što će izmeniti njegov stas i pojavu, ubrzati metabolizam, ojačati kosti, smanjiti težinu i omogućiti fizičku sposobnost.

Predrasuda br. 4. Mogu smrštati samo uz dijetu i bez vežbanja

Činjenica.

Kombinacija smanjenog unosa kalorija i vežbanja je najbolje rešenje za gubitak težine, kao i njeno održavanje nakon toga. Mnogi ljudi koji su tokom godina dobili višak kilograma, danas jedu znatno manje ali i dalje dobijaju na težini jer su izgubili

mišiće. Samo aerobno vežbanje i dijeta ne donose uspeh. Mora se uključiti i trening sa otporom.

Predrasuda br. 5. Starenje je prirodno, pa zašto onda uopšte vežbati?

Činjenica.

Danas se pod srednjim godinama podrazumeva mnogo više nego što je to bilo ranije. Isto tako, za većinu ljudi koji žive u modernom društvu normalno je i to da nisu u formi, da imaju višak kilograma, te da su sklони bolestima koje im ugrožavaju život. Niko ne želi da bude prosečan u ovom, uglavnom nezdravom svetu. Vežbanje će vam pomoći da održite težinu, izbegnete degenerativne bolesti kao što je dijabetes ili srčana oboljenja. Isto tako, bolje ćete podnositi stres i osećate će te se bolje u celini. Neaktivnost mnogo više doprinosi bržem starenju nego bilo koji drugi fiziološki razlozi. Mnogi fiziološki padovi imaju svoj uzrok u neaktivnosti i kao takvi se mogu korigovati. (Schwenk 1999, p. 3)

Predrasuda br. 6. Vežbanje je sve ili ništa - ili ga praktikujete sve vreme ili uopšte ne

Činjenica.

Vežbačima ne treba zadavati perfektan scenario. To je recept za neuspeh. Stalno i uporno vežbanje u dugom vremenskom periodu je formula uspeha. Ako se ulenji treba ga što pre vratiti u ritam vežbanja. Trku dobija kornjača a ne zec.

Predrasuda br. 7. Nemam vremena za vežbanje

Činjenica.

Ljudi posle pedesete ne mogu sebi da dozvole da ne vežbaju. Vežbanje će im podići nivo energije i vitalnost. Oni bi trebalo o tome da razmišljaju kao o planiranom sastanku koji ne smeju propustiti. Stvar je u suštini prosta. Kao minimum treba pravilno da se hrane, da šetaju 3-5 puta nedeljno i da imaju vežbe snage dva puta nedeljno od po 20 do 25 minuta.

Fontana mladosti: Vežbanje je protivotrov starenju

Ne dozvolite starijim osobama da upadnu u grešku gde misle da je starenje neizbežan i nezaustavljiv proces. Iako će im ukupna funkcionalnost verovatno biti smanjena, u odnosu na ono što su radili kada su imali 20 godina, glavna osobina starenja su ipak neaktivnost i gubitak mišića. Jedan aktivni i fit 70-godišnjak može imati aerobik kapacitet kao jedan sedeći i neaktivan 25-godišnjak (Schwenk 1999, p.3)

Oliver Vendl Holms je prvi dao ideju da se godine mere ne po svojoj hronologiji već po svojoj funkcionalnosti. On kaže: "Biti mlad u 70 godina je mnogo lepše i izazovnije nego biti star u 40 godina. Starijima se savetuje da se ne prepuste sudbini bez borbe. To će učiniti ako izaberu aktivan život. Cilj: Umreti mlad što je kasnije moguće

Opšte programske preporuke

- Izabrati vežbe koje su poznate i koje pričinjavaju zadovoljstvo.
- Ponavljati one vežbe koje poboljšavaju koordinaciju, povećavaju veštinu i podižu samopouzdanje.
- Uveriti se u to da li je vežbač dovoljno sposoban da bezbedno izvrši zadate vežbe.
- Izbaciti ili bar modifikovati aktivnosti koje su veoma zahtevne i koje mogu dovesti do povrede zglobova i mišića, odnosno uskladiti ih sa mogućnostima vežbača.
- Izbaciti ili izmeniti aktivnosti koje zahtevaju visok stepen koordinacije i ravnoteže, odnosno uskladiti ih sa mogućnostima vežbača.
- Pre svakog vežbanja obavezno je postepeno zagrevanje najmanje 10 do 15 minuta sa odmaranjem i istezanjem nakon toga (najmanje 5 do 10 minuta). Ovo se posebno važi za starije osobe za koje se zna da imaju probleme sa srcem i krvotokom, kao i za osobe sa krtim kostima ili artritisom.

Program pravljen za starije osobe: Treba da bude izbalansiran

Za starije osobe najbolje je koristiti kombinovani pristup treningu. Prethodno treba proceniti njihovu kardiorespiratornu sposobnost i elastičnost. Isto tako potrebno im je popraviti držanje i hod. Jedan izbalansiran i funkcionalan program treninga može im takođe pomoći da bolje održavaju ravnotežu, što će smanjiti mogućnost padanja i povreda.

Osnovno vežbanje

Uputstva za rad sa starijim osobama

Šta uraditi da sve ispadne bezbedno i kako treba kada su starije osobe u pitanju?

Koristite pouzdane informacije. U suštini, većina osnovnih uputstava koja je izdao ACSM (1997, 1998) za prosečno zdrave odrasle, mogu se primeniti i na starije osobe, imajući u vidu specifične preporuke koje se važe samo za starije osobe (ACE 1998; Mazzeo 1998). Starija osoba može imati krhke kosti ili pak razne hronične bolesti koje mogu dovesti do vrtoglavice, povećanja temperature, ortopedskih povreda i kardiovaskularnih problema. Uputstva takođe treba da budu adaptirana za svaku osobu pojedinačno prema njenim specifičnim mogućnostima, ograničenjima i ciljevima. Vežbanje uz otpor bi trebalo da bude krajnji cilj treninga.

Sprovesti sveobuhvatno usklađivanje vežbi sa zdravljem, sposobnostima i ograničenjima svake osobe. Usklađivanje mora da obuhvati medicinsku procenu svih relevantnih faktora zdravlja počev od kardiovaskularnih mogućnosti, zatim kapaciteta pluća, pa sve do evaluacije mišićno-koštanog i nervnog sistema. Čak šta više, to usklađivanje mora da identifikuje sve poremećaje i ograničenja koji (a) prethode fizičkoj aktivnosti ili zahtevaju tretman i stabilizaciju pre vežbanja, ili (b) zahtevaju izmene u programu vežbanja. To usklađivanje koristi u određivanju kvalifikovanosti trenera za rad sa konkretnim vežbačima imajući u vidu njihovo znanje i specifične potrebe vežbača. U ovakvim slučajevikma uspeh je zagaranovan naročito ako se treneri neplaše da postavljaju pitanja i dobijaju odgovore na ono što ne znaju.

Postavite jasne ciljeve treninga. Za većinu starijih osoba osnovni cilj treninga je da održe zdravlje i budu slobodni da vode život na način koji im odgovara. Podvucite svom klijentu da je fizička aktivnost dodatak, a ne zamena za pravilnu ishranu, odgovarajući odmor i pozitivan pogled na svet.

Koristiti sveobuhvatni pristup treningu. Starije osobe zahtevaju individualizaciju. Trening treba da bude izbalansiran tako da se vodi računa o kardiovaskularnim osobinama, mišićnoj snazi, izdržljivosti i elastičnosti svakog klijenta ponaosob.

Uskladite kardiovaskularni trening. Osim vežbanja za podizanje kardiovaskularnog sistema (koje je prethodno planski usklađeno), treba ih savetovati da u svoju svakodnevnicu uključe i dopunske rekreativne aktivnosti kao što su brzo hodanje, penjanje uz stepenice, lakši kućni poslovi, baštovanstvo i sl.

Generalne preporuke za učestalost treninga starijih osoba, a imajući u vidu njihove kardiovaskularne mogućnosti su 3 do 7 puta nedeljno od 15 do 60 minuta vežbanja, odnosno minimum tri ne-uzastopna dana. Većina starijih osoba, a posebno onih koji su prethodno živeli sedeći život, preferiraju trening slabog ili malog intenziteta u dužem periodu. Ako ne mogu da izdrže duge treninge neka to rade s vremena na vreme. Treba uskladiti njihovu volju za vežbanjem sa intenzitetom i dužinom treninga.

Poboljšanje rada kardiovaskularnog sistema je dokazano i kod treninga niskog intenziteta (40% od VO₂ max.) ACSM preporučuje intenzitet treninga između 40 i 85% VO₂ max, odnosno rezerve rada srca. Za stariju osobu koja prethodno nije bila dovoljno aktivna, intenzivni trening može dovesti do povrede i gubitka volje i želje za vežbanjem. Program mora biti usklađen sa nivoom tolerancije i mogućnostima svakog vežbača ponaosob (ACSM 1997; 1998 U. S. Sekretarjat za zdravstvo i negu ljudi 1996).

Uključiti trening sa otporom. Mnogi istraživači veruju da je to najkritičniji momenat u preokretanju procesa starenja. Brojni uticajni naučni časopisi (Feigenbaum i Polok 1997; Fiatarone 1990; Fiatarone, O' Nil i Rajan 1994; Frontera, Meredith i O'Rajli 1988; Mazzeo 1998; Vestkot 1995) daju ubedljive argumente za takvu tvrdnju. Pogrešno je verovanje da starije osobe sa godinama gube sposobnost i da trening sa otporom nema smisla. Studije su pokazale da se snaga kod starijih osoba može utrostručiti.

Trening sa otporom je jedini način da se spreči atrofija mišića. Nije važno da li je vaš klijent mladi 70-godišnjak ili stari 40-godišnjak, i da li svakodnevno ide na trčanje. Ono što je važno je da ako ne vežba sa otporom definitivno gubi mišićnu masu. U godinama između 25 i 40 gubi se oko 4% mišićne mase po deceniji života. Posle 50-te gubi se 10% po dekadi, ili oko 1% godišnje. Tako je kod starijih osoba tipično da u godinama između 50 i 70-te izgube oko 30% svoje snage. Taj trend dramatičnog opadanja mišićne mase se nastavlja, tako da u sedmoj dekadi života imamo pad od 15%, a nakon toga i čitavih 30%. (Mazzeo 1998). Zaključak: Vežbajte snagu ili ćete je izgubiti.

Povećati elastičnost i držanje tela. Nauka nije dala precizna uputstva kako treba da izgleda trening za elastičnost. Ipak, svaki program za elastičnost treba u sebi da ima bazne parametre kao što su isticanje, koje je u osnovi statično. Istezanje treba

sprovoditi 2 – 7 dana u nedelji koristeći zadržavanje uz napor od 5 do 40 sekundi, iako ja mislim da je 20 do 30 sekundi bolje za starije osobe. Istezanje treba ponoviti nekoliko puta za svaki deo tela. Intenzitet definišemo kao podnošljivu neprijatnost, ali se ne prelazi granica bola. Progres se ne može očekivati brzo (pogledaj poglavlje 11, 15 i 20).

Individualizujte program vežbanja starijim osobama. Postoji velika razlika između psihičkih i fizičkih mogućnosti kod starijih osoba. Ima ih od veoma neaktivnih do vrlo aktivnih. Ono što se važi za jednog ne važi se za drugog.

Važnost teretane za starije ljude

Poruka je jasna i glasna. Trening u teretani čini mišiće jačim, održava fizičku kondiciju, sprečava pojavu hroničnih oboljenja kao što je na pr. dijabetes i pomaže osećanju da je telo fiziološki mlađe nego što ima godina.

Istraživanja u SAD (ACE 1998; ACSM 1995, 1997, 1998; Evans i Rosenberg 1991; Mazzeo 1998; Polok 1998) pokazuju da je usporavanje, pa čak i preokretanje procesa starenja moguće uz pomoć vežbanja u teretani. Pogrešno je mišljenje da stariji ljudi nemaju sposobnost da odgovore izazovima treninga u teretani. Ranije studije su podržavale ovo mišljenje koje se baziralo na pogrešnoj pretpostavci da se telo starijih ljudi ne može razvijati, a samim tim ni pozitivno odgovoriti na napore vežbe u teretani. Ne postoji ni jedna studija koja podržava takvo mišljenje. Naprotiv, postoje studije koje pokazuju da se snaga kod starijih ljudi može utrostručiti ukoliko se sprovede osmišljeni i kontrolisani trening. Druge govore o povećanju snage za 200% (Evans i Rosenberg 1991; Mazzeo 1998). Ipak, jedna je istina koja važi za sve osobe nezavisno od godina – mora se vežbati sa dovoljnim intenzitetom kako bi se snaga optimalno povećavala i gde su rezultati treninga vidljivi.

Mehanika pokreta. Rad u teretani povećava snagu i, s tim u vezi funkcionalni kapacitet starijih ljudi. Poboļšan hod, snaga u nogama, koordinacija i ravnoteža tela – da navedemo samo neke koristi.

Trening snage, potrošnja energije i ubrzanje metabolizma. Količina energije sa godinama se polako smanjuje. Glavni faktor tome je sedeći način života koji dovodi do gubitka mišićne mase i povećanja masnoće. Gubitak mišićne mase pak dovodi do usporavanja bazalnog metabolizma kod starijih ljudi.

Osim usporavanja metaboličkih procesa (potrošnja kalorija, kontrola i gubitak težine), taj gubitak mišićne mase doprinosi i smanjenoj gustini kostiju, povećanoj neosetljivosti na insulin (usporena insulinska reakcija), kao i smanjenju kapaciteta pluća. (Mazzeo 1998).

Zbog tih, a i zbog mnogih drugih razloga, program koji povećava mišićnu masu istovremeno povećava i funkcionalni kapacitet i nezavisnost kod odraslih ljudi. Sledstveno tome tada se drastično smanjuje mogućnost da obole od uobičajenih hroničnih oboljenja.

Napomena: Neadekvatan unos proteina može opstruirati anabolički (hipertrofija) odgovor na trening snage kod starijih ljudi. Danas je u SAD preporučeni unos (RDA) proteina 0,8 grama po kilogramu težine na dan, što nije dovoljno kada se radi o

starijim ljudima. Poslednji podaci sugerišu da je bezbedan unos proteina za starije oko 1,25 grama po kilogramu telesne težine dnevno (Mazzeo 1998).

Uputstva za trening snage. Ključ efikasnog treninga snage je pravilan izbor intenziteta (otpora ili težine) koji će aktivirati željene mišiće u otprilike 8 (oko 85% 1RM – repeticionog maksimuma) do 20 ponavljanja (oko 50% 1RM), što je dovoljno za stimulaciju željenih mišića. Beskrajno ponavljanje može dovesti do zasićenja materijala i povreda. U prvih 12 nedelja programa treninga snage za starije ljude, ne treba očekivati neke spektakularne rezultate. Ipak, sam fitnes donosi mnoge koristi pa ih treba ohrabrivati na tom planu.

Mišićna masa počinje da reaguje na trening snage između 60% i 100% 1RM (Mazzeo 1998) za šta je potrebno 1 do 16 ponavljanja (1RM predstavlja maksimalnu težinu koju osoba može podići i bezbedno kontrolisati. 20RM je težina ili otpor koju osoba 20 puta podigne za vreme jednog zadatog vežbanja. Manji RM tj. od 1 do 7 se ne preporučuju starijim osobama.

Kada radite sa osobama koje su potpuno van forme počnite sa više ponavljanja (20) i manjom težinom i polako napredujte. Kod sedećih ljudi to će povećati snagu mišića i izdržljivost, dok će rizik od povrede biti mali. Kao minimum treba vežbati dva puta nedeljno sa 48 sati razmaka između sesija. Prvih 12 nedelja osoba treba da vežba zadate vežbe do granice izdržljivosti, koju postepeno treba povećavati (poslednje ponavljanje je izazov), vodeći računa da se ne pretera. Izbor treba da obuhvati 8 – 10 vežbi za sve važnije grupe mišića. Brzina pokreta treba da bude između 6 i 9 sekundi (ACE 1998). Brzina treba da se kontroliše. Odnos između vežbi zavisi od spremnosti svake osobe, kao i zadatka treninga. Preporučuje se odmor koji dovodi do potpunog oporavka mišića.

Opšta uputstva preporučuju intenzitet treninga između 70 i 80% 1RM gde je cilj 8 do 15 ponavljanja (ACE 1998). Budite konzervativni i napredujte polako sa više ponavljanja i postepenim povećanjem tereta. Izmerite rezultate nakon 12 nedelja. Granica bi trebalo da se pomeri.

Napomena: 1RM u smislu apsolutne težine ili otpora koju konkretna osoba može da podigne može biti veoma nizak kod starijih osoba, a posebno onih koji su potpuno van forme. Tu sigurno nećete natovariti veliku težinu. Ono što treba da uradite je da procenite koliko maksimalno ta osoba može podići da bi bezbedno izvršila 8 do 20 ponavljanja. Na primer, na spravi gde se koristi otpor za ispravljanje nogu u kolenima 1RM može biti jedno ponavljanje u početku jer će stariji ljudi van forme jedva i to uraditi. Cilj je da im se vežbanjem stanje toliko popravi da to mogu uraditi 15 do 20 puta.

Istraživanja su pokazala da vežbanje u teretani ima velike koristi i to:

*Jedna od prednosti je vitkije telo. Održavanje i povećanje mišićne mase doprinosi bržem topljenju kalorija. Telo ima ubrzan metabolizam i tada se lakše održava i gubi težina.

*Još jedna prednost su jače kosti. Kost i mišići propadaju sa godinama, a naročito kada su neaktivni. Najbolji način jačanja kostiju je jačanje mišića koji ih okružuju, pravilna ishrana i vežbanje u teretani.

*Poboljšano držanje je još jedna od vidljivijih koristi vežbanja u teretani. Jaki mišići drže telo u uspravnom stanju i tako eliminišu eventualne ortopedske probleme kičme, leđa ili kolena.

*Vežbanje u teretani je takođe i dobra zaštita tela za vreme aerobnog ili kardiovaskularnog treninga. Jaki i otporni mišići, kosti, tetive i ligamenti, kao i rskavica štite zglobove od potencijalne povrede, naročito ako klijent radi sa teretom ili ako eventualno padne.

Zadovoljstvo i uspeh nakon treninga je zaista veliko. Mnogi stariji ljudi ističu da imaju novo telo u kome se komotno osećaju, stomak im se smanjio i očvrsnuo; mogu duže da hodaju; ruke im očvrsnu; uspravno stoje i mogu podići teret; mogu se aktivnije igrati sa svojim unucima. Biti komotan u svom telu je dobro za svakoga, a naročito za starije osobe, što je razlog koji govori sam za sebe da se počne sa vežbanjem snage.

Individualni programski pristup

Kao i kod svih i stariji ljudi se razlikuju između sebe. Postoje potpuno neaktivni, ali i vrlo aktivni 70, 80 i 90 – godišnjaci. Neki od njih još uvek mogu da trče maraton, dok drugi ne mogu da se popnu na dva stepenika, niti pak da ponesu ceger iz bakalnice.

Ono što se važi za jednu osobu ne mora da bude ispravno za drugu. Tako je očigledno da ne postoji jedinstven program vežbanja kada se radi o starijim osobama. Svaki takav program treba u sebi da sadrži razumne i realistične ciljeve. Takođe, on treba da koristi naučne principe prilikom određivanja koje vežbe upražnjavati a koje ne, a sve u cilju promocije fitnesa i zdravlja. Takav program treba da bude u skladu sa željama i mogućnostima klijenta i to na takav način da se obezbedi njegovo redovno učešće u njemu.

Počnite polako. Po mom mišljenju mnogi programi vežbanja su teški, neprijatni ili komplikovani. Neretko se na samom početku takvih programa desi povreda pa ljudi često odustaju. Poruka svim starim ljudima je da budu aktivni, da rade nešto. Svaka aktivnost preko uobičajenih dnevnih kretanja je pozitivna za stare ljude. Ponekad treba zaboraviti na knjiška uputstva i uključiti se u stvarni svet. U tom svetu nešto je uvek bolje nego ništa. Probajte da učinite celu stvar zabavnom, da liči na igru. Stariji ljudi vole da se smeju i ponekad su kao deca. Ako im nije zabavno i ako se ne osećaju dobro, neće se vratiti po još.

Rad sa starijim ljudima je mogući dobar biznis i kao takav se veoma isplati. Vežbanje daje rezultat i nesumnjivo povećava kvalitet života kod većine starijih ljudi.

Starenje

“Mladost nije neko konkretno vreme u životu... to je stanje svesti. To nije stvar rumenih obrašćica, crvenih usana ili elastičnih kolena. To je snaga volje, želja za maštanjem, vitalnost emocija. Niko ne stari tako što prolazi određeni broj godina. Ljudi stare zbog toga što su napustili svoje ideale. Mladi ste onoliko koliko ste

samouvereni, stari onoliko koliki su vaši strahovi, mladi onoliko koliko imate nade, i stari onoliko koliko ste očajni. U centru svakog srca postoji komora koja pamti. Dok god ona prima poruke lepote, nade, veselja i hrabrosti.... vi ste mladi. Kada vam je srce puno pesimizma i cinizma, tada i samo tada vi starite. Citat jedne Američke anonimne majke mlade 73 godine.

Tajna dobrog starenja

Svakoj staroj osobi koju volimo treba da dajemo pozitivne poruke gde ćemo identifikovati i isticati njihove vrednosti i vrline. Tu je teren malo klizav. Starijim ljudima treba entuzijazma u životu, pa iako ga dobijaju od ljudi koji su u njihovom neposrednom okruženju, ipak je odgovornost i izbor na njima samima.

ZAKLJUČAK

Tajna dobrog starenja je u aktivnom životu (ne postoji gornja starosna granica za vežbanje) i pozitivnom pristupu životu.

LITERATURA

1. Bouchard, C. R. J. Sheperd 1998., Fizička aktivnost, Fitnes i Zdravlje. Champaign II. Human Kinetics.
2. Centar za bolesti kontrolu i prevenciju 1994, Savladavanje nesposobnosti i odgovarajuće stanje zdravlja. SAD 1991-1992 Žurnal američkog medicinskog društva 272 (22) 1735-36
3. Kravitz, I. "Antidot starenju" IDEA Danas (Februar) 28-35
4. Spirduso, W.W. 1995 Fizička dimenzija starenja. Američki centar za zdravlje i negu ljudi
5. Američki centar za zdravlje i negu ljudi 1996.
6. Fizička aktivnost i zdravlje. Izveštaj glavne Hirurške klinike Atlanta. Američki centar za zdravlje i negu ljudi. Centar za kontrolu bolesti i prevenciju, Nacionalni centar za hronične bolesti, prevenciju i promociju.
7. VanNorman, K. 1995, Program vežbanja za starije osobe Champaign II. Human Kinetics.
8. Američka asocijacija ljudi u penziji 202-434-2277 ili www.aarp.org
9. Američka asocijacija za fitnes starijih ljudi (seniora) 800-243-1478 ili 904-427-0613.
10. Nacionalni institut starenja 800-222-2225
11. Spisak web stranica, agencija, organizacija i interesnih grupa koje su vezi sa starenjem, mogu se naći na www.aoa.dhhs.gov/aoa/webres/craig.htm

MEDIJI MASOVNIH KOMUNIKACIJA I ODNOSI SA JAVNOŠĆU U SPORTU

MASS MEDIA COMMUNICATION AND PR IN SPORT

Prof. Dr Edita Kastratović,
Milena Marović
Fakultet za menadžment u sportu, Beograd

Sažetak: "Samo je jedna stvar na svetu gora od ogovaranja, a to je kad vas ne ogovaraju". (Oscar Wilde, "Slika Dorijana Greja").²

Praksa odnosa sa javnošću je umetnost i znanje kojim se, kroz uzajamno razumevanje zasnovano na istinitom i potpunom obaveštavanju, postiže harmonija sa okolinom". Citat Charles Zeanah-a. objašnjava zašto je potrebno isticati znanje. Umetnost se, pak, krije u potrebi i mogućnosti da se ideje, mašta i kreativnost iskoriste u planiranju programa odnosa sa javnošću. Javne percepcije i uverenja o mnogim sportskim organizacijama su često odlučujuće za njihov uspeh (npr. Olimpijske organizacije, univerzitetski timovi, profesionalni fudbal i košarka, hokej, tenis, golf, itd). Međutim, ostale sportske organizacije, poput skijališta, rekreativnih klubova i proizvođača sportske opreme, takođe žele da se povežu sa javnošću da bi povećale svoje članstvo i iskorišćenost svojih kapaciteta ili se povezale sa konzumentima sporta.

Gljučne reči: Mediji masovnih komunikacija, odnosi sa javnošću u sportu, sportske organizacije, komunikacijski procesi, mediji.

Summary: „Only one thing is worse than gossiping, and that’s when there is no gossip“ Oscar Wilde, „The portrait of Dorian Grey“

The practice of PR is an art and knowledge with which, through mutual understanding based on true and complete informing, we achieve harmony with our environment. This quote explains why it’s so important to issue the knowledge out. The art is in the need and possibility to use ideas imagination and creativity in program planning of PR. Public perceptions and beliefs about many sport organizations are often crucial to their success. Nevertheless, other sport organizations, like ski tracks, recreatin centers and sportong goods manufacturers want to connect woth public as well in order to enlarge memberships and usage of their capacitiesor just connect to the consumers of sport.

Key words: mass media communication, PR in sport, sport organizations, communication processes, media.

Pojmovno određenje i struktura medija masovnih komunikacija

Pod masovnom komunikacijom se podrazumevaju svi komunikacijski oblici kod kojih se izjave javno prenose tehničkim distributivnim sredstvima (medijima)

² Jefkins, F. (1997) "Odnosi s javnošću za vaš biznis "Privredni pregled" Beograd

indirektno (dakle, uz prostornu ili vremensku ili prostorno-vremensku distancu između partnera u komunikaciji) i jednostrano (dakle bez promene uloga između onoga koji daje izjavu i onoga koji je prima) disperzivnoj publici (za razliku od prisutne publike).

Strukturalna funkcionalna teorija je identifikovala nekoliko funkcija koje mediji masovnih komunikacija imaju u modernom društvu. U kontekstu menadžmenta u sportu, primarni fokus je zabavna funkcija takvih medija, međutim, postoje i mnoge druge društvene funkcije. One utiču na formiranje javnog mnjenja tako što pomažu da se identifikuju i analiziraju ključna pitanja i omogućavaju forumu u kojima javnost može da raspravlja o određenim problemima. Mediji masovne komunikacije imaju i informativnu ulogu, kao i ulogu u prenošenju našeg nasleđa, kada se znanje i sistemi vrednosti prenose sa kolena na koleno. Takođe, imaju i ekonomsku ulogu, jer omogućavaju stvaranje dobiti subjektima koji se oglašavaju i time žele da utiču na veliki broj potencijalnih i stalnih klijenata, a uz to omogućavaju i formiranje uniformnog ukusa u različitim segmentima društva. Pod sredstvima masovne komunikacije, tj. medijima, podrazumevaju se tehnička sredstva koja služe za distribuciju sadržaja publici.

Štampa, radio, televizija i internet i menadžment u sportu

Kako su tokom vremena aktivnosti u slobodno vreme dobijale na značaju, tako je i veličina prostora posvećenog sportu u štampi počela da raste. Prve novine koje su izveštavale o sportu javile su se još u XIX veku, a nešto kasnije su se javili i prvi specijalizovani sportski časopisi. Zatim su usledili sportski komentari na radiju i televiziji. Iako elektronski mediji, a posebno televizija, imaju mnogo karakteristika koje ih favorizuju na tržištu masovnih medija, novine su, ipak, sačuvala primat, posebno u razvijenim zemljama. U Velikoj Britaniji, prema Benn's media Directory, ima 12.000 publikacija svrstanih u različite kategorije zavisno od: dinamike izlaženja, čitalaca kojima su namenjene i procesa štampanja.

Medije delimo na masovne (koji imaju širu publiku) i specijalizovane (koji su usmereni ka određenoj ciljnoj grupi i prezentuju materijal namenjen užoj publici). Obe vrste su veoma važne za menadžment u sportu, pošto omogućavaju menadžerima da se redovno informišu o najnovijim idejama i praksama u njihovoj oblasti.

Razvoj radija, televizije, a posebno interneta, doprineo je "eksploziji" sporta na amater-skom i profesionalnom nivou, povećao interesovanje za mnogo novih i "malih" sportova i uticao na svest prosečnog konzumenta sporta. Primera radi, kada govorimo o upotrebi interneta, o njegovoj dostupnosti korisnicima, brzini komunikacije i protoka informacija, koje iz dana u dan rastu, možemo navesti rezultate rangiranja svih svetskih sajtova, po kojima se sajt B92 nalazi na prvoj poziciji u SCG, a na 3873. u svetu. Zanimljivo je da broj mesečnih posetilaca ovog sajta prelazi 700 000, a da je, posle stranice vesti, najposećenija stranica koja se bavi informisanjem iz oblasti sporta, što govori u prilog uticaju interneta na menadžment u sportu.

Sportsko novinarstvo predstavlja značajnu komponentu među sredstvima masovne komunikacije. Često se sportsko novinarstvo ostvaruje kroz "pokrivanje" sportskih

događaja pomoću radija i televizije. Ono što se u sportskom novinarstvu smatra usvojenim principima, je: kvalitet, objektivnost i kritičnost. Od sportskog novinara se traži kvalitetan tekst, kritičnost, objektivnost, iskrenost i sposobnost da se svojim komentarom i nastupom distancira od sportskog događaja.

Radio je najjednostavnije sredstvo komuniciranja. Prednosti radija naročito su dolazile do izražaja pre nekoliko desetina godina, kada je dostupnost televizorima bila mnogo manja nego danas. Mnogobrojni, mali ili veliki sportski događaji, koji su privlačili pažnju sportske javnosti bili su prenošeni putem radija. U pojedinim situacijama radio je veoma praktičan, a nekad je i jedino moguće sredstvo da se određeni događaj isprati.

Televizija je jedan od najrasprostranjenijih i, samim tim, najpopularnijih medija za praćenje sportskih (i drugih) događaja. Integrišući zvuk i sliku, televizija je postala najsnažniji medij u sistemu komuniciranja. Veliki izbor raznovrsnog sportskog TV programa privlači široki sportsko orijentisani auditorijum. Televizija je, kao masovni medij, postala pogodno sredstvo za slanje reklamnih poruka velikih svetskih korporacija i multinacionalnih kompanija za vreme trajanja prenosa najatraktivnijih sportskih događaja.

Odnosi sa javnošću u sportu - vrste komunikacija i komunikacijski proces

Praksa odnosa sa javnošću je umetnost i znanje kojim se, kroz uzajamno razumevanje zasnovano na istinitom i potpunom obaveštavanju, postiže harmonija sa okolinom. Tim za odnose sa javnošću ima zadatak da poveća komunikaciju između organizacije i spoljnog sveta, naročito kroz kanale masovnih komunikacija, i da upravlja mišljenjem o toj organizaciji. U manjim organizacijama, takvi timovi imaju osnovni zadatak da prave informativni materijal o organizaciji za javnu upotrebu i kroz medije. Neki timovi imaju i zadatak da štampaju mesečne ili periodične magazine i biltene sa ciljem da povećaju zainteresovanost ljubitelja sporta. Od PR menadžera u sportu se očekuje da: potpuno pomognu štampanim ili elektronskim medijima da "pokriju" sportska takmičenja; objavljuju statistike sportista i timova za svako takmičenje i stalno ažuriraju svoje podatke (statistika na poluvremenu takmičenja); organizuju press konferencije, pre i posle takmičenja, na kojima bi novinari mogli da intervjuišu sportiste, trenere i stručni tim; organizuju press konferencije nakon važnih događaja (kupovine određenih igrača, promocije novog menadžmenta sportskog tima, itd.); održavaju svakodnevni kontakt sa novinarima, daju im interesantne priče (o suspenziji pojedinih igrača, njihovom životu, itd.); pripremaju godišnje izveštaje za medije sa istorijama, biografijama i interesantnim pričama koje bi mogle biti od koristi reporterima štampe, radija i televizije.

Ljudi, koji se profesionalno bave odnosima sa javnošću, moraju da vode računa o tajmingu. Tri ključna faktora za uspeh u njihovom poslu: tajming, tajming i tajming. Odgovoran i uspešan PR menadžer obezbediće pravovremeno prosleđivanje najnovijih informacija svim značajnim masovnim medijima. Dobar PR menadžer mora imati korektan i profesionalan odnos sa novinarima, kako ne bi izazvao narušavanje privatnosti sportskog tima ili pojedinaca.

LITERATURA

1. Jefkins, F. (1997): Odnosi s javnošću za vaš biznis, Privredni pregled, Beograd
2. Blek, S. (1997): Odnosi s javnošću, IP CLIO, Beograd
3. Kastratovic, E. (2004): Osnove menadžmenta sa menadžmentom u sportu, Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća, Beograd

**DRUŠTVENE PROMENE NA PLANU PODIZANJA SPORTSKOG
PODMLADKA**

**SOCIAL BACKGROUND OF YOUNG ATHLETES IN NATIONAL SPORT
TALENT CARE PROGRAM**

Dr Josip Lepeš

Univerzitet u Novom Sadu, Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku, Subotica

Sažetak: Retka su istraživanja koja se detaljnije bave društvenim statusom mladih sportista koji tek treba da ostvare svoje sportske ambicije. Neka inostrana istraživanja ukazuju na to da je sport najdemokračičnija sredina, ipak postaje sve jasnije očigledne razlike u startnim mogućnostima među mladima a sve to zavisno od društvenog sloja iz kojega potiču. Veći je procenat onih mladih sportista koji potiču iz imućnijih društvenih slojeva nego onih mladih koji kreću iz siromašnijih porodica. Izgleda da se kod bavljenja takmičarskim sportom društvena pozadina mladih sve više pojavljuje kao faktor selekcije.

ključne reči: sportski podmladak, društvena pozadina, sportski klub, takmičarski sport

Summary: Sociology of sports lacks information on the proper demographics description of athletes who are selected into a national sport talent care program. Therefore, the current study attempted to fill the gap in this area. Research from abroad has demonstrated that whilst sports appear to be a democratic social environment, the initial opportunities are not exactly equal. A majority of the elite athletes come from the upper middle class rather than the lower social classes. It appears than, that membership in a given social class is more important than the fair skill based selection process.

Key words: talent care system, social background, sport clubs, professional sport

UVOD

U ovom istraživanju sportu se pristupa kao socio-kulturnom i poslovnom sistemu integrisanom u veliki društveni sistem reprodukcije ljudi, dobara i vrednosti. Sport se shvata kao deo kulture a ne kao aspekt prirode. Kretanje, trčanje, plivanje, skakanje, su prirodna potreba ljudi i žena ali ove fizičke aktivnosti oni ne realizuju uvek kroz takmičenja.

Elementarna egzistencija (biće, entitet) sporta je sportista, ljudska individua koja svoje prostorno-kretne sposobnosti neguje i razvija putem telesnog (fizičkog) vežbanja po specifičnom kulturnom obrascu svojstvenom istorijskom periodu i konkretnoj lokalnoj zajednici. Oblik postojanja i razvoja sporta predstavljaju sportske organizacije kao institucionalno konstituisani sistemi vežbanja-treniranja i takmičenja. Element takmičenja povezuje svaku od sportskih organizacija u širi

sistem sportskih institucija čije granice dosežu do globalnih, međunarodnih i svjetskih razmera.

Definicija sporta

Sport je društveno-kulturna istorijska pojava i može se definisati u užem i širokom smislu. U uskom smislu, sport se definiše kao fizičko takmičenje koje takmičari preduzimaju radi sopstvenog zadovoljstva a ne radi postizanja neke krajnje svrhe. Ova uska konceptualizacija omogućuje formulaciju evolucionističke teorije nastajanja i razvoja sportova u kojoj značaj spoljašnjih političkih, ekonomskih, vojnih i religijskih motiva opada a značaj unutrašnjih motiva – participacija za sopstveno zadovoljstvo – raste. Ispravnost ove teorije zavisi od odgovora na pitanje: Šta je motiv učesnika sportskih takmičenja? Taj odgovor ne može biti jednoznačan u različitim društveno-istorijskim okolnostima. Savremeni profesionalni sportisti nisu samo ekonomski motivisani, kao što sportisti antičkih olimpijada nisu bili samo religijski motivisani. U širokom smislu sport predstavlja svaku organizovanu fizičku aktivnost koja se odvija po uniformnim pravilima i specifikacijama i koja ima organizovanu takmičarsku igru (utakmicu). Osnova ove konceptualizacija je igra (play).

Pojam razvojnog kontinuuma sporta

Kontinuum razvoja sportova pruža okvir za razvoj sportova. On definiše pet nivoa uključivanja u sport sa naglaskom na puteve koji omogućavaju učestvovanje – na organizacionu/ razvojnu infrastrukturu sporta. Koncept kontinuuma je sažet izraz evropske strategije razvoja sporta kao jednog od bazičnih ljudskih prava – stvaranja institucionalnog okvira za uključivanje svakog pojedinca u sistem isporuke programa i usluga neophodnih za zadovoljenje interesa koji proističu iz potrebe fizičke aktivnosti. Kontinuum sportskog razvoja je dinamičan i fleksibilan; malo ljudi glatko dospeva od jednog do drugog njegovog kraja. No, na bilo kom stadijumu se neka osoba nalazila, odgovornost je stratega razvoja sporta da joj se pruže prave sportske strukture i šanse za postizanje njenih potreba. Smisao ovog bazičnog strategijskog koncepta je kontinuum promocije/kretanja aktivista od osnova, preko učestvovanja i sticanja takmičarskih kvaliteta do sportskog savršenstva. Ovim je definisano bitno značenje uloge/funkcije institucionalnog okvira razvoja sporta.

Model detekcije sportskih talenata

Ovde se izdvajaju dva filtra čija je rezultanta nastajanje dve ključne kategorije sportske populacije: aktivisti tj. ulazak u aktivnosti (prvo pobuđivanje deteta, orijentacija i detekcija talenta) i debitanti (prvi detektovani efektivni takmičarski rezultati). Prvi filter je kombinacija porodične sredine, socio-kulturnog okruženja (sportske kulture u školi, delovanja vršnjaka, masmedija i sl.) kao i materijalnih uslova (pristupačnosti sportskih objekata i opreme, finansijske mogućnosti roditelja i sl.). Drugi filter čini klupska sredina, prvenstveno procene koje daju treneri kao i primena testova - metoda naučne detekcije sposobnosti, motiva i sl.

FAKTORI RAZVOJA SPORTA

Društvo

Pristupanje omladine sportu i bavljenje nekim sportom reflektuje njihovo iskustvo stečeno u primarnoj društvenoj sredini u kojoj su odrasli. Ako država, poslovni svet i lokalne zajednice zajednički deluju radi podrške porodicama, mladi ljudi imaju veliku šansu da se razvijaju u uspešne sportiste. Zajednice treba da budu opremljene/ snabdevene svim sredstvima potrebnim za pomoć mladim sportistima. Razvoj sporta se ne odnosi samo na pribavljanje finansijskih sredstava i obezbeđenje usluga. Napori zajednice treba da se usmere na sportiste kao celovita ljudska bića. Samo tako mogu da se razvijaju osnove za istinski razvoj sporta.

- Koja sredstva su potrebna za razvoj sporta? Koji su elementi na osnovu kojih se gradi društvena strategija razvoja sporta? Glavni elementi su sledeći:
- Pojačanje finansijskih doprinosa programima koji obezbeđuju stazu ili kontinuum kretanja sportista do savršenstva.
- Podrška i podsticanje duhovnog razvoja mladih sportista - Etička podrška – formulisanje i pridržavanje etičkog kodeksa trenera, pogotovo onih koji rade sa podmlatkom; osuda i sprečavanje svih vidova diskriminacije, nasilja i iskorišćavanja sportista;
- Povećanje znanja mladih sportista o sportu – Rano informisanje sportista-početnika o plusevima i minusima sporta kojim počinju da se bave; opasnosti povreda i invalidizacije, rizici svih vrsta; znanja o opasnostima dopinga;
- Pomoć potpunim agencijama da nađu zajedničku osnovu za saradnju na razvoju sporta

Porodica

Kompetentni roditelji stvaraju prilike/ šanse svojoj deci da iskuse uspeh u sportu, da izgrade samopouzdanje i osnaže smisao za razvijanje sportske kompetentnosti. Istovremeno, porodična sredina sadrži faktore rizika-socijalnog neuspeha koji mogu da sprečavaju razvoj mladih sportista. Kao takvi faktori identifikovani su: nizak nivo obrazovanja roditelja, hronična nezaposlenost ili nizak dohodak. To su velika opterećenja koja mogu da ograniče sposobnost porodice da zadovolji razvojne potrebe mladih sportista. Ako su porodice opterećene stresom, bračnim konfliktima ili čestim seljenjem, porodični život biva isprekidan što izaziva opadanje odgovarajuće discipline i nadzora nad decom. U takvom porodičnom okruženju teško se započinje i održava razvoj ka sportskom savršenstvu.

Elementi porodične strategije razvoja sporta su:

Pomoć roditelja adolescentima u orijentaciji ka sportu i u korišćenju mogućnosti sticanja sportskog znanja i treniranja sportskih sposobnosti. Oni to mogu putem saveta i korišćenja mreže ličnih kontakata

Pomoć roditelja u momentima kada mladi sportisti treba da savladaju kritične trenutke u svom usponu ka sportskoj kompetentnosti.

Za realizaciju potpore uloge porodica u razvoju sportista važno je pružanje lokalne podrške ili usluga porodicama talentovanih sportista kojima je potrebna pomoć. U tom smislu važno je ohrabrivanje celokupne lokalne zajednice da pruži podršku mladim sportistima i njihovim porodicama.

Škola

Uloga škole je ključna u izgrađivanju akademskih i socijalnih sposobnosti i širenju sportskog ponašanja među decom i omladinom. Mladi sportisti sa jakim osnovama izgrađenim na pozitivnom školskom iskustvu, uspehu u savlađivanju akademskih programa, i porodičnim odnosima kao i odnosima sa vršnjacima, bolje se snalaze sa zahtevima sportske karijere. Oni imaju pozitivan pogled na budućnost, lakše sklapaju prijateljstva, motivisani su da uspeju i skloni su da se uključe u vannastavne aktivnosti, što sve razvija samopouzdanje.

Škola svoju strategiju potpore razvoju sporta može da osloni na nekoliko elemenata:

- Pružanje alternativnih programa nastave za mlade sportiste.
- Iniciranje medijskih programa sportske pismenosti
- Izvođenje programa za roditelje talentovanih učenika-sportista
- Promocija pozitivnog sportskog okruženja u školi - Stvaranje osećanja mladih sportista da su dobrodošli u školi, da škola računa sa njihovim sportskim razvojem i uspehom.
- Odgovarajuća obuka i profesionalni razvoj nastavnika radi podrške mladim sportistima - Negovanje karakteristika nastavnika fizičkog vaspitanja i stilovi nastave koji smanjuju izbegavanje nastave fizičkog vaspitanja i imaju uticaja na sportski talentovane učenike.
- Uključivanje učenika u planiranje školskih sportskih programa
- Koordinirani školsko-sportski programi - Usklađen plan učenja u školi i treniranja u klubu.
- Fleksibilni raspored časova u školi koji ne dolazi u sukob sa sportskim obavezama učenika.
- Smanjivanje finansijskih prepreka za dalje obrazovanje i sportsko treniranje.

Nerealističke predstave o sportu ili slaba priprema za sportsku orijentaciju talentovanih učenika mogu da otežaju prelazak iz škole u sportske organizacije/ klubove i da izazovu obeshrabrenje. Stereotipi o ulozi polova, nizak socio-ekonomski status i kulturna zaleđina imaju negativni efekat na način na koji mladi sportisti otkrivaju šanse svojih budućih dostignuća u sportu.

Vršnjaci

Vršnjaci su važna socijalizaciona komponenta školske i klupske sredine (samo po sebi nisu institucionalni faktor) pa se njihova uloga u razvoju mladih sportista ne sme prevideti. Važno je podsticanje pozitivnih odnosa sa vršnjacima iz kojih mladi sportisti mogu da steknu pozitivne sportske i socijalne sposobnosti. Posebno je

značajan faktor razvoja osećanja samopouzdanja i visoke samoocene. Ovaj faktor ima najjači uticaj u ranom tinejdžerskom periodu odrastanja mladih sportista.

Odbacivanje od strane vršnjaka ima dramatične posledice po uspeh u školi, lično prilagođavanje i osećanje pripadanja svojoj školi i klubu.

Od značaja su dva elementa strategije škole i kluba u odnosu na vršnjake:

Pružanje nadziranih programa sportskih aktivnosti i rekreacije - Usmeravanje ka pozitivnom druženju, izgrađivanju odnosa poverenja sa nastavnicima i ostalom školskom personalu, pružanje mogućnosti učenja, praktikovanja i obaveštenosti o pozitivnom sportskom i socijalnom ponašanju.

Uključivanje u planiranje sporta i rekreacije za omladinu izloženu riziku.

Lokalna zajednica/opština i sponzori

Situacija u kojoj je omladina uključena u zajednički rad na izgradnji boljeg socijalnog i sportskog okruženja za svakog naziva se razvoj opštine/ zajednice. Zajednički rad obuhvata sve socijalne faktore takve zajednice, uključujući naročito komercijalne i neprofitne institucije koje imaju interes da prema sportu razviju odnose sponzorstva.

Članovi zajednice koji se ne osećaju povezani sa lokalnim institucijama, servisima, organizacijama ili međusobno, teško da će slediti zajedničke ciljeve, uključujući napore da se unaprede socijalni uslovi za mlade sportiste i njihove porodice.

Elementi strategija lokalnih zajednica (uključujući sponzore) usmerenih ka razvoju sporta su:

- Podsticanje korišćenja javnih površina i objekata,
- Podsticanje omladinskog volonterstva u sportu
- Povezivanje pripadnika starijih generacija sa omladinom u sportu
- Sprovođenje revizije komunalnih resursa koji mogu da pomognu razvoj sporta
- Korišćenje fokusiranog prilaza ne samo radi predupređivanja rasipanja dragocenih finansijskih i ljudskih resursa,
- Razvijanje široko-zasnovane podrške i konsenzusa u zajednici o značaju sporta, o ciljevima i smernicama planiranja njegovog razvoja
- Izgrađivanje kooperativnih odnosa sa lokalnim medijima.

Klub

U sportskoj praksi, pod klubom se podrazumevaju veoma različite organizacione situacije. To može da bude jedan tim takmičara, sesija u sportskom centru koju vodi jedan trener/ instruktor, grupa prijatelja koji su regularno pretplaćeni za korišćenje termina u sportskom objektu, pojedinačni klub sa posebnim muškim i ženskim ili seniorskim i juniorskim sekcijama, ili klub sa multisportskim aktivnostima. Radi nominalnog povećavanja broja učlanjenih klubova, neka upravna tela (sportski savezi i sl.) pod klubom podrazumevaju različite tipove neformalnih grupa. Postoje grupe koje se formiraju, popunjavajući zahtevane obrasce učlanjenja u sportski savez, samo radi pogodnosti korišćenja sportskih objekata ili dobijanja finansijskih dotacija, ali ne menjajući svoj neformalni karakter. U nizu slučajeva, sekcije ili timovi u većem klubu

deluju pod rukovodstvom timskog trenera (ili slično) i zadovoljavaju svoje potrebe sasvim nezavisno od bilo kojeg višeg klupskog identiteta. U mnogim slučajevima klubovi se svode na timove sportista.

METOD ISTRAŽIVANJA

Namera ovog istraživanja je da se utvrdi dejstvo institucionalnih faktora – porodice, škole, kluba, sponzora, opština – na razvoj sporta meren sportsko-takmičarskim napredovanjem mladih sportista, u savremenom društveno-ekonomskom okruženju AP Vojvodine. Sportisti, kao subjekti razvoja sporta, pod uticajem pomenutih institucionalnih faktora, njihovih strategija ulaganja u sport i korišćenja socio-ekonomskih efekata sporta – napreduju iz nižih u više rangove takmičenja, postižu merljive takmičarske rezultate, kroz šta se sažeto izražava razvoj sporta.

Populacija sportista i uzorak ispitanika po sportovima

	Sport	Populacija sportista		Uzorak	
		Broj	%	Broj	%
1	fudbal	26074	50.55	91	30.33
2	boks	375	0.73	17	5.67
3	košarka	4897	9.49	26	8.67
4	kajak	4300	8.34	70	23.33
5	dizanje tegova	589	1.14	9	0.03
6	atletika	2014	3.90	40	13.33
7	džudo	2591	5.02	10	3.33
8	rukomet	6856	13.29	16	5.33
9	rvanje	802	1.55	15	5.00
10	šah	9000	17.45	4	1.33
11	stoni tenis	2583	5.01	2	0.67
	Ukupno	51581*	100	300	100

Procena 37.17% od populacije svih sportova i šaha

Uzorak ispitanika se odnosi na oko 37% populacije sportista Vojvodine i u tom smislu se može smatrati pouzdanim okvirom izvođenja zaključaka o razvoju sporta. No, u uzorku sportova naglašeno su zastupljeni individualni sportovi (kajak i atletika), u manjoj meri borilački sportovi (boks i rvanje); sportske igre su depresirane (posebno zaostaju fudbal i rukomet) osim košarke koja je u uzorku srazmerna svom udelu u populaciji. Ove disproporcije zahtevaju proveru statističke značajnosti razlika uzorka i populacije.

Rezultati istraživanja geneze strategijskih ciljeva

Analizom sadržaja empirijskih iskaza ispitanika (shodno koncepciji Grounded Theory, Glaser), ekstrahovane su sledeće kategorije geneze strategijskih ciljeva bavljena sportom:

- Uživanje – amatersko-rekreativno bavljenje sportom iz zadovoljstva, radi zabave, zdravlja, korisno utrošenog vremena, socijalizacije/druženja, sportskog života; bavljenje sportom dugo i sa voljom.
- Usavršavanje (sportski, higijenski, etički i estetski aspekt) – usvajanje i usavršavanje tehnike, održavanje dobre forme, fizička i psihička spremnost, poboljšanje samodiscipline, usavršavanje motoričkih sposobnosti, povećanje broja treninga, izbegavanje povreda/očuvanje zdravlja, razvoj crta pozitivne ličnosti, privrženost/vernost sportu/klubu, primerno ponašanje.
- Vrednovanje – lična afirmacija (biti najbolji, postaviti novi rekord, postati vrhunski sportista, postati reprezentativac), unutarklupsko vrednovanje (biti najbolji, postati standardni igrač/takmičar), interklupsko vrednovanje (uspeh kluba, medalje, maksimalni rezultati), povećanje intenziteta (što više se takmičiti) i ranga takmičenja (osvojiti kup Srbije, postati prvak Vojvodine Srbije Balkana, odlazak na Evropsko/Svetsko prvenstvo, Olimpijadu), intrageneracijsko vrednovanje (primer ostalim učenicima, demonstriranje znanja na časovima).
- Promocija – lična afirmacija (poznata ličnost), ulazak u viši rang takmičenja, prelazak u jači klub, odlazak u inostranstvo, podizanje ugleda/isticanje uspešnosti/reklamiranje kluba/škole/sponzora.
- Profesionalizacija – profesionalni odnos prema obavezama (ugovor sa sponzorom), karijera profesionalnog sportiste, karijera trenera.
- Eksploatacija – dobra naknada obezbeđenje egzistencije lični finansijski probitak-dobit, povraćaj ulaganja novčana zarada kluba sponzora, finansijska pomoć roditeljima.
- Oportuniteti – smanjivanje uticaja rizikofaktora (da se sačuvam od poroka, od dangubljenja sticanje radnih navika), podrška vansportskoj socijalnoj promociji (pomoć u školovanju).

Radi utvrđivanja korespondencije pojedinih od gore definisanih ciljeva sa specifičnim akcijama/činjenjima koje institucionalni faktori (porodice, klubovi, škole, sponzori) preduzimaju, izvedena je kvalitativna analiza izvornih odgovora/kategorija akcija/činjenja.

ZAKLJUČAK

Istraživanje je projektovano sa namerom da se razjasne problemi razvoja sporta u posebnim istorijskim, društveno-ekonomskim i političkim uslovima krize i tranzicije našeg društva – u Srbiji posebno u AP Vojvodini. Iz toga proističe praktično-politička bazična usmerenost ovog istraživanja. Rezultati dobijeni ovim istraživanjem mogu da doprinesu celovitijem sagledavanju faktora od kojih zavisi razrada i realizacija nacionalne strategije razvoja sporta, posebno prestižnog sporta. Kriza našeg sporta, koju naglašeno manifestuje kriza fudbala, zahteva sistematski pristup na bazi strategijskog menadžmenta, a takav pristup nije moguć bez sistematskog istraživanja realnih faktora razvoja našeg sporta u koordinatama evropskog i svetskog sporta. Ovo

istraživanje sadrži takođe implikacije za teoriju strategijskog menadžmenta u sportu. Osim gore naznačenih doprinosa korpusu naučnog znanja, istraživanje upućuje preko svojih granica – ukazuje na važna područja daljih istraživanja. Prvenstveno je reč o potrebi istraživanja logističkog ponašanja ključnih institucionalnih faktora razvoja sporta – sportskih klubova i njihovih asocijacija. Drugo važno područje strategijskih istraživanja su škole kao institucionalni faktor razvoja sporta, posebno prestižnog omladinskog sporta.

Naznačene implikacije ovog istraživanja takođe navode na uverenje da se sportu, kao predmetu sistematskog strategijskog naučnog istraživanja, mora posvetiti ne samo pažnja individualnih istraživača, nego pažnja samih institucionalnih faktora razvoja sporta. Uređeni sistem strategijske podrške razvoja nacionalnog sporta u Velikoj Britaniji, odnosno, Evropskoj zajednici, kao i u Australiji i Novom Zelandu, daje rezultate koji budućnost sporta čine pouzdanom. Kriza našeg fudbala je signal koji upozorava na neizvesnu budućnost našeg sporta bez sinhronizacije strategija svih institucionalnih faktora njegovog razvoja, uključujući strategijska istraživanja razvoja našeg sporta u evropskom okruženju.

LITERATURA

1. Bala, G., Malacko, J., Momirović, K., (1982), Metodološke osnove istraživanja u fizičkoj kulturi, Novi Sad;
2. Bjelica, S. (1994), Sociologija sporta, Novi Sad.
3. Boyle, R and Haynes, R (2000) Power Play: Sport, the Media and Popular Culture. Harlow: Longman.
4. Gruneau, R.S. (1999) Class, Sports, and Social Development, (second edition) Illinois: Human Kinetics
5. Huizinga, J. (1970) Homo Ludens: A Study of the Play Element in Culture, Suffolk: Paladin.
6. Koković, D. (1986), Sport bez igre, Beograd.
7. Raič, A. (2002), Sportski menadžment, SPAK: Beograd
8. Riordan, James, (1977); Sport in Soviet Society: Development of Sport and Physical Education in Russia and the USSR;
9. Tomić, M. (1996), Menadžment u sportu, Minetko, Beograd.
10. Wheelen, T.L. and Hunger, J.D. (1989), Strategic management and business policy, Addison-Wesley, Reading, Mass.
11. Young, D C (1996) The Modern Olympics: A Struggle for Revival. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

«STRES MENADŽMENT»-INTERES SVAKE ORGANIZACIJE**«STRESS MANAGEMENT»-EVERY ORGANISATION'S INTERES**

Prof.dr Djordje Mačvanin,
Univerzitet «Braća Karić» Beograd, Fakultet za menadžment u sportu
Mr Nenad Mačvanin,
Visoka strukovna škola za preduzetništvo, Beograd,
As.mr Goran Vasić
Fakultet fizičke kulture Novi Sad

Sažetak: Živimo u vremenu sve bržih, nepredvidivih promena. Mnogi faktori utiču na ubrzanje promena, kao i na oblikovanje kulture organizacije.

Stres je prisutan svuda oko nas, on je sastavni deo naših života i ne može se u potpunosti izbeći, ali se može kontrolisati, analizirati i većim delom prevenirati. Zato su individualne i organizacione strategije za eliminaciju, promenu i minimiziranje stresora na radu ključ upravljanja rizikom.

Ključne reči: profesionalni stres, upravljanje stresom

Summary: We live at the time of faster, unpredictable changes. Many factors influence the speed of changes, as well as they form the organization culture.

Stress is present all around us as a part of our daily lifes and can not be completely avoided. However, it could be controled, analyzed and prevented. Therefore individual and organizational strategies for stress elimination, changes and minimization of the stressors represent the key for successfull risk management.

Key words: professional stress, stress management

UVOD

U vodećim ekonomskim silama najveći deo radnoaktivnog stanovništva zaposleno je u domenu usluga. Zaposleni nije samo izvršilac usluga, već saradnik, od kojeg se zahteva da budu obrazovani, kreativni, odgovorni, koje treba naučiti da uče, da budu svesni svog neznanja. Humani resurs je jedini resurs koji je moguće „neograničeno razvijati“, jedini resurs koji čini konkurentsku prednost organizacije u promenljivom i nepredvidivom poslovnom okruženju. Od svakog zaposlenog se očekuje da kroz razne vidove edukacije uči, da se usavršava, svaki pojedinac čini kockicu u mozaiku, koji se naziva timski rad, ili kolektivno učenje, koje ima za cilj da sopstvena organizacija sprovodi benčmarking sa drugim organizacijama u okruženju.

Zaposleni se suočavaju sa sasvim novim pristupom u rešavanju poslovnih problema i dilema, oni su deo tog procesa, greške se ne kažnjavaju, na njima se uči. Zaposleni su oslobođeni straha, oni slobodno izražavaju svoje mišljenje, u takvoj kulturi organizacije zaposleni i menadžment neće štedeti napore da u neizvesnom okruženju ulože dodatan napor za prevazilaženje problema. To je put kojim se ređe ide, ali to je

sigurno pravi put. Da li je kod nas to samo virtualna organizacija, ili ona kao takva i postoji?

Na žalost naše organizacije su veoma inertne, tromе, nespremlne na promene, a dva osnovna razloga za to su sigurno nedovoljno znanje i primena računara u radu, kao i veliki otpori promenama. Najmanje prihvatljiv put je ne preduzimati ništa i stvari prepustiti da se dešavaju same po sebi. Organizacije mora odabrati neki od, po njenom izboru najbolji put.

Prema Čerņičeku treba odabrati najprihvatljiviji tip promena radi razvoja sopstvene organizacije, koji se može podeliti na: strukturne promene (promena organizacione strukture, strukture finansiranja, strukture proizvodnog, uslužnog programa, strukture zaposlenih, intenziteta veza sa drugim organizacijama) pozicione promene (konkurentnost organizacije u odnosu na druge u neposrednom i širen okruženju), kvantitativne promene (razvoj ljudskih resursa-edukovani zaposleni, broj novih usluga, proizvoda, veći nivo proizvodnje i dobiti, veća dodatna vrednost proizvoda, način edukacije zaposlenih, procenat smanjenja škatra, procenat smanjenja NK zaposlenih), kvalitativne promene učešće zaposlenih – edukovanih u odnosu na druge zaposlene, stepen poboljšanja ukupnog kvaliteta proizvoda-usluge, bolji položaj organizacije u odnosu na benčmark-konkurenciju).

U svakom slučaju zaposleni moraju da vole svoj posao, sve će biti lakše i lepše, prihvaćće da je neophodno da se i sami menjaju, jer kako reče Nelson Jackson «Ne možete da obavljate današnji posao jučerašnjim metodama, a da pri tome računate da ćete na istom poslu ostati i sutra».

U mnogim privrednim i neprivrednim delatnostima, povećanje frekvencije promena dovode do toga da se organizacije ne mogu adaptirati zahtevima okruženja inkrementalnim, čak ni povremenim radikalnim transformacionim promenama. Potrebno je da u svoju strukturu ugrade model upravljanja promenama koji podrazumeva stalne, kontinualne revolucionarne promene.

Kod revolucionarnih promena, akteri promena su svi zaposleni. Organizacije moraju znati da ne postoji nikakva aktivnost koja predstavlja trajnu konkurentsku prednost. Zbog toga je potrebn, da bi se ostvarila održiva konkurentska prednost, kontinuirano strategijsko inoviranje i revolucionisanje načina kreiranja strategije.

REZULTATI I DISKUSIJA

Promena svesti zaposlenih i kulture organizacije je teška te je neophodno prvo da se odredi željena kultura, ali uz uvažavanje postojeće kulture.

Preveliki teret odgovornosti, koje se nameće u savremenoj organizaciji zaposleni ne tako retko doživljavaju kao snažan emotivni doživljaj manifestovan kroz stresnu reakciju.

Nisu svi zaposleni podjednako vulnerabilni na stres, to je povezano sa karakteristikama ličnosti, ali i sa polom, starošću, obrazovanjem, zanimanjem, porodičnim i socijalnim stanjem, ekonomskim i zdravstvenim stanjem, stepenom samopuzdanja i niza sposobnosti, pre svega sposobnosti brzine i realnosti procene

situacije, sposobnosti predviđanja razvoja stresnog događaja, kontrole sopstvenog afektivnog reagovanja i ponašanja.

Tvorac savremenog koncepta stresa je Hans Selye, koji je definisao stres kao nespecifičan odgovor tela na bilo koji zahtev, a Cannon je taj odgovor organizma definisao kao, „fight or flight“ borba ili beg. Stres je nespecifična reakcija organizma na spoljašnji, ili unutrašnji podražaj, koji remeti biološku ravnotežu u organizmu-homeostazu i u zavisnosti od niza činilaca, ali pre svega od individualnih karakteristika ličnosti, organizam pokušava da se adaptira na novonastale uslove, mobilizujući sve raspoložive zdravstvene resurse i da uspostavi novu ravnotežu. Ako su faktori stresa- stresori iz radne sredine ili vezani za rad govorimo o profesionalnim stresorima.

Znači delovanje stresogenog faktora izaziva stresnu reakciju organizma, što čini stresni proces, a komponente tog procesa su: 1.Stresor, 2. Efekti delovanja stresora, 3.Potreba za promenama.

Izvori stresa mogu biti:

Unutrašnji faktori:

- nerealna očekivanja od sebe,
- preterana identifikacija sa klijentima kojima se pomaže,
- potreba za stalnom i potpunom kontrolom situacije,
- preterana vezanost za posao i osećaj da mi snosimo svu odgovornost,
- identifikacija sa poslom u tolikoj meri da posao postaje glavni, ili jedini smisao i sadržaj života , jedino područje potvrđivanja,
- neprepuštanje delova posla drugima,
- preterana upornost, rigidnost i tvrdoglavost u postizanju ciljeva,
- nedelotvotno korišćenje radnog vremena,
- pomanjkanje redosleda radnih prioriteta,
- osećaj stručne nekompetentnosti.

Vremensko angažovanje:

- prekovremeni rad,
- smenski rad,
- neracionalni režim rada i odmora,
- izmena rasporeda rada,
- pritisak da se nešto obavi za izuzetno kratko vreme.

Struktura posla:

- podela na „dobre“ i „loše“ poslove u odnosu na psihološki pritisak, ili opušten rad,
- izazovi novih tehnologija i mogućnosti, ili nemogućnosti razvoja novih veština,
- prihvatljivost i razumevanje novih tehnologija, ili ne,
- autonomija u radu ili ne,
- mogućnost za socijalne relacije,
- interpersonalni odnosi,
- komunikacije,

-participacija zaposlenih u odlučivanju.

Faktori iz radne sredine:

-uslovi rada

Organizacioni faktori:

- smanjivanje broja radnika od potrebnog,
- rad na određeno vreme,
- strah od gubitka posla,
- konflikti,
- konkurencija,
- neobjektivan pogled na rad,
- nejasno postavljen radni zadatak,
- donošenje loših odluka,
- rivalstvo,
- takmičenje,
- smanjeno verovanje u boljitak,
- smanjeno interesovanje,
- nedostatak podrške u borbi sa problemom.

Funkcionalni faktori

- premeštanje radnika na druge poslove, koji mogu biti i degradirajući za radnika,
- angažovanje radnika za veći broj poslova, što prevazilazi njegove mogućnosti.

Finansijski faktori

- nedovoljno plaćen za posao koji obavlja,
- neredovne isplate,
- manje plaćen od drugih radnika za istu vrstu posla.

Svaka organizacija koja brine o svojim zaposlenim treba da da strategije za prevenciji sresa na radu. Ona obuhvata predhodnu pripremu za prevenciju stresa:

- A. uključiti sve zainteresovane u izradi plana, obavestiti ih o potrebi prikupljanja neophodnih informacija, savladati neophodnim veštinama, sticati neophodno znanje, uključiti eksperate i konsultante u rad tima,
- B. obezbediti rukovođenje, podršku i kontrolu programa,
- C. obezbediti da zaposleni učestvuju u svim fazama izrade programa,
- D. obezbediti sve neophodne resurse (tehničke, finansijske, ljudske, edukativne).

Nakon pripreme organizacije za prevenciju stresa pristupa se strategiji individualne, ili organizacione prevencije.

Individualne preventivne mere odnose se na pojedinca, te su prilagođene i u sinergiji su sa vrstom stresora i stresnom reakcijom svake osobe. Na žalost i danas još uvek dominira razmišljanje, kako lečiti, neku bolest, pa i bolest izazvanu stresom, nego razmišljati o sprečavanju nastajanja uzroka stresnih situacija. Još je Hipokrat

bolest video kao grešku protiv zdravlja, koju sami činimo, sto jasno ukazuje da tu grešku sami možemo i ukloniti. Medicina i lečenje nisu uvek neophodi u rešavanju problema stresa, jer su neki stresori poput loših navika i stila života, zatim većina socijalnih faktora van domašaja medicinske nauke i tradicionalnih metoda lečenja.

Strategija individualne prevencije:

- učenje veštinama,
- učenje komunikacije,
- učenje donošenja odluke,
- rešavanje problema,
- kritično razmišljanje,
- učesće u međuljudskim aktivnostima,
- zalaganje za svoje stavove,
- odolevanje pritiscima,
- odolevanje vlastitim emocijama,
- samosvesnost.

Organizaciona strategija:

1. Identifikovati problem

- održavati grupne rasprave sa zaposlenim o svojim problemima,
- načiniti izveštaj o dobijenim informacijama,
- meriti percepcije zaposlenih u vezi sa uslovima rada, stresu, zdravlju i zadovoljstvu,
- dobiti objektivne podataka o oboljevanju, apsentizmu i produktivnosti,
- analizirati podatke o identifikovanom riziku i uslovima rada.

2. Priprema za uvođenje intervencije

- određivanje izvora stresa u cilju promene,
- pravljenje prioriteta i predloga interventne strategije,
- saopštavanje i dostavljanje interventne strategije zaposlenim,
- implementacija intervencije.

3. Ocena intervencije

- može se primeniti kratkoročna ili dugoročna evaluacija
- merenje percepcije zaposlenih o uslovima rada, stresu, zdravlju, zadovoljstvu,
- uvođenje objektivnih troškova recimo o izostancima sa posla, ili troškovima lečenja,
- postoji potreba za poboljšanjem interventne strategije i ceo postupak se ponavlja i vraćamo se na prvi korak.

Strategija prevencije je kontinuirani proces evaluacije interventnog programa i potrebe za stalnim poboljšanjem preduzetih mera, potrebe korekcije, te se ciklus gotovo uvek vraća na početak.

ZAKLJUČAK

Profesionalni stres, kao faktor rizika kod bolesti u vezi sa radom u svojim manifestacijama ne razlikuje se mnogo od stresa neprofesionalne geneze, prema tome stres je neizbežan. Nezamislivo je da u životu i radu ne postoji određeni nivo stresa, bez njega život bi bio „prazan“ pomalo dosadan, pa čak i depresivan. Svako od nas je osoba sa svojim specifičnostima, nosimo genetsko nasleđe, ali i izgrađene stavove, ali treba učiniti sve što je u našoj moći i sposobnosti da se izborimo sa stresom i da nađemo balans između individualnosti i nivoa stresa, što je ključ upravljanja stresom.

LITERATURA

1. Kondić B. Burn out menadžment kao dio kulture organizacije koja uči. III savetovanje na putu ka dobru znanja, Novi Sad, Zbornik radova, 2005, 630-646.
2. Ristić D. Trendovi novog doba. III savetovanje na putu ka dobru znanja, Novi Sad, Zbornik radova, 2005, 14-29.
3. Mačvanin N. Prokeš B: Evaluation of health program of professional risk management observed through cost-effective analysis. Collection of papers. Evaluation of professional hazard and protection of health. Banja Luka, 2004, 45-48.
4. Mačvanin N. Glavaški M. Prokeš B. Značaj kost-efektivne analize u proceni rizika. U: Nacionalna konferencija sa međunarodnim učešćem. Ocena profesionalnog rizika- teorija i praksa. Niš; 2003. 99-100.
5. Mićović P. U: Menadžment zdravstvenog sistema. Beograd, 2000.
6. Jakovljević Dj. Grujić V. U: Menadžment u zdravstvenim ustanovama, ECPD, Beograd, 1998.
7. Barry S. L. Wegman H. D. Work and Health. In. Occupational Health, 2000, 3-51.

PARAOLIMPIJSKE IGRE – ZNAČAJAN SEGMENT SPORTA POSEBNIH GRUPA

PARALYMPICS- AN IMPORTANT SEGMENT OF SPECIFIC GROUPS SPORT

Prof. dr Zoran Mašić

Prof. dr Milan V. Mihajlović

Ivan Avdagić, diplomirani menadžer u sportu – master, saradnik u nastavi

Fakultet za menadžment u sportu

Sažetak: Pod sportom posebnih grupa podrazumevaju se sportske aktivnosti značajnog broja pojedinaca sa zajedničkom grupnom karakteristikom. Jedna od specifičnih grupa su lica sa posebnim potrebama. U radu je izložena geneza Paraolimpijskih igara, organizacija Paraolimpijskog pokreta, objašnjeni su ime, moto i simbol Paraolimpijskih igara. Ukazano je na osnovnu razliku između Paraolimpijskih igara u odnosu na Olimpijske, odnosno objašnjene su kategorije invalidnosti i klasifikacije stepena invaliditeta sportiste, koje obezbeđuju da se sportisti sa istim fizičkim sposobnostima takmiče u okviru iste grupe. Izneti su osnovni podaci o učešću sportista iz naše zemlje na Paraolimpijskim igrama.

Ključne reči: Sport posebnih grupa, Paraolimpijske igre, Međunarodni paraolimpijski komitet (IPC)

Summary: Under the sport of specific groups, significant numbers of sporting activities of individuals with a common group characteristic are considered. One of the specific groups is persons with special needs. In this paper we exposed the genesis of Paralympics Games, the organization of Paralympics movement, the name, motto and symbol of the Paralympics Games are also explained. The basic difference between Paralympics in relation to the Olympics was pointed out, categories of disability and level of disability classification of athletes are explained, and those provide the athletes with the same physical abilities to compete in the same group. Basic information about the participation of athletes from our country in Paralympics is also pointed out.

Key Words: Sport of specific groups, Paralympics, the International Paralympics Committee (IPC)

UVOD

Postojeće brojne klasifikacije sportova dopunjuje i jedna velika specifična oblast – sport posebnih grupa. Pod sportom posebnih grupa podrazumevaju se sportske aktivnosti značajnog broja pojedinaca sa zajedničkom grupnom karakteristikom. Posebnim grupama se smatraju određena zanimanja (vatrogasci, vojska, policija,

poštari), pripadnici korporacija (železnica, elektrodistribucija), dobne i polne kategorije, lica sa posebnim potrebama, kao i grupe kod kojih je iskazana potreba za visokim nivoom zahtevanih sposobnosti ili izražena potreba za oporavkom ili rekreacijom. Pripadnici pojedinih struka se sistematski pripremaju za uspešnu realizaciju svojih specifičnih profesionalnih zadataka, a dostignuti stepen sposobnosti se periodično kontroliše. Jedna od karakteristika sporta posebnih grupa je i masovnost njihovih takmičenja.

Paraolimpijske igre, pandam modernih Olimpijskih igara, osnovane su kako bi se osobe sa posebnim potrebama okupljale, međusobno komunicirale i takmičile se. Resocijalizacija kroz takmičenje je jedan od glavnih ciljeva, a ostvarenim sportskim rezultatima pokušava se skrenuti pažnja i na ovaj deo sporta.

ISTORIJAT PARAOLIMPIJSKIH IGARA

Istoga dana – 29. jula 1948. godine, kada su otvorene Olimpijske igre u Londonu, Ser Ludvig Gutman organizovao je u bolnici u Stouk Mandevilu, Engleska, sportsko takmičenje za veterane Drugog svetskog rata koji su imali povrede kičmenog stuba. Na sportskim terenima pomenute bolnice otvorene su igre paraplegičara na kojima je učestvovalo svega 16 pripadnika britanske vojske (14 muškaraca i dve žene). To je bila javna demonstracija kojom se htelo ukazati da i osobe sa teškim fizičkim oštećenjima mogu da se bave sportom. Ser Gutman je održao govor u kom je tvrdio da će jednoga dana "Igre Stouk Mandevila" biti ekvivalent Olimpijskim igrama za hendikepirane osobe.

Nakon 4 godine – 1952. god. njima su se pridružili i takmičari iz Holandije i tako je nastalo međunarodno takmičenje koje se počelo održavati krajem avgusta svake godine na terenima Stouk Mandevila. Broj učesnika je iz godine u godinu rastao.

Prvi susret sportista sa invaliditetom po uzoru na Olimpijske igre održan je u Rimu 1960. godine, a tada je nastao i naziv Paraolimpijske igre. Na njima je učestvovalo 400 takmičara iz 23 zemlje sveta. U paraolimpijskom selu nije bilo pristupa sportistima u kolicima, pa je vojska pomagala noseći kolica uz i niz stepenice. Takođe je i prevoz morao da bude modifikovan da bi košarkaši mogli da stignu u halu koja je jedina bila izvan paraolimpijskog sela.

Iako je bilo problema, već u Rimu je bilo nagoveštaja da će paraolimpijske igre pratiti olimpijske. Mali stadio Palazzetto dello Sport sa pet hiljada gledalaca napravljen za olimpijske igre u potpunosti je iskorišćen i za paraolimpijske, uključujući i svečano zatvaranje.

Sportovi su bili prikladni za sportiste sa povredom kičme: bilijar, mačevanje (flore i sablja), atletika (bacanje koplja, bacanje kugle, bacanje palice), košarka, plivanje (slobodno, prsni i leđni stil), stoni tenis, streličarstvo, pikado i pentatlon (plivanje, bacanje koplja, bacanje kugle i bacanje palice).

Druge Igre su održane u Tokiju u novembru 1964, sa 370 takmičara iz 22 zemlje, treće u Izraelu, četvrte u Hajdelbergu, u Zapadnoj Nemačkoj, od 1. do 11. avgusta uz učešće od oko 1000 takmičara iz 43 zemlje.

Na Paraolimpijskim igrama u Torontu 1976. sportistima paraplegičarima su pridodate i druge grupe invalida, što je doprinelo omasovljavanju pokreta. Tako je začeta ideja o spajanju različitih invaliditetnih grupa u ovom međunarodnom pokretu. Iste godine održane su i prve zimske paraolimpijske igre u Švedskoj. Paraolimpijske igre se uvek održavaju iste godine kada i Olimpijske igre. Od letnjih igara u Seulu 1988. godine i zimskih u Albergviku 1992. godine, Paraolimpijske igre se održavaju u istom mestu u kome se organizuju i Olimpijske igre. Sporazumom između Međunarodnog olimpijskog komiteta i Međunarodnog paraolimpijskog komiteta, sklopljenim 19.06.2001. godine grad domaćin Olimpijskih igara obavezuje se da po završetku takmičenja ugosti i učesnike Paraolimpijskih igara. Od Solt Lejk Sitija 2002. godine, isti organizacioni komitet je odgovoran i za Olimpijske i Paraolimpijske igre. Takmičari žive u istom selu i koriste iste usluge za hranu, medicinske usluge i ostalo. Prodaja karata, tehnologija i transportni sistem za olimpijske igre organizaciono su prošireni i na paraolimpijske. Glavna poruka programa je da invalidnost ne predstavlja prepreku u razvoju ličnosti, u postizanju ličnih ciljeva i učešću u društvu.

IME, MOTO I SIMBOL PARAOLIMPIJSKIH IGARA

Ime Paraolimpijske (Paralympics) potiče od grčkog prefixa para - kod, pokraj, uz, prema kao prvi deo reči u složenicama označava da je nešto čemu slično, da se javlja pored onog što je regularno, redovno, da je drugi oblik čega, da je zamena ili dodatak čemu (Klajn I. i Šipka M., 2007., str. 886). i olympics. Nema nikakve veze sa paralizom ili paraplegijom.

Moto Paraolimpijade je od 1994. godine do 2003. godine bio „Um,Telo,Duh“, a sada je „Duh u pokretu“. Sam moto „Spirit in motion“ (Duh u pokretu) najbolje oslikava viziju IPC-a. Time je olimpijski moto „Cius, Altus, Fortius“ (brže, više, jače) dobio pravog pratioca sa kojim slavi vrednosti sporta, fer plej, poštovanje i borbu protiv diskriminacije.

Simbol IPC u početku je bilo 5 suza (tradicionalni korejski motiv – taekwondo) koje su bile raspoređene kao olimpijski krugovi i bile iste boje. Međutim 1989. godine olimpijski komitet je propisao korišćenje simbola i imena „olimpijski“. Tako je dozvoljeno da se reč olimpijski koristi samo u okviru termina Specijalni olimpijski pokret koji okuplja sve sportiste sa intelektualnim nedostacima. Istovremeno je definisano da paraolimpijski pokret predstavlja internacionalnu organizaciju sportista sa invaliditetom. Takođe su simboli pokreta promenjeni, pa je umesto pet suza, koje su podsećale na olimpijske krugove, ostalo tri koje simbolično predstavljaju neraskidivu vezu između uma, tela i duha. Vremenom su tri suze pretrole transformaciju, pa je na paraolimpijskim igrama u Atini svečano podignuta nova zastava sa novim simbolom koji predstavlja tri stilizovane suze.

Slika 1. Logo Paraolimpijskih igara

ORGANIZACIJA PARAOLIMPIJSKOG POKRETA

Međunarodni paraolimpijski komitet (IPC) je svetsko izvršno telo koje rukovodi i upravlja paraolimpijskim pokretom. On organizuje Letnje i Zimske paraolimpijske igre i istovremeno je međunarodna federacija za 13 sportova, za koje supervizira i koordinira i svetske šampionate i ostala velika takmičenja. Paraolimpijske vrednosti su hrabrost, odlučnost, inspiracija i jednakost. Paraolimpijski pokret radi na razvoju sportskih mogućnosti za sve osobe, od početničkog do elitnog nivoa. Paraolimpijski komitet je nevladina neprofitna organizacija koja objedinjuje 162 nacionalna paraolimpijska komiteta. Sedište Komiteta je u Bonu, u Nemačkoj. Pokret je od svojih prvih dana značajno narastao. Paraolimpijskim igrama je cilj pružanje jednake šanse svim osobama nezavisno od fizičkog stanja, ekonomskog položaja, verskih uverenja i rasnog porekla. Broj učesnika letnjih Paraolimpijskih igara je sa 400 takmičara iz 23 zemlje na I igrama u Rimu 1960. godine, porastao na 4.200 sportista iz 148 zemalja u Pekingu 2008.

Takmičenje paraplegičara su planirana i adaptirana na osnovu pravila određene sportske grane. To su ekipne sportske igre ili pojedinačna takmičenja u disciplinama nekih sportskih disciplina kao: streličarstvo, mačevanje, bacanje koplja, bacanje diska, kuglanje, košarka, odbojka, stoni tenis, plivanje itd. Broj disciplina se stalno dopunjava.

Prva organizacija koja se na našim prostorima bavila sportom osoba sa invaliditetom bila je Savez za sport i rekreaciju invalida Jugoslavije- SSRIJ. Zadatak mu je bio da podstiče, pomaže koordinira i organizuje psihofizičku rehabilitaciju i resocijalizaciju osoba sa invaliditetom. Paraolimpijski Komitet Jugoslavije, osnovan 1999. godine, menjao je svoje ime u skladu sa promenama imena države, da bi 5. jula 2006. godine postao Paraolimpijski Komitet Srbije. Srpski (jugoslovenski) sportisti na Paraolimpijskim igrama učestvuju od 1964. godine i do sada su osvojili 80 medalja: 22 zlatne, 25 srebrnih i 33 bronzane.

Na igrama u Stouk Mandevilu iz Jugoslavije je učestvovao samo Radomir Stamenković iz Beograda. Na igrama 1954, 1955. i 1956. osvojio je u plivanju tri puta uzastopno prva mesta i zlatne medalje.

Prvi put je ekipa od 21 paraplegičara Jugoslavije učestvovala na četvrtim Paraolimpijskim igrama 1972. u Hajdelbergu. Osvojili su četiri medalje i to: Petar Sitar, 60m sprint u kolicima - zlatna medalja, Milka Milinković, 60m sprint u kolicima - srebrna medalja i u bacanju koplja bronzana medalja, Joža Okoren, bacanje diska - bronzana medalja.

Na poslednjim Paraolimpijskim igrama u Pekingu, paraolimpijci Srbije rangirani su na 54. mesto sa 2 osvojene srebrne medalje i to u stonom tenisu - Perić Borislava i u bacanju diska za muškarce Mitrović Draženko.

KATEGORIJE I KLASIFIKACIJA PARAOLIMPIJSKIH SPORTISTA

Paralimpijski sportovi imaju jedinstven sistem klasifikacija, kojom se obezbeđuje da se sportisti sa istim fizičkim sposobnostima takmiče u okviru iste grupe. Osnovni cilj klasifikacije je da se omogući podjednak nivo takmičenja za paraplegičare, kvadriplegičare, za osobe sa amputiranim ekstremitetima, slabovidim, za osobe sa intelektualnim nedostacima ili one sa cerebralnom paralizom, a prema njihovim funkcionalnim sposobnostima, obimu pokretljivosti, koordinaciji, ravnoteži.

Paralimpijski sportisti se registruju na osnovu formulara koji popunjava njihov doktor ili nacionalna organizacija.

Danas su Paraolimpijske igre elitni sportski događaj u kome učestvuju takmičari podeljeni u 6 grupa po vrsti invaliditeta: amputirci, cerebralni paraličari, osobe sa intelektualnim poremećajima, osobe sa povredama kičmene moždine, slepi i slabovidi i oni koji ne spadaju ni u jednu od prethodnih grupa.

Amputacije: sportisti sa parcijalnim ili totalnim nedostatkom najmanje jednog ekstremiteta.

Oduzetost: sportisti sa neprogresivnim oštećenjem mozga (npr. cerebralna paraliza, traumatske ozlede mozga, moždani udar...) ili sa invaliditetom koji utiče na kontrolu mišića, ravnotežu i koordinaciju.

Intelektualna invalidnost: sportisti sa značajnim gubitkom intelektualne funkcije i srodna ograničenja u prilagodljivosti ponašanja (ova kategorija je trenutno suspendovana).

Invalidska kolica: sportisti sa oštećenjima kičmene moždine i drugim oštećenjima koja zahtevaju takmičenje u invalidskim kolicima.

Vizuelna invalidnost: sportisti sa oštećenjem vida u rasponu od delimičnog vida, dovoljno da se ocene pravno slepima, do potpuno slepih.

Les Autres - ostali: sportisti sa telesnim invaliditetom koji ne spada strogo niti pod jednu od navedenih pet kategorija (patuljasti rast, multipla skleroza ili prirodni deformiteti u udovima).

Uz šest prethodno navedenih kategorija invaliditeta, sportisti se dalje dele u skladu sa ličnim nivoima mogućnosti (odnosno oštećenja). Klasifikacija se razlikuje među sportovima, u skladu sa različitim veštinama koje su potrebne za takmičenje u datoj grani.

Sistem klasifikacije se stalno usavršava i unapređuje, a IPC čini sve da publika i mediji razumeju da u okviru istog sporta postoje različite klase, pa tako i više od jednog finala u okviru iste discipline

Slika 2. Atletičarka u kolicima

Rezultati i rekordi osoba sa posebnim potrebama nisu zanemarljivi. Dobar primer je takmičenje u bacanju koplja održano između paraplegičara u invalidskim kolicima, i olimpijskih reprezentativaca koji su se takmičili, takođe, sedeći u invalidskim kolicima. Britanski olimpijac - rekorder bacio je koplje 66 stopa i 8 inča, što je osetno manja daljina od onih koje postižu paraolimpijci (od 68 do 76 stopa).

Nažalost, želja za uspehom, pobedom i slavom uzima danak i u ovom pokretu. Na Paraolimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine, u ekipi španskih košarkaša, otkriveno je nekoliko „neinvalidnih“ takmičara. Izbio je veliki skandal, praćen rigoroznim kaznama. Otkriveno je i nekoliko slučajeva dopinga, pa su uvedene redovne antidoping kontrole.

ZAKLJUČAK

Fenomen sporta obuhvata celokupnu populaciju, a pozitivno je što pored brisanja verskih, rasnih, i drugih razlika, omogućava sportske susrete na vrhunskom nivou i osobama sa posebnim potrebama. Paraolimpijske pored svog imena, logoa, mota i simbola, imaju i ono više – sopstveni imidž. Treba istaći da se i Letnje i Zimske Paraolimpijske igre održavaju neposredno nakon Olimpijskih igara, u istom gradu, na istim sportskim objektima, što ukazuje na njihov značaj. Rezultati sportista paraolimpijaca potvrđuju sveobuhvatnost i ozbiljnost njihovih priprema i svemu daju suštinsku vrednost.

LITERATURA

1. Božović V.: Sportske igre paraplegičara u Stouk Mandevilu, Beograd, 1954.
2. Dikić N.: Paraolimpijski sport, UMSS, Beograd, 2007.
3. Mašić Z.: Teorija sporta, Fakultet za menadžment u sportu, Beograd, 2006.
4. Stevanovic M. i Necić M.: Sport i rekreacija u rehabilitaciji invalida, Beograd, 1969.
5. Klajn I. i Šipka M.: Veliki rečnik stranih reči i izraza, Prometej, Novi Sad, 2007.

Sajtovi:

6. www.wikipedia.org
7. www.paralympic.org

**IMPLEMENTACIJA BEZBEDNOSNOG MENADŽMENTA U SPORTSKOM
MENADŽMENTU****IMPLEMENTATION OF SECURITY MANAGEMENT IN SPORT
MANAGEMENT**

Svetlana Mišković
Fakultet bezbednosti BU
Vujadin Miljanovic
Ministarstvo odbrane Republike Srbije
Amedovski Damir
Fakultet bezbednosti BU

Sažetak: Bezbednost i sport su dva bitna elementa života svakog čoveka. Čovek je oduvek težio zdravom telu i duhu ali i bezbednosti kao preduslov da to ostvari. Savremeno društvo suočeno je sa mnogim bezbednosnim rizicima o kojima se mora voditi računa i u sferi bezbednosnog i sportskog menadžmenta. Zbog svih događaja i gorkih lekcija iz prošlost, sportski menadžment mora da ostvaruje vezu sa bezbednosnim menadžmentom i da se uzajamno dopunjuju. A sve s'ciljem uspešnog upravljanja sportskim organizacijama i manifestacijama kao i svim drugim vidovima sportskog angažovanja.

Ključne reči: Sport, Bezbednost, Sportski menadžment, Bezbednosni menadžment.

Summary: Security and sport are two important elements in every human life. Healthy body and spirit were human imperative, equally with security, in all times. The security was basic for that imperative and that bond is the same at present time. Modern society of 21st century is dealing, and it will deal with many security threatens and risks, and that needs to be subject in the field of security's and sports management. Because of all things that happened and bitter lessons from the past, sports management needs to make a connection and interlock with management in security. The main cause will be successful management of sport organizations and manifestations and all others sports engages.

Key words: sport, security, sport management, security management...

UVOD

Bezbednost predstavlja antropološko svojstvo ljudskog bića koje je prisutno u različitim oblicima tokom ljudske istorije. Međutim bezbednost kao pojam kakav i mi danas poznajemo nastaje posredstvom prirodno-pravnih teorija i teorija društvenog ugovora (Hobs, Lok, Ruso...). Na osnovu ovih teorija kao uslov prelaska čoveka iz prirodnog u društveno stanje je artikulacija interesa bezbednosti kao antropološkog svojstva čoveka. Interes za bezbednošću je izveden iz bazičnog interesa za poželjnim načinom odvijanja života kao i unapređenjem istog.

Kriterijumi ostvarenja bezbednosti kao interesa egzistencije jesu identitet, integritet i suverenitet po svim vertikalnim i horizontalnim stepenima bivanja mnogobrojnih entiteta.

DEFINICIJA OSNOVNIH POJMOVA

- Bezbednost
- Menadžment
- Sport
- Bezbednosni menadžment
- Sportski menadžment
- Bezbednosni menadžment u sportu

Pojam bezbednosti

Bezbednost se kao termin upotrebljava da ukaže na stanje čoveka kao i njegovo viđenje tog stanja, nevezano da li je u pitanju individua, neki oblik društvene zajednice ili države. To stanje bezbednosti se obično artikuliše nepostojanjem osećanja opasnosti tj. ugrožavanja vitalnih vrednosti ljudskog života.

Fenomeni koji to stanje čine i na njega deluju, čijim izučavanjem se nauka bezbednosti bavi su veoma kompleksni i raznovrsni što otežava bezbednosnoj nauci da formuliše adekvatnu definiciju o bezbednosti. Stoga definicije pojma bezbednosti će konačno zavisiti od gledišta autora na suštinu koja se želi tom definicijom obuhvatiti. Glavni problem koji se uočava jeste da su definicije bezbednosti ili preširoke ili preuske.

U svetlu dosadašnjeg obrazlaganja, autori će navesti definiciju koju smatraju adekvatnom jer ima predispoziciju da omeđi kompleksnost pojma bezbednosti : „Suština bezbednosti jeste da društvo preko nje ostvaruje određeni cilj, koji se prevashodno sastoji u zaštiti sopstvenog opstanka i progresivnog razvitka u skladu sa mogućnostima“.1

Pojam menadžmenta

Pojam menadžmenta je nastao u okviru ekonomskih nauka kao pristup unapređenja organizacije i upravljanja u privrednim sistemima.

Pojam sporta

Sport je propratno sredstvo kroz život, uz pomoć sporta čovek se razvija kako fizički tako i mentalno a neko određenim metodama koje se koriste u sportu razvija i svoju duhovnu unutrašnjost koja balansira fizički i mentalni nivo života.

Pojam bezbednosnog menadžmenta

Bezbednosni menadžment je nova naučna disciplina koja je nastala kao rezultat spajanja dve nauke i to – nauke menadžmenta i nauke bezbednosti. To je nauka koja se bavi primenom menadžment postupaka na oblast bezbednosti.

Prema Dragišiću Z. pod pojmom bezbednosni menadžment smatra se: „U širem smislu, odlučivanje o bezbednosnim ciljevima organizacionog sistema, o načinima i sredstvima da se izbegnu nepovoljni uticaji koji dolazi iz okruženja ili samog organizacionog sistema, ili da se njihov štetan uticaj umanjiti“.²

Cilj bezbednosnog menadžmenta je da omogući kontrolu nad faktorima koji mogu dovesti do ugrožavanja organizacije ili zajednice koja se štiti.³

Zadatak bezbednosnog menadžmenta je zaštita vitalnih vrednosti organizacije, poboljšanje i razvitak organizacije i dostizanje njenih ciljeva.⁴

1, 2, 3, 4 - Dragišić Z., Bezbenosni menadžment, FB, Službeni glasnik, Beograd, 2007.

Pojam sportskog menadžmenta

Pod sportskim menadžmentom podrazumevamo organizacionalno delovanje i upravljenje sportskim organizacijama a u cilju postizanja sportskih rezultata uz racionalno korišćenje datih resursa.

Termin bezbednosni menadžment u sportu

Odnosi se na primenu znanja iz oblasti bezbednosnog menadžmenta u cilju uspešnog vođenja i unapređenja sportskih organizacija i sportskih manifestacija.

IMPLEMENTACIJA BEZBEDNOSNOG MENADŽMENTA U SPORTSKOM MENADŽMENTU

Mesto bezbednosnog menadžmenta u sportskoj organizaciji određeno je njegovom funkcijom i zadatkom. Osnovne funkcije bezbednosnog menadžmenta jesu procenjivanje aktuelnih i potencijalnih bezbednosnih pretnji, izazova i rizika, preduzimanje mera radi otklanjanja opasnosti uspostavljenje sistema koji će biti sposoban da štiti sportsku organizaciju od svih oblika ugrožavanja, da kontroliše sprovođenje bezbednosnih mera i funkcionisanje sistema bezbednosti, da pruža odgovarajuće informacije top menadžmentu, da izrađuje bezbednosne analize u cilju opstanka i rasta sportske organizacije i pružanja pune sigurnosti svim zaposlenima u sportskoj organizaciji kao i učesnicima sportskih priredbi.

Menadžment svake sportske organizacije bi trebalo da posebnu pažnju pokloni bezbednosti kao osnovnom uslovu opstanka i prosperiteta. Različiti izazovi, rizici i pretnje kojima je izložena neka sportska organizacija kao i odgovornosti koje ta organizacija ima prema okruženju u pogledu bezbednosti presudno utiču na bezbednosni menadžment.

Da bi se mogla dati slika bezbednosne situacije i ukazati na glavne bezbednosne probleme zbog kojih se propisuju bezbednosne mere, procedure i planovi trebalo bi izvršiti bezbednosnu procenu svakog vitalnog elementa sportske organizacije kao i sportske manifestacije. Tu se traže odgovori na sledeća pitanja:

- koji su glavni bezbednosni izazovi, rizici i pretnje sportske organizacije i / ili sportske manifestacije?
- kakva je priroda tih bezbednosnih pojava i kako bi se one mogle ispoljiti u nastupajućem periodu?
- ko su nosioci bezbednosnog ugrožavanja?
- kakve su naše političke, kadrovske, organizacione, tehničko-tehnološke i finansijske mogućnosti da se suprostavimo ugrožavanju?

Kvalitet bezbednosne procene je ekvivalent kvaliteta celokupnog sistema bezbednosti. Na žalost, nisu retki slučajevi u istoriji sportskih dešavanja gde su propusti u kvalitetu bezbednosne procene doveli do katastrofalnih posledica.

Primeri

Primer 1.

Olimpijske igre u Minhenu 1972. kada su palestinski teroristi ubili 11 izraelskih sportista.

Primer 2.

Na Olimpijadi u Atlanti 1996. poginula je jedna osoba, a 100 je ranjeno kada je eksplodirala bomba.

Primer 3.

Jul 2005. godine, grupa britanskih islamista izvela je samoubilački napad, usmrivši 52 ljudi u podzemnoj železnici. To se desilo dan pošto je Velikoj Britaniji dodeljena organizacija Igara.

Primer 4.

U Beogradu na fudbalskoj utakmici koja je održana 2. decembra 2007. godine između FK Crvene Zvezde i FK Hajduk Kula došlo je do sukoba navijača i pripadnika Žandarmerije uz korišćenje velikog broja ilegalnih pirotehničkih sredstava od strane navijača što je rezultiralo do teških telesnih i psihičkih povreda pripadnika Žandarmerije kao i ogromne materijalne štete.

Model bezbednosnog menadžmenta sportske priredbe

Sportske priredbe, prema članu 2. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, jesu sportska takmičenja i sportske manifestacije.⁶

Kao najčešća osnovna prepreka za ispunjenje cilja sportske priredbe, sa tačke gledišta bezbednosnog menadžmenta, jeste destruktivno ponašanje koje karakterišu njegovi blaži (ekcesi, incidenti, nasilje, rušilačke sklonosti, različite zloupotrebe, alkoholizam, vređanje, netolerancija, nacionalizam, obračuni...) i teži oblici (ekstremizam, terorizam...). Tu je glavni problem bezbednosti i sigurnosti kako sportista i organizatora tako i neposredno same sportske publike.⁷

Od svih pojavnih oblika destruktivnog ponašanja u Srbiji se javljaju njegovi blaži oblici koje obično praktikuju organizovane kategorije navijača. Zbog toga autori su izdvojili ovaj segment bezbednosnog menadžmenta organizovanja sportske priredbe iz celokupnog korpusa mera i aktivnosti bezbednosnog menadžmenta.

Uslov da jedna sportska priredba dostigne cilj svog odžavanja predstavlja, pored marketinga i sportskog menadžmenta, predstavlja i dobro organizovan i primenjen bezbednosni menadžment.

Menadžer bezbednosti na osnovu izrađene bezbenosne procene i svih relevantnih podataka vezanih za formiranje sistema bezbednosti priredbe mora da se konsultuje sa menadžerom bezbednosti sportskog objekta u kome će se priredba održati radi usklađivanja podataka od značaja za održavanje sportske priredbe.

Sledeći korak jeste izrada i implementacija plana sistema bezbednosti koji se ogleda u preventivnim merama i aktivnostima kao i u merama i aktivnostima za dan održavanja sportske priredbe.

Preventivne mere i aktivnosti bi bile:

- uspostavljanje dobre komunikacije sa navijačima i njihova edukacija radi sprečavanja izbijanja destruktivnog ponašanja uoči, za vreme i posle sportske priredbe.
- uspostavljanje komunikacije sa igračima i službenim licima radi postizanja “fer pleja”
- provera i usklađivanje rada tehničkih komponenti sistema obezbeđenja i zaštite (audio-video sistem, protivpožarni sistem...)
- ostvarivanje saradnje sa nadležnim državnim institucijama

Mere i aktivnosti za dan održavanja sportske priredbe su propisane gore pomenutim Zakonom.

Prema tom Zakonu menadžer bezbednost je dužan da obezbedi sigurnost i bezbednost svih prisutnih pre početka, u toku i po završetku sportske priredbe.

Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama,- Službeni glasnik RS, br. 67/2003, 101/2005 - dr. zakon i 90/2007.

Mere i aktivnosti koje se preduzimaju po Zakonu pre početka sportske priredbe su:

- zabrana prodaje i konzumiranja alkoholnih pića u sportskom objektu i na udaljenosti do 1 kilometra od njega u Beogradu, Kragujevcu, Nišu i Novom Sadu, a u ostalim mestima do 300 metara, za vreme održavanja sportske priredbe i tri časa pre i posle njenog završetka.
- vođenje evidencije o identitetu lica kojima se ulaznice prodaju, odnosno ustupaju preko klubova navijača, kao i da se omogući uvid u te evidencije ovlašćenim licima.
- odvajanje grupa gostujućih navijača prodajom ulaznica na odvojenim i posebnim prodajnim mestima;
- u prodaju se puštaju samo ulaznice za mesta za sedenje, odnosno onoliki broj ulaznica za stajanje koji ne ugrožava bezbednost učesnika sportske priredbe;
- određivanje posebnih ulaza, izlaza i deo gledališta za grupe gostujućih navijača, ukoliko se očekuje njihov dolazak;

Organizovanje redarske službe koja je ovlašćena da:

- zabrani pristup sportskoj priredbi licima koja su pod uticajem alkohola ili drugih opojnih sredstava, ili se iz njihovog ponašanja može zaključiti da su skloni nasilnom ili nedoličnom ponašanju;
- efikasno odvoji gostujuće navijače usmeravanjem na posebne ulaze i izlaze iz sportskog objekta i poseban deo gledališta koji je za njih određen;
- onemogućí ulazak gledalaca na sportski teren i spreči njihov prelazak iz jednog dela gledališta namenjen navijačima jednog kluba u drugi;
- onemogućí unošenje ili prodaju alkoholnih pića u sportskom objektu;
- onemogućí unošenje u sportski objekat predmeta koji se mogu upotrebiti u nasilničkim postupanjima (pirotehnička sredstva, motke, flaše i sl.), odnosno kojima se može ometati tok sportske priredbe (ogledala, laserski pokazivači, zvučni uređaji veće snage, transparenti ili obeležja kojima se podstiče rasna, verska, nacionalna ili druga netrpeljivost i mržnja, odnosno čiji je sadržaj uvredljiv ili nepristojan);

Ostvarivanje saradnje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova radi održavanja javnog reda i mira u vidu obezbeđivanja adekvatnih jedinica i njihovo raspoređivanje za potrebe sportske priredbe.

Obezbeđivanje službe medicinske pomoći i po potrebi drugih nadležnih organa i organizacija, javnih službi i javnih preduzeća (vatrogasne jedinice, inspekcijske i komunalne službe i dr.)

Mere i aktivnosti kojim menadžer bezbednosti rukovodi u toku održavanja sportske priredbe su:

- praćenje bezbednosne situacije putem sistema zatvorene televizije (CCTV)
- redovna verbalna komunikacija sa redarima i ovlašćenim licima MUP-a radi dobijanja pravovremenih informacija o nedoličnim ponašanjima koja imaju tendenciju da izazovu nasilje
- davanje saglasnosti redarima da deluju u cilju suzbijanja nedoličnog ponašanja uz podršku jedinica MUP-a; To delovanje redarske službe se ogleda kroz:
- upozoravanje, odnosno udaljivanje gledalaca zbog nedoličnog ponašanja kojim se može izazvati nasilje na sportskoj priredbi ili ometati njen tok;
- kontrola funkcionisanja materijalno-tehničkih i ljudskih elemenata sistema bezbednosti, uočavanje nepravilnosti i njihova pravovremena sanacija.

Mere i aktivnosti koje menadžer bezbednosti sprovodi nakon završetka sportske priredbe su:

- kontrola napuštanja sportskog objekta svih učesnika sportske priredbe
- u dogovora sa menadžerom bezbednosti sportskog objekta izvršiti opservaciju i kontrolu u cilju provere mehaničkih komponenti objekta, proveru elektronskih sistema obezbeđenja, proveru isključenosti uređaja...

- sastavljanje izveštaja o događajima i aktivnostima od značaja za budući rad sistema bezbednosti sportske priredbe.

ZAKLJUČAK

Područje sporta i uopšte fizičke kulture je jedan od merila civilizacijskog dometa nacija, država i individua.⁸ Ali isto to je i bezbednost, jer bezbednost je preduslov da bi čovek uopšte mogao da se posveti bilo kojoj aktivnosti a da ne oseća brigu za svoje postojanje.

Kako se civilizacija razvijala, tako se razvijala i čovekova svest za potrebu unapređenja kako svog tela i duha tako i bezbednosti što je dovelo do razvoja različitih grana nauke o ovim oblastima.

Danas smo svedoci paradoksa naše civilizacije – nikad čovečanstvo nije bilo razvijenije i sigurnije ali isto tako i ugroženije različitim bezbednosnim rizicima, pretnjama i izazovima koji teže konstantnoj multiplikaciji . To se proteže na sve sfere ljudskog života pa i na polje sporta.

Sve ovo je dovelo do potrebe da se različite grane nauke udruže sa imperativom pronalaženja adekvatnog odgovora na pitanja bezbednosti u svim poljima čovekovog postojanja i ispoljavanja.

Kao rezultat imamo bezbednosni menadžment koji je postao nezamenljiv za uspešno postojanje i funkcionisanje različitih organizacija i institucija. Jer da bi organizacija mogla da ispunjava ciljeve svog nastanka ona mora da ima određene uslove za to, gde je bezbednost ako ne najvažniji uslov onda prvi među jednakima.

Samim tim sport i implementacija bezbednosnog menadžmenta u sportski menadžment je nešto na šta svaki ozbiljan sportski menadžer mora da obrati pažnju ako želi da njegova organizacija ima prosperitet i izvesnost na tržištu.

LITERATURA

1. Bodin M., Menadžment nacionalne bezbednosti, FB, fali godina
2. Dragišić Z., Bezbenosni menadžment, FB, Službeni glasnik, Beograd, 2007
3. Stajić Lj., Osnovi bezbednosti, FCO, Draganić, Beograd, 2005
4. Stajić Lj., Svetlana Stanarević, Mijalković S., Bezbednosna kultura, Beograd, 2004
5. Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, Službeni glasnik RS, br. 67/2003, 101/2005 - dr. zakon i 90/2007.
6. Zbornik radova, I međunarodna konferencija, Menadžment u sportu.

INDIKATORI AKTUELNOG STANJA SPORTA ZA SVE U AP VOJVODINI
INDICATORS OF THE ACTUAL SITUATION IN SPORT IN GENERAL IN
AP VOJVODINA

Dr Milan Nešić

Univerzitet Edukons, Sremska Kamenica

Sažetak: Sport nesumnjivo predstavlja veoma značajnu dimenziju ljudskog življenja. On se manifestuje kao širok, dalekosežan i uvek aktuelan društveni fenomen, iz koga izvire mnoštvo različitih pitanja teorijsko-saznajne i praktične prirode. Svetski pokret masovnog sporta i rekreacije, funkcionise od 1969. godine u više od sto zemalja, na pet kontinenata, sa istovetnom idejom: sport pripada svima bez obzira na uzrast, pol, rasu i psiho-fizičke mogućnosti. Pravo na bavljenje sportom je univerzalno pravo svih kojima kretanje, vežbanje, igra ili takmičenje u slobodnom vremenu predstavljaju zadovoljstvo. Sportska rekreacija, kao sinonim za karakteristično područje sporta, doživela je u poslednjih nekoliko godina svoju delimičnu transformaciju i sinonimizaciju kroz nekoliko pojmova, kao što su: rekreativni sport, sport za sve, i sl.

Dosadašnja istraživanja naučnog i stručnog karaktera koja tretiraju probleme sporta za sve u AP Vojvodini, prema dostupnim podacima, veoma su retka. Naročito nedostaju ona koja bi imala razvojni karakter i predstavljala platformu za utvrđivanje stratejskih pravaca razvoja ovog područja sporta. Istraživanje koje je sprovedeno 2007. godine u okviru šireg projekta imalo je karakter pilot-istraživanja, transferalnog neeksperimentalnog postupka (Survey), sa ciljem utvrđivanja mogućeg istraživačkog modela, odnosno provere pojedinih indikatora za konstrukciju obuhvatnijeg istraživačkog instrumentarija, koji bi bio primenjen za kompleksniju detekciju stanja ovog područja u AP Vojvodini.

Ključne reči: rekreacija, sport za sve, indikatori stanja

Summary: It goes without saying that sport is an incredibly important aspect of people's lives. It is manifested as a broad, deep and ever-existing social phenomenon related to which there are always many theoretical and practical questions that arise. Since 1969 there has existed mass sport and recreation in more than 100 countries, on the five continents, driven by the same idea: sport belongs to everybody regardless of age, sex, race and psychological-physical abilities. The right to do sport is a universal right for all those who find movement, exercising, play or competition enjoyable leisure time activities. Sport recreation, being a synonym for the unique area of sport, has undergone partial transformation and has become a synonym for recreational sport, sport for all, etc.

According to data available, attempts to carry out scientific and professional research related to sport for all in AP Vojvodina are rather scarce. There are insufficient research projects that are developmental in nature and that could serve as a basis for setting strategic goals with relevance to this particular sport. The research

conducted in 2007 was a part of a comprehensive research project and was a pilot, transversal non-experimental project aimed at identifying a possible research model. In other words, it served as a testing tool for certain indicators to be utilized in construction of a more elaborate set of tools for examining a complex situation regarding the mentioned sport in AP Vojvodina.

Key words: recreation, sport for all, indicators of state.

UVOD

Sport je danas jedna od najšire prihvaćenih, ali i praćenih javnih delatnosti. On je predmet svakodnevnog javnog posmatranja, razmatranja i praćenja gotovo u svim slojevima društva. Takođe, postao je i delatnost kojom se bave brojne organizacije, institucije i pojedinci, oblast socijalnog života koji ima i svoju naučnu zasnovanost. Činjenica da je sport deo društva i da se kroz njega odslikavaju svi društveni procesi i promene, navodi na stanovište da se o njemu, kako sa aspekta naučno-teorijskih poimanja, tako i sa pragmatičko-programskog aspekta, mora pristupati multidisciplinarno i interdisciplinarno. Širina koju sport obuhvata, ne stvara samo prostor za posmatranje čoveka isključivo sa biološkog aspekta, već upućuje na obavezu naučnog fokusiranja i na društveni, politički, ekonomski, misaono-upravljački i stvaralački pogled na čoveka kao bića.

Naučno-tehnološka revolucija donela je čoveku mnoge blagodeti i u mnogim segmentima olakšala svakodnevni život. S druge strane njen uticaj je doprineo da su se radikalno, može se slobodno reći i iz temelja, izmenili radni i životni uslovi. Danas velika većina stanovništva život provodi isključivo u kućama, kancelarijama, radionicama, jednom rečju u zatvorenom prostoru, koji im, s jedne strane pruža zaštitu od spoljašnjih uticaja (vremenskih nepogoda, klimatskih promena i sl.), ali s druge strane prirodni telesno-mišićni napor svodi na najmanju moguću meru. Tehnologija i priroda savremenih poslova sve više zahteva dugotrajno sedenje ili statičke položaje, što uslovljava i sve veće nervno naprezanje. Uporedo sa ovim radno vreme se skraćuje, ali se zato potreba permanentnog usavršavanja (učenja) konstantno povećava, tako da će ova tendencija biti stalno prisutna, odnosno pratiće čoveka gotovo kroz ceo radni vek. Svi nabrojani faktori savremenog života i rada, stoga, od ljudi zahtevaju i odgovarajući način odmora i obnavljanja utrošene energije.

Rekreacija, u najširem smislu reći, ima veliki značaj za svakodnevni život. Opšti pojam rekreacije, kako je i etimološko izвориšte pojma (re creare), upućuje na ponovno stvaranje, obnavljanje, osvežavanje i rasonodu. Za razliku od takmičarskog sporta, rekreacija predstavlja spontani izraz čovekove želje da zadovolji potrebe za aktivnostima, ali na potpuno dobrovoljan način i po sopstvenom izboru, prvenstveno u cilju odmora i rasonode. Rekreacija, dakle, podrazumeva veoma široko, raznorodno i još uvek nedovoljno izdiferencirano područje društvenog okruženja i života. Ona obuhvata najraznovrsnije sadržaje koji se neposredno vezuju za zdrav život, slobodno vreme, zabavu i rasonodu.

Pojam sportska rekreacija, u suštini, nadovezuje se na pojam rekreacija, te samim svojim pridevom "sportska" označava da se u procesima obnavljanja, osveženja, jačanja, okrepljenja i sl., akcenat stavlja na motoričku aktivnost. Dakle, korišćenjem sredstava i sadržaja sporta (u njegovom najširem shvatanju). U novije vreme sve je više u stručnoj upotrebi termin rekreativni sport koji ima istu konotaciju kao i pojam sportska rekreacija, ali je u kontekstu teorijsko-naučnog pristupa obuhvaćen koncepcijom koja ranije rasprostranjeni pojam „fizička kultura” sada definiše kao sveobuhvatan pojam „sport”. Bez obzira na još uvek prisutne terminološke dileme, u najopštijem smislu, a posebno sa aspekta neposredne prakse, ovo su sinonimi istog društvenog područja i pojave koji označavaju ideju o zadovoljenju potreba čoveka za kretanjem, igrom, zabavom i razonodom čiji je krajnji ishod optimalizacija psihosomatskog statusa svakog pojedinca.

CILJ RADA I PRIMENJENA METODOLOGIJA

Svetski pokret masovnog sporta i rekreacije, koji egzistira od 1969. godine u više od sto zemalja i na pet kontinenata, definisao je svoju osnovnu ideju: da sport pripada svima bez obzira na uzrast, pol, rasu i psiho-fizičke mogućnosti. Tako je i pravo na bavljenje sportom utemeljeno kao univerzalno pravo svih kojima kretanje, vežbanje, igra ili takmičenje u slobodnom vremenu predstavljaju zadovoljstvo. Koncept sport za sve, koji je definisla Radna grupa Međunarodnog Olimpijskog komiteta, utemeljen je na ovom, danas već sve prisutnijem globalnom trendu brige o zdravlju. MOK se na ovaj način aktivno uključio u promovisanje ideje da rekreativni sport mora da karakteriše redovni program vežbanja (ali i primerenog takmičenja) u cilju očuvanja zdravlja i fizičke spremnosti.

Shodno ovakvim tendencijama u okruženju, posebno sa aspekta uključivanja naše zemlje u procese evropskih integracija, pojam "sport za sve" je obuhvaćen i našom zakonodavnom intencijom da se područje sportske rekreacije, kroz predlog novog Zakona o sportu, terminološki definiše kao "sport za sve", odnosno, kao oblast koja obuhvata bavljenje sportskim aktivnostima radi odmora i rekreacije, unapređenja zdravlja ili unapređenja sopstvenih rezultata u svim segmentima populacije.³

Razvoj svake delatnosti, a posebno sportske, danas je nezamisliv bez aktivnog učešća nauke i "struke" u svakodnevnom angažmanu organizacija, institucija i pojedinaca koji se njima bave. Izuzetak, stoga, ne bi trebalo da predstavlja ni područje sporta za sve. Međutim, aktuelna praksa pokazuje da baš u ovom segmentu, na prostorima AP Vojvodine, postoje disharmonični tonovi. Istraživanja naučnog i stručnog karaktera koja tretiraju probleme sporta za sve (rekreativnog sporta) u APV, prema dostupnim podacima, do sada su bila veoma retka. Naročito nedostaju ona koja bi imala razvojni karakter i predstavljala platformu za utvrđivanje stratejskih pravaca razvoja ovog područja sporta.

³ čl.3. predloga Zakona o sportu

U okviru šireg istraživačkog projekta (Grupa autora, 2007) sprovedeno je pilot istraživanje na području Vojvodine koje je za cilj imalo detektovanje osnovnih informacija o tome kako građani doživljavaju pojam i prisustvo sportske rekreacije u svom okruženju, te analizu mišljenja i interesovanja o pojedinim pitanjima "sporta za sve".

Podaci su prikupljeni tehnikom anketiranja u deset gradova Vojvodine, raspoređenih u tri osnovna teritorijalna područja (Srem, Bačka i Banat), kao i nekoliko naseljenih mesta koja administrativno pripadaju širem području grada Novog Sada (Tabela 1). Uzorak ispitanika sačinjavalo je 535 odraslih oba pola (294 muškaraca i 241 žena), starosti od 20 do 55 godina (Tabela 2). Primenjenim instrumentom istraživanja (anketni upitnik konstruisan za ovo istraživanje) opservirani su sledeći podaci: (1) opšti nivo zadovoljstva trenutnom ponudom rekreativnih programa u mestu stanovanja, (2) poznavanje rekreativnih programa, (3) nedostajući rekreativni sadržaji, (4) sadržaji koji se najviše koriste, (5) motivi za bavljenje rekreacijom, (6) razlozi fizičke neaktivnosti, (7) učestalost vežbanja, (8) kontinuitet u primeni rekreativnih sadržaja, (9) zastupljenost rekreacije na poslu i (10) rekreativni sadržaji koji se primenjuju na radnom mestu.

Tabela 1 – Struktura uzorka ispitanika u odnosu na mesto stanovanja

Br.	Mesto stanovanja	Frekvencije	%
1.	Novi sad	322	60,2
2.	Bačka Palanka	8	1,5
3.	Indija	13	2,4
4.	Kikinda	14	2,6
5.	Kula	17	3,2
6.	Sombor	37	6,9
7.	Sremski Karlovci	7	1,3
8.	Subotica	12	2,2
9.	Šid	13	2,4
10.	Temerin	14	2,6
11.	Okolina Novog Sada	78	14,6

Tabela 2 – Strosna struktura uzorka anketiranog u pilot studiji

Br.	Uzrast (godine)	Frekvencije	%
1.	20 – 29	275	51,4
2.	30 – 39	117	21,9
3.	40 – 49	86	16,1
4.	50 i više	55	10,3

REZULTATI I DISKUSIJA

Na osnovu rezultata dobijenih statističkom obradom prikupljene empirijske građe, evidentno je da indikatori aktuelnog stanja sporta za sve na području APV, sa aspekta njegovih neposrednih i/ili potencijalnih konzumenata, govore o nekoliko problemskih pitanja. Ispitanici pojedine elemente ovog područja procenjuju na sledeći način:

Jedan od indikatora istraživanja se odnosio na utvrđivanje opšteg stepena zadovoljstva trenutnom ponudom rekreativnih programa u mestu stanovanja ispitanika. Uočava se tendencija da je većina njih zadovoljna (67,7%) trenutnom mogućnošću da odaberu neki program rekreacije u svojoj bližjoj okolini (Tabela 3). Ovaj podatak verovatno je posledica činjenice da gotovo polovina ispitanika (47,1%) poznaje samo jedan ili dva rekreativna programa i to ona ponuđena u mestu stanovanja, dok je svega 4,9% ispitanika bilo u stanju da navede četiri i više različitih programa. Indikativno je i to da čak 21,3% ispitanika nije dalo odgovor na ovo pitanje što je potencijalni pokazatelj neznanja. Očigledno se radi o nedovoljnoj informisanosti ispitanika i relativno skromnoj (stereotipnoj) ponudi rekreativnih sadržaja u mestu stanovanja (Tabela 4).

Tabela 3 – Zadovoljstvo ponudom rekreativnog programa

Zadovoljstvo	Frekvencija	%
Zadovoljan	362	67,7
Nezadovoljan	148	27,7
Nema stav	23	4,3
Σ	535	100

Tabela 4 - Informisanost o rekreaciji u svom mestu

Inform. o rek. sadržajima	Frekvencija	%
Navodi jedan sadržaj	252	47,1
Navodi 3 ili 4 sadržaja	143	26,7
Navodi 4 i više sadržaja	26	4,9
Bez odgovora	114	21,3
Σ	535	100

Na pitanje šta od rekreativnog programa nedostaje u njihovom gradu, oko 41% ispitanika navodi jedan određen sadržaj, što može biti, uglavnom, posledica nedovoljnog broja objekata za rekreaciju (više zatvorenih bazena, otvoreno klizalište, rekreacija za starije, bolje opremljeni fitness i wellness centri, itd.), kao i neadekvatne ponude organizovanih oblika rekreacije. (Tabela 5).

Tabela 5 – Nedostajući rekreativni programi i sadržaji

Nedostajući programi	Frekvencija	%
Navodi određeni sadržaj	223	41,7
Navodi više sadržaja	152	28,4
Ne zna da odgovori	160	29,9
Σ	535	100

Kao najčešću rekreativnu aktivnost ispitanici su naveli šetnju (29%), zatim fudbal (13,5%) i trčanje (12,3%), dok su svi drugi sadržaji daleko manje zastupljeni. Simptomatično je da čak 15% ispitanika izjavljuje da se ne bavi ni jednim oblikom rekreacije. Kako je šetnja, kao najjeftiniji vid rekreacije, kod gotovo 1/3 ispitanika jedina fizička aktivnost, a skoro 1/5 je fizički neaktivna, jasno je da čak polovina ispitanika priznaje da nisu uključeni u sistematske kontrolisane rekreativne aktivnosti.

Ovaj broj je verovatno realno i veći budući da većina ljudi na ovakve ankete daje nedovoljno iskrene, tj. socijalno poželjne odgovore (Tabela 6). Kod ispitanika koji se bave rekreativnim aktivnostima, u pogledu učestalosti, može se uočiti da je najveći broj onih koji su aktivni 2-3 puta nedeljno (45,3%), dok je povremeno aktivno oko 16% ispitanika (Tabela 7). Što se tiče kontinuiteta rekreativnog angažovanja oko 52% ispitanika "vežba" tokom cele godine, dok je 16% izjavilo da to čini samo kada primete povećanje svoje telesne težine, odnosno 14% samo u nekim periodima tokom godine.

Tabela 6 – Oblici rekreativnih aktivnosti

Oblik rekreativne aktivnosti	Frekvencija	%
Šetnja	155	29,0
Trčanje	66	12,3
Aerobik	43	8,0
Yoga	6	1,1
Pilates	15	2,8
Borilačke veštine	14	2,6
Fudbal	72	13,5
Tenis	9	1,7
Basket	18	3,4
Ostalo	42	7,9
Ni jedan	80	15,0
Bez odgovora	15	2,8
Σ	535	100

Tabela 7 – Učestalost rekreativnog vežbanja

Učestalost rek. vežbanja	Frekvencija	%
2 puta nedeljno	118	22,1
3 puta nedeljno	124	23,2
4 puta nedeljno	55	12,3
5 ili više puta nedeljno	91	17,0
povremeno	86	16,0
Bez odgovora	50	9,3
Σ	535	100

Indikatori koji ukazuju na eventualne razloge neupražnjavanja rekreacije kod ispitanika su pokazali da se to, uglavnom, odnosi na mišljenje o nedostatku vremena (51,6%), ili "drugih izgovora" (nisam sportski tip, nije mi potrebno, i sl. – 33,2%). Zdravstvenim razlozima svoje nevežbanje je objasnilo 5,8% ispitanika.

Radničko-sportske aktivnosti kao vid rekreativnog angažovanja pokazao se kao veoma malo zastupljen u istrazenoj populaciji. Mada je kao pokret i organizacioni sistem na području Vojvodine kontinuirano zastupljen već više od 30 godina, mali broj ispitanika se izjasnio kao njihov učesnik (6%). Najveći broj ispitanika ne učestvuje u sistemu RSA (84%) (Tabela 9). Takođe, sa ovim indikatorom je povezano i pitanje uključivanja u rekreativne sadržaje i aktivnosti u okviru radne organizacije. Gotovo 80% ispitanika je izjavilo da se u njihovim radnim organizacijama ne

sprovođi ni jedan organizovani oblik rekreacije, a svega 13% je izjavilo da imaju mogućnost rekreacije na svom radnom mestu (Tabela 10).

Tabela 8 – Razlozi neupražnjavanja rekreacije

Razlozi neupražnjavanja rekreacije	Frekvencija	Valid %
Nije mi potrebno	36	13,0
Nisam sportski tip	56	20,2
Nedostatak vremena	143	51,6
Iz zdravstvenih razloga	16	5,8
Ostalo	26	9,4
Σ	277	100

Tabela 9 – Učešće u RSA

Učešće u RSA	Frekvencija	%
Da	34	6,4
Ne	448	83,7
Bez odgovora	53	9,9
Σ	535	100

Tabela 10 – Sprovođenje rekreativnih programa u RO

Rekreativni programi u RO	Frekvencija	%
Da	71	13,3
Ne	409	76,4
Bez odgovora	55	10,3
Σ	535	100

Zastupljenost određenih sadržaja u okviru programa rekreacije u radnim kolektivima pokazalo je relativnu povezanost sa prethodnim konstatacijama. U radnim kolektivima gde postoji neki od oblika rekreativnog sporta (uglavnom su to organizacije uključene aktivno u sistem RSA), najviše se upražnjava fudbal (5%), nešto manje košarka (4%), dok je odbojka veoma malo zastupljena. Jedan broj ispitanika se izjasnio za neki drugi sport (7%) koji nije naveden u ponuđenim odgovorima. Najveći broj ispitanika (85%) nije odgovorilo na ovo pitanje jer se u njihovim firmama ne sprovode rekreativni programi, ili usled toga što nisu zaposleni (Tabela 11).

Tabela 11 – Rekreativni programi u RO

Rekreativni programi u RO	Frekvencija	%	Valid %
Fudbal	28	5,2	35,9
Košarka	10	1,9	12,8
Odbojka	2	0,4	2,6
Ostalo	38	7,1	48,7
Ukupno	78	14,6	
Bez odgovora	475	85,4	
Σ	535	100	

Motivacija posmatrana sa aspekta socijalnih pojava i procesa, kakvi su zasigurno i procesi u "sportu za sve", definisana je (Rot, 1980:213) kao proces pokretanja aktivnosti čoveka, njenog usmeravanja na određene objekte i regulisanje te aktivnosti radi postizanja određenih ciljeva. Kao najčešći razlog (motiv) za bavljenje rekreacijom ispitanici su u ovom istraživanju naveli zdravlje (42,1%), zatim fizički izgled (24,6%), dok je na trećem mestu potreba za fizičkom aktivnošću (17,1%). Najmanje ispitanika je kao glavni motiv navelo stil života (2,1%).

Tabela 12 – Razlozi za bavljenje rekreacijom

Motiv za upražnjavanje rekreacije	Frekvencija	Valid %
Zdravlje	197	42,1
Fizički izgled	115	24,6
Potreba za fizičkom aktivnošću	80	17,1
Rasterećenje od stresa	35	7,5
Druženje	27	5,8
Stil života	10	2,1
Ostalo	3	0,6
Σ	486	100

Interesantno je istaći da kada je u pitanju analizirani indikator (razlog zbog kojih se ispitanici bave rekreacijom), uočava se da najveći broj onih koji su istakli kao glavni motiv zdravlje (46%) spada u uzrasu kategoriju od 20 do 29 godina. Ispitanici koji se bave rekreacijom zbog fizičkog izgleda (53%) pripada kategoriji 20-29 godina, 21% u kategoriju od 30-39 godina, 17% od 40 - 49 godina, a 8% u kategoriju od 50 i više godina. Potrebu za fizičkom aktivnošću kao glavni motiv najviše ističu ispitanici starosne kategorije od 20 do 29 (53%), potom oni iz kategorije 30 do 39 godina (29%), 14% njih iz kategorije od 40 do 49 godin, i svega 4% iz kategorije od 50 i više godina. Od onih koji rekreaciju upražnjavaju kao sretstvo protiv stresa 37% njih spada u kategoriju od 20 do 29 godina, 31% u kategoriju 30 do 39 godina, 14% njih u kategoriju od 40 do 49 godin,a 17% u kategoriju od 50 i više godina. Ispitanici kojima je glavni motiv za rekreaciju druženje 81% pripada kategoriji 20 do 29 godina, 15% njih u kategoriju od 50 i više godna. Rekreacija kao stil života je najdominantnija (90%) kod onih iz kategorije od 20 do 29 godina, potom kod ispitanika od 50 i više godna (10%) (Tabela 13).

$$X^2 = 39,809 \quad df = 18 \quad p = 0,002$$

$$X^2 = 39,809 \quad df = 18 \quad p = 0,002$$

Tabela 13 – Motivacija u odnosu na starosnu strukturu ispitanika

Motiv	Godine				Total
	20-29	30-39	40-49	50 i više	
zdravlje	91 46,2%	44 22,3%	39 19,8%	23 11,7%	197
Fizički izgled	61 53,0%	25 21,7%	20 17,4%	9 7,8%	115
Potreba za fizičkom aktivnošću	42 53,2%	23 29,1%	11 13,9%	3 3,8%	79
Rasterećenje od stresa	13 37,1%	11 31,4%	5 14,3%	6 17,1%	35
Druženje	22 81,5%	1 3,7%	0 0%	4 14,8%	27
Životni stil	9 90,0%	0 0%	0 0%	1 10%	10
Ostalo	1 33,3%	0 0%	2 66,7%	0 0%	3
Total	239 51,3%	104 22,3%	77 16,5%	46 9,9%	466

ZAKLJUČAK

Brojne naučne studije su do sada potvrdile veliki značaj fizičke aktivnosti za unapređenje kvaliteta života i očuvanje zdravlja savremenog čoveka. Prema aktuelnim podacima iz istraživanja o zdravstvenom statusu stanovništva AP Vojvodine (Novaković, 2004), koje se, između ostalog, odnosilo na utvrđivanje nekih uzroka masovnih nezaraznih bolesti (dijabetesa, hipertenzije i metaboličkog sindroma) ukazalo je i na veliki značaj fizičke aktivnosti u oblasti prevencije ovih oboljenja. Danas zdravlje savremenog čoveka najviše ugrožavaju preobilna i neadekvatna ishrana, nedovoljna fizička aktivnost, stresna prenaprezanja, zagađenja životne i radne sredine, štetne navike i sl., što je posebno naglašeno na prostoru AP Vojvodine.

Zbog toga briga o zdravlju ne može biti prepuštena isključivo pojedincu, jer javno zdravlje pretpostavlja zdravu naciju u celini, a u okviru nje i svakog pojedinca. Sadržaji i programi "sporta za sve", u ovom kontekstu, mogu da predstavljaju značajnu kariku u procesu očuvanja i unapređenja ukupnog zdravlja stanovništva. Stoga je, do sada uočena praksa programske improvizacije i organizacione stihijnosti, dugoročno neprihvatljiva i strateški neodrživa. Posebno sa aspekta kreiranja programa i sadržaja različitih oblika sportsko-rekreativnih aktivnosti, koje do sada nisu bile značajnije utemeljene na adekvatnim istraživanjima i detekciji aktuelnih potreba potencijalnih korisnika.

Kao adekvatno zaključno razmatranje opserviranog problema može se prihvatiti deo iz zapažanja i preporuka istraživačkog tima (Grupa autora, 2007:100) koji su pokazali sledeće elemente aktuelnog stanja sporta za sve u APV:

Na području Vojvodine u poslednjih 20 godina nije urađena ni jedna ozbiljnija studija koja bi kompleksno analizirala potrebe i interesovanja građana u području

sporta za sve. U tom smislu potrebno je uputiti apel visokoškolskim institucijama da učine sve kako bi budući magistarski i doktorski radovi iz ove oblasti bili upotrebljivi i okrenuti životnim problemima;

Rekreativni sport na području Vojvodine generalno se odlikuje organizacionom stihijnošću i nepostojanjem jasnog sistema. Klubovi za fitnes i aerobik, kao izraz privatnog preduzetništva u sportu, odnosno ovom sportskom području nude šarolike i često stručno neutemeljene sadržaje koji su prvenstveno okrenuti marketinškim, a daleko manje stručnim i zdravstvenim standardima. Gotovo da ne postoji povezanost subjekata sporta za sve, tako da svako sprovodi sopstvene programe u skladu sa svojim „vizijama“;

U pogledu programskih sadržaja, teritorijalne rasprostranjenosti i tehničke infrastrukture može se uočiti i konstatovati da je privatno preduzetništvo u rekreativnom sportu u određenoj prednosti s obzirom na to da kroz svoje aktivnosti brže i dinamičnije realizuje ponudu savremenih oblika rekreativnih aktivnosti. Mada se ova ponuda zasniva, pre svega, na individualnoj proceni vlasnika kluba i njihovom infrastrukturnom potencijalu, a ne na nekom obliku istraživanja potreba ljudi u određenom regionu, ona za sebe vezuje jedan broj građana (uglavnom mlađe populacije) koji se uključuju po principu slobodne tržišne ponude;

Akcije Saveza za rekreativni sport najvećim delom su usmerene na periodične aktivnosti propagandno-manifestacionog tipa, koje u svojoj osnovi uglavnom imaju takmičarski karakter. Organizovani oblici kontinuiranih programa rekreativnog vežbanja kroz društva i organizacije rekreativnog sporta, osim nekih izuzetaka, uglavnom ne postoje. Jedini organizovani oblik aktivnosti, koji ima svoj kontinuitet i organizaciono ustrojstvo, jesu radničko-sportske igre, definisane kroz sistem radničkih sportskih olimpijada (SORV). I ovaj program, međutim, u prvi plan postavlja takmičarski oblik aktivnosti;

Među najzastupljenijim rekreativnim aktivnostima stanovnika Vojvodine su individualne samostalno izabrane aktivnosti, odnosno samoinicijativno formirane grupe rekreativaca koje na osnovu interesovanja koriste sportske prostore (uglavnom školske sale i sportske centre, kroz zakup termina) za upražnjavanje rekreativnih sadržaja. Uočeno je da se kroz ovakav vid rekreacije uglavnom realizuju igre sa loptom (mali fudbal, košarka, odbojka). Rezultati pilot-studije su ukazali na nizak nivo znanja i informisanosti stanovnika o sadržajima rekreativnog sporta;

Dostupni podaci govore da je gotovo jedini vid uključivanja radnika (zaposlenih) u rekreativni sport kroz učešće u takmičarskom programu SORV (radničke igre), dok drugi oblici organizovane sportske rekreacije gotovo i da ne egzistiraju. Neophodno je zato podsticati firme u pokrajini na tešnju saradnju sa proverenim referentnim klubovima za sportsku rekreaciju;

Lokalne samouprave, uglavnom, ne pridaju dovoljnu pažnju ovom području sporta, gde se prioritet u radu (pre svega finansiranju) usmerava ka takmičarskom sportu. Finansiranje aktivnosti rekreativnog sporta se u lokalnim sredinama realizuje, prvenstveno, kroz sadržaje pojedinačnih propagandnomaniifestacionih oblika sportske rekreacije i to ad hoc pristupom. U najvećem broju lokalnih samouoprava ne postoje lica ili tela koja su suštinski zadužena za razvoj sporta za sve. Ova aktivnost se

najviše odvija u okviru sportskih centara, sportskih saveza ili opštinskih komisija, uz neadekvatan stručni kadar, među kojim dominiraju volonteri.

LITERATURA

1. Blagajac, M. (1994). Teorija sportske rekreacije. Beograd: autorsko izdanje.
2. Đurđević, N. (2004). Uloga lokalnih zajednica u oblasti sporta. Kragujevac: Pravni fakultet.
3. Grupa autora (2005). Stanje zdravlja stanovništva Vojvodine. Institut za zaštitu zdravlja, Novi Sad
4. Grupa autora (2007). Izveštaj o stanju sporta u APV sa predlozima za izradu strategije razvoja. Novi Sad: Sekretarijat za sport i omladinu IVAPV.
5. Nešić, M. (2003). Motivacioni aspekti sporta. Bačka Palanka: Logos.
6. Nešić, M., Kuburović, D. (2004). Gipkošću do zdravlja. Bačka Palanka: Logos.
7. Novaković, B. (2004). Šećerna bolest, gojaznost i povišeni krvni pritisak stanovništva Vojvodine. Novi Sad: Medicinski fakultet.

MENADŽMENT ZNANJA U SPORTU KNOWLEDGE MANAGEMENT IN SPORT

Dorđe Nićin
Vidosav Lolić

Sažetak: Znanje je razumevanje određene stručne ili naučne oblasti, ali znanje je i potencijal za njegovu praktičnu primenu.

U sportu, kao društvenom fenomenu, potrebna su mnoga teorijska i praktična znanja iz više oblasti znanja, te se često govori o tome da je sport interdisciplinarna, odn. multidisciplinarna oblast izučavanja čoveka, pre svega u uslovima treninga i takmičenja.

Predmet rada je menadžment znanja u sportu. Cilj ovog teorijskog razmatranja je sagledavanje obima i nivoa znanja trenera i sportista, potrebnih za postizanje kvalitetnih sportskih rezultata i način sticanja i upravljanja znanjem sportskih subjekata, pre svega trenera i sportista, kao i menadžera, sportskih lekara, psihologa i drugih učesnika u "stvaranju kvalitetnih sportista".

Cljučne reči: Menadžment, sport, znanje

Summary: Knowledge is an understanding of a certain expert or scientific field but knowledge is also a potential for its practical application.

In sport, as a social phenomena, many theoretical and practical fields of knowledge are necessary so that it is often spoken that sport is an interdisciplinary, that is, multidisciplinary field of human study, above all in the conditions of training and competition.

The subject of this study is knowledge management in sport. The aim of this theoretical discussion is a recognition of a scope and level of knowledge both of coaches and sportsmen, necessary for the achievement of a high-quality sport results and the way of knowledge achievement and management of sport subjects before all of the coaches and sportsmen, as well as the managers, sport doctors, psychologist and other participants in "creating high-quality sportsmen".

Key Words: Management, Sport, Knowledge

UVOD

Znanje je razumevanje određene stručne ili naučne oblasti, ali znanje je i potencijal za njegovu praktičnu primenu. U sportu se znanjem smatra kako teorijsko, tako i praktično znanje određene sportske grane ili discipline, pre svega metodičko znanje vezano za usvajanje i usavršavanje tehnike i taktike konkretne sportske grane-discipline, kao i znanje teorije i metodike sportskog treninga, kao generatora sportskog uspeha.

U osnovi, znanje se može podeliti na eksplicitno (explicit) i prećutno (tacit). Eksplicitno znanje je kodifikovano znanje u knjigama, dokumentima, bazama podataka, arhivama i ono je formalno i jasno, a čine ga veštine i činjenice, koje se mogu preneti na druge na različite načine (dociranjem, preko sajtova na internetu, putem seminara, predavanja i sl.). Ovo znanje je pogodno za prenošenje, odn. širenje u čitavom sportskom klubu, odn. među sve sportiste, a u cilju osnovne edukacije sportskih subjekata. Prećutno (tacit) znanje je znanje preneto u čovekov um genetskim kodom, pamćenjem, kao i kroz iskustvo i trenažnu praksu. Ovo znanje je neformalno, često nedokumentovano i teško ga je prevesti na nekoga drugoga (primer sportskog trenera, čije iskustvo i način rada po pravilu niko ne može da „kopira“). Tacit znanje čine veštine, ideje, prosudjivanje, kao i intuicija, koji se ne mogu ponekad objasniti (primer vođenja utakmice u košarci u poslednjim minutima meča, kada iz takoreći dobijene utakmice, protivnik, zahvaljujući upravo treneru i njegovim improvizacijama i intuiciji, gubi utakmicu-nedavni primer utakmice Cibona-Partizan), U sportskim organizacijama – klubovima, posebno u kolektivnim sportskim granama, ova vrsta znanja čini 80-90% slučajeva u sportu i ovo prećutno znanje je pokretačka snaga za inovacije trenažnog procesa i mogućnost za održavanje konkurentne prednosti u promenljivoj i nepredvidivom sportskom konkurentskom okruženju. Sportske organizacije ipak žele da što više stvaraju eksplicitno znanje, odn. da u što većoj meri prećutno znanje pretvaraju u eksplicitno, jer se na taj način ono može povećati sa 10-20%, na 20-40%, dakle duplo. Otuda je u sportskim klubovima velika uloga i značaj sportskih trenera, koji svoja tacit znanja, pretvaraju u eksplicitna, pošto su treneri kreatori uspeha sportista.

Na primeru transfera trenera ili igrača, daće se jedno od objašnjenja neuspeha ili uspeha trenera ili sportiste u jednoj, u odnosu na drugu sportsku sredinu - organizaciju, odn. način pretvaranja tacit znanja u eksplicitna znanja. Naime, jedan trener može da ima izuzetno dobre rezultate u jednom klubu nekoliko godina, kada, obično, nastaje zastoje u napredovanju ekipe ili pojedinca, što bi se možda moglo uporediti sa dinamičkim stereotipom, koji nastaje najčešće usled neadekvatnog trenažnog procesa, u kome dominiraju stereotipna sredstva (vežbe), primenjivane na ustaljeni, jednoličan način, primenom trenažnih opterećenja koja malo variraju, nego se uglavnom obavljaju veoma visokim intenzitetom. Isti trener, prelaskom u drugi klub, svojim gotovo identičnim radom kao što je radio u prethodnom klubu, dovodi sportiste, odn. ekipu u situaciju da počinju da napreduju u sportskim rezultatima, mada su bili u silaznoj etapi sportskih rezultata. Razlog napredovanju sportskih rezultata je upravo promena načina rada novog trenera, jer drugačiji stil rada, drugačiji izbor sredstava treninga, primenom drugačijih opterećenja, osveženje koje je nastalo, dovelo je na neki način do oslobađanja dela energije sportista, koje je rezultat upravo promene koja je nastupila dolaskom novog trenera. Slična je situacija i sa dolaskom novog sportiste u sportski klub, u ekipu.

Pošto uspeh u sportu zavisi od mnoštva faktora, to je njihova identifikacija stalni zadatak trenera, naučnika i sportista, ali ipak je jedan deo tog uspeha rezultat i improvizacije, nadahnuća, stvaralaštva, kreacije trenera, čije kumulativno znanje i iskustvo, postaju eksplicitna znanja.

UPRAVLJANJE ZNANJEM U SPORTU

U sportu se pod upravljanjem znanjem podrazumeva kumulativno znanje trenera, menadžera, sportiste, sportskih lekara, psihologa i članova uprave sportskog kluba, kao i koordinisano delovanje svih relevantnih faktora koji posredno ili neposredno utiču na sportsko ostvarenje ekipe ili pojedinca. Postoji mnogo definicija upravljanja znanjem, a pod upravljanje znanjem u sportu, podrazumeva se korišćenje niza postupaka koje koriste sportske organizacije da bi otkrile, stvorile, prezentovale i distribuirale znanje preko sportske organizacije, sportista, trenera, menadžera, lekara, psihologa, ekonomista i drugih subjekata sportske organizacije, kao i upućivanjem pre svega trenera na školovanje u vaspitno-obrazovne organizacije (visoke trenerske škole, fakulteti sporta i sl.), kao i inoviranje znanja putem seminara, kurseva, kongresa, simpozijuma, konferencija i sl.).

Proces menadžmenta znanja (prema Sydanmaanlakka, 2002), obuhvata pet faza i to:

- Stvaranje znanja
- Osvajanje znanja
- Čuvanje znanja
- Podelu znanja
- Primenu znanja

Menadžment znanja u sportu se odnosi na upotrebu i povećanje znanja u sportskim organizacijama uzimajući u obzir ciljeve sportske organizacije, a to je pre svega postizanje dobrih sportskih rezultata i to na takmičenjima, posebno na značajnim takmičenjima. Da bi se relevantno znanje potrebno u sportu moglo prepoznati, rukovodstvo kluba, sportskog društva i sl. treba da zna gde se do znanja može doći, ko to znanje treba da ima i kako da ga primeni u praksi. U tom kontekstu, dobro je poslužiti se jednom mudrošću koja kaže da NIJE ZNANJE ZNATI, ZNANJE JE ZNANJE DATI! I upravo ova sentenca može biti moto priče o menadžmentu znanja u sportu.

Upravljanje informacijama, upravljanje kvalitetom i upravljanje ljudskim resursima su tri glavne tačke oko kojih se grupišu znanja u sportu. Upravljanje informacijama se fokusira na korišćenje informacija, njihovo vrednovanje i primeni informacionih tehnika, nezavisno od informacione tehnologije koja se koristi. U ovaj kontekst spadaju dokumenta, podaci i strukturirane poruke. Informaciona tehnologija se fokusira na sam prenos informacija, dok se upravljanje informacijama i upravljanje znanjem fokusira više na sadržaj i kvalitet informacija i na uticaj te informacije na sportistu, trenera, menadžera i druge subjekte u sportu i na čitavu sportsku organizaciju, najčešće sportski klub. Upravljanje informacijama otkriva da nisu svi tipovi informacija jednako značajni i da se njima upravlja na različite načine. Upravljanje znanjem pored toga što nudi znanje na korišćenje, razlikuje tehnike i prikladne načine za deljenje znanja i njegovo korišćenje.

Upravljanje kvalitetom je fokusirano na sportiste, zajedničke procese i zajedničke ciljeve unutar sportske organizacije. Upravljanje kvalitetom se primenjuje u procesu

selekcije u sportu i trenažnom procesu, a glavni kriterijum kvaliteta u sportu je postignuti sportski rezultat.

Upravljanje ljudskim resursima (antropološke karakteristike sportista) je dobro poznato s teoretske strane (teorija i metodika sportskog treninga danas raspolaže sa izuzetno kvalitetnim znanjima). Međutim, u trenažnoj praksi, teško da vrednost ljudskih resursa i važnost da se investira u njih, neće ostati izobličena (npr. korišćenje nedozvoljenih stimulativnih sredstava u sportu). Glavna poruka većine istraživača ovog područja je da je moguće ostvariti povećane sportske rezultate ulaganjem u školovanje, pre svega trenera, ali i edukacijom sportista i ostalih subjekata sportske organizacije, koji mogu doprineti boljim sportskim rezultatima pojedinaca ili ekipa. Ulaganje u znanje je investicija, a ne trošak sportske organizacije i to pre svega treba da shvati menadžment u kome je trener jedan od ključnih i odlučujućih faktora.

ŠTA SU KLJUČNI DELOVI MENADŽMENTA ZNANJA?

- sportista uz kojeg se veže proces učenja,
- trenažni proces, koji se sastoji od dobijanja informacija i procesiranja informacija u dodatno znanje sportiste ili trenera pre svega, te
- rezultat treninga, odn. takmičenja koji je ishodište trenažnog procesa

Menadžment znanja sportista

Edukacija sportista počinje vrlo rano, odn. od početka bavljenja sportom, odn. sportskom granom ili disciplinom. Saglasno uzrastu, sportistu edukuju roditelji, škola, sportski klub, a pre svega trener, jer je on gotovo svakodnevno sa sportistom više sati i to u oblasti-sportskoj grani koja je opredeljenje sportiste, a za koju je trener najkompetentniji. Prva znanja o sportskoj grani, sportista dobija od trenera. Međutim, pored opštih i specijalnih znanja vezanih za sportsku granu, trener sportisti daje i znanja vezana za higijenu vežbanja (oprema, lična higijena i dr.), ishrane i sl. Pored toga, trener (kao i roditelji, klub, škola, uža i šira društvena zajednica), sportistu i vaspitavaju u sportskom duhu, kao i lepom ponašanju, odnosu prema treninzima, prema vršnjacima i starijima i sl.

Sa stasavanjem sportiste, znanja koja su mu potrebna u njegovom daljem sportskom i ukupnom psiho-fizičkom razvoju, treba da su primerena uzrastu i njegovim interesovanjima, a pre svega njegovoj sportskoj grani (znanja vezana za biološki rast i razvoj, za karakteristike uzrasta u kome se sportista nalazi-biološke-anatomsko-fiziološke-biohemijske, psihološke, socijalne i sl.). Sticanje znanja vezanih za sportsku granu kojom se bavi su znanja iz tehnike dotične sportske grane-discipline, način sticanja tehnike, primena tehnike u situacionim uslovima i uslovima takmičenja, taktika-pojam, vrste taktike i sl., istorijat sportske grane, režim rada i odmora, režim ishrane, režim korišćenja vode, uticaj sportske grane na lokomotorni aparat i funkcije unutrašnjih organa, pre svega srčano-sudovnog, disajnog i hormonalnog sistema i dr. Većinu ovih znanja sportisti prenosi trener, ali za neke teme, vezane za medicinske

aspekte sporta, svakako je najkompetentniji lekar, ako postoji, onda klupski lekar, a za psihološka pitanja i pitanja vaspitanja, psiholog. Dakle, u edukaciji sportiste sudeluje više stručnjaka, ali timski rad je najefikasniji.

Na kraju ovog podpoglavlja treba reći da je stvaranje sportiste dugogodišnji, veoma odgovoran i delikatan zadatak svih subjekata koji su uključeni u sportsku organizaciju i da edukovani sportista predstavlja subjekat u trenažnom procesu, koji je i kreativan i kritičan prema sebi i treneru i kao takav, spreman da napreduje u poslu kojim se bavi, bilo amaterski, bilo profesionalno, postizujući svoje maksimalne rezultate. Neobrazovan sportista predstavlja objekat sa kojim se radi, koji takoreći nesvesno i nekritički prima uticaje sredine u kojoj trenira i time ne može da da svoj maksimum.

Poznati su primeri vrhunskih sportista koji pored vrhunskih sportskih rezultata, imaju i fakultetsko obrazovanje i doktorate nauka (npr. ruski bokser Popečenko, ruski bokser Kličko, vaterpolista Muškatirović, teniser Tipsarević i mnogi drugi).

Menadžment znanja u trenažnom procesu

Trenažnim procesom upravlja pre svega, trener, koji treba da je obrazovan u kadrovskim institucijama koje školuju trenere. Ukoliko trener nema odgovarajuće stručno obrazovanje, morao bi ga steći ili na fakultetima sporta ili na visokim strukovnim studijama za trenere. Ukoliko trener obavlja i posao menadžera u sportskoj organizaciji, a što nije redak slučaj, potrebno mu je školovanje na fakultetima za menadžment u sportu. On je direktno odgovoran za primenu stručnih i naučnih znanja u trenažnom procesu i zbog toga trener mora biti stalno u kontaktu sa najnovijom literaturom iz oblasti trenažne tehnologije. Pored praćenja literature, trener treba da posećuje seminare, kurseve, predavanja, simpozijume, stručne tribune i sl., kako bi bio aktivno uključen u najnovije trendove treninga. Trener treba da ima dobro znanje iz više oblasti medicine (anatomija, fiziologija sporta, sportska medicina, biohemija), psihologije sporta, pedagogije, sociologije sporta, teorije sporta, antropomotorike, teorije i metodike sportskog treninga, informatike i mnogih drugih komplementarnih nastavnih disciplina.

Da bi mogao uspešno da upravlja sportskim treningom, odn. primenom opterećenja putem obima i intenziteta opterećenja, trener mora izuzetno dobro da poznaje fiziologiju fizičkog napora, biohemiju, kao i metode i sredstva oporavka, jer ne treba zaboraviti da je odmor i oporavak, gotovo isto toliko važan kao i sam trening (Matveev, 1977, Platonov, 1984).

Pored toga što trener treba da raspolaze navedenim znanjima, i sportista treba takodje da ovlada mnogim znanjima iz navedenih stručnih oblasti, kako bi sa razumevanjem pratio promene u svom organizmu, uzrokovane primenom treninga.

Rezultat treninga i takmičenja, kao ishodište menadžmenta znanja i njegove praktične primene

Sintetizovano znanje trenera, sportiste, menadžera, sportskog lekara, psihologa, bilo da je ono eksplicitno ili tacitno znanje, kumulativno, daje sportski rezultat. Praktična primena znanja, na bazi teorijskih znanja, predstavlja pravu vrednost menadžmenta

znanja. Dobijeni sportski rezultat u osnovi, rezultat je uloženog znanja, sposobnosti, međusobnog poverenja, pre svega trenera i sportiste, kreacije, intuicije, pa i improvizacije u nekim situacijama u toku trenažnog procesa ili u primeni taktike na takmičenju i to svih subjekata koji na sportski rezultat mogu da utiču direktno ili indirektno.

ZAKLJUČAK

Menadžment znanja u sportu odnosi se na eksplicitna i tacit znanja trenera, sportiste, sportskih lekara, sportskih psihologa, menadžera i drugih subjekata koji na bilo koji način, svojim znanjem i sposobnostima, mogu doprineti postizanju vrednih sportskih rezultata.

Najdirektniji uticaj na postizanje uspeha u sportu ima trener, ali zajedno sa sportistom, na bazi obostranog poverenja.

Stalno stručno usavršavanje trenera i sportista, siguran je put postizanja visokih sportskih ostvarenja, ali ne sme se zaboraviti ni stvaralaštvo, intuicija, kreacija, pa čak i improvizacija u praktičnoj primeni znanja. Sportista je ponekad nepredvidiv u sportskom ostvarenju, ali sigurnost i stabilnost sportskih rezultata je u menadžmentu znanja u sportu.

LITERATURA

1. Mašić, B. (2004): Knowledge management, Univerzitet "Braća Karić", Fakultet za menadžment, Beograd
2. Mašić, B., J.Djordjević-Boljanović (2006): Knowledge management (skripta), Beograd.
3. Matveev, L.P. (1977): Osnovi sportivnoj trenirovki, Fizkuljtura i sport, Moskva
4. Platonov, V.N. (1984): Teorija i metodika sportivnoj trenirovki, Višča škola, Kiev
5. Sydanmaanlakka, P. (2002): An Intelligent Organization: Integrating Performance, Completeness and Knowledge Management, Capstone, Oxford.

NASILJE NA SPORTSKIM PRIREDBAMA

VIOLENCE AT SPORT EVENTS

Ivana Parčina
Fakultet za menadžment u sportu
Univerzitet „Braća Karić“

Sažetak: U ovom radu je izvršen prikaz sve prisutnijeg problema ispoljavanja agresije i nasilja kao dela navijačkih rituala. Sportska takmičenja danas stvaraju pretpostavke za agresivno ponašanje igrača i publike u kojima se ide i do najsurovijih oblika nasilja. Društvo ne stvara preventivne mere za eliminisanje takvih situacija, nego ih smatra „ventilom“ frustriranih pojedinaca koji svojim ponašanjem stavljaju sportsku igru u drugi plan. Time i sportski stadioni postaju mesta za ispoljavanje nagomilane i potisnute agresije koja, na kraju, prelazi i u fizičko nasilje. Kroz rad otkrivamo uzroke eskalacije nasilja na stadionima i utvrđujemo načine za njihovo prevazilaženje, shvatajući da nasilje na sportskim priredbama ne možemo posmatrati van konteksta društvenog nasilja.

Ključne reči: sport, društvo, nasilje, igra

Summary: This presentation has shown the growing problem of aggression and violence manifestation as part of sports fan rituals. Sports competition today creates prerequisites for aggressive behavior of players and the audience which goes to the most cruel forms of violence. Society doesn't create preventive measures to eliminate such behavior, but considers it a "vent" for frustrated individuals who put sports game in other plan. Because of that, sports stadiums become places for expressing suppressed and accumulated aggression which turn to physical violence. In this paper, we've found the causes of escalating violence in the sports stadiums and determined ways to overcome them, realizing that violence at sporting events can't be viewed outside the context of social violence.

Key words: sport, society, violence, game

*Deco, vodite računa kako se ponašate na „jugu“, niste u školi.
Duško Radović*

Potreba čoveka da se takmiči može se posmatrati kao istorijski proizvod. Mnogi primeri u zajednicama koje su postojale pre moderne civilizacije govore da njima nije bio poznat pojam individualnog nadmetanja. Pokušaj da se od pripadnika nekih afričkih plemena naprave "trkači", tako što će biti izvedeni na trkačku stazu i trenirani, završio se neuspehom. Čim bi neko u trčanju malo zaostao, drugi bi ga sačekali u nastojanju da zajedno prođu kroz cilj.

Sport kakav danas poznajemo je proizvod modernog društva. Osnovna pretpostavka za nastanak modernog sporta je postajanje čoveka individuumom. On nije više deo kolektiva. Ojačala je svest čoveka o samome sebi kao o osamostaljenoj samosvesnoj jedinki čiji je primarni cilj zadovoljenje sopstvenih potreba. Ukidanjem privilegija po rođenju, koje su bile rasprostranjene u antičkim vremenima, uspostavljen je princip jednakosti i istih prilika za sve, a taj momenat neki autori smatraju „kamenom temeljcem“ modernog sporta. Ovom treba dodati i to da pored principa kompeticije, u današnjem sportu sve dominantniji postaje princip učinka (postizanje rekorda i rezultata).

Agresija i nasilje

Osim što u ljudima budi emocije, strasti i osećaj uspeha, sport doprinosi povezivanju i osećaju pripadnosti. Ali, on je često i uzrok nedoličnog i nasilnog ponašanja na sportskim priredbama.

Agresija je unutrašnji pokretač razvoja svakog od nas. Ona je destruktivni princip koji može biti u mislima ili verbalan, usmeren ka drugima ili prema sebi. Identifikovana su dva tipa agresije, instrumentalan i reaktivan. Instrumentalan je bez emocija i usmeren na određene situacije, dok je cilj reaktivne agresije, koja obiluje emocijama, da povredi i iz nje dalje proizilazi nasilje.

Nasilje, dakle, predstavlja produžetak agresije fizičkim sredstvima. Definisano je biološkom teorijom po kojoj se sklonost ka nasilju smatra urođenom, psihološkim i sociološkim teorijama. Psihološke teorije su bazirane na stanovištu da čovek odgovara nasiljem samo na uskraćivanja i frustracije, dok sociološka teorija smatra da društvo stvara prilike samo za određene grupe koje mogu zadovoljiti svoje potrebe, a ostali doživljavaju neuspeh i postaju agresivni i nasilni.

Agresivnost nastaje kao posledica sprečavanja zadovoljenja egzistencijalnih potreba usled frustracije. Frustracija se pre svega javlja zbog nemogućnosti ostvarivanja društvenih i individualnih ciljeva kod većine pripadnika, pre svega, mlade generacije. Razlozi za to su velika nezaposlenost, nesigurnost radnih mesta, nemogućnost socijalne mobilnosti. Frustracija dovodi do nagomilavanja agresije pa se nezadovoljstvo iskaljuje na objektima i pojedincima prema kojima je najlakše ispoljiti agresivnost bez opasnosti od krupnijih društvenih sankcija.

Stanje egzistencijalne nesigurnosti utiče na to da se mnogi od pripadnika mlade generacije prepuštaju različitim oblicima devijantnog ponašanja među kojima se huliganizam pojavljuje, ne kao trajno opredeljenje, već kao sporadična aktivnost. Međutim, kod određenog broja devijantno usmerenih navijača javlja se zadovoljstvo zbog nanošenja uvreda drugima. Svoje potisnute potrebe i neostvarene želje, nedostatak ljubavi i poštovanja, osećanje odbačenosti i bezvrednosti ispoljavaju u obliku zavisti, mržnje, pa čak i manijakalne agresivnosti.

Navijačke subkulture

Biti zainteresovan za jedan tim je jedna stvar, ali živeti kroz njega je nešto sasvim drugo.

Navijači kao subkultura ostvaruju sve one funkcije koje su im onemogućene u institucionalnim okvirima. Mladi ljudi imaju potrebu za društvenom emancipacijom, za izgradnjom sopstvenog identiteta, a to im je najlakše ostvarljivo u okviru subkulture. Navijačka subkultura im omogućuje da savladaju krizu identiteta i tako izgrađen identitet pruža navijačima mogućnost društvene emancipacije, jer je nasilje uvek primećeno u javnosti.

Vandalsko ponašanje navijača kao masovna pojava je nastalo u Engleskoj pedesetih godina prošlog veka, a u Italiji se razvija sedamdesetih godina. Za ove zemlje je inače vezan nastanak različitih stilova organizovanog navijanja.

Nasilje i nasilničko ponašanje je najbitnija karakteristika navijačke subkulture. Nasilje je u navijačkim grupama prisutno od početka organizovanog navijanja. Nažalost, fizičko nasilje kao samo jedan oblik nasilja je u poslednjih petnaestak godina poprimilo znatno veće razmere nego u doba nastajanja organizovanog navijanja.

Pod nasiljem se podrazumeva i simboličko nasilje, u koje spadaju provokacije vizuelnog karaktera (isticanje raznih zastava) i verbalno nasilje (uvredljive pesme i preteča skandiranja). Svi ti oblici nasilja su deo navijačkog rituala. Među navijačkim grupama postoje čak i nepisana pravila o fizičkom nasilju. Nije „navijački“ koristiti noževe, pištolje i sve ono što može teže fizički povrediti rivale. O tom „ritualnom“ nasilju govori britanski sociolog Peter Marsh, koji je osmislio i poseban termin za označavanje ritualne agresivnosti navijača: *aggro* (izvedena iz engleske reči *aggravation*, koja označava ljutnju, pogoršanje, pretjerivanje, izazivanje). Pri tome on ipak insistira na razlikovanju „ritualnog“ od stvarnog navijačkog nasilja, iako „ritualno“ lako prelazi u stvarno fizičko nasilje.

Ono što je karakteristično za sve tipove nasilja je privlačenje pažnje javnosti, izražavanje neke vrste bunta radi provociranja svih onih koji ne pripadaju određenoj navijačkoj grupi. Navijanje na tribinama se često odvija nezavisno od događanja na terenu, takmičenjem sa rivalima kroz sve elemente navijačkih rituala, uključujući verbalno, pa i fizičko nasilje.

Nekad je nasilje samo reakcija na nemogućnost sprovođenja navijačkog rituala, a kao najveću smetnju provođenju svih elemenata navijačkog rituala navijači vide policiju.

Navijači i nasilje

Kao pojava, huliganizam je stigao sa Zapada, gde se termin prvi put i pojavio, 1898. godine, u jednom londonskom policijskom izveštaju. Tačno poreklo naziva nije utvrđeno, a jedna od teorija je da je izveden iz irske reči „huli“ što znači divlja, luda žurka.

Izvršena su značajna istraživanja o nasilju koje je postalo sastavni deo sporta. Osnovno pitanje je da li navijači podstiču nasilje među igračima ili ga samo reflektuju. Nažalost, dokazi su nepotpuni. Na posmatrača se prenosi raspoloženje igrača, trenera i ostalih aktivnih učesnika, ali važi i obrnuto. Posmatrači često dele osećaj pripadnosti i samopouzdanja sa timom i identifikuju se sa njim. U toj fazi ih već smatramo navijačima, onima koji će zbog svoje privrženosti timu smatrati rivale

neprijateljima i ispoljavaće agresiju prvo ka njima, a kasnije i ka njihovim navijačima, pa i nekim etničkim grupama i višim socijalnim klasama.

Jedna od pretpostavki zašto se javlja nasilje među navijačima je „efekt lažnog konsenzusa“, prema kojoj osobe koje dolaze na sportska takmičenja s ciljem izazivanja nereda imaju očekivanje da i svi ostali koji su prisutni takođe žele učestvovati u neredima. Pored ovog, navode se i mnogi drugi faktori koji utiču na javljanje nasilja među navijačima, konzumiranje alkohola pre i za vreme sportskih priredbi, procena ispravnosti suđenja, važnost sportskog događaja, negativan rezultat, preostalo vreme do završetka i kao vrlo interesantan faktor identifikacije. Među mnogim navijačkim grupama postoji tradicionalna netrepeljivost, ali kada navijaju za državnu reprezentaciju, navijaju jedni pored drugih. To i same njih zbunjuje. Kada se kao navijači identifikujemo sa našim klubom, svaki drugi klub, kao i njegovi navijači naši su protivnici. Isto tako kada se identifikujemo sa državnom reprezentacijom, svako ko ne navija za nju, naš je protivnik. Prilikom identifikacije, taj tim ili reprezentacija postaje deo našeg identiteta, pa je tako napad na njih i napad na nas.

Jedno istraživanje, koje je krajem devedesetih godina sprovedeno u SAD, među gledaocima hokejaške utakmice pokazalo je da, ukoliko bi nastao nered i fizički obračun na tribinama u njihovoj blizini 61 % njih bi gledalo, 26 % bi pokušalo sprečiti nered, 7 % bi ga podržalo ili se uključilo, a 6 % bi napustilo tribine. Relativno mali procenat od 7% navijača predstavlja one kod kojih je izražen efekat „lažnog konsenzusa“.

Prema istraživanju sprovedenom za „Injury Prevention“ koje je pratilo broj povreda nastalih na sportskim priredbama od maja 1995. do aprila 2002. godine, nije poraz taj koji je „okidač“ nasilnog ponašanja, već pobjeda tima sa kojim se se navijači identifikovali. Istraživači su posmatrali broj navijača koji su zatražili medicinsku pomoć tokom međunarodnih ragbi utakmica u Kardifu. Ovo je izuzetno popularan sport u Velsu i privlači oko sedamdeset hiljada (70.000) navijača. Istraživači su pratili broj povreda u samo urgentnom centru Kardifa koji je od stadiona udaljen nekoliko kilometara. U periodu istraživanja, od maja 1995. do aprila 2002. godine, odigrano je ukupno 106 mečeva, na gostovanjima i kod kuće. U tom periodu zabeleženo je skoro 27.000 povređenih navijača. U proseku, 30 povređenih je zahtevalo medicinsku pomoć na dan utakmice i jedan dan nakon utakmice. Danima kad nije bilo utakmica, prosečan broj povređenih je iznosio 21. Kad su u obzir uzeli i mesto odigravanja utakmica, gostovanje ili domaći teren, zaključili su da bitnijih odstupanja od dobijenih rezultata nema. Kada je Vels dobijao utakmice prosečan broj povređenih je iznosio 33, a kada bi gubio 25. Ovi rezultati su pokazali da na nasilje utiču i pozitivni ishodi utakmica, najverovatnije podižući nivo samopouzdanja i patriotske osećaje navijača.

Navijači u Srbiji

Prema rečima saradnika CESID-a, istraživanje koje je sprovedeno tokom prošle godine pokazalo je da se „lik srpskog navijača-ratnika gradi po modelu srpskog ratnika iz devedesetih godina prošlog veka“. Samoshvatanje navijača u Srbiji obuhvata nacionalizam, religioznost, doživljaj vlasti i policije kao neprijatelja i mržnju prema navijačima drugih klubova.

Rezultati daljih istraživanja su pokazali da je dve trećine građana Srbije zainteresovano za sport i da navijaju za neki klub. Pri tome među stanovnicima starijim od 15 godina, oko jedna trećina navija za Crvenu zvezdu, jedna četvrtina za Partizan, a preostalih devet ili deset odsto za ostale klubove. Naglašeno je da nema posebne potrebe da se dokazuje tvrdnja da je znatan broj mladih u velikim problemima zbog nemogućnosti ostvarenja željenog statusa i identiteta, ali isto tako to ne sme da bude opravdanje za ekstremne navijače

Prema podacima Uprave policije Beograda, u našem glavnom gradu je registrovano oko 2.300 ekstremnih navijača. Dakle, nije reč o navijačima koji vole i bodre svoj omiljeni tim, već su to navijači skloni ispoljavanju agresije i nasilja na tribinama sportskih terena i van njih.

Nažalost, privedeni huligani prođu slabo kažnjeni pa se takvim primerima ostali navijači "podstiču" na nasilje. Najviše huligana registrovano je među navijačima Crvene zvezde, Partizana, Rada i Zemuna. Prema podacima policije, najviše huligana okupljeno je oko navijačkih grupa Crvene zvezde (ima oko 700) i Partizana (stotinak manje). Kad je reč o ostalima izdvajaju se ekstremni navijači Fudbalskog kluba Rad koji važe za najagresivnije navijače koji su skloni nasilnim ispadima i na nacionalnoj osnovi.

Ono što najviše brine policiju jeste činjenica da pojedine navijačke grupe poprimaju oblike organizovanih kriminalnih grupa. Porema podacima Uprave policije Beograda, pojedine vođe navijačkih grupa koriste mlade članove grupa, željne dokazivanja, za izvršenje teških krivičnih dela.

Mediji i nasilje

Iskustva u celom svetu pokazuju da se mediji ne uključuju u preventivno delovanje, već i sami posredno podstiču neprimereno ponašanje navijača. Oni bi morali izolovane incidente i nasilne ispade postaviti u odgovarajuću perspektivu, umesto da ih konstantno pretvaraju u senzacije. Sama prisutnost masovnih medija podstiče navijače na agresivnost jer je njihov osnovni cilj privlačenje pažnje.

Masovni mediji bi trebalo da promovišu kampanje smanjenja nasilja i agresivnog ponašanja u sportu i na sportskim priredbama, podstičući navijače na toleranciju i sportsko navijanje. Ovakve kampanje bi trebalo da uključuju pristanak i učestvovanje sportista, trenera, uprave i samih navijača.

Kako sprečiti nasilje?

Opterećenja kojima su, zbog zahteva sportskog profesionalizma, sportisti danas izloženi u pogledu fizičkih i psihičkih napora ponekad dovode do nagomilavanja besa i frustracija. To se onda manifestuje kroz verbalno i fizičko nasilje na samom terenu, a ujedno ima i dalekosežne sociološke posledice na publiku. Navijači se identifikuju i nalaze idole u sportistima, smatrajući se delom tima. Zato svoj ugled grade na nasilju i spremnosti na žrtvu za „svoj“ klub.

Poslednjih godina pripadnici MUP-a suočeni su sa problemom asocijalnog i kriminogenog ponašanja pojedinih navijačkih grupa za vreme i posle održavanja

sportskih priredbi. Ponekad se to dešava i nevezano za održavanje sportskih priredbi. Policija pravi jasno razgraničenje između pravih ljubitelja sporta, navijača i navijača – huligana. Takvim ponašanjem bezbednost građana na sportskim priredbama može biti ugrožena, a posledice mogu biti nanošenje telesnih povreda, pa čak i smrt na sportskoj priredbi, što smo nažalost imali prilike da doživimo. Neretko, navijačke grupe ispoljavaju brutalnost i van sportskih objekata. Uočeno je da sve više takozvanih navijača na utakmice dolazi pod uticajem alkohola i opojnih sredstava. Često sa sobom nose noževe, palice i pirotehnička sredstva kojima mogu naneti telesne povrede. Ono što zabrinjava jeste da je među huliganima u poslednje vreme prisutan veći broj maloletnika, pa čak i dece do 14 godina starosti koja ne zaostaju u ispoljavanju nasilja i mržnje prema navijačima protivničkih klubova.

Stroge kazne su samo jedan od načina da se nasilje na sportskim terenima zaustavi. S obzirom na porast broja ovakvih incidenata za očekivati je da mere budu još strože, suspenzije duže, a kazne više. Međutim, to su mere koje kažnjavaju već učinjeno, ali ovaj problem zahteva preventivno delovanje. Tretman takvih događaja u medijima je bio potpuno pogrešan jer su bili tretirani kao prvorazredne atrakcije.

U julu 2008. godine Centar za prave vrednosti u okviru Vaterpolo saveza Srbije pokrenuo je akciju Karakterom protiv nasilja. Ova akcija usmerena je na razvoj i vaspitanje karaktera mladih ljudi u porodičnoj, školskoj i sportskoj sredini. Osim promocije i ukazivanja na stanje, započet je projekat istraživanja, uz aktivno uključivanje u obuku svih učesnika u sportskim aktivnostima i izrada projekata preventivnih akcija, promovisanje reagovanja na sve vrste nasilja i definisanje uzroka nasilja. Dugoročna akcija ima za cilj razvoja sporta bez nasilja, vraćanje igre i zabave u sport, korišćenjem vaspitnih potencijala sporta i vraćanjem moralnih vrednosti. Cela akcija podržana je od strane Ministarstva omladine i sporta.

ZAKLJUČAK

Svima nam se desilo da bez obzira na to koji sport gledali, ukoliko se barem malo identifikujemo sa nekim od učesnika sportske priredbe, dođe do različitih fizioloških promena. Postoji mogućnost da to stanje fiziološkog uzbuđenja podseća na stanje besa i ljutnje kada smo spremni da nekoga čak i povredimo. Na taj način bi mogli biti u zabludi da smo nakon gledanja uzbuđljivih sportskih događanja postali agresivni. Kao pojedincu u euforičnoj gomili može nam se desiti da izgubimo pojam „nemogućnosti“, odnosno da zbog solidarnosti učinimo ono što inače ne praktikujemo. Svi mi imamo potrebu za pripadanjem nekoj grupi i mestu na kome ćemo moći da se oslobodimo od pritiska koje nam društvo nameće.

Bilo koja vrsta navijačke devijantnosti može posedovati i jednu pozitivnu crtu, a to je blagovremeno skretanje pažnje javnosti na evidentan društveni problem koji postoji, što na kraju može rezultirati donošenjem adekvatnih mera prilikom njegovog rešavanja. Naglasak bi trebalo da bude na sportskom odgoju i emocionalnom razvoju mladih sa ciljem prevencije agresije i nasilja na sportskim terenima. Problem nasilja u sportu ne može da se reši jednim zakonom ili jednom kampanjom, već koordinacijom svih društvenih institucija.

Nasilje nigde i ni iz bilo kog razloga ne sme biti tolerisano.

LITERATURA

1. Vrcan, Srđan (1990): Sport i nasilje danas u nas, Naprijed, Zagreb
2. Simonović, Ljubodrag (1995): Sport, kapitalizam i destrukcija, Lorka, Beograd
3. Koković, Dragan(2000): Sociologija sporta, Sportska akademija Beograd, Beograd
4. Koković, Dragan(1990): Doba nasilja i sport, Sport's world, Novi sad
5. Božović, Ratko (2007) : Agresija i nasilje u sportu, Filozofski fakultet, Nikšić
6. Kuribak, Mladen(2008): Sport i nasilje, Dnevni list Politika, Beograd
7. Panović, Vlajko (2008): Sport i nasilje, Dnevni list Politika, Beograd
8. Jašović, Boris (2008): Sport i nasilje, Dnevni list Politika, Beograd

**MREŽA JAVNIH SPORTSKIH OBJEKATA I STRATEGIJSKI
MENADŽMENT U SPORTU**

**NETWORK OF PUBLIC SPORT FACILITIES AND STRATEGIC
MANAGEMENT IN SPORT**

Bratislav Petrović, dipl. inž. arhitekture
Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije, Beograd

Sažetak: Mreža javnih sportskih objekata je jedan od osnovnih resursa državne uprave u oblasti strategijskog menadžmenta u sportu. U istraživanju se analizira strateška vizija i zakonska uređenost ove oblasti. Cilj rada je predlog koncepcije modela mreže javnih sportskih objekata u kontekstu strategijskog menadžmenta u sportu. Model je baziran na naučnim saznanjima i pragmatičnom modelu regije Meklenburg u Sjedinjenim Američkim Državama.

Gljučne reči: strategijski menadžment, sportski objekti, mreža, koncepcija, model

Summary: Network of public sport facilities is one of the most important resource public administration in domain of strategic management in sport. In research is analyzed strategic vision and adequate legal arrangement in this field. The aim of work is propose conceptual model network of public sport facilities in context of strategic management in sport. Model is based of scientific consciousness and pragmatic model of region Mecklenburg in USA.

Key words: strategic management, sport facilities, network, conceptual, model

UVOD

Savremena nauka odavno je pokazala da sportske i rekreativne aktivnosti pozitivno utiču na čovekovo zdravlje i njegov psihički, fizički i socijalni razvoj. Sva istraživanja ukazuju na stalno i brzo povećanje broja učesnika u sportsko – rekreativnim aktivnostima.

Razvoj sporta i rekreacije ide u korak s ljudskim potrebama i društvenim razvojem i obezbeđuje poboljšanje kvaliteta života celokupne populacije. Visok nivo razvoja sporta ne može se ostvariti bez adekvatnih resursa. U cilju postizanja visokih sportskih rezultata i širenja rekreativnih aktivnosti, u svetu se sve veća pažnja poklanja sportskim i rekreativnim objektima.

U raspravi o sportskim objektima zanima nas javna sfera, javni interes, sportska infrastruktura pristupačna svim građanima pod jednakim uslovima. Takođe, interesuje nas planiranje javnih sportskih objekata.

U cilju promene odnosa prema javnim sportskim objektima u Srbiji treba koristiti pozitivna iskustva drugih, razvijenih zemalja. Na primer, okrug Meklenburg u Severnoj Karolini (Sjedinjene Američke Države) planira i finansira razvoj, izgradnju i

održavanje sportsko - rekreativnih objekata koji građanima omogućavaju da aktivno i kvalitetno provode svoje slobodno vreme, čineći im život zdravim i lepšim.

Osnovni cilj ovoga rada je da ukaže na značaj mreže javnih sportskih objekata i predloži konstrukciju modela mreže koja treba da predstavlja pravac razvoja sporta, mogućnost unapređenja kvantiteta i kvaliteta sportsko - rekreativnih objekata i ravnomerni razvoj Srbije.

MATERIJAL I METODE

U radu je korišćena zakonodavna i strategijska regulativa Srbije u oblasti sporta i planiranja i uređenja prostora, odnosno u oblasti izgradnje sportskih objekata i planiranja mreže sportskih objekata.

Javni sportski objekti, njihovo planiranje i izgradnja u Srbiji uređeni su:

- Zakonom o ministarstvima (2007),
- Zakonom o sportu (1996),
- Zakonom o planiranju i izgradnji (2003) i
- Strategijom razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013.godine (2008).

Istraživanja koja proučavaju sportske objekte u Srbiji su malobrojna, a još manje savremena. Svedena su na nepotpune evidencije sportskih objekata. Institut za transfer tehnologije publikovao je evidenciju sportskih objekata pod nazivom: Sportski objekti u Srbiji (2003), a Asocijacija sportskih centara publikovala je: Adresar sportskih centara Srbije (2008).

Kao primer mreže javnih sportsko - rekreativnih objekata analiziran je Master plan parkova i rekreacije okruga Meklenburg (2008) i obavljen je intervju (u novembru 2008.godine) sa vrhovnim menadžmentom (zaduženim za strateške odluke) Odeljenja za rekreaciju i parkove okruga Meklenburg, države Sevrene Karoline u Sjedinjenim Američkim Državama.

Za potrebe ovog istraživanja primenjene su sledeće metode i tehnike: prikupljanje i poznavanje izvora, intervjuisanje stručnjaka,

- deskripcija i kritika izvora i iskaza,
- sinteza: uopštavanje i spajanje prikupljenih i kritički proverenih činjenica.

REZULTATI I DISKUSIJE

Javni sportski objekti, odnosno javni objekti u oblasti sporta, na osnovu Zakona o planiranju i izgradnji (2003), jesu objekti čije je korišćenje, odnosno izgradnja od opšteg interesa, u skladu sa propisima o eksproprijaciji.

Odredbama Zakona o sportu (1996) nisu definisani javni sportski objekti, već su određeni javni sportski tereni. Javni sportski tereni jesu posebno uređene površine namenjene za određene sportske aktivnosti. Na primer, javni sportski tereni jesu: trim staze, planinarske staze, skijaški tereni, biciklističke staze, plaže i sl.

Javni sportski tereni moraju biti uređeni, opremljeni i održavani u stanju koje osigurava bezbedno korišćenje. Na osnovu odredbi Zakona o sportu (1996), uslove i način uređenja, opremanja, održavanja i korišćenja javnih sportskih terena trebalo bi, sporazumno, da uredi ministar nadležan za poslove sporta, ministar nadležan za poslove zaštite životne sredine i ministar nadležan za poslove turizma.

Za sportske i rekreativne aktivnosti posebno su značajna prirodna dobra pristupačna većem broju ljudi: šume, obale reke i jezera, planine i sl. U naseljenim mestima posebno su značajni parkovi i druge zelene površine za samostalno usmerene i spontane sportske, odnosno rekreativne aktivnosti.

Od donošenja Zakona o sportu (1996) prošlo je dvanaest godina, a da predviđeni podzakonski akt, kojim bi bila regulisana oblast javnih sportskih terena, nije donet.

Strategijski menadžment u sportu je naučna disciplina oblikovanja vizije, odnosno ciljeva koji obezbeđuju rešavanje nekog problema i najčešće predstavlja operacionalizaciju aktivnosti.

Strategijski menadžment u sportu podrazumeva procese planiranja, organizovanja, vođenja i ocenjivanja delatnosti.

Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013. godine (2008) predstavlja skup principa o upravljanju sportom u ciljno definisanom vremenskom periodu. Vlada Republike Srbije, na osnovu zacrtane politike u oblasti sporta, Strategijom razvoja sporta precizira načine realizovanja strateških ciljeva.

Jedan od strateških ciljeva je određivanje prioriteta u održavanju i izgradnji sportskih objekata i otvorenih sportskih terena. Planirana aktivnost za realizaciju navedenog cilja je izrada plana izgradnje i održavanja sportskih objekata, u skladu sa prethodno sprovednim analizama i dijagnostičkom studijom.

Strategijom planirana aktivnost, izrada plana izgradnje i održavanja sportskih objekata, predstavlja osnov za izradu mreže sportskih objekata u Srbiji.

Izgradnja sportskih objekata važna je za razvoj sporta. Razvijene zemlje sveta, čemu teži i Srbija, ulažu velika finansijska sredstva u razvoj sportsko – rekreativnih objekata i centara.

Postojeća sportska infrastruktura u Srbiji predstavlja skup sportskih građevina i terena, koji su namenjeni igri, takmičenju, fizičkom vaspitanju ili rekreaciji. Veći broj sportskih objekata namenjen je javnom korišćenju, deo je u sastavu školskih objekata, a deo ih je uz turističke, zdravstvene, policijske, vojne ili slične sadržaje.

Za jedan broj sportskih objekata u Srbiji može se konstatovati da nisu izgrađeni na osnovu prostorne dokumentacije i urbanističkih planova. Većina sportskih objekata je dotrajala i s upotrebom vrednosti koja ne zadovoljava savremene sportsko - tehnološke zahteve. Takođe, u Srbiji nije organizovano hijerarhijski stručno planiranje izgradnje i održavanje sportskih objekata od interesa za državu.

Srpsku sportsku infrastrukturu karakteriše: nepostojanje sistematizovane, potpune i dostupne baze podataka – registra sportskih objekata, neizvršena klasifikacija i kategorizacija relevantnih sportskih objekata, neuspostavljeno hijerarhijsko stručno planiranje sportskih objekata na teritoriji Srbije, nedovoljna participacija građana pri odlučivanju o planiranju, izgradnji, korišćenju i programima javnih sportskih objekata i javnih finansija u ovoj oblasti,

nedovoljna zastupljenost i neodređenost sportskih objekata u Zakonu o sportu i nepostojanje savremenih podzakonskih akata, standarda, pravilnika i smernica za planere, projektante, graditelje i upravu sportskih građevina.

Izgradnja, adaptacija, rekonstrukciji i eksploatacija sportskih objekata trebalo bi da se bazira na prostornoj dokumentaciji i urbanističkim planovima.

"Vizija za budućnost" master plan parkova i rekreacije Meklenburg okruga (2008) je ambiciozna preporuka za korišćenje i unapređenje sistema parkova i rekreacije. Plan obuhvata aktivnosti i programe u oblasti javnih zelenih površina i prostora za sport i rekreaciju, odnosno parkova i objekata za rekreaciju u okrugu Meklenburg.

Master plan parkova i rekreacije bazira se na:

- željama anketiranih građana okruga,
- pozitivnim iskustvima značajnih parkova i rekreacionih objekata i sistema,
- intervjuima fokusiranih grupa,
- preporukama profesionalnog osoblja i konsultanata sa velikim iskustvom.

Master plan je pragmatičan model i pozitivno iskustvo u oblasti planiranja, izgradnje, održavanja i eksploatacije parkova i sportskih i rekreativnih objekata okruga Meklenburg, odnosno sedam gradova okruga (Charlotte, Cornelius, Davidson, Huntersville, Matthews, Mint Hill i Pineville). Implementaciju master plana sprovedi Odeljenje za parkove i rekreaciju okruga Meklenburg.

Urbanisti i arhitekte, u saradnji sa menadžmentom u sportu, izradili su Master plan parkova i rekreativnih površina. U pripremi master plan vrlo značajna je uloga stanovnika okruga. Master plan sadrži podatak, na osnovu obavljenih anketa i analize, da je u rekreativne aktivnosti uključeno 70% stanovnika Okruga Meklenburg.

Ambiciozne smernice razvoja i poboljšanje javnih sportsko - rekreativnih sistema bazirane su na željama i potrebama građana okruga: fitness, velnes, porodična rekreacija na otvorenom i sl.

Master plan okruga Meklenburg je urvanotežen sistem za izgradnju i održavanje 189 javnih sportsko – rekreativnih objekata, odnosno lista od 239 neophodnih glavnih projekata za državne parkove i sportske i rekreativne objekte i terene Meklenburga, u dekadi od 2008 do 2018.godine.

Plan sadrži faze implementacije kojima se definiše:

- vrsta planiranih radova na određenom objektu, i to: izgradnja, rekonstrukcija, adaptacija ili sanacija,
- vrednost radova i
- period izvođenja planiranih radova.

Ukupna vrednost radova na javnim sportsko – rekreativnim objektima predviđenim master planom iznosi 1.450.000.000 dolara.

Planom je predviđeno redovno informisanje stanovnika okruga o fazama realizacije plana i direktna kontrola građana pri implementacije plana.

Model mreže javnih sportskih objekata omogućava rešavanje aktuelnog i relevantnog problema nepotpune regulative, odnosno propisa o obaveznosti izrade, postupku i elementima (sadržaju) mreže javnih sportskih objekata. Predlog modela

mreže javnih sportskih objekata polazi od vrednosti strategijskog menadžmenta u sportu.

Mreža javnih sportskih objekata predstavlja plansko rešenje, odnosno osnovni koncept razvoja objekata za sport i rekreaciju. Mrežom se predviđa obezbeđivanje sportskih i rekreativnih objekata i prostora za masovnije uključivanje stanovnika u sportsko – rekreativne aktivnosti. Planskim rešenjem formira se mreža sportskih objekata i centara, koji ravnomerno pokrivaju teritoriju Srbije.

Nažalost, u Srbiji ne postoje, celoviti i analitički podaci o sportskim objektima i rekreativnim površinama, i nije donet plan, odnosno mreža javnih sportskih objekata koja bi bila temelj za plansku izgradnju, rekonstrukciju, korišćenje i održavanje objekata od značaja za sport i rekreaciju. Protekli period nije bio efikasan u oblasti dugoročnog planiranja i izgradnje sportskih i rekreativnih objekata u Srbiji.

Za razvoj sportskih i rekreativnih aktivnosti najšire populacije države posebno je značajna mreža javnih sportskih objekata koja se izdvaja od drugih mreža sportskih objekata, i to na primer od:

- mreže privatnih sportskih objekata,
- mreže sportskih objekata klubova,
- mreže sportskih objekata hotela, motela i sl.
- mreže sportskih objekata zdravstvenih ustanova i rehabilitacionih centara,
- mreže sportskih objekata vojske i policije,
- mreže sportskih objekata škola i univerziteta i dr.

Moć mreže se zasniva na kvalitetu stručne ekspertize, dovoljnim brojem informacija za razumevanje širine i kompleksnosti razvojnih problema.

Za izradu baze mreže neophodno je poznavanje:

- sadašnjeg stanja prostora i njegove fizičke strukture, na osnovu objektivnog snimka (registra) postojećeg fonda sportskih objekata i evidencije lokacija, odnosno rasprostranjenosti sportskih i rekreativnih objekata, kvantitativno i kvalitativno vrednovanje sportskih objekata, njihova klasifikacija i kategorizacija,
- smernica planske dokumentacije i urbanističkih planova, prvenstveno s aspekta sporta i rekreacije, ali i obrazovanja, turizma, prirodnih kulturnih dobara, zdravstva, i sl.,
- potreba i ciljeva budućeg korišćenja i mogućnosti za transformaciju, poznavanje državnih strategijskih opredeljenja u oblasti sporta i rekreacije, a posebno sportske infrastrukture,
- mogućih alternativa za optimalno uređenje prostora i bitnih posledica pri implementaciji mreže javnih sportskih prostora, odnosno izgradnji, uređenju i održavanju javnih sportskih i rekreativnih prostora, model mora da pruža sigurne osnove za implementaciju.

Da bi se odredili dugoročni ciljevi razvoja i osnovni modeli organizovanja sportsko – rekreativnih objekata potrebno je izraditi svestrane analize i oceniti stanje sportsko - rekreativnih objekata u Srbiji. Kritičkom analizom neophodno je utvrditi nedostatake

sadašnje prakse finansiranja, upravljanja, izgradnje, održavanja i korišćenja sportsko – rekreativnih objekata.

Na osnovu anketno utvrđenih potreba širokog spektra korisnika potrebno je odrediti ciljeve razvoja javnih sportskih objekata na određenoj teritoriji.

Mreža sportskih objekata trebalo bi da istraži osnovne sportsko – rekreativne kapacitete od šireg značaja, čiji prostorni razmeštaj treba da omogući ravnomerniji razvoj svih delova države, a trebalo bi da se zasniva na proučavanju i respektovanju postojećih (stvorenih), ali i prirodnih vrednosti i tradiciji pojedinih područja.

Javni sportski objekti treba da su pristupačni svim građanima bez obzira na uzrast, pol i sl. Takođe, javni sportski objekti treba da poseduju prostore za sportske aktivnosti propisanih dimenzija i zadovoljavaju uslove u pogledu bezbednosti, sanitarno – higijenske uslove, protivpožarne, instalaciono - tehničke i druge propisane uslove.

Model mreže javnih sporskih objekata sadrži:

- pregled prirodnih resursa od značaja za rekreativne aktivnosti,
- registar i analizu postojećeg stanja sportske i rekreativne infrastrukture,
- evidenciju potreba građana za sportskim i rekreativnim aktivnostima,
- preporuke profesionalnog osoblja i konsultanata sa velikim iskustvom u oblasti sportske i rekreativne aktivnosti, a posebno u oblasti menadžmenta u sportu,
- planiranje javnih sportskih objekata sa predlogom radova i preliminarnim iznosima neophodnih finansijskih sredstava.

Mreža sportskih objekata sadrži i predlog neophodnih građevinskih radova na objektima, u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji (2003), i to:

- građenje,
- rekonstrukcija,
- dogradnja,
- adaptacija,
- sanacija,
- investiciono održavanje,
- tekuće održavanje i
- uklanjanje prepreka za invalidna lica.

Mreža javnih sportskih objekata treba da sadrži za svaku aktivnost (radove) preliminarni iznos potrebnih finansijskih sredstava i vremensku odrednicu za implementaciju aktivnosti.

Izrada mreže je veoma složen i skup posao što daje osnov za zaključak da je za implementaciju aktivnosti manje od 10 godina kratak rok. Nasuprot tome, inovacije u naučnim saznanjima i razvoj sporta je vrlo dinamičan i verovatno će, i pre isteka desetogodišnjeg perioda, usloviti određene promene u potrebama i kriterijumima prostornog razvoja sportskih i rekreativnih objekata.

ZAKLJUČAK

Kvanititet i kvalitet javnih sportskih objekata su glavni elemenati za zadovoljenje potreba građana za sportom i rekreacijom, stoga i vrlo značajni elementi razvoja sporta. U cilju pravilnog razvoja, podizanja funkcionalnosti i ravnomernog prostornog razmeštaja sportsko – rekreativnih objekata neophodna je mreža javnih sportskih objekata.

U ovom radu analizirana je zakonska regulativa, aktivnosti planirane strategijom razvoja sporta i stanje u planiranju i izgradnji sportsko – rekreativnih objekata u Srbiji, odnosno činjenice u vezi sa javnim sportskim objektima od kojih zavisi razvoj sporta.

Zaključujemo da u Srbiji ne postoji plansko usmeravanje izgradnje sportskih objekata a s tim i ravnomerni raspored javnih sportskih objekata, odnosno mreža javnih sportskih objekata. Državna uprava, u oblasti izgradnje sportskih objekata, do sada se razvijala kao administrativna institucija za kratkoročna rešavanje problema i neophodna je njena savremena transformacija i preuzimanje vodeće uloge u planiranju, odnosno izradi i implementaciji mreže sportskih objekata u Srbiji.

Model mreže javnih sportskih objekata koji smo predložili predstavlja kombinaciju tradicije (formalna i naučna procedura) i inovacije (iskustvu koje smo stekli pri studijskim boravkom u Sjedinjenim Američkim Državama).

Osnov za ovaj pristup čini verovanje da naučni metod može bolje unaprediti razvoj sportskih objekata nego spontane aktivnosti i da je izrada mreže javnih sportskih objekata vrlo važna za razvoj sporta u Srbiji.

LITERATURA

1. Adresar sportskih centara Srbije. (2008). Beograd: Asocijacija sportskih centara Srbije.
2. A Vision for the Future - 10 Year Master Plan. (2008). Charlotte NC: Meklenburg County Park and Recreation.
3. FY 2008-2009 Property Taxes. (2008). Charlotte NC: Office of the Tax Collector Mecklenburg County, NC.
4. Sportski objekti u Srbiji: Evidencija sporskih objekata u Srbiji. (2003). Beograd: Institut za transfer tehnologije, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije i Paral.
5. Lazarević Bajec, N. (2000). Teorija planiranja. Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu.
6. Mitrović, D. i Ćirović, G. (2008). Funkcionisanje sportskih centara. Beograd: Asocijacija sportskih centara.
7. Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013.godine. (2008). Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije (110/08).
8. Zakon o ministarstvima. (2007). Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije (43/07).
9. Zakon o sportu. (1996). Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije (52/96 i 101/05).
10. Zakon o planiranju i izgradnji. (2003). Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije (47/03 i 34/06).
11. Životić, D. (2007). Menadžment u sportu. Beograd: Univerzitet "Braća Karić" u Beogradu, Fakultet za menadžment u sportu.

MOTIVACIJA STEJKHOLDERA ZA UČEŠĆE U SPORTSKOM DOGAĐAJU STAKEHOLDER MOTIVATION FOR PARTICIPATING IN A SPORT EVENT

doc. dr Milan Radosavljević

Fakultet za obrazovanje diplomiranih pravnika i diplomiranih ekonomista za rukovođeće kadrove, Privredna Akademija, Novi Sad

Sažetak: Sport nije samo igra ili zabava. On je postao svojevrsna zabavna industrija, odnosno preokupacija velikog broja ljudi, investitora, odnosno poslovnih ljudi koji su spremni da ulažu u sportske i prateće objekte. Sportski događaji sa sobom nose poboljšanje infrastrukture, odnosno donose bogate investicije koje biznismenima donose velike profite. Zato svaka zemlja nastoji da na svetskim licitacijama, ili kandidaturama dobije organizaciju pre svega mega sportskih događaja, pri čemu se prave procene o zainteresovanosti pojedinih stekholdera za finansiranje sportskih događaja. Cilj rada je da ukaže na pitanje zainteresovanosti pojedinih konstituenata, za održavanje sportsko rekreativnog, ili sličnog događaja.

Gljučne reči: motivacija, sportski događaj, stekholderi

Summary: Sports are not only game, but also fun. They start to be an entertainment industry and occupies huge number of people, investors etc. who are ready to invest in sports and others infrastructure objects. Sports events gives improve of infrastructure and increasing of investments that brings stakeholders great profits. Therefore, every country pretend to get organization of mega-sports events, based on perception of local stakeholder's interests in financing them. The aim of this paperwork is marking the interests of constituents of sport-recreative or similar events.

Key words: motivation, sport's event, stakeholders

Motivacija stekholdera za sportski događaj

Pri konceptualizaciji ili projektovanju sportskog događaja Goldblat⁴ (1997) predlaže da se prethodno odgovori na pitanje ko je zainteresovan za sportski događaj. Zainteresovanost se najvećim delom bazira na interesnim, odnosno ekonomskim osnovama, što znači da je ekonomska dimenzija primarna u održavanju, ali i finansiranju sportskog događaja. Međutim, ekonomska dimenzija nije i jedina, što znači da sekundarnu ulogu imaju i politička, kulturološka i druga dimenzija.

Događaji u sve većoj meri privlače podršku lokalnih vlasti i korporativnog sektora. Jedan od aspekata ovog rasta i rastuće profesionalizacije sportskog događaja je taj da događaji treba da zadovolje različite nivoe zahteva. U savremenim uslovima nije dovoljno da događaj zadovolji samo zahteve publike, ili organizacije koja ga organizuje, što se u tradicionalnom shvatanju smatralo prirodnim. On sada mora da

⁴ Goldblatt, J.: "Special Events: Best Practices in Modern Event Management", John Wiley & Sons, New York, 1997. p. 132.

zadovolji čitavu mrežu ostalih zahteva, odnosno stejkholdera, uključujući interese i potrebe lokalnih vlasti, medija, sponzora i očekivanja društva. Ukoliko, makar i jedan stejkholder ne zadovolji svoje očekivane potrebe, on može predstavljati veliki problem, jer je ovde, kao i u drugim oblastima, lanac toliko jak, koliko može da izdrži najslabija karika u tom lancu.

Uspešan menadžer događaja treba da je sposoban da prepozna listu stejkholdera i njihove interese u događaju i da upravlja njihovim pojedinačnim potrebama koje se ponekad mogu preklapati i sukobljavati sa drugim interesima. Tako će uspeh sportskog događaja biti procenjen na osnovu uravnoteženosti takmičarskih potreba i interesa različitog spektra očekivanja stejkholdera, odnosno različitih interesnih grupa, odnosno na nivou celine sportskog događaja.

UK Sport⁵ je prepoznao listu ključnih stejkholdera u velikim sportskim predstavama, koja će uključivati atletičare, britansku olimpijsku organizaciju, trenere, organizatore događaja, javnost, međunarodne organizacije, lokalne vlasti, medije, vladu, zvaničnike, sponzore, sportske savete i volontere. Lista zainteresovanih stejkholdera se relativno dobro može predstaviti sledećim prikazom:

"Dakle, kada se postavi pitanje "Šta događaj čini uspešnim?", imamo brojne stejkholdere koji su ključne komponente velikih sportskih događanja, pred kojima su brojni načini merenja uspeha."⁶ Svaki od pojedinačnih, ali posebno kao skupina mogu sportski događaj učiniti uspešnijim. Svaki stejkholder ne deluje autonomno, već i interakciji sa drugim može proizvesti veći efekat, što je i logično jer je efekat zajedničkog delovanja uvek efikasnije od prostog zbira pojedinačnih delova i delovanja, što zahteva nešto šire obrazloženje.

Zemlja domaćin događaja

Iznad svih trenutnih sila koje utiču na društvenu zajednicu izdvajaju se globalizacija i tehnologija. One svet čine manjim, ali i kompleksnijim. Ove sile utiču na gotovo sve aspekte našeg života, uključujući i događaja. Gidens⁷ (1990) definiše globalizaciju kao "intenziviranje svetskih odnosa u društvu koje u vezu dovodi udaljene lokalitete na takav način da lokalna dešavanja bivaju oblikovana događajima koji se odvijaju mnogo milja dalje i obrnuto".

Ovaj proces je ubrzan tehnološkim dostignućima u oblasti medija, koji imaju moć da značajne lokalne događaje prenesu do nivoa svetske javnosti, prevazilazeći barijere nacionalnih granica i kulturnih razlika. Ovo se relativno jasno može videti na primeru globalnog TV praćenja velikih sportskih događaja. Svetska prvenstva i mega događaji, poput Olimpijskih igara ili Svetskog kupa u fudbalu, određuju vreme dešavanja značajnih lokalnih događaja, poput Vimbldona i fudbalskog kupa, a čak se i proslava Nove godine, muzičkog festivala momentalno prenosi širom sveta, što ovim događajima daje ranije nezamislivu praćenost i aktuelnost.

⁵ UK Sport: "Public Opinion Survey – Importance and Measure of UK Sporting Success", London, 1998.

⁶ Hemmerling, M.: "What makes an event a success for a host city, sponsors and others?", The Big Event New South Wales Tourism Conference, Wollongong, Australia, 1997.

⁷ Giddens, A.: "The Consequences of Modernity", Polity Press, Cambridge, 1990.

Istodobno, svemogućí internet i prednosti informacionih tehnologija povećavaju dostupnost i tehnološku sofisticiranost sportskog događaja. Npr, direktni prenosi fudbalskih, košarkaških, i drugih sportskih mega događaja automatski su putem Interneta na globalnom tržištu. Temeljeći svoje prognoze na projekcijama vodećih futurista i trendova u industriji event menadžmenta, Goldblat⁸ predviđa 24 časovne, 7 dana u nedelji prilike za goste koji požele, da posete događaj i rezimiraju svoje učešće u događaju. On takođe predviđa i da će događaji na kraju postati totalno automatizovani, omogućavajući profesionalcima u događaju da značajno prošire broj istovremenih događaja, produciranih od strane malobrojne ekipe – projektnog tima događaja. Kao suprotni trend, on ukazuje na to da će sa napretkom tehnologije pojedinci tražiti više "visoko čulnih" iskustava, kako bi uravnotežili uticaje visoke tehnologije na njihove živote. Događanja ostaju i dalje jedini i najefektniji način pružanja ovakvih iskustava.

Veoma je važno prepoznati uticaj sportskog događaja na državu domaćina i njeno učešće u događaju. Država-domaćin može uključiti stanovnike, trgovce, lobiste i javne službe, poput uslužnih saveta, prevoza, policije, vatrogasaca i hitne pomoći. Menadžer događaja treba da identifikuje resorne lidere, te da ih konsultuje pri planiranju.

Lokalne uprave imaju određene zahteve, kao što je izdavanje dozvole za javne manifestacije. Za hall mark i mega sportske događaje, lokalne vlasti uobičajeno sazivaju sastanak na kojem uključuju hitne službe, zaštitu sredine, javni prevoz i menadžment tim, sa ciljem donošenja odgovarajućih odluka koje se odnose na događaj, kao što su: zatvaranje ulica, obezbeđenja posebnih prilaza i dogovora oko parkiranja, pojačan rad hitnih zdravstvenih službi, policijsko obezbeđenje, vatrogasno obezbeđenje, do komunalnih službi za čišćenje objekata u kojima se održava događaj, itd.

Ukoliko je događaj takvog profila da će imati uticaja na okolinu i van predviđenog prostora, sastanak vlasti i građana može da pomogne u identifikaciji načina rešavanja ovih uticaja. Konsultacije sa lokalnim telima će osigurati podršku događaju i minimizaciju njegovog uticaja na okolinu.

Analize pokazuju da u velikom broju mega događaja, nije bilo sinhronizovanih akcija i aktivnosti u obezbeđenju događaja, zbog čega su dobili dosta negativnih konotacija, uključujući saobraćajne probleme, otpad, gaženje zelenih površina i nanošenje štete okolini. Pored formalnog dogovora sa vlastima, menadžer događaja bi trebalo osluškuje i procenjuje pozitivne i negativne trendove i na bazi istih preduzimati određene mere.

Kompanija – domaćin događaja

Sportski događaji su u tolikoj meri postali deo kulturnog miljea, da se oni mogu organizovati od različitih organizacija iz javnog ili korporativnog sektora. Svaki sportski događaj je unikatan i organizuje se iz različitih razloga. Dakle, nema dva iste

⁸ Goldblatt, J.: "A future for event management: the analysis of major trends impacting the emerging profession", Australian Centre for Event Management, University of Thchnology, Sydney, 2000.

organizacije, pa ni dva ista sportska događaja.⁹ Shodno tome, to uključuje i različite interese na socijalnom, kulturnom, turističkom i ekonomskom planu. Ministarstvo sporta često smatra da je njihova uloga da se direktno, ili indirektno bave organizacijom sportskog događaja.

Mnogi resori su uključeni u pojedinačne sportske događaje sa ciljem promovisanja specifičnih dobara i usluga, kao npr. zdravstvenih (svetski dan borbe protiv side, svetski dan borbe protiv pušenja i sl). Ove događaje često karakteriše njihov neprofitni karakter i dostupnost, te oni čine deo javne kulture i širih javnih interesa

Korporativni sektor je sa sportskim događajima povezan na više načina. Kompanije i korporacije mogu sponzorirati događanja u cilju promocije svojih roba i usluga na tržištu. One mogu biti partneri vladinim institucijama u prezentaciji događaja koji zadovoljavaju bilo jedan ili više ciljeva. Na drugoj strani, kompanije mogu stvoriti svoj vlastiti događaj u cilju lansiranja novih proizvoda, porasta prodaje ili unapređenja korporativnog imidža. Ovakva događanja, iako ih može karakterisati slobodan pristup, mogu biti namenjena posebnim tržišnim segmentima pre nego celokupnoj javnosti.

Pored korporativnog sektora, tu su i razni preduzetnici, koji nalaze interes u sportskom događaju. Ovo uključuje sportske, ili koncertne promotere, koji putem prodaje karata ostvaruju profite, ali pružaju i druge dopunske usluge: ishrane, prodaje pića, suvenira, itd. Medijske organizacije često su partneri tuđih sportskih događanja, ali vrlo često postavljaju i vlastite događaje u cilju promocije ili kreacije programskih sadržaja. Primeri takve vrste jesu radio stanice koje putem sportskih događaja promovisu svoj identitet, listovi koji promovisu trke zabave (rolerijade, kroseeve i sl.), itd.

Inicijator sportskog događaja određuje i prirodu organizacije-domaćina. Ukoliko je domaćin iz korporativnog sektora, verovatno je da će kompanija, korporacija ili industrijska grupacija biti domaćin. Menadžer sportskog događaja može biti direktno zaposlen od strane domaćina ili ugovorom unajmljen. Ukoliko je domaćin iz vladinog sektora, verovatno je da će domaćin biti vladin ili odsek lokalne vlasti. I ovde menadžer sportskog događaja može biti zaposlen u ovim organizacijama, ili unajmljen, ukoliko je događaj pokriven spoljnim izvorima. Ukoliko je domaćin iz sektora društvene zajednice, verovatno je da će domaćin biti određeni klub, društvo ili komitet, sa visoko izraženom komponentom volonterstva.

Ko god da je domaćin, on predstavlja ujedno i ključnog stejkholdera u događaju, te bi stoga menadžer događaja trebalo da nastoji da definiše svoje ciljeve u organizovanju događaja. To je uslov za formulisanje strategije i njene implementacije u funkcionisanju sportskog događaja.

Sponzori

Poslednje decenije dvadesetog veka pokazale su se značajne promene u oblasti sponzorstava. Promene se odnose na broj sponzora koji je spreman da podrži

⁹ Ž. Radosavljević: Organizacija usluga, Privredna akademija, Novi sad, 2007. str. 123

održavanje sportskih događaja, ali i na osećaj koga imaju sponzori za vreme i nakon događaja.

BDS Sponsorship Ltd.¹⁰, definiše sponzorstvo kao poslovni odnos između onih koji obezbeđuju novac, usluge i ostala sredstva i pojedinaca, događaja ili organizacija koje zauzvrat nude određena prava i mogućnost njihovog korišćenja u cilju ostvarenja komercijalnih prednosti.

U cilju privlačenja sponzora, menadžeri ovakvih dešavanja moraju ponuditi jasne prednosti i efektne programe kako bi ih pridobili. Velike kompanije poput Coca-Cole ili Vodafona svake nedelje prime na stotine predloga za sponzorstvom, pri čemu se razmatraju isključivo oni projekti koji su u bliskoj sprezi sa korporativnim ciljevima i koji su sposobni da pokažu jasne benefite.

Za menadžere sportskog događaja veoma je važno da jasno identifikuju šta je to što sponzori žele od jednog događaja, kao i šta je to što određeno dešavanje njima kao sponzorima može da donese. Brojke vezane za posećenost događaja, na primer, za sponzora možda ne moraju biti toliko značajne kao što je to slučaj sa medijskom pokrivenošću događaja, koju događaj može da izazove.

Za direktora kompanije sponzora, od značaja može biti da u opuštenoj atmosferi obezbede pristup zvaničnicima. Takođe, sponzori mogu tražiti načine da utiču na prodaju ovim putem ili pak žele da ojačaju odnose sa klijentima putem ovakvih aktivnosti. Menadžer događaja ovakvu priliku treba da koristi na način da ide iznad formalnog ugovora o sponzorstvu, kao i da sponzore tretira kao partnere u događaju. Iz ovakvog partnerstva mogu izaći neke od najboljih ideja vezanih za ovakve događaje.

Tako je proizvođač piva Guinness pomogao sponzorstvo Svetskog kupa u ragbiju velikom kampanjom u pabovima i prodavnicama garderobe, nacionalnom oglasnom kampanjom putem televizije, štampanih medija i Interneta, uličnim takmičenjima. Sponzorstvo je jasno identifikovalo Guinness sa ovim proslavama, tako da se niko nije mogao setiti nijednog drugog sponzora uključenog u događaj.

Mediji

Ekspanzija medija, kao i promena načina njihove distribucije poput kablovske i satelitske televizije i Interneta, proizveli su glad za proizvodima medija kao nikada ranije. Globalizacija mreža medijskih kuća, kao i momentalna elektronska transmisija medijskih slika i podataka, učinili su pojam globalnog sela medijskom stvarnošću. Olimpijske igre su prvi put probno prenošene putem TV 1936. godine iz Berlina. Posmatrački auditorijum činilo je najviše 162.000 ljudi.

Kada su 1948. godine OI prenošene putem televizije, svet je i dalje zavisio u velikoj meri od fizičke distribucije filmskih zapisa. Procenjeno je da je 500.000 ljudi pratilo šezdesetčetiričasovni prenos, uglavnom u Londonu i krugu od 50 milja oko njega. Ovaj se događaj smatra početnom tačkom onoga što se danas smatra velikim izvorom prihoda - naknadama za TV prava.

¹⁰ BDS Sponsorship Ltd: "Sponsorship – What is it?" Dostupno na <http://www.sponsorship.co.uk/main.htm>, posećeno 08.02.2001. godine

Ceremonija otvaranja ZOI u Naganu 1998. godine sadržala je i nastup hora sastavljenog od ljudi koji su pevali sa pet različitih lokacija na pet kontinenata, sa po 200 ljudi u Sidneju, Njujorku, Pekingu, Berlinu i Kejptaunu, zajedno sa 2000 ljudi u horu na samom stadionu.

Globalne TV mreže pratile su velike sportske događaje širom sveta, učinivši svet tako naizgled manjim i bližim. Kada su OI započele 2000. godine, globalna svetska publika procenjena na dve i po milijarde ljudi bila je u mogućnosti da prati događaj prilagođen pojedinim nacionalnim perspektivama, uz pomoć mnoštva kamera koje su događaj pratile iz svih mogućih uglova.

Revolucija u medijima proizvela je i revoluciju u sportskim događajima. Događaji sada poseduju i virtualno postojanje u medijima, moćno otprilike kao i u stvarnosti. TV auditorijum u poziciji je da zameni živu publiku prisutnu na sportskim događajima, ili koncertima. Pored toga, mediji često utiču i na to kako su sami događaji osmišljeni i prezentovani, te mogu imati i značajan uticaj na odnos žive publike i događaja. Npr, potpuno je različit uticaj na rasporede Premier lige nakon porasta učešća Sky TV u ovom događaju. Od tada se mečevi u različitim terminima, pa i različitim dana vikenda, kako bi svaki dan bio serviran događaj (utakmica), a ne da sve istovremeno prođe na različitim terenima.

Do sada, sportski su događaji bili najveći dobitnici (i gubitnici) porasta interesovanja od strane medija za njih. Spektar sportova praćenih od strane raznih medija dramatično je porastao, te su neki sportovi poput košarke, koja je u Britaniji prošla put od gotove nezapaženosti, došli do visoko medijskog profila, u velikoj meri zbog njihove pogodnosti za TV produkciju i emitovanje.¹¹

Raspoloživa medijska tehnologija utiče na način na koji posmatrači doživljavaju događaj, kao što je to npr. slučaj sa usporenim snimcima koji su dostupni na velikim sportskim događajima, ili tehnika ponavljanja važnijih akcija u događaju. Verovatno je da će interes medija za sportske događaje u budućnosti rasti i dalje, nakon što je uočena njihova sposobnost da omoguće poverenje zajednice i privlačenje komercijalnih sponzora. Uloga medija može da varira od pukih medijskih sponzorstava do punog partnerstva u sportskom događaju, pa čak i produkcije događaja.

Koja god da je uloga medija, za menadžera događaja je važno da razmotri potrebe različitih ciljnih grupa, kao i da ih konsultuje kao stejkholdere u samom događaju. Kada medije jednom tretiramo kao partnere, od njih možemo očekivati da imaju mnogo toga da ponude samom sportskom događaju. Dobar predstavnik medija, poput menadžera događaja, u potrazi je za dobrom idejom ili neobičnim uglom gledanja na stvar. Zajedno, oni su ostvarili san o jedinstvenom pristupu u kojem su interesi obostrani, koji diže profil događaja na viši nivo i omogućuje povraćaj investiranog kapitala u medijsku organizaciju.

Štampani mediji se mogu složiti da izdaju program sportskog događaja u formi članka ili posebnog priloga, ili pak mogu da objave seriju članaka ili specijalnih promocija u saradnji sa sponzorima. Radio ili TV stanice mogu da omogućuje prenos ili

¹¹ Graham, S., Neirotti, L.D. and Goldblatt, J.J.: "The Ultimate Guide to Sports Event Management and Marketing", McGraw-Hill, New York, 2001.

da ponude svoje izveštače. Ova integracija događaja i medija omogućava veći domet i eksponiranje događaja i, zauzvrat, daje medijima povezanost sa događajem.

Saradnici

Tim sastavljen u cilju realizacije događaja predstavlja još jedan od ključnih stejkholdera. Da bi bilo koji sportski događaj uistinu bio efektan, vizija i filozofija događaja mora biti podeljena u celom timu, od ključnih menadžera, talenata i publicista, sve do organizatora scene, ekipe, stjuarta i čistača. Bez obzira na veličinu događaja i tima, tim je uvek lice događaja, i svaki član je odgovoran za uspeh ili neuspeh.

Većina je ljudi doživela razne sportske događaje kao sveukupno dobro organizovane, ali povezane sa nekim lošim stvarima. Različiti su načini adresiranja ovakvih problema, ali se zna da su krucijalni momenti izbor menadžment tima.

Organizatori događaja često koriste model tzv. projektne organizacije, gde svaki tim ima svoje radne zadatke, svoju zonu odgovornosti, ovlašćenja, itd. Uloge idu u korak sa trenutnim potrebama.

Učesnici i posmatrači

Poslednji, ali ne i manje važan elemenat događaja predstavljaju učesnici, posmatrači, posetioci, ili publika koja prati događaj, te koji svojim prisustvom daju glas za ili protiv samog sportskog događaja. Menadžer sportskog događaja treba da je širokog uma za potrebe publike, bez obzira da li se on ponavlja i kojom dinamikom se to čini. Ovo uključuje njegove fizičke potrebe, kao i njegove potrebe za komforom, bezbednošću i sigurnošću. Takođe stoji zahtev da se događaj u nekom smislu učini posebnim - da se poveže s emocionalnom komponentom. Vešti menadžeri nastoje učiniti događaj smislenim, magičnim i upečatljivim. Hemerling opisuje kriterijume koje publika koristi u proceni događaja: "Njihov fokus usmeren je pre svega na sadržaj, lokaciju, suštinu i operativnost samog događaja. Za njih je ključ uživanja u lakoći sa kojom mogu da vide aktivnosti vezane za događaj, program, pristup hrani i piću, ugodnost itd. Proste činjenice, poput onih da li je njihov tim dobio ili izgubio, ili da li su sa događaja poneli dobre utiske, će ponekad uticati na njihov odnos prema uspešnosti događaja. Sekundarne stvari poput mogućnosti da se pomešaju sa zvezdama tokom manifestacije, da iskoriste šanse u društvu, korporativne gostoljubivosti i sposobnosti da se lanac sedenja promeni jesu takođe deo procene uspešnosti događaja od strane posmatrača".

ZAKLJUČAK

Evidentno je da za svaki, pa shodno tome i sportski događaj postoje zainteresovani stejkholderi, odnosno interesne grupe koje su spremne da u njega ulažu, ili ga finansijski podrže. U kojoj meri će se to i zaista desiti zavisi od interesa koje investitori nalaze u sportskom događaju, odnosno od motiva i očekivanog benefita

koji će ostvariti u kraćoj, ili dužoj vremenskoj dimenziji. Ukoliko svi konstituenti nisu zadovoljni efektima koje ostvaruju iz svojih ulaganja u sportski događaj, to će umanjiti uspešnost sportskog događaja, što će štetiti makro i korporativnom nivou, kao i samim učesnicima događaja. Zato se ide na uravnoteženost interesa svih stejkholdera koji su zainteresovani za određeni, ili određene sportske događaje.

LITERATURA

1. Giddens, A., *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge, 1990.
2. Goldblatt, J., *A future for event management: the analysis of major trends impacting the emerging profession*, Australian Centre for Event Management, University of Technology, Sydney, 2000.
3. Goldblatt, J., *Special Events: Best Practices in Modern Event Management*, John Wiley & Sons, New York, 1997. p. 132.
4. Graham, S., Neirotti, L.D. and Goldblatt, J.J., *The Ultimate Guide to Sports Event Management and Marketing*, McGraw-Hill, New York, 2001.
5. Hemmerling, M., „What makes an event a success for a host city, sponsors and others?“, *The Big Event New South Wales Tourism Conference*, Wollongong, Australia, 1997.
6. UK Sport, *Public Opinion Survey – Importance and Measure of UK Sporting Success*, London, 1998.
7. Ž. Radosavljević, *Organizacija usluga*, Privredna akademija, Novi Sad, 2007. str. 123

SPORTSKI TURIZAM - EKONOMSKI ASPEKTI

ECONOMIC ASPECTS OF SPORT TOURISM

Šandor Reperger
Iva Škrbić

Sažetak: Međusobna povezanost i uslovljenost turizma i sporta ne predstavlja fenomen novijeg datuma. Preplitanje ove dve oblasti poznato je još od Antičke Grčke i Helenskih i Olimpijskih igara. Veza između sporta i turizma dobija sve više na značaju i intenzitetu i gradi savremeni sportski turizam. Ako sportski turizam posmatramo sa aspekta ekonomske aktivnosti, moramo primarno uočiti ekonomske benefite sporta i turizma ponaosob, a zatim se fokusirati na ekonomske benefite sportskog turizma koji ne predstavlja samo puki zbir prethodno utvrđenih ekonomskih benefita sporta i turizma. Ekonomske koristi sportskog turizma veće su od prethodnog zbira iz razloga što simbiotsko delovanje sporta i turizma inicira multiplikativni ekonomski efekat. Ekonomske koristi sportskog turizma proizilaze kako iz aktivnog sportskog turizma, tako i iz njegovog pasivnog oblika.

Gljučne reči: sport, turizam, ekonomija

UVOD

Dati preciznu definiciju fenomena koji se zove turizam jeste praktično nemoguće. Kako na svetu ne postoje dvoje identičnih turista koji nose istovetne utiske o jednoj turističkoj destinaciji, tako ne postoje ni univerzalna definicija turizma koja obuhvata sve aspekte turizma. Međutim, za svrhu ovog rada možemo prihvatiti definiciju da je turizam skup pojedinih aktivnosti koje su selektivno odabrane i upražnjavaju se van okruženja stalnog mesta boravka (prema udruženju turističkih eksperata u turizmu AIEST). Još potpunija definicija turizma bi bila da je turizam privremeno kretanje ljudi van mesta njihovog stalnog boravišta, porodičnog i poslovnog, koje podrazumeva doživljavanje iskustava različitih od onih koja pripadaju svakodnevnim životnim obavezama. Iskustva takve vrste mogu biti deo odmora ili poslovnog putovanja (grupa autora, Fakultet za sport i turizam, 2008)

Za sport se može reći da predstavlja kompletan skup takmičarskih i netakmičarskih aktivnosti koje podrazumevaju veštinu, strategiju i/ili otvorene mogućnosti čovekovog angažovanja naspram njegove vlastite sposobnosti, a radi čistog uživanja i fizičkog treninga ili ličnog usavršavanja do dostizanja javno priznatog nivoa profesionalnog sportiste. (grupa autora, Fakultet za sport i turizam, 2008)

Veza turizma i sporta datira od početka njihovog razvoja. U starom Rimu i Grčkoj sport je bio pokretač putovanja (Bartoluci, 2004). Setimo se samo Olimpijskih igara i Helenskih igara pod čijim uticajem su prestajali sukobi i ratovi. Ove igre su hiljade Grka nagonili na tada ne baš komforna putovanja, a u cilju takmičenja ili posmatranja samih igara. Ove igre su bile prave svetkovine koje su imale izuzetno veliki uticaj na sve sfere tadašnjeg života.

U moderno doba ova putovanja koja su motivisana sportskim aktivnostima i sadržajima ubrajamo u sportski turizam. Sportski turizam je putovanje ljudi koji su učesnici u sportu i/ili posmatrači. Sportski turizam jeste putovanje iz nekomercijalnih razloga radi učestvovanja u sportu ili posmatranja sportskih zbivanja van stalnog mesta boravka (grupa autora Fakultet za sport i turizam, 2008)

Međutim, sport postaje ne samo sadržaj boravka, već i osnovni motiv putovanja u određene turističke krajeve. Takav odnos sporta i turizma dovodi do pojave sportsko-rekreacijskog turizma (Bartoluci, 2004).

U priloženoj tabeli (Tabela 1.) jasno se uočava velika diverzifikacija samih sportskih proizvoda i usluga koji su temelj građenja sportskog turizma. Možemo uočiti veliki broj različitih tipova sportskog turizma. Sport je izuzetno bitan faktor u procesu diverzifikacije turističkih usluga i turističke ponude. Veća diverzifikacija turističkih usluga svakako doprinosi povećavanju kvaliteta turističke ponude, jačanju atraktivnosti pojedinih destinacija ili čak građenja novih turističkih destinacija isključivo na sportskim aktivnostima, potencijalima i resursima.

Tabela 1.

Aktivni sport		Sportske aktivnosti tokom odmora	Pasivni sport	
pojedinačne sportske aktivnosti	višestruke sportske aktivnosti		organizovane	slučajni posmatrač
sport	kampovi	slučajne		
avanturistilki sportovi	klubovi		sportski festivali	sportski muzeji
sportske ture	lečilišta			

(prema: grupa autora, Fakultet za sport i turizam, 2008.)

EKONOMSKI ASPEKTI

Urbanizacija i industralizacija su faktori koji generišu sportsko-rekreativne faktore kao kompenzaciju savremenog života i rada. To je ujedno i podsticaj za stvaranje sportsko-rekreativnih sadržaja u turizmu (Bartoluci, 2004). Potreba za ovom vrstom sadržaja generiše i razvoj sportskog turizma.

Promene u vrsti posla koje ljudi obavljaju i u načinu na koji ih obavljaju, odnosno prelazak sa manuelanih na intelektualana zanimanja dovodi do razvoja povezanosti turizma i sporta. Skraćivanje radnog vremena i povećanje slobodnog vremena takođe dovodi do razvoja sportskog turizma (Plavša, 2005).

Sport u savremenom turizmu nema samo perceptivnu ulogu, nego je on i važan sadržaj boravka u kom turisti postaju aktivni učesnici različitih sportova: sportova na vodi, tenisa, golfa, skijanja, jahanja, sportskih igara i dr. (Bartoluci, 2004).

Takođe, učestvovanje u turizmu i/ili sportu podrazumeva novčana sredstva i slobodno vreme. (Plavša, 2005). Turizam sam po sebi predstavlja privrednu delatnost koja, posmatrano sa ekonomskog stanovišta, ima za cilj ostvarivanje profita kroz različite ekonomske aktivnosti za širok spektar tržišnih subjekata na turističkom tržištu koji se pojavljuju u različitim ulogama, od ponuđača proizvoda i usluga, pa sve do posrednika i ostalih relevantnih institucija. Uključivanjem sporta u turizam i njihovim preplitanjem, podrazumeva se ostvarivanje zajedničke koristi kako za turističke tržišne subjekte, tako i za tržišne „igrače“ u sferi sporta. Može se reći da sport i turizam deluju u simbiozi i zajedničkim snagama ostvaruju povećanje ekonomske efekte kroz aktivnosti sportskog turizma.

Istraživanja pokazuju da sport u turizmu sa različitim programima nije samo faktor unapređenja turističke ponude, već je sport i generator dodatnih ekonomskih učinaka. Ekonomski učinci sporta realizuju se u okviru turističkih i sportskih organizacija, ali i izvan turizma. Uključivanjem sporta u turizam stvara se dodatno sportsko tržište, ali se i razvija industrija građavine i druge vrste privrednih aktivnosti (Bartoluci, 2004).

Ekonomski uticaj sportskog turizma treba analizirati kroz: ekonomski značaj sporta i turizma, ekonomske odlike sporta kao glavne svrhe odmora – odmori sa sportskom aktivnošću, ekonomske odlike sporta, a posebno glavnih objekata i događaja, kao atrakcija za posetioce, i ekonomske odlike sporta kao dela strategije obnove gradova i regiona (Plavša, 2005).

Tako funkcije sporta, turizma i sportske rekreacije možemo grupisati na sledeći način (tabela 2.):

Tabela 2.

Funkcije turizma	Funkcije sporta i sportske rekreacije
Društvene -sportsko rekreativna -obrazovna -zdravstvena -politička	Društvene -zdravstvena -edukativna -politička
Ekonomske -devizna -zapošljavanje -razvoj nerazvijenih krajeva -multiplikativna	Ekonomske funkcije -devizna -zapošljavanje -multiplikativna

(Bartoluci, 2004.)

U savremenom turizmu veoma je velik broj sportsko rekreativnih programa kojima se ostvaruju ekonomski učinci. Neko od njih su: iznajmljivanje različitih sportskih objekata, korišćenje sportskih objekata i opreme, škole učenja raznih sportskih veština, sportske igre, turniri i različiti oblici takmičenja, sportsko-zabavne atrakcije.

Prema nekim autorima loš potez jeste limitiranje sporta samo na sopstveni sistem, sportista, udruženja, medija i industrije sporta. U turizmu se ponuda navikla na činjenicu da mora tražiti saradnju sa ostalim sektorima kako bi ojačala položaj

destinacije (Keller, 2003). Tako su nosioci turističkih razvojnih aktivnosti odavno shvatili da samo u sprezi sa ostalim privrednim sektorima mogu izbeći ili ublažiti pojednine nedostatkite svojih prirodnih i društvenih atraktivnosti na određenim destinacijama. Tako se posredni ekonomski učinci sporta manifestuju se kroz nekoliko elemenata kao što su motivacija za izbor destinacije, produženje turističke sezone, prevladavanje sezonalnog karaktera turizma, unapređenje raznolikosti i kvaliteta turističke ponude. Direktni učinci se realizuju u turističkim ili sportskim preduzećima direktnom prodajom sportsko-rekreativnih usluga i predstavljaju razliku prihoda i rashoda po osnovu sportskih usluga, te su lako merljivi (Bartoluci, 2004).

O funkcionalnoj vezi turizma i sporta pisali su i ranije i Hunziker i Krapf su ovaj fenomen objasnili na primeru švajcarskog turizma koji je posebno vezan za zimski sport (Hunziker, Krapf, 1942).Ovu vezu su kasnije potvrdila i brojna empirijska istraživanja. Prema istraživanjima, čak 55% turista iz Nemačke, Holandije i Francuske voli upražnjavati sportske aktivnosti za vreme odmora sa tendencijom rasta udela sportski orjentisanih putovanja. Takođe je bitno napomenuti da najveći broj „sportskih turista“ ostvaruje potrošnju između 250 i 1.000 eura po putovanju, što predstavlja nadprosečnu vanpansionsku potrošnju. Struktura ovih turista nam pokazuje da 56% njih pripada bogatom sloju stanovništva, 36% srednjem sloju, a tek 8% pripada siromašnom sloju stanovništva (International Olympic Committee and WTO, 2001). Tako mega sportski događaji poput Olimpijade privlače mnoge turiste koji troše velike svote novca u relativnom kratkom razdoblju, i iako se medijski prenose po celom svetu, mnogi putuju na te sportske događaja kako bi i sami bili deo tog spektakla (Čavlek, 2002).

Finansijska odgovornost za ovakve sportske događaje je na gradu domaćinu i organizacionom odboru. Razlikuju se tri modela finansiranja javno, mešovito i privatno. Koristi od finansiranja sportskih događaja imaju svi učesnici i finansijeri. Vladino učestvovanje u finansiranju daje podstrek razvoju ekonomije, promocija grada u aspektu investiranja, izgradnja infrastrukture, povećan dohodak i zaposlenost. Dobro organizovani sportski događaji vode ka promociji turizma u posmatranom regionu i utiču na donošenje odluka o izgradnji industrije i trgovine. (Bartoluci, Škorić, 2004). Uopšteno se može zaključiti da Olimpijske igre i druge velike sportske manifestacije imaju makroekonomske učinke, kao i ekonomske efekte u području biznis ekonomije. Makroekonomski učinci ostvaruju se na nivou makroekonomije domaćina-organizatora kroz brojna ulaganja i koristi. Mikroekonomske učinke ostvaruju prvenstveno organizatori ovakvih događaja, ali i brojne druge organizacije i preduzeća koji su u funkciji organizacije (Bartoluci, 2003). Ovde ne možemo izostaviti i sve druge privredne subjekte koji ostvaruju ekonomske koristi od povećanog priliva turista i to u najvećem delu veće platežne sposobnosti.

Turističke i sportske organizacije se moraju truditi da u što većem obimu valorizuju sve pozitivne efekte organizacije sportskih događaja. Tako nakon uspešnog sportskog događaja postoje različište opcije za dalji ekonomski dobitak. Neke od njih su produženo trajanje ili učestalost događaja, promena sezone, organizovanje uvodnih, propratnih ili sporednih događaja, „imitiranje“ događaja za druge starosne grupe ili regione, stvaranje profitabilnih vrednosti... (Plavša, 2005).

ZAKLJUČAK

Veza sporta i turizma se materijalizuje u oblasti sportskog turizma sa veoma značajnim ekonomskim implikacijama za sve subjekte koji figuriraju na tržištu sportskog turizma. Ekonomske koristi koje se javljaju mogu biti direktnog, ali i indirektnog karaktera. Ekonomske koristi generišu aktivni oblici sportskog turizma i pasivni oblici sportskog turizma. Pozitivna tendencija rasta interesovanja za sportske aktivnosti u turizmu pruža realnu ekonomsku osnovu za dalji razvoj ove oblasti turizma. Pozitivne ekonomske implikacije sporta u turizmu se ogledaju i indirektno putem smanjivanja sezonalnih karakteristika pojedinih destinacija, produženja turističke sezone, povećanja turističkog prometa, ali i putem dejstva multiplikatora na druge privredne delatnosti poput saobraćaja, trgovine, građevinarstva...

LITERATURA

1. Bartoluci, M. (2004): „Odnos turizma i sporta“, Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa „Menadžment u sportu i turizmu“, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
2. Bartoluci, M. (2004): „Ekonomske učinci sporta u turizmu“, Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa „Menadžment u sportu i turizmu“, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3. Bartoluci, M. Škorić, S. (2004): „Organizacija velikih sportskih priredbi i turizam“, Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa „Menadžment u sportu i turizmu“, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
4. Bartoluci M. (2003): „Ekonomija i menadžment sporta“, Informator, Kineziološki fakultet, Zagreb
5. Čavlek, N. (2002): „Spot and tourism-a market profile“, Zbornik III međunarodne naučne konferencije „Kinesiology , New Perspectives“, Kineziološki fakultet Zagreb
6. International Olympic Committee and World Tourism Organization (2001): „Sport activities during the Outbound Holidays of the German Federal Republic, the Dutch & the French“, Madrid, Spain
7. Grupa autora (2008): Sport i turizam, građa za pripremu ispita, Fakultet za sport i turizam, Novi Sad
8. Hunziker, W., Krapf, K (1942): „Grundrisse der algemeinen Fremden verkehrslehre“, Zurich
9. Keller, P.(2003): „Sport and Tourism, Introductory Report“, World conference of Sport and Tourism, Barsezona
10. Plavša, J. (2005) „Sportski turizam“, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad

GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA I TREND EKSPLOZIJE PLATA U SPORTU

GLOBAL ECONOMIC CRISIS AND THE TREND OF EXPLODING SALARIES IN SPORTS

Slobodan Simović,

Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta Univerziteta Banja Luka

Gordana Ilić

Ekonomski fakultet Univerziteta Banja Luka

Andrej Danilović

Volks Bank AD Banja Luka

Sažetak: Specijalni dopisnik Politike iz SAD Šuvaković (2009, p. 1) citirao je vijest Associated Press da je dobitnik prestižnog novinarskog priznanja Pulitzer Prizes za seriju istraživačkih tekstova u lokalnom listu East Valley Tribune (Arizona), Pol Goblin, otpušten iz novina kojima je donijeo prestižnu medalju i slavu. Pri tome, njegov novinarski poduhvat nije ni jednog trenutka doveden u pitanje. Ovaj dnevnik, koji se u tiražu od 100.000 primjeraka besplatno dijeli u predgrađima Phoenix, od maja 2009. godine izlaziće samo četiri puta sedmično i u skladu sa mjerama štednje, u januaru tekuće godine, otpušteno je sto četrdeset ljudi iz redakcije među kojima se našao i potonji pulicerovac. Veliki francuski pisac Albert Camus u jednom svom eseju napisao je da je sport umnogome slika svijeta, društva i morala. I današnja dešavanja u globalnoj ekonomiji imaju direktan i indirektan uticaj na sport. Počela su otpuštanja u dijelu poslovnih sportskih sistema, ali kriza će se neminovno odraziti i na pad primanja igrača i trenera. I u sportu dolaze nesigurna vremena.

Ključne riječi: globalna kriza, sportisti, otkazi

Summary: Šuvaković (2009, p. 1), special correspondent from the U.S. for newspaper Politika, cited the Associated Press news that the winner of the prestigious journalism award Pulitzer prize for a series of research articles in the local list of East Valley Tribune (Arizona), Paul Goblin, was dismissed from the newspaper to which he brought prestigious medals and glory. Despite his termination, his journalistic abilities were never questioned. The East Valley Tribune circulates 100,000 copies freely in the suburbs of Phoenix. From May 2009, this publication will be published four times weekly in an attempt to save money. In January of this year The East Valley Tribune dismissed 140 people from their offices including, Paul Goblin. The great French writer, Albert Camus, wrote in one of his essays that sports largely resemble today's world social and moral trends. Today's world global economy events have a direct and indirect impact on sports. In an effort to save money globally, media coverage and journalism is being cut back, but eventually this global economic crisis will affect coaches and players, reducing their salaries. These actions show that uncertain times are coming for sports.

Key Words: global crisis, athlete, dismissal

UVOD

Menadžment ljudskih resursa (MLJR) ima značajnu ulogu u sportskim organizacijama zato što je njihov proizvod prije svega nedodirljiv. U sportskim organizacijama, prisustvo potrošača (gledaoca) je neophodno da bi se proizvod i potrošnja usluge dešavali istovremeno sa proizvodnjom. U sportskim takmičenjima sportski proizvod čine ljudi (vrhunska sportska dostignuća pojedinaca ili grupa pojedinaca ukonponovanih u ekipe). Naravno potrošači (navijači) su takođe ljudi. Tako, kada primjenimo formulu tržišta, proizvođač – potrošač, u sportu ispada da su i na jednom i da drugom kraju ljudi. Samim tim i MLJR postaje dominantna funkcija u sportskom menadžmentu. Ovo stavlja zaposlene u prvoj liniji (u sportskim organizacijama zaposleni prve linije su treneri i takmičari) u potpuno drugačiji položaj u odnosu na zaposlene prve linije u biznis organizacijama.

Ali to nije i jedina specifičnost sporta u odnosu na ostale organizacione sisteme. Malacko i Rađo (2006, pp. 191-192) kažu da, uzimajući u obzir integralnu djelatnost sportske organizacije, su se oformile dve klasifikacije ljudi koji čine ljudski resurs u njoj kroz: sportsku funkciju (takmičari, treneri, stručni štab...) i poslovnu funkciju (menadžeri u sportu, marketing menadžeri, upravljači u sportu, volonteri...). Tako u sportu proučavamo dve sasvim različite klasifikacije MLJR koji su povezani u jedinstvenu i neraskidivu cjelinu.

Studija Sporting News and Wharton Econometric Foregasting Associates Group pokazala je da je krajem poslednje decenije XX vijeka sport postao svjetska privredna grana broj pet (poslije naftne, farmaceutske, vojne industrije i informacionih tehnologija). U 2007. godini godišnji obrt sredstava u sportu prešao 900 milijardi dolara (od čega je polovina ove sume otpadala na SAD).

Eksplzija plata profesionalnih sportista dogodila se u periodu 1988-1998. godina. Kako bi se ovo ilustrovalo uzeti su primjeri iz četiri profesionalne američke lige. U košarci (NBA) povećanje plata iznosilo je u ovom periodu 470%. Magic Jonson je 1988. godine imao ugovor na 3 miliona \$, a Shakil O'Nill 1998. godine 17.4 miliona \$. U bezbolu (NBL) to povećanje iznosilo je 370%. Zvezda bezbola 1988. godine Ozzie Smith imao je ugovor na 2.34 miliona \$, a Pedro Martinez 1998. godine na 11 miliona \$. U američkom fudbalu (NFL) povećanje je iznosilo 200%. John Elway 1988. godine zarađivao je 1.96 miliona \$, a Troy Aikman 1998. godine 5.87 miliona \$. U hokeju na ledu (NHL) porast primanja igrača iznosio je čak nevjerovatnih 1051%. Wayne Gretzky 1988. godine imao je ugovor na 0,9 miliona \$, a Jaromir Jagr 1998. godine na 10.36 miliona \$. Ali ako pogledamo sledeću tabelu 1 možemo da zapazimo da ovaj trend povećanja se zadržao i u sljedećih deset godina (period 1996-2006) pa čak da je bio i veći.

Tabela 1 - Pregled rasta prosječnih primanja igrača (u milionima \$) u SAD

Liga	1976	1986	1996	2006
NFL	.0475	.224	.787	1.700
MLB	.0523	.403	1.100	2.850
NHL	.0850	.159	.892	1.500
NBA	.1300	.382	2.000	5.000

Izvor: Hoffer, citiran u Covell, et al., 2007, p. 223

Danas, Tiger Woods, igrač golfa, već je četvrtu godinu najbolje plaćeni sportista na svijetu. U periodu 2006-2007. godina prvi od svih uspio je da probije magičnu granicu od sto miliona \$ (112.941.827,00 \$). Magični cifru od milijardu \$, po najvećim svjetskim kladionicama, Woods bi mogao da probije 2011. godine (naravno predviđana su pravljena prije početka globalne ekonomske krize). Jedini pratioci su fudbaler David Beckham, koji je dosada zaradio više od 200 mil \$ (a ta procjena je bila prije nego što je sa gradom Los Angeles potpisao petogodišnji ugovor da će nastupati za gradski klub Galaksi u vrijednosti 250 mil \$) i NBA košarkaš LeBron James koji je oborio sve novčane rekorde prije nego što je probacio loptu kroz obruč na zvaničnoj NBA utakmici. James osim budućnosti nije posjedovao ništa drugo, ali su ga reklamni stručnjaci proglasili novom "mamiparom" tako da su mnogobrojne firme u njega uložile pare i prije NBA karijere: Naik 90 miliona \$, Coca cola 16 miliona \$, Jusi Bateris 8 miliona \$, Aper Dek 6 miliona \$... Naravno ne smije se zaobići ni ugovor koji je na dve godine, a počinje od sezone 2008, potpisao vozač formule 1 Španac Fernando Alonso. Iako Renault nije zvanično potvrdio (nije ni demantovao), Alonso bi u dve godine trebao da zaradi 102 miliona \$. Svi svjetski mediji su se uglavnom složili oko ovo sume, najveće u istoriji auto sporta. Da se teniserka Maria Sharapova i igračica golfa Michelle Wie nisu plasirale na Forbes List, žena ne bi bilo među 100 najbolje plaćenih sportista planete. Bazični sportovi poput gimnastike i atletike i donekle klizanja na ledu jesu sportovi u kojima su takmičarke bolje novčano vrednovane od muškaraca, ali, ipak, trenutni maksimalni dobitak, bez obzira na slavu i rezultate, ne prelazi 5 miliona \$. Kao i svuda i u sportu postoje presedani. Ana Kurnikova je ušla u istoriju biznisa ostvarivši uspjeh bez uspjeha. Preljepa Ruskinja, iako nikada u karijeri nije slavila na nekom turniru u pojedinačnoj konkurenciji, u "penziju" je otišla sa 100 miliona € na računu. Najnovija lista petnaest najbolje plaćenih sportista za godinu dana zarade u 2008. godini izgleda ovako (u milionima \$):

☒ Tiger Woods (golf)	127.9
☒ Fil Mikelson (golf)	62.3
☒ LeBron James (košarka)	40.4
☒ Floyd Mayweather Jr. (boks)	40.2
☒ Kobi Brajant (košarka)	35,5
☒ Shekil O'Nill (košarka)	35.0
☒ Aleks Rodriguez (bejzbol)	35.0
☒ Kevin Garnet (košarka)	31.0
☒ Peyton Meaning (američki fudbal)	30.5

☒ Derek Jeter (bejzbol)	30.0
☒ Dale Earnhardt Jr. (naskar trke)	27.2
☒ Allen Iverson (košarka)	27.1
☒ Kevin Durant (košarka)	25.9
☒ Jeff Gordon (naskar trke)	25.9
☒ Ben Roethlisberger (američki fudbal)	25.2

Ovaj američki trend pratila je i većina evropskih država.

Tabela 2 – Sport i zaposlenost u Evropi

Zemlja	Broj poslova 1990. god.	Broj poslova 1998. god.	Stopa rasta 1990-1998. god.
Austrija	9387	7790	-17%
Finska	7516	6967	-7%
Švedska	25414	25469	0%
Italija	48742	54978	13%
Danska	10796	12582	17%
Luksemburg	190	241	27%
Holandija	18000	24000	33%
Portugalija	9600	14300	49%
Francuska	61854	94747	53%
Belgija	9210	14524	58%
Španija	28200	56300	100%
Velika Britanija	110748	221449	100%
Njemačka	-	95000	-
UKUPNO	339648	628347	57%

Izvor: European Commission i European Network of Sport Science Institute (s.l., 200?)

Prethodno se lako može ilustrovati rekordnim iznosom transfera fudbalera. Zbog nedostatka prostora spomenućemo iznose samo prvih deset najvećih transfera fudbalera u evropskim klubovima:

- Transfer Zinedine Zidane, za prelazak iz Juventus Torino u Real Madrid, u sezoni 2001/02, iznosio je 73.500.000,00 €;
- Transfer Luis Figo, za prelazak iz FC Barcelona u Real Madrid, u sezoni 2000/01, iznosio je 60.000.000,00 €;
- Transfer Hernán Jorge Crespo, za prelazak iz FC Parma u Lazio Roma, u sezoni 2000/01, iznosio je 55.000.000,00 €;
- Transfer Gianluigi Buffon, za prelazak iz FC Parma u Juventus Torino, u sezoni 2001/02, iznosio je 54.100.000,00 €;
- Transfer Gaizka Mendieta, za prelazak iz FC Valencia u Lazio Roma, u sezoni 2001/02, iznosio je 48.000.000,00 €;
- Transfer Andriy Shevchenko, za prelazak iz FC Milan u FC Chelsea, u sezoni 2006/07, iznosio je 46.000.000,00 €;

- Transfer Rio Ferdinand, za prelazak iz Leeds United u Manchester United, u sezoni 2002/03, iznosio je 46.000.000,00 €;
- Transfer Christian Vieri, za prelazak iz Lazio Roma u Inter Milan, u sezoni 1999/2000, iznosio je 45.000.000,00 €;
- Transfer Luís Nazário de Lima Ronaldo, za prelazak iz Inter Milan u Real Madrid, u sezoni 2002/03, iznosio je 45.000.000,00 €;
- Transfer Juan Sebastián Verón, za prelazak iz Inter Milan u Real Madrid, u sezoni 2002/03, iznosio je 42.600.000,00 €;

Svjetska ekonomska kriza i njene refleksije na primanja u sportu

Da li će se globalna ekonomska kriza odraziti na ovo, pomalo „idilično“, stanje u sportu? Sport je odavno postao veliki biznis i nemoguće je da će ga zaobići svjetska privredna kretanja. Od globalnih događaja trenutno su najugroženija takmičenja vezana za posrnulu automobilsku industriju, prije svih Formulu 1 i Svjetski reli šampionat. Šef NBA lige David Stern podigao je kredit od 200 miliona USD za 12 najteže pogođenih ekipa. Šef Formule 1 Bernie Ecclestone morao je donijeti paket mjera u svrhu smanjenja troškova. U golfu se otkazuju turniri jer su sponzori uglavnom banke, osiguravajuće kuće i proizvođači automobila. Engleski fudbalski klubovi grecaju u dugovima, španski klubovi duguju tri milijarde evra, a najmanje je problema u Njemačkoj, gdje pojedinačno niko ne može imati više od 49% vrijednosti kluba.

Prvi veliki udarac doživjela je WRC i Formula 1. Svjetsko prvenstvo u reliju, WRC, ostalo je bez dva tvornička tima. Ekipe Subaru i Suzuki odlučile su napustiti najelitnije takmičenje kako bi srezali troškove uzrokovane globalnom ekonomskom krizom. I ostali trkači timovi sve teže opstaju u sportu ponajviše zbog rezanja troškova koji nisu mali. Čelni ljudi odlučuju se na ovakve poteze jer nisu sigurni koliko dugo će trajati kriza. Japanski proizvođač automobila Honda povukao se jer je na taj način želio da zaštiti proizvodnju automobila pošto bi dalje učešće u Formuli 1 ugrozilo osnovnu djelatnost. Prodaja vozila japanskog giganta je u samo jednom mesecu, na tržištu SAD, opala za rekordnih 30 posto. U „najbrži cirkus na svetu“ Honda je godišnje ulagala više od 300 miliona dolara, a na ledu su ostali vozači Jenson Button i Rubens Barichello, dok je oko 600 zaposlenih iz Honda tima u Engleskoj ostalo je bez posla. Honda Racing F1 tim je stavljen na prodaju.

Potresi krize nisu mimoišli ni NASCAR (najpopularnije automobilsko takmičenje u SAD), gde manje ekipe muku muče u potrazi za sponzorima. “Ovo su zastrašujuća vremena, pa čak i najjači teško pronalaze izvore finansiranja. Pre jedne dekade glavni sponzor je plaćao 4.500.000, danas je za preživljavanje potrebno oko 25.000.000 dolara” – riječi su Jeff Gordon, već prethodno spomenutog jednog od najpoznatijih vozača NASCAR.

General Motors, dika i ponos američke automobilske industrije, raskinuo je dugogodišnji (10.000.000 dolara po sezoni) ugovor sa golferom Tager Woods.

Usljed pada prodaje automobila, tim Mitsubishi se povukla iz Rallya Dakar, takmičenja iz Dakar serije i svih Cross Country trka. Tokom 26 nastupa na dakarskom reliju, Japanci su zabilježili 12 pobjeda, od toga 7 uzastopnih, pri čemu je pogon na

sva 4 točka dobio potvrdu kvaliteta na svjetskom nivou. U kratkom saopštenju koje je stiglo iz Mitsubishi Motors Corporationa (MMC), vodeći ljudi japanske firme naglašavaju kako ih je "slabljenje globalne ekonomije natjeralo da posvete maksimalnu pažnju svim svojim resursima, zbog čega se povlače iz Cross Country takmičenja".

Potresa nisu pošteđene ni najjače američke profesionalne lige. U oktobru 2008. godine David Stern, komesar NBA lige, najavio je otpuštanje 9% zaposlenih. Nekoliko dana potom precizirao je da je riječ o 80 radnika iz kancelarije u SAD, dok u ostatku svijeta, do daljnega, neće biti takvih rezova.

Uprava Indiana Passers objavila je da će ove sezone biti u minusu od 30 miliona dolara. Naime, iznajmljivanje Konsiko Fieldhouse je izuzetno skupo, a prosjek od 14.000 gledalaca ne može da zadovolji niti finansijske niti košarkaške ambicije ovog tima. Zbog toga su se u američkoj štampi pojavile vijesti da bi, slično Sietl Supersonics, Indiana Passers mogli da budu preseljeni na neku drugu lokaciju. Osim Indijana, ozbiljne finansijske gubitke su objavile i franšize Detroit Pistons i Sacramento Kings. I pored toga, uprave ovih klubova su obećale da će za sljedeću sezonu cijene karata biti smanjene i do 11%. Najavljuje se da će isto uraditi i Phoenix Suns, San Antonio Spurs i Portland Trail Blazers. Povodom ove, trenutno veoma zanimljive teme, oglasio se i komesar David Stern i rekao da zna da se mnogima neće svideti ono što priča, ali da je već 25 godina na mestu komesara NBA i da mora da pazi o svemu. Svima je jasno da su ekonomski uslovi u ovom trenutku izuzetno teški, ali NBA će to izdržati. Ne može da kaže da će se zaraditi planina novca, ali isto tako ne može da kaže ni da će se propasti. Pokušavaće se da se raširi biznis po svijetu i da se održe prihodi i posećenost u Sjedinjenim Državama. To je jedino što može da se uradi u ovom trenutku jer, jednostavno, nikada se ne zna šta će biti sutra.

Vrijeme štednje zakucalo je i na vrata fudbalskih klubova. Prema pisanju britanskog Daily Telegraph, engleski se fudbal premierligaš Arsenal našao u teškim finansijskim neprilikama. Klub s Emirates ne može da vraća kredit. Radi se o svotu od 133 miliona funti, kojom se fudbalski klub zadužio kod nepoznate banke kako bi isfinansirao gradnju naselja Highbury Square, stambenog kompleksa nastalog na mjestu legendarnog stadiona Highbury. Računali su da će najstrastveniji londonski navijači kluba željeti kupiti nekretninu i useliti se na mjesto bivših tribina Highbury, u stanove s pogledom na ostatke travnjaka po kojem su trčale najveće zvijezde u istoriji kluba. Za izgradnju 655 stanova na Highbury Squared klub je otišao u kredit. Svotu od 133 miliona funti dobili su na raspolaganje u maju 2008. godine, te su se obavezali vratiti novac za samo 12 mjeseci, nadajući se da će unaprijed prodati sve raspoložive stanove. Prema informacijama u Telegraph, prodali su zasad 186 stanova i zaradili 76.7 miliona funti. Kako kredit neće stići vratiti do zadanog roka, započeli su s bankom pregovore oko njegova produženja na godinu dana, do aprila 2010. Kad su u pitanju tekući rezultati finansijskog poslovanja za prošlu poreznu godinu, vlasnici mogu biti sasvim zadovoljni: računovodstvo je prijavilo zasad još neoporezovani profit od 24.5 miliona £. Prihod od prodanih karata podigao se za 3.3 miliona £ u odnosu na 2007. godinu i sada iznosi 44.4 miliona £. Više su u odnosu na prethodnu

godinu u Arsenalu zaradili i od prodaje TV prava (28.9 miliona £, povećanje za 4.5 miliona), dok je ukupni prihod za 2007. godinu iznosio 156.8 miliona £.

Chelsea, koji se još nedavno razbacivao novcem ruskog milijardera Romana Abramovič, odlučio je „stegnuti remen„. Dao je otkaze 15-torici skauta koji traže talente po cijelom svijetu, a Abramovič je tadašnjem treneru Lise Felipe Scolari poručio kako na zimu zaboravi na pojačanja. Engleski klubovi su u kreditima za 3,85 milijardi €. Iza najprofitnije lige na svijetu, engleskog Premiership, koji godišnje »okrene« najviše od svih »liga petice«, čak 2,3 milijarde €, stoji provalija dugova. Spektakl ima svoju cijenu. I to visoku. Tako finalisti prošlosezonske Lige prvaka, Manchester United i Chelsea, zajedno imaju kredita u vrijednosti od 1,77 milijardi €. Klub sa sjevera Londona ima dugove u iznosu od 250 miliona € koje će uskoro početi vraćati. Ukupna pasiva engleskih klubova iznosi 3,85 milijarde €. Na simboličan način krizu je najavio i trener Manchester Uniteda Sir Alex Ferguson koji je igračima za Božić davao poklone čija vrijednost ne prelazi skromnih pet funti. Recesija znači da će navijači imati manje novca za trošiti, pa će stoga i televizijske kompanije imati manje prihode od marketinga. To znači da će i „fudbal patiti«, kaže trener Arsenalu Arsen Wenger koji vjeruje da bi navijači mogli »spasiti« fudbal. Jer hljeba i igara mora biti.

Dani izobilja su prošli i za Međunarodni olimpijski komitet. Daleko od toga da su se temelji uzdrmali, ali signal jeste upozoravajući: posle Kodaka i Lenovo top-sponzorsku porodicu napustio je i Jonson & Jonson. Ipak, Jacques Rogge, predsedniku MOK, ostalo je 900.000.000 \$ godišnje od preostalih sponzora.

Globalna kriza prvo je pogodila one koji su najviše trošili na sport prošle godine - Ruse. U Moskvi su planirana dva nova fudbalska stadiona (Spartakov kapaciteta 42 hiljade mjesta i 30 hiljada mjesta za CSKA), ali će gradnja oba zdanja morati pričekati neka bolja vremena. Direktor novoga Spartakova stadiona Andrej Kozirev priznao je da nema novac niti za početak radova. Vlasnik Spartaka Leonid Fedun nadao se kako će klub dobiti novi stadion do kraja 2009. godine, a kako stvari stoje tada neće krenuti ni prvi radovi. Selektor njihove reprezentacije Guus Hiddink dva mjeseca nije primio platu. Ruski fudbalski savez izgubio je sponzora koji je holandskom stručnjaku godišnje isplaćivao dva miliona evra, a novih sponzora nema. Holandanin je otišao iz Rusije. Košarkašima je još gore. Klubovi su se razbacivali milionima, a danas su im brojne zvijezde u tihom štrajku. Prvi nezadovoljnik je bio argentinski reprezentativac i bivši igrač Detroit Pistons Carlos Delfino, koji nije želio ući u igru i traži način da što prije napusti Rusiju. Plate ne dobijaju u Dinamu, Himkiju i Trijumfu, a aktuelni evropski prvak CSKA nalazi se pred bankrotom.

Ekonomska kriza pogodila je i rukomet. Njemački rukometni prvoligaš Nordhorn, inače devetoplasirani klub Bundeslige i prošlogodišnji osvajač Kupa pobjednika kupova, je sportska žrtva globalne recesije. Klub je u februaru mjesecu tekuće godine objavio da duguje oko milion evra te je pokrenut stečajni postupak. U slučaju da proglaš bankrot, po njemačkim zakonima, igračima se ne isplaćuju dugovanja po ugovornim obavezama, a klub se automatski „seli“ u 2. ligu. Ako u četiri sedmice klub namiri dugovanja prema igračima i državi, mogao bi se proglasiti stečaj i tada bi igrači sljedeća tri mjeseca od države dobivali 5.400,00 evra bruto.

Sport u vrijeme svetske ekonomske krize

U vrijeme ekonomske krize najviše šansi, ne samo za preživljavanje, već i za blagu stopu rasta, imaju oni sportovi sa najvećom globalnom navijačkom bazom, pre svih fudbal pa i košarka.

Čelni ljudi Real Madrid poručuju da nisu ugroženi, pošto je njihov glavni sponzor bwin.com, a ljudi se klade i u najtežim vremenima, tako da su i oni zaštićeni. U FC Bayern Munchen kažu da njemački fudbal će preživeti pošto počiva na zdravom novcu, a u Manchester United pak da američka osiguravajuća kompanija AIG ostaje uz njih. Svi oni šire optimizam baziran na profitima svojih klubova. Novi stadion Arsenal je već pokazao svu svoju funkcionalnost i isplativost, a Tottenham i Liverpool također u najskorije vrijeme kreću sa izgradnjom novih stadiona. Kriza u Engleskom fudbalu ne bi trebala da dođe do punog izražaja pošto vrhunski fudbal je proizvod koji se posebno dobro prodaje. Svi stadioni engleskih velikana imaju popunjenost od gotovo 100 posto tokom cijele godine te je sasvim logično da se ulazi u nove projekte kojim bi se povećao profit. Jasno proizilazi da će globalnu krizu lakše preboljeti ekipe koje imaju široku navijačku bazu.

Doris Day je šezdesetih godina XX vijeka bila prva velika holivudska zvijezda koja je sjedela tik uz parket na utakmicama L. A. Laikers. Potom su došli Jack Nicholson i Volter Matau, da bi početkom osamdesetih u doba Magic Jones i „show time” utakmice Lakers postale mjesto okupljanja svih koji su nešto značili u američkom svijetu poznatih ličnosti. Za petu utakmicu u prošlogodišnjem doigravanju sjedište na parketu prodavalo se za rekordnih 56.000,00 \$. Ako se izuzmu košarkaši, stručni štabovi, fotoreporter i obezbjeđenje tu su bili: Jack Nicholson, Diana Kanyon, Dustin Hoffman, Met Dejmon, Morgan Freeman, Penny Marshal, Ben Affleck, Toby Meggajer, Sean Penn, Hilary Duff, Spajk Li, Denzel Washington, Leonardo DiCaprio, Adam Sandler, David Beckham, Steven Spielberg, Hju Hefner, Justin Timberlake... Glamur ima cijenu ako ste navijač L. A. Laikers zato što vodeći ljudi ovog kluba već treću godinu povećavaju cijenu ulaznica. Prosječna cijena ulaznice je 89,24 \$ i najskuplja je u ligi. U ovoj sezoni cijena karata za pozicije uz teren su povećane sa 2.300,00 na 2.500,00 \$ u regularnom dijelu sezone i sa 2.600,00 na 2.800,00 \$ za play off, a u slučaju eventualnog plasmana u finale sa 3.600,00 na 3.800,00. Pored toga rukovodstvo se odlučilo na dodatno poskupljenje za sedam izabраниh susreta (Boston Celtics, Dallas Mavericks, Cleveland Cavaliers, San Antonio Spurs, New Orleans Hornets, Phoenix Suns i Houston Rockets) tako da će se 10.000 karata prodavati po novoj višoj cijeni. Najjeftinije karte iz ovog kontingenta koje su prošle godine vrijedile 35,00 sada koštaju 45,00 \$, a najskuplje su sa 205,00 povećane na 260,00 \$.

Najveće interesovanje za ulaznice je ipak za američki fudbal (NFL). Tri mjeseca uoči početka, u protekle četiri godine, ova liga može da se pohvali sa rekordnom prodajom jer samo 0.24 % svih ulaznica za sve mečeve ostalo je na blagajnama 32 kluba. Rekorder po uzastopno rasprodatim tribinama jeste Denver Broncos. Već 39 godina na utakmicama ovog tima ne može da se vidi prazno sjedište. Mnogi stanovnici Denver proveli su veliki dio svog života u redovima za ulaznice. Slična situacija je i sa navijačima Tampa Bay Buccaneers. Na listi čekanja za prvenstvene utakmice nalazi se 110.000 imena.

FIFA (Međunarodna fudbalska federacija) je i prije početnog Mondijala 2010. godine u plusu od 3.200.000.000 dolara. U sličnoj situaciji je i elitno fudbalsko takmičenje Liga šampiona sa 1.150.000.000 dolara prihoda. Ipak FIFA je objavila je da bi globalna ekonomska kriza mogla značajno uticati na broj navijača koji su spremni putovati u Južnu Afriku. Horst Schmidt, savjetnik organizatora, izjavio je da postoji zabrinutost da bi broj posjetilaca iz inostranstva mogao biti znatno manji od očekivanog. Prognoze domaćina o posjetu inostranih gostiju tokom SP kreću se od 300 do 900 hiljada ljudi.

Najteži udarac krize slijedi onim siromašnijim i u fudbalu i u košarci, a o tzv. globalno neisplativim „malim sportovima” da i ne govorimo.

Sve je manje bombastičnih fudbalskih transfera, klubovi su sve više okrenuti najprimitivnijem obliku trgovanja - trampci. Prošlog ljeta najzvučniji je bio prelazak Brazilca Robinha iz Real Madrid u Manchester City, klub koji ne spada u vrh Premierlige, ali je na prve stranice novina dospio nakon što su ga preuzeli arapski šeici. Brazilac je prodan za 42 miliona €. No to je bio tek izuzetak koji potvrđuje pravilo. U prvih deset najvećih kupovina svih vremena, relativno »svjež« je tek jedan, onaj Andriy Shevchenko u 2006. godini iz Milana u Chelsea za 46 miliona €. Vrijeme rasipanja, s početka stoljeća, očito je iza fudbalskih klubova. Američke profesionalne lige potencijalnim su visokim transferima doskočile »salary capom«, ograničenjem ukupne svote za plate igrača. Tako NBA klubovi mogu platiti 56,8 miliona dolara svojim košarkašima, isto kao i hokejaši. U američkom fudbalu ograničenje je postavljeno na 116 miliona dolara. Da je »salary cap« pravi ključ za razumno trošenje novca vidi se i na suprotnom primjeru najpoznatije bejzbolske ekipe na svijetu New York Yankeesa. U bejzbolskoj ligi nema ograničenja, pa »jenkiji« troše više od 200 milijuna dolara na tim, višestruko više od rivala. No, kriza američke privrede smanji će prihode od marketinga i tv-prenosa, stoga će i vlasnici klubova izdvajati manje za svoje skupe igrače.

U sadašnjim finansijskim turbulencijama, čiji pipci mogu da dopru i do, na papiru „nedodirljivih”, upada u oči da se u Kini, bez zastoja, gradi oko 200 dvorana, svaka sa kapacitetom od 10.000 mesta.

Sport i ekonomska kriza u Bosni i Hercegovini i zemljama okruženja

Procjena Zagrebačkog Vijesnika kažu da se Hajduk tek upoznaje sa čarima dioničarstva, da je entuzijazam veliki i da je skupljeno 81 miliona kuna osnovnog kapitala. No sigurno je da će dioničari, osim ljubavi prema »bijeloj boji«, tražiti i svoju računicu u poslovanju splitskoga kluba. Dinamu je, kaže izvršni podpredsjednik Zdravko Mamić, sasvim dobro i pod okriljem udruženja građana. Hrvatski su klubovi još naviknuti na subvencije iz gradskog budžeta i sponzorstva državnih firmi. Zakoni tržišta u hrvatskom sportu još nisu dominantni. Kakva je privredna situacija u svijetu, mnogi će sa olakšanjem reći - i bolje. Hrvatski klubovi ionako godinama funkcionišu po principima »kriznog menadžmenta«, i svjetska recesija neće donijeti značajna pogoršanja.

U Srbiji se privatizacija fudbalskih klubova vrti oko zemljišta a u igri je, bar kada je pitanje 12 superligaša, 70,25 hektara. Zemljište je uglavnom na skupim lokacijama a

ukupna njegova površina je jednaka površini 105 glavnih terena. Naravno, privlači pažnju i haotična situacija u fudbalskom klubu Crvena Zvezda. Nakon što su dugovanja prerasla cifru od 25 miliona €, sve se više priča o stečaju ovog kluba. Računi ovog kolektiva su blokirani od 9. marta 2009. godine, a ugovorne obaveze prema igračima i zaposlenima u klubu nisu izmirivane od Nove godine.

Presjedavajući Vijeća ministara BiH Nikola Špirić izjavio je da globalna ekonomska kriza neće zaobići Bosnu i Hercegovinu a to će se odraziti na prihode u budžetima za šta će biti potrebna dodatna sredstva. Gdje je tu sport Bosne i Hercegovine. Sport u Bosni i Hercegovini je i dalje na niskim granama i čini se da nikakva ekonomska kriza, a ni renesansa, ne mogu bitno uticati na stanje i položaj sporta. Nepostojanje ambijenta za sport, prije svega nikakvih pogodnosti za ljude koji bi uložili novac, osnovni je razlog stagniranja i nemogućnosti napretka. Klubovi se, bez obzira o kojem sportu se radi, dovijaju na razne načine da bi pokrili osnovne mjesečne troškove. Da ne spominjemo oronula sportska zdanja koja ne zadovoljavaju minimalne uslove za održavanje sportskih priredbi.

Da li se riječ profesionalizam uopšte može upotrijebiti za bosanskohercegovačke sportiste koji su za svoje napore mizerno plaćeni u odnosu na brojne kolege širom svijeta? Veliki broj sportista bi vjerovatno željeli osjetiti recesiju koju je proglasila Njemačka ili Italija. Kriza ili ne, to uopšte nije bitno za situaciju u kojoj se nalazi sport. Najmanji krivci su sportisti, treneri i sportski radnici jer su oni, u suštini, najviše oštećeni.

ZAKLJUČAK

Finansijska i ekonomska kriza izazvana eksplozijom balona na tržištu nekretnina, neodgovornom i veoma rizičnom kreditnom politikom finansijskih institucija, inflacijom cijena na tržištu roba poput nafte, životnih namjernica, metala, padom vrijednosti dolara, pohlepom i nemoralom, te psihologijom straha i nepovjerenja u postojeći finansijski sistem, prerasla je 2008. godine u globalnu ekonomsku krizu.

Naravno, kao petu industrijsku granu na svijetu, ova kriza nije mogla zaobići ni sport. Kako u sportu na početku i kraju kibernetičkog lanca input-throughput-output se nalaze ljudski resursi sasvim je normalno da oni i budu najviše pogođeni. To znači da u narednim godinama, do vremena željene stabilizacije tržišta, možemo očekivati turbulentna vremena čije će obilježje biti bankroti i stečajni klubova, otpuštanja zaposlenih u sportu, smanjenje primanja igrača i trenera...

LITERATURA

1. Anon, 2008. Sportska recesija. VijestiBiH [internet] 9. decembar, Available at: <http://vijestibih.com/content/view/7458/71/-33k>, [Accessed 20. april 2009. godine]
2. Anon, 2009. Kriza zahvatila i nogomet, Arsenal u krizi. Cro-rss [internet] 26. februar, Available at: http://www.cro-rss.com/archive/2009-02/search_kriza.htm –

- 52k, [Accessed 15. mart 2009. godine]
3. Augustić, P. & Jelenak, D., 2008. Recesija u sportu – globalna ekonomska kriza imaće posljedice i za klubove. *Vjesnik*, 27. novembar pp 18-19.
 4. Covell, D. et al., 2007. *Managing sports organizations – responsibility for performace*. 2nd ed. Burlington: Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier.
 5. Dani poslovne edukacije, 2009. Hrvatski sport tek očekuje veliki udar. *Boboton* [internet] 1. mart
 6. Available at: <http://www.boboton.com/popular/ekonomska-kriza/2.html> - 35k
 7. [Accessed 19. april 2009. godine]
 8. Delić, L., 2009. Zvezda pred stečajem. *Politika*, 10. april p. 21
 9. Delić, L., 2009. Blokirani Zvezdini računi. *Politika*, 15. april p. 25
 10. Jurišić, R., 2008. Spašavanje proizvodnje. *Javno* [internet] 21. decembar, Available at: http://www.javno.com/hr-sport/financijska-kriza-tjera-momcadi-iz-wrc-a_217259-107k, [Accessed 31. decembar 2008. godine]
 11. Korać, B., 2009. Litvanski evroligaš Žalgiris upao u jednu od najtežih kriza. *Cross* [internet] 20. februar, Available at: http://www.cro-rss.com/archive/2009-02/search_kriza.htm – 52k, [Accessed 15. mart 2009. godine]
 12. Malacko, J & Rađo, I., 2006. *Menadžment ljudskih resursa u sportu*. Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja i Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine.
 13. Masterman, G., 2008. *Strateški menadžment sportskih događaja*. Beograd: IK CLIO.
 14. Pavlović, R., 2008. Uspeh ima cenu ako se navijač Lejkersa. *Politika*, 1. oktobar p 21
 15. Pavlović, R., 2008. NBA otpustila 80 radnika. *Politika*, 16. oktobar p. 22
 16. Pavlović R., 2008. Sport na udaru globalne krize. *Politika OnLine* [internet] 20. decembra, Available at: <http://www.politika.rs/rubrike/Sport/ostali-sportovi/Sport-na-udaru-globalne-krize.lt.html> – 35k, [Accessed 21. decembar 2008. godine]
 17. Taylor, T. Doherty, A. & McGraw, P., 2008. *Managment people in sport organizations a strategic human resource managment perspective*. Burlington: Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier.
 18. Žurić, I., 2009. Globalna ekonomska kriza uzima prve žrtve u sportu. 24 sata [internet] 18. februar., Available at: <http://www.24sata.hr/sport/clanak/globalna-ekonomska-kriza-uzima-prve-zrtve-u-sportu/103144/> - 52k, [Accessed 3. marta 2009. godine]
 19. Smith, L.W., 2009. Globalna ekonomska kriza nije zaobišla ni NBA. e-novine [internet] 12. marta, Available at: <http://www.e-novine.com/sr/sport/clanak.php?id=23717> – 36k, [Accessed 15. marta 2009. godine]
 20. Šuvaković, Z., 2009. Otkaz uz Pulicera. *Politika*, 27. april p. 1

TERENSKI TESTOVI KAO DIJAGNOSTIČKI POSTUPAK ZA PROCENU AEROBNOG ENERGETSKOG KAPACITETA

FIELD TESTS AS DIAGNOSTIC PROCEDURE FOR EVALUATION AEROBIC ENERGY CAPACITY

Dr Nenad Sudarov
Pokrajinski zavod za sport, Novi Sad
Provincial Sports Institute - Novi Sad

Sažetak: Zahtevi za razvijenošću pojedinih energetske kapaciteta (aerobnog ili anaerobnog) se razlikuju između sportista različitih sportova, ali postoje i razlike između energetske kapaciteta sportista unutar istog sporta. Potrebno je primeniti dostignuća savremene sportske nauke, a time i specifičnu dijagnostiku treniranosti sportista. Svaki trener treba sam da odabere one testove koji će mu pružiti najviše informacija za precizno i pouzdano planiranje i programiranje razvoja odgovarajućih energetske kapaciteta, zavisno od zahteva za izabrani sport.

Glavne reči: Dijagnostika, terensko testiranje, aerobni kapacitet, anaerobni prag

Summary: Demands for development of certain energy capacities (aerobic or anaerobic) differ between athletes of different sports, but there are differences also between the athletes who are in the same sport. It is necessary to implement the achievements of contemporary sport science, and with that the specific diagnostics of athletes fitness. Every coach should choose the tests that will lead him to most information for precise and reliable planning and programming of development of suitable energy capacities, depending on demands of chosen sport.

Key words: Diagnostics, field tests, aerobic capacity, anaerobic threshold

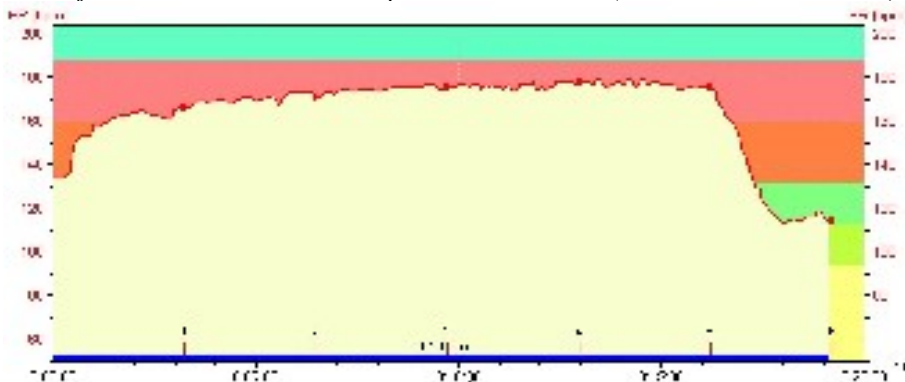
UVOD

Dijagnostika predstavlja niz postupaka kojim se utvrđuju individualne karakteristike ispitanika testiranjem ključnih sposobnosti i osobina, a sve sa ciljem procene morfoloških karakteristika, stanja funkcionalnih i motoričkih sposobnosti te nivoa specifičnih sposobnosti samog pojedinca. Zahtevi za razvijenošću pojedinih energetske kapaciteta (aerobnog ili anaerobnog) se razlikuju između sportista različitih sportova, ali postoje i razlike između energetske kapaciteta sportista unutar istog sporta. Potrebno je primeniti dostignuća savremene sportske nauke, a time i specifičnu dijagnostiku treniranosti sportista. U praksi testove za dijagnostiku i procenu energetske kapaciteta, prema mestu izvođenja delimo na laboratorijske i terenske, s obzirom na karakter testa na specifične i nespecifične, prema vrsti opterećenja delimo ih na testove fiksnog i progresivnog opterećenja, a s obzirom na način izvođenja na kontinuirane i diskontinuirane testove. Dobro isplaniran trenažni proces zahteva specifične trenažne operatore i individualno definisan intenzitet

opterećenja za svakog pojedinca. Najvažniji parametri koji se koriste u planiranju i programiranju treninga sportista su: intenzitet opterećenja pri ANP (brzina, tempo, snaga), frekvencija srca pri anaerobnom pragu (HRanp), maksimalna frekvencija srca (HRmax), koncentracija laktata u krvi (La) i subjektivan osećaj opterećenja. Najnovija sportsko-dijagnostička aparatura omogućava registrovanje ovih fizioloških i biohemijskih reakcija organizma, tokom samog terenskog testiranja.

METODA

Grafikon 1. Kriva srčane frekvence kao pokazatelj stepena opterećenja tokom testa trčanja 5km i za vreme 3 minuta oporavka nakon testa (Polar ProTrainer, Finska)

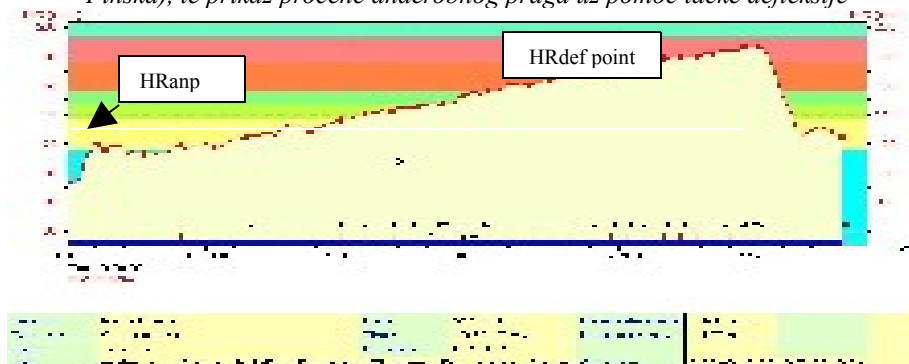

Zajednička osobina kontinuiranih terenskih testova (Cooperov test, plivački test na 2000m, biciklistički tempo testovi, veslački test na 2000m i 8000m) je činjenica da se testovi izvode u tempu koji sportista sam sebi odredi u zavisnosti od trenutnog nivoa pripremljenosti, stepenu motivacije i poznavanju doziranja intenziteta u zadanim oblicima lokomocije (trčanje, plivanje, veslanje, vožnja bicikla). Tokom testa, sportisti nose merače srčane frekvence koji imaju mogućnost memorisanja srčane frekvence u petosekundnom intervalu rada, što kasnije omogućuje analizu stepena opterećenja pri izvedenom testu i brzinu oporavka nakon testa (grafik 1). Mana ove grupe testova je nemogućnost detektovanja ili procene anaerobnog praga, što je osnovica za definisanje individualnih pulsni zona opterećenja. Za sve modifikacije terenskih progresivnih testova (Konkonijev trkački test, Yo-Yo test) karakterističan je progresivan tok opterećenja. U Konkonijevom trkačkom testu sportista startuje brzinom od 5km/č ili većom, i trči svakih 200m brže za 0.5km/č. Testovi na zvučni signal (Yo-Yo Intermittent Endurance Test) više odgovaraju specifičnim situacijama u kolektivnim sportovima sa loptom (aciklična kretna struktura) jer se u toku testa moraju raditi ubrzanja i nagla zaustavljanja uz kratkotrajnu 5-sekundnu pauzu. Sportisti se moraju kretati između dve linije (udaljene 20m trčanje, 7.5m plivanje), a brzina se određuje prema akustičnom signalu koji se emituje sa CD. Početna brzina

trčanja je 8 km/č (plivači startuju sa 1.2 m/s) i brzina se svaki minut povećava za 0.5 km/č (0.03 m/s). Bočne linije se moraju dodirnuti stopalom (kod plivanja se mora dodirnuti plivačka staza). Završetak testa, u Konkonijskom testu i testu na zvučni signal, je nemogućnost sportiste da održi zadati tempo rada. Rezultati testa za svakog sportistu su njegov dostignutu nivo, istrčana (preplivana) distanca i brzina (trčanja, plivanja). Na osnovu rezultata testa je moguće proceniti maksimalnu potrošnju kiseonika (VO_{2max}), preko matematičkih algoritama. Praćenjem srčane frekvence tokom testa, kao dodatnog parametra, moguće je proceniti i anaerobni prag (HRanp) na osnovu tačke defleksije na grafikonu srčane frekvence (Conconi i sar., 1996) i brzinu oporavka (grafik 2). U obe vrste terenskih testova se zahteva od sportiste da idu do svog maksimuma.

Za sve modifikacije specifičnih terenskih progresivnih diskontinuiranih testova kao što je plivački test 5 x 200m, karakteristično je da se testiranje sprovodi u mediju matičnog sporta. U tim testovima nakon svake izvedene deonice ranije predviđenim zadatim tempom, nastupa pauza od 90 sek, tokom koje se meri i beleži srčana frekvencija i uzima uzorak krvi za određivanje koncentracije laktata u krvi. Svaka naredna deonica se pliva za 5 sekundi brže (Sudarov, 2007). Završetak testa je definisan zadatim test protokolom i brzinom isplivanja svake deonice. Rezultati testa su za svakog sportistu njegov trenutni dostignuti nivo pripremljenosti. Na osnovu rezultata testa je moguće proceniti anaerobni prag uz pomoć tačke defleksije na grafikonu srčane frekvence i grafikonu koncentracije laktata u krvi (D-max metoda, grafik 3). Laktatni prag se najčešće definiše intenzitetom aktivnosti pri koncentraciji mlečne kiseline u krvi od 4 mmol/L, mada se u praksi te vrednosti kreću u rasponu od 3 (maraton, Ironman) do čak 6 mmol/L (800m u atletici). Zato je za potrebe kontrole nivoa treniranosti vrhunskih sportista potrebno odrediti individualnu vrednost laktatnog praga. U mirovanju nema razlike u koncentraciji mlečne kiseline između sportista i nespportista (oko 1mmol/L), dok se nakon visoko intenzivnog napora (elitni 800 metraši, veslači) te vrednosti značajno razlikuju i dostižu vrednosti i do 25mmol/L (Wasserman i sar, 1999).

Grafikon 2. Kriva srčane frekvence kao pokazatelj stepena opterećenja tokom Konkonijskog testa trčanja i za vreme 3 minuta oporavka nakon testa (Polar ProTrainer, Finska), te prikaz procene anaerobnog praga uz pomoć tačke defleksije

ANALIZA SLUČAJA

Analiza rezultati odabranog slučaja je ovde prikazana na primeru plivača V. U. (23 god), čija je specijalnost upravo 200m kraul.

Tabela 1. Primer dobijenih vrednosti za "Test 7 x 200m"

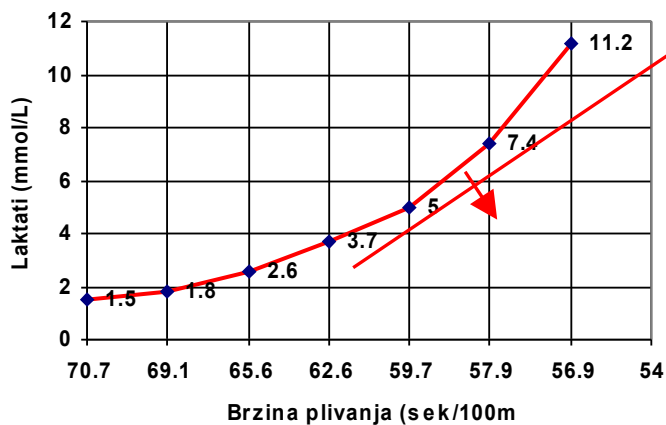
Interval	200m (min:s)	Prvih 100m (sek)	Drugih 100m (sek)	AV 100m (sek)	Puls (otk/min)	Laktati (mmol/L)	Broj zaveslaja na 50m
1	2:21.40	71.0	70.4	70.7	140	1.5	38
2	2:18.10	69.3	68.9	69.1	148	1.8	37
3	2:11.15	65.1	66.1	65.6	152	2.6	38
4	2:05.13	62.5	62.6	62.6	166	3.7	38
5	1:59.47	59.5	60.0	59.7	172	5	38
6	1:55.99	57.5	58.3	57.9	178	7.4	38
7	1:53.91	56.8	57.1	56.9	191	11.2	38

Na osnovu izmerenih podataka moguće je iscrtati grafikone u kojima se može pratiti korelacija srčane frekvence i vrednosti laktata (y – osa) sa srednjom brzinom plivanja (x – osa).

Oporavak: 1 min 151 otk/min
2 min 117 otk/min
3 min 115 otk/min

Lamiru 1.3 mmol/L
La10min 10.2 mmol/L

Grafikon 3. Odnos srednje brzine plivanja i koncentracije laktata tokom testa 7 x 200m (modifikovana D-max metoda za određivanje anaerobnog praga na "laktatnoj" krivi)

ZAKLJUČAK

Primenom savremene sportske nauke i njenih dostignuća iz oblasti dijagnostike i analize treniranosti sportista, može se sa sigurnošću očekivati precizna i pouzdana informacija o trenutnom nivou razvoja aerobnog i anaerobnog energetskeg kapaciteta testiranog ispitanika. Izbor dijagnostičkih testova koji će biti primenjeni za datog sportistu zavisi od više faktora: vrsti sporta, starosti ispitanika, godini sportskog staža, broju testiranih sportista, nivou fizičke pripremljenosti, trenutku testiranja u odnosu na godišnji plan priprema, finansijskoj mogućnosti...

Zamislao ovog rada je bila da nam pruži uvid u mogućnosti i informacije koje nam pružaju ovde prikazani testovi. Svaki trener treba sam da odabere one testove koji će mu pružiti najviše informacija za precizno i pouzdano planiranje i programiranje razvoja odgovarajućih energetskeg kapaciteta, zavisno od zahteva za izabrani sport.

LITERATURA

1. Conconi, F., Grazi, G., Casoni, I., Guglielmini, C., Borsetto, C., Ballarin, E., Mazzoni, G., Patracchini, M. & Manfredini, F. (1996). The Conconi test: Methodology after 12 years of application. *International Journal of Sports Medicine*, 17(7), 509-519.
2. Fratrić, F. (2006). Trening - laktati, puls i VO₂max. U *Teorija i metodika treninga* (str. 239-286). Novi Sad: Pokrajinski zavod za sport.
3. Sudarov, N. (2007). Testovi za procenu fizičkih performansi. Novi Sad: Pokrajinski zavod za sport.
4. Wasserman, K., Hansen, J.D., Sue, D.Y., Casaburi, R. & Whipp, B.J. (1999). *Principles of exercise testing and interpretation*. (III ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins

MENADŽMENT ANTIČKIH OLIMPIJSKIH IGARA MANAGEMENT OF THE ANCIENT OLYMPIC GAMES

Violeta Šiljak
Georgios Fragiadakis

Sažetak: Grci su jedini narod koji se u istoriji čovečanstva može ponositi činjenicom da su njihovi preci bili tvorcii jedinstvene manifestacije, Svečanih igara u Olimpiji. Najslavnije i najpoznatije među svim drugim svetkovinama one su svojim sadržajem, značajem i dugim vremenskim periodom trajanja, postale trajna ljudska vrednost. Iako je menadžment u sportu, odnosno menadžment sportskog događaja, kao nauka priznat i istraživani tek od prošlog veka, upravo na primeru antičkih olimpijskih igara se može dokazati da su ga stare civilizacije, odnosno Grci primenjivali. Ova sportska manifestacija je sadržala sve elemente opšteg menadžmenta, koji je primenjen na sportski događaj - od planiranje i organizovanja, do vođenja i kontrole.

Ključne reči: menadžment/sportski događaj/antičke olimpijske igre/

Summary: The Greeks are the only nation in the history of mankind who can be proud of the fact that their ancestors were the creators of the unique manifestation, The Festivities in Olympia. The most glorious and wellknown among the other festivities, they have become the lasting value of the mankind due to their content, significance and the fact they existed for so long. Though the management in the field of sport, i.e. the management of sport events was recognised as a science in the previous century and as such has been studied since, the ancient Olympic games to be accurate, had applied it. This sport manifestation included all the elements of the general management applied to a sport event, from planning and organizing to conducting and controlling.

Key words: management/ sport event/ the ancient Olympic games/

Predmet ovog istraživanja se odnosi na primenu menadžmenta sportskog događaja na antičkim Olimpijskim igrama. Cilj istraživanja je bio da se utvrdi i dokaže postojanje i primena menadžmenta na njima. U ovom naučno istraživačkom radu korišćen je istorijski metod. Istorijski metod se sastojao iz nekoliko faza gde je posebna pažnja bila posvećena heuristici, odnosno sveobuhvatnom prikupljanju što većeg broja istorijskih izvora, koji su se odnosili na organizaciju i održavanje antičkih Olimpijskih igara. Pri proučavanju izvora vršena je odgovarajuća kritika prikupljene građe, u kontekstu autentičnosti i okolnosti nastanka, kao i da li su ti izvori mogli da pruže valjane i pouzdane činjenice, odnosno istorijsku istinu. Na osnovu prikupljenih izvora, vezanih za izučavanje definisane pojave, nakon izvedene kritike, postupkom

sinteze, došlo se do određenih zaključaka, koji su pružili korisne sugestije o mogućem načinu organizovanja antičkih Olimpijskih igara.

UVOD

U antičko doba atletska¹² takmičenja u Grčkoj su bila povezana sa religijom i nikada nisu održavana samostalno, već uvek u sklopu religioznih svetkovina organizovanih u čast nekog boga ili heroja, unutar svetilišta, koje je pored hrama i žrtvenika bilo opremljeno i građevinama kao što su gimnazija, palestra, pozorište, stadion i hipodrom. Ova svetilišta, a većinom su to bila i proročišta u koja su odlazili svi Grci, su služila kao simbol nacionalnog jedinstva. Kulturni obredi agonalnog karaktera bili su prisutni na svim velikim narodnim praznicima. Vremenom su prerasli u Svegrčke (Panhelenske) praznike, na kojima je pokazivano jedinstvo, napredak i moć grčkog sveta. Svetilište u Olimpiji je bilo posvećeno vrhovnom Bogu, Zevsu. Poznato je da su u antičko doba Svečane igre u Olimpiji nastale sa ciljem da se zbliže razjedinjena grčka plemena putem religioznih ceremonija i svečanosti koje su posvećene najznačajnijim božanstvima. Predstavljale su svojevrsan oblik društvenih i sportskih aktivnosti tokom dvanaest vekova postojanja. Vremenom su se pretvorile u veličanstvenu smotru svehelenske moći, nauke, umetnosti, kulture i takmičenja.

Za vreme Igara hiljade Grka iz kopnene Grčke i iz kolonija skupljali bi se u Olimpiji ili drugim svetilištima, razgovarali, raspravljali o pitanjima koja su se ticala bilo jednog dela, bilo svih Grka, ujedinjeni preko zajedničkih obreda i prinošenja žrtava. Svaka zajednica bi na dan praznika dovodila svoje najbolje umetnike i atlete, žudeći za čašću da na otvorenom prostoru ispred hrama podigne statu u svog sugrađanina - pobjednika. Takmičari su strasno želeli da se istaknu, da čitavoj Grčkoj pokažu svoja lična preimućstva. Najvišu nagradu dobijali su kada bi ih sva Grčka, u licu izabranih sudija, priznala za nacionalne i javne heroje, krunisala ih vencem ispletenim od grančica sa Svetog drveta i davala odobrenje da se njihove statue postave pored (vajanih likova) božanskih.

U antičko vreme se verovalo da su bogovi i heroji, pored Svetilišta osnovali i atletska nadmetanja, u kojima su prvi učestvovali. Olimpijske igre su između ostalog i po broju legendi o svom nastanku nenadmašne. Postoji više legendi koje su sačuvane do danas, iz različitih istorijskih izvora grčke kulture.

Teško je precizirati godinu kada su Igre stvarno započele, jer je početak Igara isprepletan legendama povezanim sa događajima i ličnostima iz praistorijskog perioda. Prema nekim istorijskim istraživanjima Igre su počele između 1253. godine pre n.e. i 884. godine pre n. e¹³. Verovatno je da su se Igre tada periodično održavale povodom određenih događaja, tako da svaka ličnost iz legendi ima svoju ulogu u njihovom održavanju.

¹² Termin *atletika* je veoma kompleksan i često današnji korisnik literature može da dode u zabludu, ako ne zna poreklo reči i sva njena značenja i tumačenja. U antičko vreme su se pod atletskim takmičenjima osim pomenutih podrazumevali i boks i pankration (kombinacija boksa i rvanja).

¹³ J. V. Grombach, (1956), p.1.; J. Arlot, (1975), p.29.

Nastanak i razvoj antičkih Olimpijskih igara

Zvanično, prve Svečane igre su se odigrale u Olimpiji 776. godine pre n.e. kada je početo i zvanično zapisivanje pobjednika. Tada je Koroivos iz Elisa pobjedio u jedinoj disciplini koja je postojala - trci na jedan stadion.

U antičko doba Olimpija je pripadala gradu Pizi. Organizacija i održavanje Svečanih igara u Olimpiji je međutim, bila u nadležnosti grada Elisa, takođe u oblasti Elida. Svetilište Olimpija se nalazilo u blizini zapadne obale poluostrva Peloponez, ispod brda Kronosa. Na osnovu materijalnih dokaza (liste) o olimpijskim pobjednicima od VIII veka pre n.e. pa nadalje, se vidi da se slava Igara širila duž celog Peloponeza. Kako su se Ifit, Likurg i Kleosten¹⁴ saglasili da se Igre održavaju svake pete godine i ustanovili "Sveti mir", koji je podrazumevao primirje tokom Igara od strane država koje su učestvovala na njima, to je i poštovano vekovima kasnije tokom održavanja Igara. Tekst ovog dogovora za koji se smatralo da je neophodan zbog razvoja Igara zabeležen je u pisanoj formi ukруг, na bronzanom Ifitovom disku koji se čuvao u Herinom hramu.

Na osnovu starih zapisa koje je u V veku pre n.e. redigovao sofist Hipija¹⁵, može se izvesti zaključak o širenju Svečanih igara u Olimpiji, sa lokalne na Svehelensku manifestaciju, obeležje vremena, dok je Grčka uživala političku slobodu.

Tokom arhajskog perioda želja atleta iz cele Grčke da učestvuju na Igrama je došla paralelno sa velikim brojem poklona gradova i kolonija grčkog sveta: od južne Italije i Sicilije, istočne i zapadne Grčke i takođe iz severne Afrike. Odgovornost za organizaciju Svečanih igara u Olimpiji je pripadala građanima Elisa, uprkos jakim pokušajima Pizana da preuzmu kontrolu nad njim. Posle 26. Olimpijade (676. godine p. n.e.) Pizani su okupirali Olimpiju. Nekoliko godina kasnije, Elejci posle pobjede nad njima su ponovo vodili organizaciju Igara. Pizani ne odustaju od ideje o preuzimanju Olimpije i za vreme kralja Panteleona, pod njegovim vođstvom, okupirali su Olimpiju i preuzeli organizaciju Igara 644. godine pre n.e. Elejci su ponovo savladali i Pizane i njihove saveznike i povratili Olimpiju. Sklopljen je ugovor o 100-godišnjem miru. Uprkos ovim događajima arhajski period je bio vreme uspona Olimpije što je potvrđeno brojnim darovima raznih pobjednika kao i drugih ljudi.

U klasičnom periodu uspon Svetilišta u Olimpiji je bio značajan. Na mirnoj lokaciji pod okriljem Svetog mira, među Grcima se razvijao jak osećaj nacionalne pripadnosti, odnosno jedinstva. Veliki značaj je pridavan Igrama. Dok se na 75. Igrama 480. godine pre n.e. Leonida sa svojim Spartancima borio u Termopilskom klanču, Grci su se takmičili u Olimpiji¹⁶. Na prvim Svečanim igrama posle pobjede nad Persijancima, 476. godine pre n.e. pobjeda Grka nad Persijancima proslavljena je svečanije nego uobičajeno. Kad se Temistokle pojavio na stadionu imao je veću pažnju publike nego takmičari. Posle bitke kod Plateje, imena 27 gradova koji su se borili protiv Persijanaca, su urezana u postolje Zevsove statue. Takođe na Igrama je objavljen i 30-to godišnji mir između Atine i Sparte (445. godine pre n.e.) kao i 100 godišnji mir

¹⁴ Bili su kraljevi grčkih polisa Elisa, Sparte i Pize.

¹⁵ E. Imamović, (1984), str.13.

¹⁶ G. A. Christopoulos & J. C. Bastias, (1982), p.81.

između Atine, Argosa, Elisa i Mantineje sa jedne strane i Sparte sa druge (420. godine pre n.e.). Peloponeski rat (431-404) je uneo mnogo nemira u oblast oko Elisa i Elejci su oglobili Spartance kaznom od 2000 mina¹⁷ i isključenjem sa Igara zbog nepoštovanja Svetog mira osvajanjem Lepre. Dolazi do njihovih međusobnih konflikata, Elejaca pod njima, pa Spartanaca kao njihovih saveznika u borbi protiv Arkađana. Iako se nije smelo biti naoružan, u Svetilištu 364. godine pre n.e. dolazi do borbe čak i u Olimpiji, za vreme Igara¹⁸. U pokušaju Elejaca da povrate upravu nad Svetilištem vodili su borbu čak i na Altisu protiv Pizana. Kasnije, nisu računali te Olimpijske igre, kao da se nisu ni održale.

Na Svečanim igrama u Olimpiji je učestvovao Aleksandar, sin Amintin, makedonski kralj (498-454), koji je pomogao braću Grke u vreme prvog persijskog nadiranja, i istakao se kao trkač na njima, ali to je mogao tek kad je sudijama dokazao da je on Helenskoga porekla¹⁹. Čak je i Filip II Makedonski učestvovao na Igrama 356. godine pre n.e. i pobedio.

Posle smrti Aleksandra Velikog, sjaj Svetilišta je počeo polako da opada. Tokom III i II veka pre n. e. nastavlja se dotiranje Svetilišta od strane bogatih pojedinaca iz Grčke, Male Azije i Egipta. Godine 146. pre n.e. Grčka je potpala pod rimsku vlast. Igre su doživele izmene. Neprikosnoveno dotadašnje pravo slobodnih i nekažnjavanih Grka se menja i pravo učešća na njima su dobili i Rimljani, a onda ubrzo se to pravo proteglo na sav slobodan svet rimskog carstva, što su najviše koristili Egipćani i Orijentalci. Na taj način su se Svečane igre u Olimpiji internacionalizovale, pa je tako uzvišena ideja fizičke snage i moralnih vrlina, u miru i slozi, bila prenesena i na druge narode. Na igre su dolazili takmičari sa tri kontinenta (Evropa, Azija, Afrika). Rimljani su promenili vrednost i karakter Grčkih festivala - za njih su atletska takmičenja bila na drugom mestu, posle boksa, rvanja i pankraciona. Pokušali su da ih presele u Rim. Kornelije Sula je 85. godine pre n.e. opljačkao riznice. Zatim je zemljotres 40. godine pre n.e. zadesio Olimpiju i ošteti je. Oktavijan Avgust, Neron i Hadrijan su pokušali da vrate značaj Igrama u Olimpiji, ali samo za kratko vreme. Posle III veka, definitivno je došlo do pada slave Igara i sve manjeg učešća grčkih takmičara u njima. U IV veku Igre više nisu imale nikakvu ni religioznu ni političku ulogu i 393. godine vizantijski car Teodosije I ih zabranjuje. Teodosije II pali i uništava Svetilište 426. godine.

Uočljiva je razlika između grčkih takmičenja (agones), koja su organizovana zbog takmičara i koja su imala amaterski pristup, u odnosu na rimske igre (ludi), koje su organizovane zbog publike i koje su imale profesionalni karakter.

Američki arheolog i profesor na U. C. Berkley, S. Miller, je rekao da postoji mogućnost da su se Igre održavale do vladavine Teodosija II, odnosno da su se završile u nekom drugom vremenskom periodu. Takođe, Nikolaos Yalouris, arheolog i bivši Generalni inspektor antikviteta u Grčkoj je istakao mogućnost završetka Igara u vreme vladavine Teodosija II, oko 424. godine.²⁰

¹⁷ A. Maranti, (1999), p.23.

¹⁸ Ksenofont, (1988), VII, 29, str.254.

¹⁹ Herodot, (1988), V, 22.

²⁰ A. C. Reese; I. V. Rickerson, (2000), p. 62.

Objekti u Olimpiji

Na osnovu otkrivenih ostataka građevina u Olimpiji i na osnovu literarnih istorijskih izvora²¹, izvršena je dosta precizna rekonstrukcija lokaliteta sa građevinama i objektima za takmičenje antičkih atleta koji su bili na njemu.

Stara Olimpija nije bila naseljeno mesto, već Svetilište sa pratećim građevinama koje se nalazilo u dolini ispod brda Kronos, blizu ušća reka Kladej i Alfej. Na samom lokalitetu se nalazilo²²:

- Svetilište Olimpije
- Objekti za takmičenja
- Ostale zgrade za različite namene.

Svetilište Olimpije (sveto mesto) je obuhvatao prostor na centralnom delu lokaliteta, tj. na Altisu (sveti gaj). Na ovom prostoru su tokom vekova bila izgrađena sva zdanja namenjena verskim obredima, kao i ceremonijama vezanim za same Igre. Svetilište je bilo specifično po tome, što su se na Altisu pored hrama posvećenog bogu Zevsu u čiju čast su Igre i bile organizovane, nalazili hramovi, kipovi i žrtvenici posvećeni i drugim bogovima i herojima, kao i statue pobednika olimpijskih igara. Prostor samog Altisa je u kasnijem periodu održavanja Igara bio ograđen zidom koji je odvajao i štitio Svetilište. Ovom prostoru je pripadao i Pritanej, zgrada u kojoj su se organizovali banketi u čast olimpijskih pobednika, kao i ostalih značajnih gostiju. U njemu su sudije obavljale administrativne poslove, zatim, određene ceremonije i odatle su kretale sve svečane povorke (procesije). Tu je obavljena i svečana oproštajna gozba, kojoj su prisustvovali olimpijski pobednici i ostali važni posetioči. Zanesu su bili bronzani kipovi boga Zevsa, postavljeni na četvrtasta postolja, koji su se nalazili neposredno ispred ulaznog tunela na Stadion. Postojalo je 16 kipova boga Zevsa²³, koji ni do danas nisu pronađeni, ali su sačuvana njihova postolja. Ovi kipovi su pravljeni od novčanih kazni onih takmičara koji su na razne načine prekršili utvrđena pravila Olimpijskih igara. Izabrano je baš to mesto, da bi se atlete polazeći na takmičenje, podsetili na pravila takmičenja i da bi bili upozoreni na moguće posledice, kod nepoštovanja istih. Na ulazu u stadion bile su postavljene dve table sa epigramima koji su opominjali takmičare:

1. "Olimpijska pobeda se ne kupuje novcem već se postiže brzinom nogu i snagom tela".

2. "Ovi kipovi pokazuju svim Grcima da se novcem ne može kupiti Olimpijska pobeda"²⁴.

Nimfeum je polukružno zdanje, koje se nalazilo između Hereona i riznica, u samom severnom zidu. Ova građevina je bila mesto za osvežavanje, jer je tu u dva prelivna

²¹ Pausanija, putopisac iz 2. veka nove ere, je dao najbolji opis Olimpije u svom delu "Opis Helade", u kom je najveći deo posvećen Olimpiji (dve knjige).

²² S. Ilić, je izvršio podelu objekata lokaliteta na prikazani način, (1994), str.101.

²³ Pausanija, (1994), V, 21.

²⁴ S. Ilić, (1994), str.105.

bazena doticala voda, koju je Herod-Atikus, filozof i govornik iz Maratona, doveo akvaduktom sa izvora udaljenog 4 km od Olimpije i napravio o svom trošku ovo zdanje u periodu od 141. do 157. godine. Odatle je posebnim kanalom odvođena voda i na Stadion, na kome je jednim otvorenim kanalom (kamenim koritom) voda proticala u krug oko prostora za takmičenje i služila za osveženje takmičara i gledalaca. Eho Hodnik je bio jedan dug, otvoren hodnik, koji se prostirao skoro celom istočnom stranom Svetilišta i na taj način ga odvajao od Stadiona. Posedovao je izvanrednu akustičnost, koja je omogućavala da se izgovoreni glas sedam puta ponovi, odbijanjem o njegove zidove i stubove. Tu su se glasnici i trubači takmičili jedan sa drugim, da bi pobednik kasnije imao čast da najavaljuje takmičare i objavljuje imena pobednika sa tog mesta, blizu ulaza na Stadion. Kripta, odnosno ulaz na Stadion nalazio se u produžetku Hodnika Odjeka, na severnoj strani Svetilišta i predstavljao je zvaničan ulaz za takmičare, sudije, delegacije, zvanične goste i sve učesnike svečane povorke, koja se kretala Svetilištem uoči otvaranja Igara. Ulaz je u I veku pre n.e. pokriven jednim kamenim svodom, pa je tako dobio izgled tunela.

Objekti za vežbanje i takmičenja su bili smešteni izvan zidova Svetilišta. Na prostoru Stare Olimpije postojali su sledeći objekti: Stadion, Hipodrom, Gimnazija (grč. Gimnazion), Palestra i Bazen. U Olimpiji se nadmetalo na Stadionu i na Hipodromu, dok su Gimnazion i Palestra takmičari koristili za vežbanje, odnosno treninge. Bazen se koristio za relaksaciju.

Ostale zgrade za različite namene i funkcije kako su to zahtevale određene potrebe organizacije i rada Svetilišta i takmičenja u Olimpiji su građene u različitim vremenskim periodima. Teokoleon je zgrada koja je bila zvanična rezidencija tri sveštenika Olimpije, iz aristokratskih grčkih porodica, čija je zvanična dužnost bila da ponude (prinesu) žrtve u Svetilištu, odnosno u hramovima, prilikom odavanja pošte bogovima. Grčko kupatilo se nalazilo u toj grupi zgrada, pored Herona u blizini otvorenog bazena. Leonideon se nalazio na jugo-zapadnom delu Svetilišta. Bila je to velika zgrada-hotel, koju je podigao bogati Leonidas i po njemu je nosila ime. U njoj su spavali i hranili se najznačajniji i najvažniji gosti za vreme trajanja Igara. Ulica procesije (povorke) se protezala dužinom zapadnog zida Altisa, pored istočne strane navedenih zgrada i nazvana je tako zbog toga što je duž nje prilikom otvaranja Igara prolazila povorka sveštenika, Helanodika, atleta i zvaničnih gostiju Olimpijskih igara. Povorka se zatim kretala između hrama boga Zeusa kroz Južnu kapiju, a zatim se ponovo vraćala u Buleterion radi polaganja zakletve. Kroz ova vrata je i trećeg dana Igara prolazila povorka, koja je prinosila na oltar boga Zeusa žrtvu od 100 bikova. Buleterion je trodelna zgrada sagrađena južno od hrama boga Zeusa, čiji je jedan deo podignut oko 600. godine pre n.e. a ostali delovi su izgrađeni kasnije. Između dva dela zgrade nalazio se otvoren prostor kvadratnog oblika, gde je bio oltar i kip Zeusa Horkiosa, zaštitnika onih koji su polagali zakletvu, tj. takmičara i Helanodika²⁵. Nakon prinošenja žrtve na oltar, oni su tu polagali zakletvu. U Buleterionu su se održavali sastanci Olimpijskog saveta, primale žalbe takmičara protiv odluka sudija, saslušavali takmičari i sudije i čuvali razni dekreti i dokumenta u vezi sa Igrama.

²⁵ Helanodici su bili sudije na takmičenjima.

Organizacija antičkih igara u Olimpiji

Svečane igre u Olimpiji su održavane svake četvrte godine tokom leta, u periodu velikih vrućina i uvek u doba punog meseca odmah posle letnje dugodnevnicke, koja je po ondašnjem računanju vremena neki put bila u julu a neki put u avgustu mesecu. Period od četiri godine, od održavanja jednih Svečanih igara do sledećih, se zvao Olimpijada i služio je za računanje i označavanje istorijskih događaja. Tokom prvih trinaest Igara, dok je jedina takmičarska disciplina Svečanih igara u Olimpiji bilo trčanje na jedan stadion, svaka Olimpijada je nosila ime pobjednika trke na jedan stadion. Kasnije su se istorijski događaji računali samo po broju Igara.

Od 776. godine pre n.e. pa do 684. godine pre n.e. Igre su trajale jedan dan. Tada su pored disciplina trčanja i pentatlona priključena takmičenja kola i počele su da traju dva dana. Kada su 632. godine pre n.e. uvedena takmičenja za dečake, produžena su na tri dana. Zbog mnogobrojnih uvedenih takmičenja od 472. godine pre n.e. pa nadalje, su produžene na pet dana.

Elidani su pokazali da su bili veoma sposobni da organizuju Igre. Najviši zvaničnici Igara su bili Helanodici, odnosno sudije kod Igara, čija služba nije bila ni malo laka. Nosili su purpurnu odeću (ljubičastu) i bili su birani žrebom među uglednim Elidanima za svaku Olimpijadu. U početku je biran samo jedan sudija, posle 20-e olimpijade dvojica, a od 25-e olimpijade devetorica, od kojih su trojica nadzirala trke konja, trojica borbu, a trojica ostale discipline takmičenja. U 103-oj olimpijadi Elidani su bili podeljeni na dvanaest plemena, te je iz svakog bio biran po jedan sudija. U 104-oj olimpijadi bilo je samo osam sudija, jer su im Arkadani bili smanjili zemljište; ali od 108-e olimpijade je uvedeno deset sudija, kako je i ostalo do kraja održavanja Igara. Helanodici su bili odgovorni za organizovanje Igara i primenu pravila. Pod njihovu nadležnost je spadala diskvalifikacija pojedinaca sa Igara zbog kršenja pravila i kažnjavanje onih koji su bili umešani u neko kažnjivo delo, javnim šibanjem.

Na Altisu je svako svetište imalo specijalno osoblje zaduženo za prinošenje žrtve, kojim su rukovala tri sveštenika. Tri spondefora, kojima su Helanodici dodelili dužnost da putuju u sve Grčke gradove i da najavljuju tačno vreme održavanja Igara. Postojali su i vidovnjaci, potomci dvaju velikih porodica iz Elisa, Jamida i Klitaida. Ovi vidovnjaci su imali poseban ugled. Tu su takođe bili i sveštenici koji su rukovali prinošenjima žrtvi, svirači aulosa, igrači, organizatori svečanosti i drugi. Na kraju, Helanodicima su pomagali alitai (neka vrsta redara), mastigofori (bičem terali, tukli) i rabduči (oni koji su palicama, šibama kažnjavali) koji su bili podređeni alitarhu²⁶.

Deset meseci pre početka Igara, Helanodici su boravili u posebnoj građevini u Elisu, i bili su obučavani za svoje dužnosti. Atleti su morale njima da prijave svoje učešće na takmičenjima godinu dana ranije. Sa objavljivanjem (početkom) Svetog primirja, atleti, zvanični gosti i vernici su dolazili u Olimpiju. Oni koji su učestvovali u Igrama su morali mesec dana ranije da dođu sa svojim trenerima da bi se pripremali i da obave sve potrebne verifikacije. Tokom zadnjeg meseca intenzivnog treninga, atleti su podučavane principima poštenog nadmetanja. U nadmetanjima su mogli

²⁶ Izvršilac odluka Helanodika.

učestvovati svi slobodni Grci, koji se nisu ogrešili o zakone i koji su pred organizatorima pokazali svoje takmičarske sposobnosti i položili zakletvu da će se boriti časno. Gledaoci su mogli biti i stranci i robovi, ali samo muškarci.

Jedina žena kojoj je bilo dozvoljeno prisustvo na Svečanim igrama je bila sveštenica Demetre Šamine. Svaki prekršaj ovog pravila se kažnjavao smrću, i to bacanjem istih sa planine Tipaj²⁷. Pauzanije međutim, kaže da nije zabeležen ni jedan slučaj kažnjavanja, tj. bacanja neke žene sa te visoke planine. Da svako pravilo ima svoj izuzetak potvrdila je Kalipatira koja je prisustvovala takmičenju svoga sina Pizirososa u rvanju, i to kao trener, na Svečanim igrama 396. godine pre n.e. Smrću muža bila je prinuđena da sama nastavi sa treniranjem sina, koji je i pobedio na tim Igrama. Ona je prurušena ušla na stadion. Ali, kada joj je sin postao pobednik, kao i svaka majka, nije mogla da izdrži, već je potrčala ka njemu i otkrila se. S obzirom da je višestruko porodično bila povezana sa prethodnim poznatim olimpijskim pobednicima²⁸, oprošteno joj je, ali od tada su i takmičari i treneri morali goli ući na stadion.

Program Svečanih igara u Olimpiji

Kako je od 77-ih Igara njihov program i administracija produžen na pet dana trajanja, on je sledio ovako:

- Prvog dana je bila ceremonija otvaranja Igara sa velikim jutarnjim programom kod Buleteriona. Ovaj dan je bio namenjen prinošenju žrtvi i polaganju zakletve. Ovde su se atlete prijavljivale ispred statue Zeusa Horkiosa i posle žrtvovanja divljeg vepra, oni, njihovi treneri, očevi i braća²⁹ su se svi zaklinjali. Atlete su se zaklinjale da su propisano vreme vežbali u gimnaziji i da će se takmičiti poštujući pravila. Na kraju su se Helanodici zaklinjali da će pravedno suditi. Posle su Helanodici i atlete odlazili na stadion gde ih je kod kripe dočekivala i pozdravljala Demetrina sveštenica.
- Drugi dan bi počele same Igre. Programom su bile obuhvaćene trke konja i kola na hipodromu, a poslepodne je bilo nadmetanje u pentatlonu. Dan se završavao ritualom u počast Pelopsu.
- Treći dan je bio najvažniji dan Igara. On se poklapao sa danom posle noći punog meseca i obuhvatao je veličanstvene rituale posvećene bogu Zeusu. Ujutru su Eliđani prinostili za žrtvovanje 100 volova na velikom Zevsovom žrtveniku (oltaru). Tom činu je prisustvovala cela Olimpija. Prethodno je ogromna Svečana povorka koja se sastojala od sveštenika, atleta, helanodika, zvaničnika Elisa i zvaničnih predstavnika drugih gradova, zajedno sa posmatračima, od Pritaneja, prošla ulicom Povorka do Svetog Altisa i velikog Zevsovog žrtvenika. Istog dana popodne su se održavala nadmetanja na stadionu - trka na jedan stadion, diaulos i dolihos. Takmičari su trčali goli i bos. Za razliku od današnjih tvrdih trkačkih staza, olimpijska je bila nasuta otprilike četvrt metra debelim slojem peska.

²⁷ Pauzanije (1994), V, 6, str.376.

²⁸ Bila je ćerka Dijagore sa Rodosa, višestrukog Olimpijskog pobednika. Braća su joj bili pobednici, a i muž.

²⁹ Za dečake su zakletvu polagali očevi, starija braća i treneri.

- ☑ Četvrtog dana su se odvijala nadmetanja u težim disciplinama: rvanju, boksu i pankrationu, kao i trka pod oružjem.
- ☑ Petog dana Igara, svečana dodela nagrada pobjednicima se odvijala u predvorju Zevsovog hrama. Na skupocenom stolu od zlata i slonove kosti, koji se čuvao u Herinom hramu su bili postavljeni pobjednički vencii. Bili su spleteni od grančica odrezanih sa Svetog maslinovog drveta koje je posadio Heraklo u Altisu. Dečak, Eliđanin, kome su živelii i otac i mati, ih je zlatnim nožem odrezao. Pesnik bi prozvao svakog pobjednika, oglosio ime njegovog oca i grada, a jedan od sudija bi ga krunisao maslinovim vencem, što je bilo pračeno aplauzom publike koja je bacala cveće i lišće. Posle dodele nagrada, u Pritaneju je priređena proslava u čast pobjednika kojoj su takođe prisustvovalii i zvaničnici gradova kao gosti Svetilišta. Tokom noći, himne i pesme prijatelja i rođaka pobjednika su odjekivale mirnom dolinom Olimpije i pobjednička proslava je trajala do sledećeg jutra.

Pobednik na Svečanim igrama u Olimpiji

Pobeda na Igrama u Olimpiji je predstavljala posebnu čast, ne samo za pobjednika i njegov rod nego i za ceo grad, čiji je on bio predstavnik. Veličina te pobjede ogledala se u tome što pobjednicima nije dodeljivana nikakva materijalna nagrada, nego samo venac sa Svetoga drveta masline. Pobeda je pobjedniku donosila večnu slavu, što su stari Grci cenili više nego prolaznu materijalnu dobit. Pobjednikov povratak u zavičaj bio je vezan za veoma lep doček. Kada se vraćao kući, bio je u gradovima kroz koje je prolazio obasipan cvećem, vencima i poklonima. Dok je ulazio u svoj grad uz urnebesno klicanje građana, pred njim su rušeni gradski bedemi, jer uz takvog junaka gradu nije bio potreban. Hor je pevao pesmu pobjedniku, a povorka se glavnom ulicom kretala ka glavnom hramu. Tu je pobjednik položio venac kao najdragoceniji poklon bogu. Zatim bi se priredila gozba, kod koje je opet hor muzički obrazovanih pevača, većinom građana ili pobjednikovih prijatelja, pevao pobjedničku pesmu, epinikiju, uz pratnju kitare ili frule.

Pobednik je imao pravo da podigne pobjedni spomenik u Altisu, a ako je tri puta odneo pobjedu, mogao je da postavi i svoju statuu. Koliko su stari Grci poštovalii pobjednike vidi se po tome što su Dijagorinog najmlađeg sina Doriej-a (u Olimpiji pobjedio 3 puta, na Istmu 7 puta i u Nemeji 6 puta) Atinjani kao ratnog zarobljenika pustili, ne nanevši mu povrede, jer su u njegovim pobjedama nalazili božji znak.

ZAKLJUČAK

Grci su jedini narod koji se u istoriji čovečanstva može ponositi činjenicom da su njihovi preci bili tvorci jedinstvene manifestacije, Svečanih igara u Olimpiji. Najslavnije i najpoznatije među svim drugim svetkovinama one su svojim sadržajem, značajem i dugim vremenskim periodom trajanja, postale trajna ljudska vrednost, i po ugledu na njih i danas nadahnjuju ceo svet, na isti način kako su Grci, pre skoro 3000 godina. Doprinos Igara je i u kulturnom i političkom smislu bio nemerljiv. Sveti mir je bio jedinstvena prilika za pošteno rivalstvo i zdravo takmičenje koje se na najbolji

način odrazilo na grčku kulturu. Veliki broj značajnih ljudi je prisustvovao Igrama: retoričari, sofisti, filozofi, pesnici, političari i istoričari. Pindar, Simonid i Bakhild su nesumnjivo kao pesnici bili inspirisani ovim Igrama. I vajari su ovekovečili ideal atletske lepote, snage i duha kroz svoja dela.

Menadžment jednog sportskog događaja je kompleksan, jer je neophodno da prati od početka do kraja sam događaj. Na osnovu sprovedenog istraživanja može se zaključiti da su stari Grci poznavali i primenjivali sve elemente menadžmenta za priliku održavanja antičkih Olimpijskih igara. Poziv atletama na Olimpijske igre, izbor i obuka sudija, ceremonija otvaranja Igara, zakletve atleta i sudija, proglašavanje pobednika, poštovanje Svetog mira i utvrđeni takmičarski program su samo neki od pokazatelja, koji govore u prilog činjenici primene menadžmenta sportskog događaja na antičkim Olimpijskim igrama.

LITERATURA

1. Chelladurai, P. (1999). Human resource management in sport and recreation, USA: Human Kinetics.
2. Christopoulos, G. A. & Bastias, J. C. (1982). The Olympic Games in Ancient Greece, Athens: Ekdotike Athenon S.A.
3. Gardiner, E. N. (1910). Greek Athletic Sports and Festivals, London: Macmillan.
4. Giatsis, S. (1985). Olympia of Antioch: The last athletic games of antiquity, Glasgow: XI HISPA, International Congress.
5. Grombach, J. V. (1956). Olympic Cavalcade of Sports, New York: Ballantine Books Inc.
6. Herodot, (1988). Istorija, Novi Sad: Matica srpska.
7. Ilić, S. (1994). Istorija fizičke kulture - Staro doba i srednji vek, Beograd: FFK.
8. Imamović, E. (1984). Olimpijske igre u starom vijeku, Tuzla: Univerzal Tuzla ID.
9. Kito, H.D.F. (1963). Grci, Novi Sad: Matica srpska.
10. Ksenofont, (1988). Helenska istorija, Novi Sad: Matica srpska.
11. Maranti, A. (1999). Olympia & Olympic Games, Athens: Ekdoseis Toubi's.
12. Miller, S. (1979). Ancient writers Papyri and inscriptions on the ideals of Greek athletics and games, Chicago: Arete.
13. Palaeologos, Cl. (1976). The Ancient Olympic Games, London: The Olympic Games, Barrie & Jenkins, pp.24-26.
14. Pausanija (1994). Opis Helade, Novi Sad: Matica srpska.
15. Reese, A. C.; Rickerson, I. V. (2000). Ancient Greek Women Athletes, Athens: Ideotheatron.
16. Šiljak, V. (2007). Istorija sporta, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
17. Yalouris, A. and N.: Olympia (1995). Guide to the museum and the Sanctuary, Athens: Ekdotiki.
18. www.fhw.gr/projects/olympics/
19. www.perseus.tufts.edu/cl135/Students/Kristina_Angus/content.html
20. www.culture.gr/2/21/211/21107a/og/games.html

**PRIKAZIVANJE VREDNOSTI SPORTSKOG DRUSTVA U POSLOVNOM
PLANU (STUDIJA SLUČAJA DTV „PATIZAN“ PANČEVO
PRESENTATION OF SPORT ASSOCIATION VALUES IN BUSINESS PLAN
(CASE STUDY DTV "PARTIZAN" PANČEVO)**

Jozefina Beke-Trivunac

Fakultet za trgovinu i bankarstvo "Janićije i Danica Karić" Beograd

Borisav Stanković

Društvo za fizičko vaspitanje i sportsku rekreaciju "Partizan" Pančevo

Sažetak: Sportsko društvo DTV "Partizan", sa tradicijom dugom preko pedeset godina, našlo se u jednom trenutku u okolnostima koje nisu davale nadu u postojanje mogućnosti za nastavak poslovanja. Društvo je svoje prihode ostvarivalo manjim delom iz komercijalnih aktivnosti, jer je tradicionalno bilo usmereno na nekomercijalne aktivnosti koje su počele da se gase. Sekretar društva pozvao je nekoliko članova da naprave poslovni plan koji bi bio osnova za pribavljanje finansijskih sredstava iz donacija. Originalni pristup primenjen u izradi poslovnog plana istakao je, javno zanemarene, specifične vrednosti i tradicionalni značaj društva za grad Pančevo i podigao samopouzdanje rukovodstva društva. Društvo je uspeo da obezbedi održivost poslovanja.

Ključne reči: sportsko društvo; poslovni plan; javne finansije;

Summary: Society for Physical Exercises and Sport Recreation "Partizan" Pančevo, with the tradition of over fifty years, found itself into unfavorable circumstances without any hope for sustainability. Association's income arose from commercial and non-commercial activities. However, the share of non-commercial income, traditionally much larger, almost vanished. The association's secretary invited a few members to make the business plan as the base for attracting necessary financial funds, mainly from foreign donators. The original approach to the business plan pointed out the specific values traditional role of the association for the town of Pančevo and increased the self-confidence of the management. The association maintained its sustainability.

Key words: sport association; business plan; public finances;

UVOD

Društvo za fizičko vaspitanje i sportsku rekreaciju DTV "Partizan", Pančevo spada u onu vrstu organizacija koje su se tradicionalno finansirale administrativnim dodeljivanjem sredstava iz opštinskog budžeta i lokalnih preduzeća. Kada su ovi prihodi usahli bilo je neophodno pronaći nove izvore finansiranja, kako za operativno poslovanje društva tako i za investiciono održavanje objekata i zamenu dotrajale

opreme. Takve okolnosti zahtevali su promenu strateškog pristupa u poslovanju organizacije.

Osnovne odlike novog strateškog pristupa zasnivale su se na izlaganju svojih aktivnosti tržišnom mehanizmu. Deo sportskih aktivnosti izložen je konkurenciji na eksternom tržištu, ali prihodi od tih sredstava nisu bili dovoljni za pokrivanje svih potrebnih troškova. Zato je bio neophodan i aktivan pristup traganju za izvorima finansiranja na internom tržištu opštinskog budžeta. Trebalo je jasno pokazati da društvo nije samo troškovni centar, već da svojom aktivnošću doprinosi poboljšanju života građana u društvenoj zajednici. U tom smislu urađen je poseban projekat pod nazivom "Poslovni plan i plan investiranja" u kome su prikazani konkretni ciljevi i programi rada, njihovi troškovi, ali i neposredne koristi za društvenu zajednicu.

MATERIJAL I METODE

Postupak izrade plana poslovanja obuhvatio je sledeće aktivnosti:

- Utvrđivanje osnovnih ciljeva delovanja.
- Definisanje interesa građana opštine Pančevo u oblasti sporta.
- Utvrđivanje mera i aktivnosti koje vode ka tim ciljevima.
- Utvrđivanje strategija finansiranja aktivnosti.
- Utvrđivanje prioriteta programa.
- Izrada budžeta i sistema nadzora nad namenskom upotrebom sredstava.
- Prezentacija konačnog rezultata.

Potrebne informacije i drugi podaci za rad obezbeđeni su pregledom i analizom planova rada i izveštaja o radu iz prethodnog perioda. Detaljan opis svih programa urađen je na osnovu prethodnog iskustva. Za projektovanje finansijskih delova programa korišćeni su podaci pribavljeni na tržištu, od strane eksternih i internih dobavljača.

Analiza rada u prethodnih nekoliko godina pokazala je da aktivnosti DTV "Partizan" mogu da se razvrstaju po dva osnova:

- Prema učestalosti, na stalne i periodične programe i projekte;
- Prema uzrastu korisnika, na programe i projekte namenjene deci školskog uzrasta, odraslima i na ostale programe i projekte.

Stalne aktivnosti odvijaju se tokom cele godine, a periodične aktivnosti jednom godišnje. Stalne aktivnosti se najvećim delom odvijaju u objektima DTV "Partizan" i Bazenu za plivanje Sportskog centra "Strelišće". Periodične aktivnosti se uglavnom odvijaju na otvorenom prostoru, u gradu ili van grada. Analiza dosadašnjih izvora finansiranja pokazala je da su programi za odrasle uglavnom komercijalnog karaktera. Visina naknade za ove usluge utvrđivala se na tržišnoj osnovi, ali tako da je cena tih usluga uvek bila najniža u gradu. Za finansiranje usluga za decu školskog uzrasta sredstva su se pribavljala iz opštinskog budžeta, uz delimično finansiranje roditelja.

Zarade zaposlenih i troškovi operativnog poslovanja najvećim delom su se pokrivali iz opštinskog budžeta.

Tabela 1: Analiza programa i projekata prema učestalosti i uzrastu korisnika

A) Stalni projekti		
Deca školskog uzrasta	Odrasli	Ostalo
Ja plivam, a ti?	Bodi-bilding	Saradnja sa srodnim društvima
Rastem prav i zdrav!	Aerobik	
Školski sport!	Radničko-sportske igre	
B) Periodični projekti		
Mala opimpijada	Stručna pomoć organizacije sportskih susreta za drugim organizacijama	Seminari za vaspitače, učitelje, instruktore i voditelje sportske rekreacije
Festival sporta	Radnička olimpijada	Primena naučnih saznanja u praksi

REZULTATI I DISKUSIJA

Osnovni ciljevi delovanja DTV "Partizan"

Fundamentalno planiranje obuhvatilo je postavljanje strateških namera i ciljeva DTV "Partizan" koje ukazuju na dugoročnu perspektivu. Pri planiranju uzeti su u obzir i interesi društvene zajednice, grada Pančevo i mesta u opštini Pančevo. Fundamentalni ciljevi obuhvatili su sledeće ciljeve:

- Razvij sportske kulture onih građana koji nisu uključeni u neki od organizovanih oblika sportskih aktivnosti; i
- Organizacija programa za pravilan fizički razvoj mlade populacije, uključujući i otklanjanje fizičkih deformiteta, dece i omladine;
- radi poboljšanja opšteg zdravstvenog stanja što većeg broja građana. Ti ciljevi su prepoznati kao misija DTV "Partizan". Shodno tome, definisana je i sledeća vizija: "Društvo želi da svaki građanin u našem gradu i našoj opštini bude oran i zdrav, jer je samo u zdravom telu zdrav duh".

Definisanje interesa građana opštine "Pančevo" u oblasti sporta

Da bi se opravdalo finansiranje programa i projekata iz opštinskog budžeta trebalo je prepoznati interese građana opštine Pančevo u oblasti sporta. Ti interesi izraženi razmatrani su sa sledećih aspektat:

- Biološki aspekt (zdravstvena prevencija i unapređenje psiho-fizičke sposobnosti).
- Kulturni i socijalni aspekt (uticaj na društveno korisne vrednosti, socijalna integracija, u zdravom telu zdrav duh).
- Ekonomski aspekt (neposredno i posredno od sporta živi veliki broj ljudi).
- Razvoj sportskog turizma u opštini Pančevo.

Utvrđivanje mera i aktivnosti koje vode ka ciljevima

Kao mere i aktivnosti koje vode ka postavljenim ciljevima, utvrđene su sledeće aktivnosti:

- Komercijalni programi za odrasle osobe;
- Organizovanje programa vežbi pravilnog razvoja dece i omladine;
- Organizovanje programa vežbi otklanjanja deformiteta kod dece;
- Organizovanje sportsko-rekreativnih manifestacija;
- Profesionalna obuka saradnika na projektima;
- Primena naučnih saznanja u praksi;
- Saradnja sa drugim sličnim društvima.

Utvrđivanje strategija finansiranja aktivnosti

Osnovna strategija finansiranja aktivnosti DTV "Partizan" utvrđena je tako da se troškovi tekućeg održavanja objekata pokriju iz članarina za bodi-bilding i aerobik i zakupa sale. Planom je predviđeno da se zarade zaposlenih ne pokrivaju direktno iz sredstava opštinskog budžeta, već da budu uključene u troškove konkretnih programa i projekata. Troškovi angažovanja spoljnih saradnika se, po pravilu, finansiraju na teret projekta za koje su angažovani. Time se obezbeđuje da sva sredstva iz opštinskog budžeta budu iskoršćena za namene koje su od šireg društvenog interesa.

Utvrđivanje prioriteta programa i projekata

Planom rada predviđeno je usmeravanje aktivnosti u programe i projekte za koje postoji interes ili potreba i za čije izvođenje objektivno postoje prostorni, kadrovski i materijalni uslovi. Kao takvi, prepoznati su sledeći programi i projekti:

Školski sport, koji obuhvata oko 2.800 učenika u pet stepena takmičenja u 19 sportskih disciplina, u periodu dok traje školska godina.

Program poboljšanja opšte zdravstvene sposobnosti dece školskog uzrasta. Ovim programima dat su komercijalni nazivi. Komercijalni naziv prvog programa je "Ja plivam, a ti?", a drugog "Rastem prav i zdrav!".

Mala olimpijada, koja obuhvata oko 800 učenika na zabavnim poligonima, poligonima spretnosti-okretnosti, rukometnim poligonima i malom fudbalu, u periodu od tri meseca pripreme, nakon čega se održava završno takmičenje.

Aerobik, koji obuhvata oko 100 rekreativaca.

Bodi-bilding, koji obuhvata oko 200 muških rekreativaca i oko 100 ženskih rekreativaca.

Radničko-sportske igre, koje obuhvataju oko 1.200 učesnika, 16 sportskih disciplina u muškoj i 16 sportskih disciplina u ženskoj konkurenciji.

Uključivanje u akcije koje organizuju druge organizacije, pružanje stručne pomoći drugim društvima i sl.

Nosioci ovih aktivnosti su tri stalno zaposlena radnika i spoljni saradnici, uglavnom iz škola koje su uključene u te projekte.

Izrada budžeta i sistema nadzora nad namenskom upotrebom sredstava

Budžet DTV "Partizan" daje okvir u kome će društvo da posluje ostvarujući svoje fundamentalne ciljeve. Prioritet u operativnim planovima imali su nefinansijski ciljevi. Nakon što su aktivnosti analizirane u naturalnom obliku, programi i projekti, izražene su u finansijskom obliku.

Budžet je pripremljen sagledavanjem tri aspekta. Prvi aspekt zasnivao se na analizi prirode prihoda i troškova, kao što su zarade i materijal za tekuće poslovanje. Pored toga, analiza je izvršena prema namenama, kao što su plate, troškovi održavanja sale, grejanje, osvetljenje i slično. Treći aspekt zasnivao se na analizi programskih aktivnosti, koje su detaljno opisane i sa stanovišta procesa izvođenja aktivnosti i sa stanovišta troškova svake aktivnosti. Utvrđeni su prioriteti i dinamika njihove realizacije. Konačni rezultati iskazani su u finansijskom planu matričnog tipa.

Da bi se planovi primenili, trebalo je obezbediti potreban sistem koji osigurava da se planirane aktivnosti izvršavaju i da su postavljeni ciljevi zaista ostvareni. Proces kontrole i nadzora uspešnosti ostvarenja planova obezbeđen je kroz redovno izveštavanja o radu, uključujući i poređenje ostvarenih i planiranih rezultata. Prihodi i rashodi analizirani su po segmentima, tako da su prihodi iz budžeta i prihodi iz drugih izvora prikazani posebno. Izveštavanje je usmereno ne samo na finansijske podatke, već i na broj zaposlenih radnika i saradnika, stepen iskorišćenosti kapaciteta, statistiku izlaznih aktivnosti i slično.

Prezentacija konačnog rezultata

Detaljan analitički plan poslovanja DTV "Partizan" imao je pozitivnog odjeka u jakoj konkurenciji na internom tržištu sportskih organizacija koje su konkurisale za finansiranje iz opštinskog budžeta. Šta više, uzet je kao primer koji treba da slede sve organizacije koje su usmerene na finansiranje javnim sredstvima. Originalni pristup primenjen u izradi poslovnog plana istakao je, javno zanemarene, specifične vrednosti i tradicionalni značaj društva za grad Pančevo i podigao samopouzdanje rukovodstva društva. Društvo je uspelo da obezbedi održivost poslovanja.

Primer 1: Program "Ja plivam, a ti?"

Projekat "Ja plivam, a ti?" namenjen je deci drugog razreda osnovnih škola. Cilj ovog programa je da se poveća broj dece koja plivaju, kako bi se sprečio nastanak pojave "lošeg držanja tela" i deformiteta. Ovaj projekat se odvija u bazenima Sportskog društva "Strelishte". Projektom je moguće obuhvatiti 1.240 dece od ukupno 1.400 učenika drugog razreda osnovnih škola u Pančevu.

Program se izvodi na sledeći način: Deca dolaze na Bazen organizovnim prevozom u pratnji 2 učitelja. Na bazenu ih dočekuju dva instruktora plivanja. Deca se prema polu, razvrstavaju u dve grupe. Prvo se u baze uvode devojčice, a dečaci ostaju u holu sa učiteljem koji im organizuje razne igre do izlaska devojčica iz bazena. Za rad u bazenu grupa se deli na dve podgrupe. od po 12 do 15 dece po instruktoru. Za obuku se koristi mali bazen, a pri kraju obuke i dve staze velikog bazena. U bazenu istruktori rade po unapred utvrđenom programu. Evidencija o radu vodi se po časovima. Obuka

traje 20 dana. Na kraju obuke vrši se provera uspešnosti obuke. Smatra se da je dete naučilo da pliva ako samostalno prepliva 25 metara.

U toku jednog ciklusa istovremeno se radi sa 12 grupa dece dnevno. Jedan ciklus traje 20 uzastopnih radnih dana. U toku školske godine moguće je izvesti pet ciklusa ovog programa. Za realizaciju ovog programa potrebno je obezbediti sredstva za naknadu licima koja učestvuju u izvođenju programa i sredstva za finansiranje materijalnih troškova, prema sledećem:

Troškovi - po vrstama	Za jedan ciklus	Broj ciklusa	Cena po ciklusu u dinarima	Ukupni troškovi u dinarima
Lične naknade:				
Koordinator programa	1	5	5.715	28.575
Profesor fizičkog vaspitanja	1	5	15.240	76.200
Instruktor plivanja	4	5	68.580	342.900
Učitelj	6	5	27.432	137.160
Ukupno lične naknade			116.967	584.835
Materijalni troškovi				
Autobus za prevoz dece do bazena	1	5	252.000	1.260.000
Naknada za korišćenje bazena	1	5	100.000	500.000
Pomoćni rekviziti (daska, obručevi, loptice)	1	5	20.000	100.000
Diplome i bedževi	1	5	3.000	15.000
Propagandni materijal	1	5	2.000	10.000
Ukupno materijalni troškovi			377.000	1.885.000
UKUPNO:			493.967	2.469.835

Opšti troškovi programa, kao što su bankarske provizije, telefonske usluge, usluge knjigovodstva i kancelarijski materijal i sl., pokrivaju se iz redovnih prihoda društva.

Efikasnost programa, izračunata kao trošak programa po jednom detetu iznosi oko 400 dinara.

ZAKLJUČAK

Visok nivo administrativnog i birokratskog dodeljivanja javnih sredstava koja su potrebna za rad sportskih organizacija podleže konkurenciji internog tržišta. Komparativnu prednost na tom tržištu imaju one organizacije koje su u stanju da jasno izraze svoje ciljevi, mere koje vode ka ciljevima i kada god je to moguće, izlazne vrednost ili uspešnost u realizaciji postavljenih ciljeva. Posebno je važno da ti ciljevi budu prepoznati i kao opšti interesi društvene zajednice kojoj organizacija pripada. I na kraju, finansiranje iz javnih sredstava uvek zahteva i postojanje odgovarajućeg procesa kontrole i nadzora nad uspešnoću ostvarenja planiranih rezultata poslovanja i redovno izveštavanja o radu, uključujući i poređenje ostvarenih i planiranih rezultata.

LITERATURA

1. Cohen, A., Public Internal Financial Control, The IIA Research Foundation, 2007.
2. DTV "Partizan" Pančevo: Poslovni plan i plan investiranja za školsku 2001/2002 godinu, Pančevo, 2001.
3. International Organization of Supreme Audit Institutions, Internal Control: Providing a Foundation for Accountability in Government, INTOSAI, 2001.
4. Rowan J. & Pendlebury, M, Public Sector Accounting, 5th edition, Pearson Education, Harlow, 2000.

UPUTSTVO AUTORIMA

O časopisu

Menadžment u sportu-naučni časopis iz oblasti menadžmenta i sporta, publikuje se dva puta godišnje i objavljuje priloge iz menadžmenta u sportu i drugih komplementarnih disciplina koje su korespondentne sa menadžmentom u sportu.

Opšta uputstva

Prilozi se vrednuju u odnosu na osnovnu misiju časopisa, a potom šalju na anonimnu recenziju. Autor je odgovoran za sadržaj i etičnost priloga, a u prijavi rada, autor navodi da rad nije do sada objavljen u nekoj drugoj publikaciji. Autor nemaju pravo na reprint, sem jednog primerka štampanog časopisa.

Priprema priloga

Preporučuje se autorama da poštuju sledeću strukturu priloga: Sažetak, Uvod, Problem, predmet i cilj rada, Metode, Rezultati sa diskusijom, Zaključak, Literatura, Abstract. Obim priloga ograničen je na 8 stranica, a ukoliko je preko 8 stranica, od autora se može zatražiti participacija troškova štampanja. Sve tabele treba da budu standardne (MS Excel), a fotografije i druge ilustracije u rezoluciji koja omogućava kvalitetnu štampu (600dpi). Uredništvo časopisa može da uredi ilustracije uz konsultaciju sa autorom radi pripreme za štampu.

Navodjenje literature

Literaturne podatke treba pripremiti prema jednom od važećih standarda u svetu (APA), te autore priloga upućujemo da konsultuju taj standard.

Dostavljanje priloga

Priloge treba slati isključivo u elektronskom obliku (e-mail, CD) na adrese:

Menadžment u sportu-Urednik prof.dr Djordje Nićin, 11132 Zemun, Gradski park br.2, e-mail: djnicin@hotmail.com

Jezik priloga

Menadžment u sportu objavljuje priloge na srpskom jeziku sa abstractom na engleskom jeziku. Ukoliko je prilog poslat na jednom od drugih jezika, autor priloga će biti konsultovan, te može sam pripremiti prilog na srpskom jeziku ili dati rad na prevod profesionalnom prevodiocu i nakon uplate prevoda, rad će biti preveden i objavljen u časopisu.

Napomena

Ukoliko prilog ne ispunjava tražene uslove, biće vraćen autoru na doradu.